

అవగాయకులు

మూలం
రమేశ్ చౌదరి

అనువాదం
'రవి'

ప్రజాసాహిత్యపరిషత్తు
తెనాలి - 2

తొలి ముద్రణ : ఆగస్టు, 1962

వెల : మూడు రూపాయలు

నలందా ప్రెస్, తెనాలి-2

మా మాటలు

రమేశ్ చౌదరి పూర్తి పేరు ఆరిగపూడి రమేశ్ చౌదరి.
ఇంతవరకు పదహారు పుస్తకాలు వెలువరించారు. ఇంకా
వెలువరించవలసినవి చాల వున్నవి. వీరి ఆరు పుస్తకాలకు
ఉత్తరప్రదేశ్ గవర్నమెంటువారి పురస్కారం లభించింది.
హిందీ మాతృభాష కాని వారి కిలాంటి బహుమతి లభించడ
మహర్వం. అందు వీరే ప్రథములు.

వీరి “ధన్యభిక్షు” అనే పుస్తకం మూడు విశ్వవిద్యా
లయాల్లో పాఠ్యగ్రంథంగా నిర్ణయించారు. ఇందు రాజస్థాన్
యూనివర్సిటీ ఒకటి.

వీరి “భూలే భట్ కే”కు అనువాద మీ “అమాయికులు”.
సామాజిక నియమాలకు, కట్టుబాట్లకు లోనై జీవితాన్ని నాశనం
చేసుకొన్న ఒక అభాగ్య జీవి యదార్థ జీవిత గాథ యిది.
ఇందు కల్పనకు తావు లేదు. దీనిని అనువదించి పాఠక
లోకాని కందిస్తున్నాం. పాఠకలోకం దీని నాదరిస్తుందని
ఆశిస్తున్నాము.

— ప్రకాశకులు.

అ మా యి కు లు

సంక్రాంతి పర్వదినం. పంటలు యింటికి వచ్చి ఆనందోత్సాహాలు వెల్లివిరిసేరోజు. ఇంట్లు చక్కగా అలంకరించి ముంగిళ్ల రంగవల్లికలు తీర్చిదిద్ది విందులూ, వినోదాలతో జనం కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. దేవాలయంలో మంగళవాద్యా లాలపిస్తున్నారు.

ఈనాడు కుగ్రామంగా నున్న కొత్తపట్నం ఒకనాడు పెద్ద రేవు పట్నం. ఈ రేవులో సరకులు ఎగుమతి చేసుకొని ఓడలు దేశదేశాలకు వెళ్లేవి. లక్షల వ్యాపారం జరిగేది. జనసమ్మర్దంగూడా ఎక్కువగా ఉండేది. కాని ఇప్పుడు నలభై యాభై యిండ్లకన్న ఎక్కువలేవు. ఊరంతా పాడుబడినట్లు కనిపిస్తుంది. ఎక్కడ జూచినా శిథిలావశేషాలే. గోడలుతప్ప పై కప్పలేవు. పెద్దపెద్ద పెంకుటిల్లు సైతం గుట్టలుగుట్టలుగా దిక్కుదివాణం లేకుండా పడివున్నవి. నిర్జన ప్రదేశము.

గ్రామానికి కొద్ది దూరములో నున్న పాటిదిబ్బమీద ప్రాచీన దేవాలయ మొకటున్నది. సముద్ర మొకప్పు డీ దేవాలయాన్ని తాకుతుండేదని అక్కడివారు చెబుతారు. కాని యిప్పుడు మాత్రం దేవాలయానికి, సముద్రానికి మధ్య ఒక ఫర్లాంగు దూరం ఇసుకమేట వేసింది. ఉదయంపూట దేవా

లయంలో అభిషేకము, సాయంత్రము దీపారాధన జరుగుతవి. శుక్రవారంనాడు మాత్రం విశేషపూజాపునస్కారాలు జరుగుతవి. అన్యత్రా దానివంక ఎవరూ కన్నెత్తైనా చూడరు. వచ్చే పోయే భక్తులు మాత్రం గుడిలో గంటలు మ్రోగించి ఒక సమస్కారం పెట్టి పోతుంటారు.

కాని పండుగ దినాల్లో యిక్కడ సాధారణంగా ఉత్సవాలు జరుగుతుంటవి. దూరదూరాన్నుండి ప్రజలు గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి పూజలు చేయిస్తారు, మ్రొక్కుబడులు చెల్లిస్తారు, సముద్రంలో స్నానాలు చేస్తారు, దేవునికి కానుకలూ అవీ సమర్పించుకొంటారు. అప్పుడు కొత్తపట్నం స్వాభావికంగా కళకళలాడుతూ నవచైతన్యంతో విరాజిల్లుతుంది.

దేవాలయానికి ఉత్తర భాగంలో చిట్టడవి వున్నది. పడమటివైపున పంటపోలాలు, పంటకాలువ. తూర్పున ఇసుక, ఆవల విశాల సాగరము. దక్షిణాన విశాలమైన బాట. దానికిరువక్కలా విచిత్రమైన పెంకుటిండ్ల వరుస. పోలీసువాళ్ళ బారక్సులా ఇండ్లపైకప్పు అంతా కలిసే వుంటుంది; ముంగిళ్లు మాత్రం వేరువేరుగా వుంటవి. పూర్వం యాభై అరవై కుటుంబాల వారిక్కడ నివసించేవారు. కాని ఇప్పుడు నాలుగైదు కుటుంబాలవారు మాత్రం నివసిస్తున్నారు. మిగిలిన ఇండ్లలో తేల్లూ, జెట్టులూ, గబ్బిలాలూ నివసిస్తున్నవి.

ఈనాడూ బాటలో జనం గుమిగూడారు. మంచి మంచి వస్త్రాలు ధరించి అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నారు. పిల్లలు గూడ ఎంతో ఆనందోత్సాహంతో ఆడుకొంటున్నారు.

సముద్రపు ఒడ్డున గూడా జనం గుంపులు గుంపులుగా చేరారు. పిల్లలు సముద్రపు అలలతో పాటు పైకెగురుతూ గంతులు వేస్తున్నారు. అలల వెంట లోపలకు పోతున్నారు. మరల అలల వెంట వెలుపలకు వస్తున్నారు. వారు సముద్రపు టలలతో ఊయెల లూగుతున్నారు.

సత్యం సముద్రంలో ఈత కొట్టి కొట్టి అలిసిపోయాడు. ఒడ్డుకు వచ్చి తడి యిసుకలో గీతలు గీస్తున్నాడు. గీకి గీకి ఇసుకంతా ప్రోగుచేశాడు. ఇంతలో ఒక అల వచ్చి ఆ ఇసుక ప్రోగును చదును చేసింది. సత్యం చిరునవ్వు నవ్వి చేతులు దులుపుకొంటూ యింకొక చోటికి వెళ్లాడు.

అతనికి దగ్గరలోనే నళిని యిసుకలో పిచ్చిక గూళ్లు కడుతున్నది. నళిని ప్రక్కింటివారి అమ్మాయి. కాని ఇరువురి మధ్య చెప్పకోదగినంత సహవాసం లేదు. అసలా అమ్మాయి కొత్తపట్నంలో ఎక్కువగా వుండదు.

“నీ వేమిటి చేస్తున్నావ్?” అని సత్యం ఆ అమ్మాయిని మాటవరుసకు పలుకరించాడు.

“దేవాలయం” అని ఆ అమ్మాయి జవాబు చెప్పింది. “ఇదుగో యిటు చూడు. ఇది పూజామంటపం. ఇక్కడ అమ్మ వారు. ఇవి నాలుగు గోడలు...”

“అయితే దేవాలయ మిలాగా చేసేది? దీనికి కలశమేది? గోవురా లేపి?” అంటూ సత్యం ప్రక్కనున్న చెట్టునుండి యిన్ని పూలూ పత్రీ కోసుకువచ్చాడు. గడ్డిగాదం గూడా ప్రోగు చేశాడు.

ఇసుకలో కర్రపుల్లలు నాలుగువైపులా గుచ్చి పైన నాలుగువైపులా నాలుగు పుల్లలు పందిరిలా కట్టి సత్యం గడ్డితో

కప్పువేశాడు. అపైన మళ్ళీ పుల్లలుపెట్టి కట్టి రెండవ అంతస్తు గూడా తయారుచేయబోయాడు. ఇంతలో క్రిందనున్న పుల్లలు విరిగి మొత్తం నేలకొరిగింది. నళిని కడుపుబ్బ నవ్వసాగింది.

“నీవు నవ్వుతున్నావా!” అంటూ సత్యం పడిపోయిన పుల్లలన్నిటినీ తీసి మళ్ళీ సావధానంగా మందిరం నిర్మింప సాగాడు. చూస్తూ చూస్తుండగానే ఒక దేవాలయం తయారు చేసి దాని శిఖరాన గడ్డితో చేసిన కలశం తగిలించాడు.

“ఇప్పుడుచూడు మందిరం. మందిరమంటే యిలా చేయాలి.” అన్నాడు సత్యం.

“ఊ! అయితే యిందులో మండప మెక్కడుంది.? నా మందిరంలో పెద్ద మండపమున్నది.” అన్నది నళిని.

“మరి అది పడిపోయిందిగా?”

“పడిపోతేనేం? చూడు. మళ్ళా మండపం చేస్తున్నాను” అంటూ నళిని సత్యాన్ని వెక్కిరించి మండపం తయారు చేయసాగింది.

నళిని వయస్సు ఏడేనిమిది సంవత్సరాలకంటే ఎక్కువ వుండదు. శౌరవర్ణము, పెద్దపెద్ద కండ్లు, పొడవైన జడ, పట్టు లంగా, పట్టుచొక్కా తొడుక్కొని ఎంతో ఆకర్షనీయంగా వుంది.

సత్యం లంగోటితోనే వున్నాడు. తడిసిన జుట్టుమీద ఇసుక కణాలు సూర్యకాంతికి మెరుస్తున్నాయి. చేతులూ కాళ్ళూగూడా ఇసుకతో నిండివున్నాయి. కోలముఖం, నిడుపైన ముక్కు, పలుచని పెదాలు, శౌరవర్ణం, మత్తెల్లిన కన్నులు, బరువైన కనురెప్పలు. వయస్సు పదిసంవత్సరాలుంటుంది.

నళిని ఆకులు క్రిందపెట్టి సత్యం మందిరంపై నున్న పుల్ల
లన్నీ వరుసగా పెట్టబోయింది. ఆమెచేయి సోకగానే మందిరం
నేలకూలింది. నళిని బిగ్గరగా నవ్వసాగింది.

“నీవు నా మందిరాన్ని పాడుచేశావు.” అంటూ
సత్యం గుడ్లరిమాడు.

నళిని భయంతో వణుకుతూ వెనుదిరిగి పోసాగింది.
కొంతదూరం పోయేవరకు పూరుకొని సత్యం యిసుక తీసు
కొని ఆమె పట్టుబట్టల మీదికి విసిరాడు. నళిని ఏడవసాగింది.

“ఉండు మా అమ్మతో చెప్పి నీ వీపు చీరిస్తాను.”

కాని సత్యం ఆ మాటలు వినిపించుకోకుండా ఉన్నత్తు
నిలా సముద్రములో దిగి స్నానము చేయసాగాడు. నళిని
తిరిగివచ్చి పడిపోయిన పుల్ల లన్నిటినీ ప్రోగుచేసి మందిరం
నిర్మించసాగింది.

౨

బాట ప్రక్కనున్న యిండ్ల చివరిభాగంలో సత్యమూ
అతని తండ్రి నివసిస్తున్నారు. ప్రక్కనే ఒక శిథిల గృహ
మున్నది. తరువాత ఒక వేపచెట్టు, రెండు రేగుచెట్లు, ఆ తరువాత
నళిని నివసించే చిన్న యిల్లు వున్నది.

నళిని యింటి ముందు రెండు గేదెలు ఒక ఆవు కట్టివేసి
ఉన్నవి. ఒక బావిగూడా ఉన్నది. ఆ యింట్లో నివసిస్తున్నవి
రెండు ప్రాణులు మాత్రమే. నళిని ఆమె తల్లి.

నళిని మంచి సాంప్రదాయమైన ప్రాచీన వంశంలో
జన్మించింది. ఆమె పూర్వీకు లొకప్పుడు మంచి కీర్తి ప్రతిష్ఠలు

సంపాదించారు. ధనధాన్యాలు సమృద్ధిగా ఉండేవి. పొలమూ పుట్రా చాలినంత ఉండేది. కాని యీనాడు వారిస్థితి కొత్త పట్నపు దేవాలయంలా జీర్ణ, శీర్ణ, శిథిలావస్థలో పడి, అందరి ఉపేక్షలకు, తిరస్కృతులకు కారణభూతమైనది.

నల్లిని తల్లి కాంచన యశావనంలో మంచి పేరుప్రతిష్ఠలు సంపాదించుకొన్నది. దూరమనుకోక ప్రజలమెను చూడడానికి వచ్చేవారు. వివాహాది శుభకార్యాలప్పుడు బాజా భజంత్రీలతో ఆమెను తమ యిండ్ల కాహ్వానించి వెంట తీసుకపోయేవారు. ముసలివారు ఆమెను గురించి యిప్పుడు గూడా ఎంతో యిదిగా చెబుతారు: ఆమె నర్తకి. ఆమె నీచకులంలో జన్మించింది. ఒక నిషిద్ధ వస్తువులో ఏ ఆకర్షణ ఉంటుందో ఆమెలో అదే ఆకర్షణ ఉన్నది.

ఆమె పూర్వీకులు కొత్తపట్నం దేవాలయంలో దేవదాసీలుగా ఉండేవారు. ఉత్సవాల సమయంలో నాట్యం చేసేవారు. ఇప్పుడుగూడా కాంచన దేవాలయానికి వెడుతుంది. కాని నాట్యం చేయడానికి కాదు; పూలతో భగవానుని పూజించడానికి.

కాంచన వయస్సిప్పుడు నల్లబై నల్లబై అయిదు సంవత్సరాలుంటుంది. యవ్వనం గతించింది. వసంతం హేమంత రూపంగా పరివర్తనం చెందింది. యశావన తైలంతో జాజ్వల్య మానంగా వెలిగిన ఆమె శరీర సౌందర్య మీనాడు బూడిద బుగ్గిగా నున్నది. బొద్దుగా, మొరటుగా, కూర్చుంటే లేవ లేకుండా, బోసినోటిలో మిగిలిన రెండు మూడు పండ్లా పుగాకు తమ్మ నమలడంతో గారపట్టిన పండ్లా, నడుము

నొప్పీ, ముఖాన తెల్లని మచ్చలతో యావన సమాధిలా కన్పిస్తున్నది.

నెలుగు ఆరిపోయింది. కాని యింకా పిలుపు రాలేదు. అప్పు డెప్పుడూ యెరిగివున్న వాళ్లు వచ్చి పిచ్చాపాటీ మాట్లాడి పోతుంటారు. కాని కాంచన మాత్రం తమ్ము నమలుతూ, నడుము సవరించుకొంటూ తెలుపు నానుకొని గంటల తరబడి అలానే కూర్చుండి వుండేది. అప్పుడప్పు డేదో ఆలోచించేది. గడచిన మధురస్మృతులను నెమరు వేసేది. అప్పుడప్పుడు నళినికి సంగీతమూ, నాట్యమూ నేర్పేది. ఈ విధంగా రోజులు బలవంతంగా యీడ్చుకు పోతున్నది.

గాత్రంతా దీపము నెలుగుతూనే వుంటుంది. కాని వుండి వుండి ఎవరో తెలుపు తట్టినట్టు లేచి తెలుపు తీసి ఎవరూ కనిపించక ఆశాభంగం చెంది తిరిగివచ్చి సడల వాల్సేది. ఉదయం ఎనిమిది తొమ్మిది గంటలకు నిద్రలేస్తుంది. అది ఆమెకు మొదటి నుండి వస్తున్న ఆలవాటు. ఆ అలవాటును పోగుండా అలా పట్టుకొస్తున్నది. తల్లికి ఈ చాడు అలవాటులందు కై నదో నళినికి మాత్రం తెలియదు.

వయస్సు గతించింది. ఉన్న డబ్బు కాస్తా రోగాలకూ, రొప్పలకూ ఖర్చయి పోయింది. సంపాదించే రోజులలో ఖర్చుగూడా యెక్కువగానే వుంటుంది. దానదాసీలు, చుట్ట పక్కాలు ఎప్పుడూ యింటినిండా కిటకిటలాడుతూ వుండేవాడు. తాత తండ్రులు సంపాదించిన ఆస్తి యేమైనా వుంటే కాంచన చిన్నతనంలోనే కద్దూరంలా హరించుకు పోయింది.

ఇప్పు డామె స్థితి దుర్భరంగా వున్నది. యావ్వనం పిట్టలా ఎగిరి పోయింది. వృద్ధాప్య మావరించింది. వేశ్యా

వృత్తి కనపడుతారు. పొట్ట గడవడమే కష్టంగా ఉంది. ఆదాయం చాలినంత లేదు. అందుచేత ఆమె పాల వ్యాపారం పెట్టింది. పావలో అర్థో వస్తే రోజులు గడిచి పోతున్నాయి.

ఎవ్వడైనా డబ్బు కవసరమైతే ఆమె నాయుడికి కబురు చేసేది. అడిగంగా అడిగంగా అయిదో పదో యిచ్చేవాడు. నాయు దొకప్పుడు డామెమీద గూఢాయల పర్వం కురిపించే వాడని లోకు లిప్పటికీ చెప్పకొంటారు. కాంచన నాయుడింగ్లో నాలుగైదు సంవత్సరాలున్నది. తనువారే నాయుడు యింగ్లోవాళ్ళ పోరు పడలేక ఆమెను వేరే యింగ్లో కాపురం పెట్టించాడు. నాయుడు వస్తూపోతూ వుండేవాడు. అతనిచ్చే డబ్బుతో యింగ్లోగడిచేది. కాస్తాకుస్తా పైసం చాదస గూడా వుండేది.

కాని యిప్పుడు నాయుడు స్థితిగూడా బాగాలేదు. రెండు సంవత్సరాలనుండి మంచంలోపడి తీసుకొంటున్నాడు. అతని పొలమూ, పుట్టాగూడా చేతినుండి బారిపోయింది. కొడుకులు ఏదో సర్కారు ఉద్యోగం చేస్తూ తండ్రిక మండూ మూలకని నెలనెలా కొంత డబ్బు పంపిస్తున్నారు. అందులో ఏ కొద్దో మిగిల్చి నాయుడు కాంచనను పంపిస్తున్నాడు.

“అమ్మ! నాన్నెవరే?” అని నళిని ఎవ్వడైనా అడిగితే నాయుడుపేరు చెప్పేది కాంచన.

“అయితే ఆయ నెక్కడున్నాడు?”

“ఆయన బబ్బుగావున్నారు. మందు తీసుకొంటున్నాడు.”

నళిని చదువుకొనే స్కూలు రిజిష్టరులో నాయుడి పేరు సంరక్షకుల జాబితాలోనున్నది. అడిచూచి పిల్లలు ఎగతాళి చేస్తే నళిని యెడ్చేది. అవమానంతో క్రంగిపోయేది.

ఒకనా డామె స్కూలునుండి యింటికి వస్తున్నది. కొత్తపట్నంలో బడిలేదు. కొత్తపట్నానికి మైలు మైలున్నర మూరములోనున్న కోడూరులోనున్నది. అక్కడే జమిందారు గారు కట్టించిన ఆసుపత్రిగూడా ఉన్నది. జమిందారుగారొక పెద్దమేడలో నివసిస్తున్నారు.

ఆమె చేలగట్లవిద్యుదామగా వస్తున్నది. పోలాల్లో మినుము చల్లి వున్నది. ఆమె రెండు మినపమండలు త్రొక్కించింది. సీతారాం చూచాడు. ఆ చేను సీతారాం వినతండ్రిది. సీతారాంకి కోపమువచ్చింది. “మినపకాడి తెందును తుంచావ్? ఈ చేను నీ బాబుదనుకొన్నావా?” అని గద్దించాడు.

“దాని బాబెవడు? అసలున్నాడా? లేడా?” అని పద్మనాభం అందుకొన్నాడు. పద్మనాభం వచ్చుస్సెలో వాళ్ళిద్దరికంటే పెద్దవాడు. ఆలస్యంగా చదువు మొదలెట్టాడు. ఇప్పుడుగూడా అతనితండ్రి అతనిని పోలంపనులరు పంపుతూ వుంటాడు. అతను ఆకతాయి అని పేరుపోయాడు.

“నీ ముఖానికి నన్నెద్దాన చెప్పొచ్చావా? ఇంటింటికి చేతుష్వలరు తిరుగుతావ్” అన్నది నీని కోపంగా. పద్మనాభం తండ్రి డాల సేదవాడు. అతనికొక ఎకరం యిసుకపర్ర వున్నది. ఎంతకష్టపడినా అందులో చిట్టచుగిండలు పండివు. అప్పుడప్పుడు కూలికిగూడ పోతాడు. ఏమీ గొరకనినాడు. ఒకనాడు ఒక రింగ్లో మరొకనాడు మరో యింట్లో చేబప్పులు తెచ్చి కాలం వెళ్ళ బుచ్చుకున్నాడు.

“ఏమన్నావ్? మళ్ళీ కుయ్య ఆ కూత?” అంటూ పద్మనాభం పిడికిలి దిగించి పండ్లు పటపట నూగుతూ ఆమె మీదకు పోయాడు.

సళిని భయంతో కంపించిపోయింది. చేతిలో నున్న మినప మండలు రెండూ చేత్తోకి విసురుతూ “ఎస్వడూ నా బాబు, ఆడంగి పనులు మాత్రం చేయకు” అన్నది.

పద్మనాభానికి తల్లి లేదు. అతని తండ్రి రెండో వివాహం చేసుకోవాలని యెంతో ప్రయత్నం చేశాడు. కాని పిల్ల నిచ్చే వాళ్లెవరూ కనిపించలేదు. అతనికి చెయ్యికాల్చుకోక తప్పడం లేదు.

ఈ మాట వినేసరికి పద్మనాభం కోపానికి మితిలేక పోయింది. ఆమె జుట్టు పట్టుకొని వంగతీసి పిడికిలితో గ్రుద్ద గాగాడు. సళిని చేతిలో సంచి క్రిందపడవేసి ఏడువసాగింది. ఇంతవరకూ చూస్తూ ఉండిపోన్న సత్యం యిక ఉండబట్టలేక పద్మనాభంవీరావకు చూక ఒక్క చెంపదెబ్బ వేశాడు.

సత్యంకంటే పద్మనాభం బలశాలి. ఇరువురూ చేతులు కలిపారు. క్రిందా పైనా పనులూ చేసంతా సలగగ్రొక్కుకున్నాడు. “నా చేసంతా చూచుచేస్తున్నారా” అంటూ సీతారాం గోలపెడుతూనే వాళ్ళను సద్దాడు.

ఇద్దరూ కాసేపు తన్నుకొన్నాడు. అలసిపోయారు. “దానినంటే నీకు పొడుచుకొచ్చిం దెందుకోయ్? అది నీ కే మచ్చుకుందేమిటి?” అన్నాడు పద్మనాభం.

“ఏదో ఒకటవుతోంది. ఆమెను కొట్టడానికి నీ కేమి హక్కున్నది?” అన్నాడు సత్యం.

“చెప్తా ఏమి హక్కున్నదో” అంటూ పద్మనాభం సీతారాం చేయి విడిపించుకొని ముందుకు చూశాడు. సత్యం గూడా తన పలక తీసుకొని అతనివీరావకు చూశాడు. పద్మ

నాభం అతని చేతిలో పలక లాక్కొని దూరంగా విసరి చేశాడు. సత్యం చెంపమీద అయిదు వ్రేళ్ళూ అచ్చలా కని పిస్తున్నాయి.

“ఇప్పుడు చెలిసిందా హా క్కేమిటో?” అంటూ పద్మ నాభం మూట ఎత్తుకొని చరచగా వెళ్లిపోయాడు.

“ఇంటికి పద నీ పని చెప్తాను” అంటూ సత్యం గట్టుమీద కూర్చుని యేడస్తూ చెంప సవరించుకొన్నాడు. అతని పలక అతని కనుల ముందే ముక్కలు ముక్కలై పడి పున్నది. పుస్తకాలన్నీ చిందరవందరగా పడివున్నవి.

నళిని అతని వ్రక్కనే కూర్చుని చిందర వందరగా పడి వున్న అతని పుస్తకాలన్నీ అతని సంచిలో సగ్గ సాగింది.

“ఏడవను అన్నయ్యా! ఇంటికి పోదాంపద” అంటూ నళిని అతని కన్నీరు తుడిచింది.

“ఇంటికి ఎలా వచ్చేది? పలక పగిలి ముక్కలు ముక్కలై పోయింది. పుస్తకాలన్నీ చిరిగాయి. నాన్నగారు కొడతారు. ఇంటికి ఎలా వెళ్లేది?” అంటూ సత్యం ముఖానికి చేతులెత్తం పెట్టుకొని బోరున ఏడవసాగాడు.

“పలక నీవు పగల గొట్టుకొన్నావా? పుస్తకాలు నీవు చించావా? ఆ ఆకతాయి చేశా నీ పని. ఇంటికి పోయి మీ నాన్నతో చెప్పి వాడిపని పట్టిస్తాం. దీనికి తగిన సత్కారం చెయ్యండే వాడిని వదలి పెట్టామా? అన్నయ్యా! లే. నెడ దాంపద” అన్నది నళిని.

సత్యం చేతి యిట్టే ముఖం పట్టాడు. నళిని అతని వెంబడే అడుగులో అడుగు వేస్తూ వస్తున్నది. నళిని పూర్వీకు

తాతకాలంనుండి సత్యం యింటిప్రక్క నివసించేవారో నానికి తెలియదు. కాని యీనాడు ఒకరి నొకరు బాగా అర్థం చేసుకొన్నారు.

3

సత్యానిది పెంతుట్టిలు. మూడు గదులున్నవి. వానకా ముందూ వనానా లున్నవి. వేనుకప్రక్క నున్న పెద్ద వనానా మినహా మిగిలిన యిల్లుగతా భాళీగానే ఉంటుంది. అది యిల్లులూ పుంజుదు. గుట్టులు చాకలా పుంటుంది. వేనుక వనానాలో సత్యమూ అతని తండ్రి కాపుర ముంటున్నాడు. ముందు వనానాలో పచాక్కియ్యి. సుదేవరావు పచాక్కి దుకాణం. మధ్యనున్న గదులు భాళీ. యాతా యాత జనం వానిని సత్రంగా ఉపయోగించు కొంటున్నాడు.

చాల పుగాతన యిలిహాసం గలిగిన వంశం సత్యానిది. ఏడేనిమిది తరాలకు పూర్వం నీతి పూర్వీకులు. కొత్తపట్నం గాజు దర్జానులో పూజారులుగా పుండేవారు. కొత్తపట్నపు దేవాలయాన్ని గాజుగారే కట్టించారని చెబుతారు. దేవాలయం ప్రక్కనే పెద్ద రాజ మహలుండేవని అంటారు. ఇప్పుడిక్కడ పెద్ద మట్టి దిబ్బ తప్ప మరేమీ లేదు.

సత్యానిది అగ్రజాతికి చెందిన బ్రాహ్మణ వంశం. సత్యం తండ్రి అసంత కృష్ణశర్మ, వంశ పరంపరాను గతంగా వస్తున్న పూజారి వృత్తినే చేపట్టి దేవాలయంలో పూజారిగా పుంటున్నాడు.

తాత తండ్రిల హయాంలో చాల అస్తి పుండేది.

నగాన్యా లుండేవి. కాని సరిమైన కాలంలో నీకు పెట్టుక, కలుపు పోషక, అవన్నీ బీళ్లయి పోయాయి. పంటలు పండేవి కావు. అప్పుడప్పుడు వేరుశనగమంత్రం కొద్దిగా పండేది. వాడు స్వయంగా వ్యవసాయం చేసేవాడు కాదు. కవులు కిస్తే కవులుదాడు ఒక సంవత్సరం యిచ్చి ఒక సంవత్సరం యివ్వక వేధించేవాడు. పంటలు సరిగా పండడం లేదని వారి యిష్ట మొచ్చినంత యిచ్చేవారు.

పూజారి వృత్తివలన సరలోకంలో బాగా పుండుం దేమోగాని యిహలోకంలో మాత్రం భుక్తిగడవడమే కష్టంగా వుంది. సత్యం తండ్రి ఆదాయ ముక్కువ లేకపోయినా ఉన్న దానితోనే సంతృప్తి చెందే జీవి. ఎలాగో కాలం వెళ్లదీస్తున్నాడు. చుట్టుపట్ల గ్రామాలలో పోరోహిత్యం గూడా చేస్తుంటాడు. దాన దక్షిణాల మాపయో వస్త్రాలు గూడా దొరికేవి.

అతను విదుడుడు. సత్య మీ భూమిపై కండ్లు తెరవ గానే తల్లి శాశ్వతంగా కన్ను మూసింది. ఇది దాదాపు పది సంవత్సరాలనాటి మాట. చాలా కాలంవరకు ఆమె కడుపు పండలేదు. పండగానే ఆమెకు పుత్రరత్నాన్ని చూచుకొనే యోగ్యత లేకపోయింది.

సత్యం చిన్నతనంలో కోమాదులోనున్న పినతల్లి వద్ద పెరిగాడు. ఇప్పుడు ఆమెగూడా యిహలోకాన్ని విడిచిపెట్టింది. గడచిన మూడు సంవత్సరాలనుండి తండ్రివద్దనే ఉంటున్నాడు. తండ్రి అతని మంచి చెడ్డలు చూస్తున్నాడు. తల్లి లేని కారణంగా అతని నెంతో గాఢాదాగా, ఏ కష్టమూ కలగకుండా కంటికి రెప్పలా కాపాడుతున్నాడు. లోకులు రెండో పెండ్లి

చేసుకోమని ఎన్నో విధాల చెప్పాడు. ఎంతోమంది పిల్లనిస్తామంటూ తిరిగాడు. కాని సత్యం తండ్రి పునర్నివాహం చేసుకోవడాని కంగీకరించలేదు. అతను నిష్టాగరిష్టుడు. సాధుడని. కర్మిష్టి.

ఉదయాన్నే బ్రహ్మ ముహూర్తకాలంలో నిద్రలేచి కాల్యాలు తీర్చుకొని దేవాలయంలో పూజ చేయడానికి వెడతాడు. తనువాత యింటికి వచ్చి వంటచేసి సత్వానికి భోజనం పెట్టి పాతశాలకు పంపి తాను భోజనంచేసి మరల దేవాలయానికి వెడతాడు. వేదాధ్యయనం చేస్తాడు. సాయం త్రం దీపారాధనచేసి యింటికివచ్చి సత్వాన్ని కొంచెముసేపు చదివించి భోజనము చేయించి తాను భోజనంచేసి పండుకొంటాడు. ఇది అతని నిత్యకృత్యం. ఏ వాడిదుడుగులు లేని దైనిక కార్యక్రమం.

అతని గృహము సామాన్యంగా భాళిగానే వుంటుంది. ఇంట్లో విలువైన వస్తువులు గూడా లేవు. వంటపాత్రలు, రెండు ఊడు పక్క చుట్టలు, గుడ్డలు, గోచెలు సూత్రమున్నవి. ఇంట్లో ఒకమూల సంవత్సరానికి సరిపోయే ధాన్యం గాడెలో నిల్వచేస్తాడు. కూరగాయలు మజ్జిగ రైలు లిస్తాడు.

తండ్రి జీవితం లాగానే సత్యం జీవితంగూడా వాడిదుడుగులు లేకుండా గడిచిపోతున్నది. అతను తండ్రితోపాటు నిద్రలేచి దేవాలయంలోకి వెళ్లి పూజ లవ్చేసేవాడు. చదువు సంధ్యలు యంత్రంతలా సాగిపోతున్నవి. ఉత్సవ సమయాలలో తోడి పిల్లలతోపాటు తానూ ఆటలాడుతాడు. కాని అతనికి జతగాల్లేవరూ లేరు. ఏకాకి.

మునిమాపువేళ దేవాలయంలో కూర్చుని దేవతా విగ్రహాల సకలును చిత్రించేవాడు. ఒక్కొక్కనారి బాగా కుదిరేది. అదిచూచి ఆనందతరంగాల్లో తేలిపోయేవాడు. నవమీ తోచనప్పుడు సముద్రంవైపును పీకారు పోయేవాడు.

నళినితో పరిచయమై సప్పటినుండి అతని కార్యక్రమంలో కొద్ది పరివర్తన మొచ్చింది. అతను మెల్లమెల్లగా దేవాలయానికి వెళ్లడం తగ్గించాడు. ఇంటి సమీపములో నున్న మొండిగోడమీద కూర్చునేవాడు. నళినిగూడా వచ్చేది. ఇరువురూ కలిసి అటూ ఇటూ పనుగెట్టేవారు. ఆటలాడేవారు. గంతులువేసేవారు. సత్య మస్వడప్పుడు నళిని చిత్రాన్ని గీయబోయేవాడు. నళిని దానిని లాగి ఆవల చూరేసేది. గర్వాలు కొట్టుతూ కాలం వెళ్ళబుచ్చేవారు.

“నాయనా! నీవు దేవాలయానికి రావడంలేదే?” అని తండ్రి ఒకనాడు సత్యాన్ని అడిగాడు.

“పంతులుగారు హెచ్చరించుకు చాలా యిస్తున్నారు. అందుకని యింటివద్దనే ఉండి లెక్కలవి చేసుకొంటున్నాను.” సత్యం అబద్ధమాడాడు. అబద్ధమాడి అత నందుకు సిగ్గుపడలేదో తెలియదు. ఎప్పుడైతే నా తండ్రి కోపపడితే సత్యం దేవాలయానికి పోయేవాడు. పోయినా దేవాలయంనుంచి కూడ ఇంటివంక చూస్తువుండేవాడు.

దేవాలయం ఎట్టైన ప్రదేశంలో నున్న కారణంగా అక్కడ నుండి సత్యానికి తన యిల్లు కనిపించేది. నళిని ఒంటరిగా వేసచెట్టుక్రింద కూర్చుని అన్య మనస్కంగా కంకర రాళ్ళు అటుయిటు విసిరేది. సత్యం ఆమెను చూచి ఆమెను

కలుసుకోవట మెలాగా, ఆమెతో ఆడుకోవట మెలాగా అని ఆలోచించేవాడు.

ఆ గ్రామంలో పిల్ల లెక్కువమంది లేరు. ఉన్న నలుగు రైదుగురూ సద్మనాభం జట్టువాళ్లు. సత్యం వాళ్లతో యెప్పుడూ కలవదు. బహుశా నళిని హక్కతో అతనికి బాగా నచ్చిన, తెలిసిన పిల్ల. ఇద్దరూ పుస్తకాల సంచలు తీసుకొని కలిసి బడికి పోయేవారు. కలిసి వచ్చేవారు. కలిసి శివగలు కొనుక్కొని తినేవారు.

గట్టుమీదుగా పోతూపోతూ నళిని ఏదైనా సినిమా పాట సాడితో అడిచూచి సత్య మేదైనా సంస్కృతికోకం చదివేవాడు. అతనికి వ్లోకాలేవచ్చు. ఎప్పుడైనా చేలను నీళ్లు పెడితే చుట్టుదిరిగి కాలవకట్టనే బడి చీకటిపడేవేళకు యిండ్లకు చేరుకొనేవారు. నళినితో సహవాసం మొదలెట్టిన తరువాత సత్యం ఆటలాడి, షిక్లాకొట్టి ఆలస్యంగా యింటికి చేరుకోవడం మామూలైపోయింది. నళిని అతని వెంటనే పుండేది. సత్యం తండ్రితో ఏవో కల్లబొల్లిపూటలు చెప్పేవాడు. తండ్రి అవే నిజమని నమ్మేవాడు.

సత్యం తండ్రి ధనవంశాదు, విశ్వర్యవంశాదు. కాక పోయినా గ్రామంలో మంచి పేరుప్రతిష్ట లున్నవాడు. ఆయన నందరూ గౌరవించేవారు. ఎవరియింట్లో ఏమిజరిగినా వారి సలహా లేకుండా జరిగేదిగాదు. వారికి నిరోధులుగూడా లేకపోలేదు. చాలామందికి వారే ఉత్తరాలు పత్రాలుగూడా వ్రాసేవారు. అందుకని గ్రామస్థులలో ఎక్కువమంది వారిని గౌరవంగా చూచేవారు.

౪

ఈనాడు స్కూలువార్షికోత్సవం. కోడూరువంటి చిన్న గ్రామంలో యిది పెద్దపండుగ. నెలల తరబడిగా యేర్పాట్లు జరుగుతున్నవి. ఉత్సవములో అనేకమంది అతిథులు, స్కూలు పరిపాలకవర్గంవారు హాజరైనారు. స్కూలు వెలుపల మైదానములో రంగురంగుల జండాలు ఎగురుతున్నవి. జనం చాలమంది వచ్చారు.

ఉదయం కోడూరు జమీందారుగారు విచ్చేసి వివిధ తరగతులలో, ఆటలపోటీల్లో ఉత్తీర్ణులైన విద్యార్థులకు బహుమతులు పంచిపెట్టారు. సత్యం తన తరగతిలో ప్రథముడుగా వచ్చాడు. అతని ఆనందానికి మేరలేదు. పద్మనాభం యీ సంవత్సరం గూడా స్కూల్లో చదువుతున్నాడు. అతనికి పరుగుపంజెంలో బహుమతి వచ్చింది. అందుచేత అతనుగూడా హుషారుగానే ఉన్నాడు.

సాయంత్రం వైజ్ఞానిక ప్రదర్శనలు జరిగినవి. మైదానంలో పెద్ద రంగస్థలం యేర్పాటుచేశారు. దానిమీద చాందినీ వ్రేలాడగట్టారు. ఎర్రని తెరగట్టారు. ప్రేక్షకులు తమలో తాము గజిబిజిగా మాట్లాడుకొంటున్నారు. కోడూరు జమీందారుగారు సపరివారంగా వచ్చి ముందుస్థిలో ఆసీనులైనారు. వారి వెనుక వరుసలో ఊరిలోని పెద్దలు, అధ్యాపకులు కూర్చున్నారు. విద్యార్థులు కొంతమంది అక్కడక్కడ వాలంటీయర్లుగా పనిచేస్తున్నారు. సత్యం రంగస్థలానికొక ప్రక్క ఉత్సాహంగా, శాంతంగా కూర్చుని వున్నాడు. అతని ప్రక్క పద్మనాభం, అతనిజట్టు కూర్చునిఉన్నారు.

తెర లేచింది. నాటకం ప్రారంభించారు. విద్య యొక్క ఆనశ్చకతను నాటకం నిరూపిస్తున్నది. నాటకం బాగున్నది. కళాకారులందరూ చిన్న చిన్న పిల్లలు. పిల్ల లే ముసలి వాళ్ల చేమాలు వేశారు. ప్రేక్షకులు చాల సేపటి వరకు కరతాళ ధ్వనులు చేశారు.

రెండవసారి యింకా తెర ఎత్తలేదు. నేపథ్యంలో ముసురమైన జంత్ర వాద్యాల సంగీతం వినిపిస్తున్నది. మెల్ల మెల్లగా అననిక లేచింది. రంగస్థలమంతా ఆకుపచ్చని విద్యుద్దీపాలతో శోభాయ మానంగా ఉన్నది. లయాను గుణ్యంగా సృత్యం చేస్తూ మయూరం రంగస్థలం మీద ప్రవేశించింది. ముఖానికి మయూరానరణము. జడలో మయూర పింఛము. ఎక్కడో మేఘం గజ్జిస్తున్నట్లు యిక్కడ మయూరం సృత్యం చేస్తున్నది. సత్యం దృష్టి మయూరం మీద పడింది. సృత్యం చేస్తున్నది నళినేనని తెలుసు కొన్నాడు.

నాట్యం చేస్తూ చేస్తూ నళిని రంగస్థలం మధ్యకు రాగానే “అరెరె! ఆడ నెమలి పురి విప్పి నాట్యం చేస్తుండే!” అని బిగ్గరగా అరిచాడు పద్మనాభం. అతని సావాసగాళ్లంతా గొల్లున నవ్వారు. ప్రేక్షకుల దృష్టి ఒక్క పర్యాయం అటు తిరిగింది. తిరిగి యథాపూర్వంగా సృత్యంలోని ఆనందాన్ని అనుభవిస్తున్నారు.

“అదే. ఆ పిల్ల ఆడకపోతే మరెవరాడతారురా?” అన్నాడు పద్మనాభం. అతని జట్టు వాళ్లంతా ‘వారెవా’ అన్నారు.

ఈ మాట వినగానే సత్యానికి కోపం వచ్చి అతని వంక గుడ్డరిమి చూచాడు. పోట్లాడు కొన్నప్పటి నుండి వాళ్ళిద్దరి మధ్యా మాటలు లేవు.

ఆ తీక్షణ దృష్టి చూచి పద్మనాభం జట్టులో నాడొకడు “అరే! జాగ్రత్తకోయ్. శివుడు చూడన కన్ను తెరిచాడు. భస్మమెపోతాం” అంటూ వికటాట్టహాసం చేశాడు. సత్యం వాళ్లను కన్నులతోనే బెదరిస్తున్నాడు.

“అబ్బే! కాదుగా. ఇప్పుడు బ్రాహ్మణులుకూడా కళ్ళు తెరవటం ప్రారంభించారురా! చూస్తున్నారూ కూడాను.” అన్నాడు సీతారాం. ఇతను రైతుబిడ్డ. ఇతని వంశీకులు జప్తిసుపార్టీ వున్న రోజుల్లో చానికి అండగా వుండేవారు. బ్రాహ్మణాద్యేషం వీరి నరసరాల్లో ప్రవహిస్తున్నది. అది తాతతండ్రులనుండి సీతారాంకి సంక్రమించింది.

సత్యం ఏకాకిగా వున్నాడు. కోసాన్ని దిగమ్రొంగి రంగస్థలం వంక చూడడానికి ప్రయత్నించాడు. నళిని సృత్యం అంతిమ ఘట్టానికి వచ్చింది. సంగీతం తారస్థాయి నందుకొన్నది. మయూరపింఛము గూడా ధృతగతి నందుకొన్నది. అడుగులు లయ తప్పకుండా పడుతున్నవి. నాట్యం చేస్తూచేస్తూ మెరపు తీవలా మెరిసి రంగస్థలం పైనుండి ఆదృశ్యమైంది. ప్రేక్షకులు దిమ్మలు పెక్కటిలేలా కరతాళధ్వనులు చేశారు.

“ఇది ఎవరి పిల్ల?” అని జమిందారుగారు దగ్గర నున్న వారి నడిగాడు. బహుశా నాట్యం ఆయనకు వచ్చి వుండవచ్చు. “కాంచన కూతురండీ!” అని మెల్లగా చెవిలో చెప్పాడాయన. జమిందారుగారు ముఖం జేవురించుకొని

‘కాంచన’ అంటే ఎవరూ? అని గుర్తుకు తెచ్చుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. ఆ వైఖరి చూచి మరొకాయన “జమున పెద్దక్కండీ కాంచన” అన్నాడు.

జమిందారు చిరుసవ్వు సవ్వాడు. కరతాళధ్వనులింకా మ్రోగుతూనే ఉన్నది. వారుగూడా జోరుగా కరతాళధ్వనులు చేయసాగాడు. కరతాళధ్వను లాగిపోగానే జమిందారుగారిచేయి బుగ్గపు స్త్రీవీధకు పోయింది. జమున ఆయన గారి ఉంపుడుకత్తె.

కాంచన రంగస్థలం ప్రక్కనే ఆనందాతిరేకంతో మెనురచి పోయింది. ఆమె నళినిని అలంకరించి రంగస్థలంపై ప్రవేశపెట్టింది.

తరువాత రెండు మూడు గీతాలు పాడారు. తరువాత పద్మనాభం రంగస్థలంపైకి వచ్చాడు. చేతిలో గుడ్డపీలికలతో ముడివైచిన ఢక్క వున్నది. పొడుగాటి అంభరకా వేశాడు. ఎర్రతలచాగా పెట్టాడు. సందులు గొందులు తిరిగే బుడ బుక్కలనాని వేషం.

“జరుగుతుంటే మారాజులు బాబూ! జరుగుతుంది మా లచ్చిమి తల్లీ!” అంటూ డబుడుక్కు డబుడుక్కు మంటూ ఢక్క మ్రోగించాడు.

“ఇరువురి అదృష్టం కలిసివస్తుంది.” డమరుక శబ్దము.

“వివాహం జరుగుతుంది!” డమరుక శబ్దం.

“వివాహం ఎవరిది?” అని అతనిప్రక్క వా డడిగాడు.

“నలదమయంతల వివాహం” అంటూ అతను సత్యం వైపు చూస్తూ ఢక్క జోరుగా మ్రోగింపసాగాడు. అతని

న్నేహితులు సత్యం వెనకాల కూర్చుని మెల్లగా చొక్కా పట్టుకొని లాగసాగారు.

“వసంతం వస్తుంది వసంతం. మేఘా లలముకొంటవి. మయాగాలు నృత్యం చేస్తవి.” అంటూ జోరుగా ఢక్కా వాయిస్తూ బుడబుక్కల పద్మనాభం నాట్యం చేయసాగాడు. వాడు నళినిని అనుకరిస్తూ నాట్యం చేయసాగాడు. ప్రేక్షకు లంతా గొల్లుమన్నారు.

కార్యక్రమం సమాప్తమైనది. అవనిక జారింది. కళా కారులంతా వరుసగా రంగస్థలంమీద నిలబడ్డారు. పద్మనాభం అందరికంటే ముందున్నాడు. అతడు జాతీయగీతం జనగణమన పాడుకున్నాడు. అతని గాత్రంలో గాంభీర్యం, మాధుర్యం, వాద్యిక ఉన్నవి. నళిని అతనివంక ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నది.

ప్రేక్షకులు పలుచబడుతున్నారు. విచారాలు కుచ్చిలు, బల్లలు యథాథానాల్లోకి చేరవేస్తున్నారు. రంగస్థలపు తేరలు వగైరా అన్ని ఊడదీశారు. సత్యం మెల్లమెల్లగా రంగస్థలం వెనకవైపుకు చేరాడు. పద్మనాభాన్ని చూడగానే పిడికలి బిగించి లాగి ఒక్క తెంపకాయ కొట్టిబోయాడు కాని పద్మనాభ మతని చేయి పట్టుకొని మెలిపెట్టాడు. ఇద్దరూ కల బడ్డారు. ముష్టాముష్టి బాహుబాహి యుద్ధం నాగింది. పద్మ నాభం సత్యాన్ని క్రొవపడవైచి యీడ్చసాగాడు. తల నేల కేసి కొట్టాడు. అక్కడే ఒక కంకర రాయి ఉండి సత్యం భుజా నికి గుచ్చుకొన్నది. రక్తం ప్రవహింపసాగింది. జనం చుట్టూ ప్రోగయారు. వాళ్లు పద్మనాభాన్ని వ బాయించబోయాక కాని పోట్లాటకు కారణం తెలుసుకొని యేమీ అనలేదు పోయారు.

నళినిగూడా పరుగెత్తుకొని వచ్చింది. ఆమె నెంటు ఆమె తల్లిగూడా వచ్చింది. సత్యం భుజాన్నుండి రక్తం కారడం చూచి ఆమె నయనా లశ్రుపూరితా లైనవి. కారణం దురూహ్యం.

“ఈ పద్మనాభం ఆనాటి కానాడు ఆకతా యయినో తున్నాడు. మరి వారసత్వ మెక్కడకుపోతుంది ? తండ్రిని బోలిన కొడుకు” అన్నది కాంచన.

“ఇది నీ వనభిరే” దన్నది కంపిత స్వరంతో నళిని.

కాంచన సత్యాన్ని తన చెల్లెలు యింటికి తీసుకు పోయింది. అక్కడ ఆమె అతని గాయాన్ని శుభ్రంగా కడి గింది. దెబ్బ అంత పెద్దదికాదు. కొంచెం గీసుకుపోయింది. అంతే, కాని నళిని మాత్రం అతని ఎముక విరిగినట్లు భయ పడుతున్నది.

“ఇక్కడే కదలకుండా పడుకో” అన్నది నళిని.

సత్యం యింటి నాలుగునైపులాచూచాడు. ఇల్లు చాలా పెద్దది. నాలుగునైపులా ఉద్యానవన మున్నది. గది చక్కగా అలంకరించివున్నది. నలుగురైదుగురు నౌకస్తులూడా వున్నారు. కిటికీలకు పరదాలున్నవి.

“లేదు. లేదు. నేను వెళ్లాలి. లేకుంటే మా నాన్నగారు నేనేమైనానోయని పోతుకుతారు. భోజనంగూడా చేయరు.”

“నేను మనిషిని పంపుతాను.” అన్నది నళిని.

“వద్దు. వద్దు. నన్ను వెళ్ళనివ్వ.”

“సరే! అంత వెళ్లాలనివుంటే వెళ్ళనివ్వమూ. ఎందుకు బ్రతిమాలడం.” అన్నది కాంచన.

“ఈ రాత్రికివుండు. ఉదయాన్నే మేముగూడా వస్తాం.”
అన్నది నళిని.

“నీకు తెలియదు నళిని.” అంటూ సత్యం రెండడుగులు
బయటకు వేశాడు. సత్యం వెంట నళినిగూడా వచ్చింది.

“అసలు నీ వతనితో పోట్లాట పెట్టుకొన్నదెందుకు?”
అన్నది నళిని. సత్యం మాట్లాడలేదు. నళిని ఆప్రశ్నే రెండవమా
రడిగింది? “అతడు నిన్నూ నన్నూ అవమానపరుస్తున్నాడు.
నేను సహించలేను?” అంటూ సత్యం భుజం సవరించుకుంటూ
నళినినంక తిరిగె నా చూడకుండా వేగంగా వెళ్ళిపోయాడు.
ఆమెకు దుఃఖం కంతదగ్గమైనది.

వెన్నెలరాత్రి. అతను తొందరగానే యిల్లు చేరు
కొన్నాడు. తండ్రి అతనికొరకు నిరీక్షిస్తున్నాడు. అతను
తండ్రితో యీ విషయాలేమీ చెప్పలేదు. భోజనంచేసి పండు
కొన్నాడు. అటూ యిటూ పొర్లి గింతలు పెడుతున్నాడు.
కాని నిద్రరావటంలేదు.

అక్కడ నళినిగూడా కన్నీటితో తన తలగడ తడుపు
తున్నది.

❧

వేప చెట్టుకింద కూర్చుని సత్యం బొగ్గుతో రాతిమీద
బొమ్మలు గీస్తున్నాడు. ఎత్తైన దిబ్బమీద దేవాలయము
చుట్టూ చెట్లూ చేమలూ చిత్రించాడు. దూరంగా కనిపిస్తున్న
కొత్తపట్నం దేవాలయంలా చిత్రించాడు.

సత్యానికి బొమ్మలుగీయడం మహాసరదా. సమయం దొరికినప్పుడు నేలమీద బొగ్గుతో బొమ్మలు గీస్తాడు. బడిలో గూడా పలకమీద బొమ్మలు గీస్తాడు. అతని యీడు కుర్ర వాళ్ళలో బొమ్మలు గీయడంలో అతనే దిట్ట. ఈ కళలో అతనికి అసాధారణ ప్రతిభ ఉన్నది.

సాయం సమయము. సత్యం తండ్రి దేవాలయములో వున్నాడు. రైతులు పగలంతా పొలాల్లో చాకిరీ చేసి యిండ్లకు తిరిగి వస్తున్నారు. ఇండ్లకు మరలిన పశువుల పాదధూళి ఆకసమంటింది. కొత్తపట్నం వాటిపూట విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి తయారవుతున్నది.

కొద్దిసేపటి క్రితమే పద్మనాభం తండ్రివచ్చి సత్యం ఇంటి తలుపు తట్టాడు. కాని సత్యం వినిపించుకోనట్లూర కొన్నాడు. అతను సాధారణంగా వీరింటికి తరచుగా రాడు. ఈ రోజెందుకు వచ్చాడో తెలియదు. సత్యం కొంచెము సే పాలోచించాడు. “ఏమో ఎందుకొచ్చాడో? ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నందు వలన ప్రయోజ మేమిటి?” అనుకొంటూ అతను బొమ్మలు గీసు కోసాగాడు.

నళిని చీపురు కట్ట తీసుకొని వాకిట్లోకి వచ్చింది. వేప చెట్టు క్రింద సత్యాన్ని చూచి నళిని చీపురు వీసరి లోపల పారేసి పెండుల గుట్ట దగ్గరకు పోయి అతనిని రమ్మని చేతితో సంజ్ఞ చేసింది.

“చదువు కోవడం గూడా లేదు. పగలంతా ఏమి చేస్తుంటావ్?” అన్నాడు సత్యం.

“నదువు సాగినా బాగానే వుండేది. ఈ చాకిరీ అయినా తప్పేది.” అంటూ చేతులు నలుపుకొంటూ, అటూ ఇటూ చూడసాగింది. తనువాత కూర్చుని వ్రేళ్లతో నేలపై గీతలు గీయసాగింది. ఆమెవదసాగో ప్రసన్నత లేదు. విచారరేఖలు కన్పిస్తున్నాయి. ఆమె కన్నులలో చాంచల్యము గోచరిస్తున్నది.

వార్షికోత్సవం తరువాత స్కూలుకు కొన్నాళ్లు సెలవలిచ్చారు. ఏరియవరూ పూర్వం లాగా కలుసు కోవడం లేదు. స్కూలు నడుస్తున్న రోజుల్లో యిష్టరూ కలిసి స్కూలుకు వెళ్లేవారు. పాటలు పాడేవారు. ఆనందంగా కాలంగడిపేవారు. ఇరువురూ తలిదండ్రుల చాటు పిల్లలు. వారి యిష్ట మొచ్చినట్లు తిరగడానికి వీలులేదు. సత్యంతండ్రి సత్యాన్ని రోజూ దేవాలయానికి తీసుకొనిపోయి మంత్రాలవినేప్పుతాడు. నళిని తల్లి నళినికి ఎప్పుడూ ఏదోదాక పని చెప్పుతుంది. ఒక్క ఊణం తీరిక్కా ఆమెకోవడానికి వీలులేదు. రొప్పూ రోజూనా ఎప్పుడూ నాకిట్లో కావలి కూర్చుంటుంది. బడి పుస్తక రోజున నళిని కే యాటకమూ లేదు. స్కూలుకు పోనసకుడా ఎంతో సంతోషంగా పోతుంది. రోజూ నానూపోనూ నాలుగు మైళ్లు నడచి స్కూలుకు పోవాలన్నా ఆమె కేమీ కష్ట మునిపించేది కాదు. కార్లా నొచ్చేవి కావు, కరువు నొచ్చేది కాదు. కాని బడి లేనప్పుడు తల్లి ఏదైనా పని చెప్పగానే ఆమెకు తలనొప్పో, కడుపు నొప్పో వచ్చేది. మెదలకుండా మంచము మీద పరుండేది.

“అలా నిలబడే వున్నావే ? కూర్చో” అంటూ సత్యం ఆమె చేయి పట్టుకొన్నాడు.

“సరే! ఆమె బయటకు వచ్చిచూస్తే యిల్లెగిరిపోయేలా అరుస్తుంది.”

“వస్తుందీ? ఎలా వస్తుంది? నడవడానికి ఏనుగు గూడా నడుస్తుంది. కాని...” అంటూ సత్యం సళిని తల్లిని పరిహాస మాడాడు.

“ఏమిటి?” సళిని తీక్షణంగా అతనివంక చూచి తరువాత ముఖానికి చేరులడ్డం పెట్టుకొని నవ్వసాగింది.

“నీకు మీ అమ్మ అంటే బలే ప్రేమనుకొంటాను.” ఈ మాటకు సళిని పెదవులు తడుపుకొంటూ ఏడుపు ముఖంపెట్టి జవా బివ్వలేక పోయింది. ఆమె ఏదో చెప్పదామని వచ్చి మరచిపోయిందానిలా యకాయకి లేచి నిలబడింది. కొంచెము సేపాగి “మీకు కోడూరులో ఎవరూ చుట్టాలు లేరా?” అని అడిగింది.

“లేకుంటే?” అన్నాడు సత్యం.

“అరె...అరె...!” అంటూ సళిని ఏమో చెప్పబోయి ఆగి-“అయితే సెలవలిక్కడే గడుపుతానా?” అని ప్రశ్నించింది.

“అవును. అయితే?”

“ఏమి చెప్పేది? వార్షికోత్సవం కోజు నాట్లం చేయక పోయినా బావుండేదని నే ననుకొంటూ వుంటాను. నీవు అసవ సరంగా ఆ ఆకతాయి పద్మనాభంతో పోట్లాట పెట్టుకొన్నావు. ఊరిలో పిల్లలంతా అతని జట్టే. వాడితో పగ తెచ్చుకొని ఊరిలో వుండడం గూడా కష్టమే.”

“పోనిలే వాడిమాట... ఇప్పుడే అతనితండ్రి వచ్చి తలుపు తట్టాడు. ఈ వెధవలతో నా కేం పని... నే నెలా వున్నానో అలానే వుంటాను.”

“కాని...కాని...”

“నీ నా రోజు అద్భుతంగా నాట్యం చేశావ్. చూచిన వాళ్లంతా ‘వహావ్వా. వహావ్వా’ అన్నారు. భగవంతుడు నిన్ను నాట్యం చేయడానికే పుట్టించాడా అని నేననుకొంటాను.”

“అందుకనే కష్టాలు వచ్చి పడ్డవి.”

“ఏం కష్టాలు?”

“నూ పిన్నమ్మ రోజూ కబురు చేస్తున్నది. కోడూరు జమిందారుగారికి నా నాట్యం నచ్చిందట. వారు నాకు నాట్యం సలక్షణంగా నేర్పిస్తారట. అమ్మకు పడుకొన్నా, లేచినా, కూర్చున్నా యివే కలవరింతలు. సెలవలు గదా? ఇంటివద్ద కూర్చుని ఏమి చేస్తా వంటుంది?”

“అయితే నీకు నాట్యమంటే యిష్టంలేదా? నేర్చుకోవాలని లేదా?”

“నాకు సంగీతమంటే యిష్టం. ఒంటరిగా కూర్చుని పాడుకోవచ్చు, కాని నాట్యం ఒంటరిగా నేర్చుకొనడానికి వీలులేదు.”

“ఎందుకీ నిరర్థకపుమాటలు? నాట్యం పాపమా? భగవంతునిముందు నాట్యంచేసినప్పుడు మనుష్యులముందు గూడా నాట్యంచేయవచ్చును. మానాన్నగారప్పుడప్పుడు చెప్పే ఊంటారు. వారి తాతతండ్రుల హయాంలో దేవాలయ ఉత్సవ సమయాల్లో నాట్యం జరిగేదట. జనం చుట్టుపట్ల గ్రామాల నుండి విహారంగా, యిసుకవేస్తే గాలకుండా వచ్చేవారట.”

“సన్ను నాట్యం నేర్చుకోమంటావా?”

“అవును. నేర్చుకోమంటాను”.

“అయితే మా పితామహులు నాకు బొత్తిగా యిష్టం లేదు. నేను కోడూరు వెళ్లాలను. నీ విక్కడవుంటే నేను...” నళిని చెప్తూచెప్తూ ఆగి సత్యం అర్థమివ్వాలి అని నేత్రాలను చూచి చిరునవ్వునవ్వి “అయితే నీవునూడా కోడూరువస్తావా?” అని ప్రశ్నించింది.

“నే నెలారాను?”

“నేను మాత్రం ఎలా వెళ్లను? సెలవలు కొద్దికొజులే యిచ్చారు. ఇప్పుడేదైనా నేర్చుకోవడం మొదలిడితే...?”

“నేనునూడా మాస్టరుగారివద్దర చిత్రలేఖనం నేర్చుకొందా మనుకొంటున్నాను.”

“అయితే యింకేం వెళ్లుదాం.”

“నాకు కోడూరులోలేదు. స్వగ్రామం కాళ్ళాను.”

“అయితే నేనూ యిక్కడేవుంటాను.”

“వద్దు. వద్దు, పిచ్చిదానా!”

సత్యం నిర్ణీతంగా దేవాలయం వరక చూడగాగాను. చీకటిపడుతున్నది. దేవాలయంలో దీపాధారం జరిగింది. అతని తండ్రి యింటికివచ్చే వేళై నది.

“మంచిది. ఈ మాట చెప్పడానికేనా ముఖం యింతచేసుకొని వచ్చావు?”

నళిని మాట్లాటలేదు.

“ఎప్పుడు వెడతావు?”

“నీవునూడా అప్పుడప్పుడు కోడూరు వస్తుంటావా?”

“ప్రయత్నిస్తాను.”

“అయితే నీవు గట్టిగా వెళ్లమంటే వెళ్లుతాను.”

సత్యం మాట్లాడలేదు.

“వెళ్లక తప్పనట్లున్నది. లేకుంటే అమ్మ, పిన్ని బ్రతక నిచ్చేలా లేదు. కాని నీవు...”

సత్యం దేవాలయంనై పే చూస్తున్నాడు.

“చూసే! ఎక్కడ పూజయ్యేనావే?” అంటూ సశ్చింతల్లి యింట్లోనుండి కేక వేసింది.

సశ్చింతల్లి పనిగెత్తకొంటూ యింట్లోకి నోయి చీపురు తెచ్చి వాకిలి ఊడవనాగింది. సత్యం అలానే విచారంగా చూస్తూ కూర్చున్నాడు.

౬

రెండు మూడు సంవత్సరాలనంతరం ఒకరోజు సత్యం, సశ్చింతల్లి కోడూరు సమీపంలోనున్న కాలువవంతునవూరు నిలబడిఉన్నాడు. వంగినంగి క్రింద ప్రవహిస్తున్న నీటిలోకి చూస్తున్నాడు. కాలువ నీరు వేగంగా ప్రవహిస్తున్నది. కాలువగట్టు మీద వరుసగా పెద్దపెద్ద చెట్లున్నవి. వంతున దగ్గరలో చిన్న చెట్ల పొద వున్నది.

సాయంత్రం నాలుగు గంటల సమయం. సశ్చింతల్లి చేతిలో చెంబున్నది. ఆమె భయపడుతున్నట్లు కన్పిస్తున్నది. ఉండిఉండి కోడూరుగ్రామాన్ని, చేలలో యెగురుతున్న పిట్టల్ని చూస్తున్నది. ఆమె పిసతల్లి యింటి నాలుగు గోడలు, అరటిచెట్లు ఆ ఎత్తైన వంతునవూరు బాగా కన్పిస్తున్నవి.

పోలాల్లో సంట అట్టువంచి మైశ్వపర్యంతం పచ్చగా కనులపండువుగా నున్నది. పెద్దపెద్ద తాడిచెట్లు కాషలా వాళ్ళలా కనుపిస్తున్నవి. చుట్టుపట్ల మనుష్యులెవ్వరూలేరు. నిర్జన ప్రదేశం. ప్రశాంతంగా ఉన్నది. కాలువలో దూరంగా పడవల తెల్లని శిరశాపలు కనిపిస్తున్నవి.

“నీ వెలా వచ్చావు?” అని నళిని ఆశ్చర్యంతో, ఆసం దాతిరేకంతో అడిగింది.

“దీనికిగూడా ఆశ్చర్యపడాలా? నీ వెలావచ్చావు?”

“రావడమైతే వచ్చాను. కాని మా పినతల్లి నన్ను వేయికనులతో కనిపెడుతుందనుకొంటాను. నీవు సౌంజ్ఞచేస్తే రాకుండా ఎలావుండగలను?”

“నేను నీకు సౌంజ్ఞచేశానా?”

“సరే! నీవు పిలువలేదు. నేనే వచ్చాను.” అంటూ నళిని కనులుచిట్టించి తల అడ్డంగా పూపుతూ వెళ్ళిపోవడాని కుపక్రమించింది. ఆమె రెండడుగులు ముందుకువేసింది. సత్యమేమీ మాట్లాడలేదు. సత్యం ఆమెవంక తీక్షణంగా చూచాడు. నళిని యింకొక అడుగువేసింది. సత్యం వెనుకకు రమ్మని చెయ్యిపూపాడు. నళిని లక్ష్యపెట్టలేదు. ఆమె అడుగులు ముందుకువేస్తూనే ఉన్నది. ‘నళినీ!’ అని సత్యం బిగ్గరగా పిలిచాడు. నళిని చిరునవ్వు వెన్నెల లొలకబోస్తూ వెనుదిరిగి వచ్చింది.

“చేయిపూపితే ఎందుకు రాలేదు?”

“నీవు యింకెవరినో పిలుస్తున్నావనుకొన్నాను.”

ఇరువురూ కిలకిలా నవ్వుకొన్నారు. నళిని చెంబు వంతెనమీదపెట్టి ఎగిరినత్యంప్రక్కనే వంతెన పట్టగోడమీద కూర్చుంది.

“ఈ చెంబు యెందుకు తెచ్చావు?”

“లేకుంటే యిక్కడకు వచ్చేదెట్లా? పిన్నమ్మ నన్ను ఖైదు చేసింది. రాత్రింబవళ్లు స-రి-గ-మ- ప-వ-ని-స అంటూనో తకధిం, తకధిం అంటూనో గడపాలి. విశ్రాంతి గూడా తీసుకోనివ్వదు. నీవు రావడం చూచి బయటికిని వంక బెట్టి చెంబు తీసుకొని వచ్చాను.”

“నీకు నాట్యమంటే సరదాయేగా? మళ్లా ఎందుకలా అసహ్యించు కొంటావు?”

“నాట్యమంటే నాకు సరదాయే కాని యిలాయంత్రంలా నాట్యం చేయడం నా కిష్టంలేదు. ఘనాఘనాలు గర్జిస్తే పురి విప్పి స్వేచ్ఛగా నాట్యంచేసే మయూరాలలా నాట్యం చేయాలని నా కోరిక.”

“ఒక్కొక్కప్పుడు యంత్రంలా నాట్యం చేస్తేనే బావుంటుంది.”

“సరే, కాని నీ వెలా వచ్చావో చెప్పలేదు.”

“తెల్ల కాగితాలు కావాలని నాన్నగారితో చెప్పాను. కోడూరునుండి తెచ్చుకోమన్నారు.”

నళిని చిరునవ్వు నవ్వి—“మా యింటినద్ద కాగితాలమ్మరే?” అన్నది.

“కాగితాలక్కడ దొరకవు. కాని మంచి బొమ్మ దొరుకుతుంది.” అని సత్యం బిగ్గరగా నవ్వసాగాడు. నళిని సిగ్గుతో తలవంచుకొని వోరగా అతనివంక చూడసాగింది.

“నాన్నగారు దేవాలయానికి వెడతారు. ఇంట్లో కూర్చుని, కూర్చుని విసుగుపడుతోంది. సాయంత్రానికి పిచ్చెత్తినట్లుండి యీ కాలువకట్టకు మీకారు వచ్చాను. కొత్త పట్నానికి నాలు గైదు మైళ్ల దూరంలో యిది సముద్రములో కలుస్తుంది. చాలా సుందరమైన దృశ్యం. ఎప్పుడైనా వెడదామా?”

“నేనెప్పుడైనా తిరిగి కొత్తపట్నంవస్తే నాకు వాకిట్లో, పిల్లులు, కుక్కలు, కోళ్ళు బాగాతమిస్తాయి, మరి నీవేమో కాలువకట్టలవంటి మీకారుకొడుమింటావు అని అనుకొంటాను.”

“అంటే?”

“అంటేనా! నీ వింతవరకు వాకిట్లో గోడమీద ఎన్ని కుక్కల, పిల్లల, కోళ్ల బొమ్మలు గీశావో అని.”

“అవును. నీవు పిల్లి వయితే నీ బొమ్మ అక్కడ గీసి చూపిస్తాను.”

“పో...” ఆమె కొంచెంసేపు మాట్లాడలేదు. తరువాత “నే నిక్కడ నాట్యం నేర్చుకోవడానికి వస్తే నీ నక్కడ చిత్రకళ అభ్యసిస్తావా? నాకు చిత్రాలంటే బలే యిష్టం.”

“యిష్టం లేకపోవచ్చు చిత్రకారుడంటే...”

“పో...” ఒకరి ముఖా లొకరు చూచుకొన్నారు. ఒకరినొకరి మనస్సులలో భావాలు బయట పెట్టాలని ప్రయత్నించేవారు. మాట నోటిలో దాకా వచ్చి వెనక్కు పోయేది. ఇరువురూ మాట్లాడలేక మానంగా వున్నారు. సత్యం ముఖాన సిగ్గు దొంతరలు ద్యోతక మవుతున్నవి.

అతడు కొంత సేపు నళిని ముఖం వంక, కొంతసేపు నేలవంక చూస్తున్నాడు. నళిని స్థితిగూడా యిదే విధంగా వున్నది. కాసేపు చెంబు వంక, కాసేపు సత్యం వంక చూస్తూ కూర్చున్నది.

“నేను వెడతా?”

“వెళ్లుదువు గాని, ఏమంత తొందర?”

“పిన్నమ్మ మనిషిని పంపుతుంది. అనసరనంగా గొడవ జరుగుతుంది. ఎందుకు వచ్చిన గొడవ.”

“నీవు నాతో కలిసి తిరుగుతున్నావని మీ అమ్మకు తెలుసా?”

“లేదు. ఆమె కదలడమే నానాటికి కష్టమే వున్నది; మరి మీ నాన్నకు తెలుసా?”

“బహుశా తెలిసుండదు.”

నళిని వెళ్లి పోవడానికి సిద్ధమైనది. ఇంతలో పద్మనాభం తండ్రి బాపిసీడు నెత్తిన గోనె సంచి కప్పకొని ఎదురుగా రావడం చూచి నళిని సత్యం ప్రక్కకు తప్పుకున్నది.

బాపిసీడు వంతెన మీదకు వచ్చాడు. ఆయన సత్యాన్ని చూచి “ఏం శర్మా! ఇవ్వాళ యిక్కడే చేస్తున్నావు? ఇంటికి రావా? అరే!... ఈ అమ్మాయి...!” అంటూ ఆశ్చర్యంతో యిరువరి వంక చూచాడు. గోనెసంచి పట్టుకోడమీద పరిచి విశ్రాంతిగా కూర్చున్నాడు.

“ఒహూ! స్కూలుకు సెలవలు కాబోలు. నీవు అప్పుడప్పుడు కోడూరు వస్తూ పోతూ వుంటావా?”

“పని వుంటే వస్తాను...నీకేం”

“నాకేం లేదు. ఊరక అడిగాను...బహుశా ఒంటరిగానే వస్తావనుకొంటాను...” అంటూ నళిని వంక తీక్షణంగా చూచాడు.

ఎవరూ జవాబివ్వ లేదు. కొంతసేపైన తర్వాత బాపి నీడు బీడి ముట్టించుకొని వెనుదిరిగి చూస్తూ వెళ్లిపోయాడు. నళిని కేమి చేయూర్లో తోచలేదు. ఆమెకు తెలుసు. బాపినీడు ఒకటికి రెండు కలిపి చాడీలు చెప్తాడని — “అన్ని ఆడంగి చేష్టలు. ఆడంగి మాటలు.”

ఇంతలో తెరచాప ఎత్తిన పడవ వొకటి వంతెన సమీపానికి వచ్చింది. తెరచాప దించుతున్నాను. సీతారాం పడవటాపుమీద కూర్చున్నాడు. పద్మనాభం సెలయేటి అలలను చూస్తూ జోరుగా పాటలు పాడుతున్నాడు. అతని కంఠంలో మాధుర్య మున్నది. నళిని పడవ వంకచూచి వంతెన పిట్టగోడ చాటున నక్కింది.

పడవమీద సీతారాం పద్మనాభానికి వ్రేలుపెట్టి సత్యాన్ని చూపిస్తూ లేచి నిలబడ్డాడు. పడవ వంతెన చాటి కొద్దిదూరము పోయిన తరువాత నళిని గోడచాటునుండి యీవలకు వచ్చింది. పద్మనాభం పడవమీద నిలబడి చేతితో తాళం వేస్తూ తన్మయత్వంలో పాటలు పాడుతున్నాడు. అతను సత్యాన్ని నళినిని చూచాడు.

నళిని చెంబు తీసుకొని వెళ్లిపోయింది. సత్య మామెను ఆపలేదు. అతను పిట్టగోడమీద కూర్చుని నళిని పంట పొలాల్లోగుండా పోవడం చూస్తున్నాడు.

*

*

*

అతను ఇంటికి చేరుకొనేసరికి బాగా చీకటి పడింది. తండ్రి అతనికొరకు నిరీక్ష్మిస్తున్నాడు.

“కాగితాలు దొరికినవా? చీకటి పడకముందే రాలేక పోయావా? దారి బావుండలేదు.”

“తమరు భోజనం చేశారా?”

“లేదు. స్నానం చెయ్యి. భోంచేద్దాం.”

సత్యం సంతోషంతో గంతులు వేస్తూ లోపలకు వెళ్లి స్నానం చేయసాగాడు. స్నానంచేసి వేప చెట్టు నర్దకు పోయిచూస్తే తాను బొమ్మతో చాతిమీద గీసిన నళిని బొమ్మ ఎవరో చెరిపి వేశాడు. కొంతసేపు బాపినీడు చెరిచాడనుకొనేవాడు. కొంతసేపు పచ్చనాభం పని అయివుంటుందనుకొనేవాడు. ఈ ఆలోచనలతో అతని భోజనం ముగిసింది.

భోజనమైన తరువాత తండ్రి కొడుకు లిరువురూ వసారాలో కూర్చున్నారు. తండ్రి తాంబూలం సేవిస్తున్నాడు. సత్యం నళిని భాళీ గృహాన్ని చూస్తున్నాడు.

“అబ్బాయ్! నీవు పెద్దవాడనైనావు. బ్రాహ్మణ కులంలో పుట్టావు. నీచకులసంజాతులైన వారితో కలిసి తిరగడం శ్రేయస్కరం కాదు.”

సత్యం పెదవులమీద వ్రేళ్లు పెట్టి తండ్రినంక చూడసాగాడు. జనాభే మిన్నగలడు? అతను మెదలకుండా లోలోపల బాపినీడును తిట్టసాగాడు.

“సరే. వెళ్లి పడుకో. ప్రొద్దుపోయింది.”

2

ప్రాద్దున్నే సత్యం దేవాలయం వైపు వెళుతున్నాడు. అది తండ్రి ఆజ్ఞ. సత్యం పద్మనాభం యింటి దగ్గరగా వచ్చే సరికి పద్మనాభం యింట్లోనుండి బయటకువచ్చి చప్పట్లు కొడుతూ “పిల్లి మక్కా- యాత్రకు పోయిందీ!” అంటూ బిగ్గరగా గేలిసేయనాగాడు. ఇంతలో పద్మనాభం జట్టు పిల్లలంతా ప్రోగయ్యాడు. సత్యం వెనకచేరి గోల చేయనాగాడు. సత్యం తలనంచుకొని తన చారిన తాను పోతున్నాడు. ఇది సత్యానికి క్రొత్త అనుభవం.

పద్మనాభమంటే తనకు సరిపడదు. కాని కొత్తపట్నంలో నున్న పిల్లలంతా తనంటే ఎందుకిలా ఆటలు పట్టిస్తున్నాడు. అందరితో కలిసి మెలిసి తిరిగే స్వభావంగూడా సత్యానికిలేదు. ఒంటరితనమే అతని కెక్కువ యిష్టం. అత నెప్పుడూ ఎవరికీ ఎలాటి కష్టమూ కలిగించలేదు. అయితే వీళ్లంతా ఎందుకిలా గొట్టెలా అరుస్తూ తనవంట పడుతున్నారో అర్థం కావడం లేదు. పద్మనాభానికి మంచి జట్టున్నది. అతను మాటంటే చాలు వీళ్లంతా తోటలూ, దొడ్లూ పీకేపడతారు. ఉత్సవ సమయాల్లో దొంగతనాలు చేస్తారు. మోసంచేస్తారు. దొంగ తనంగా చెరువుల్లో చేపలు పడతారు. కాని ఎవరూ వీరి తోలికపోరు. ఎవరితో చెప్పినా పట్టించుకోరు. ఇది సత్యాని కొక పెద్ద సమస్యగా తయారై నది.

అతను తల నంచుకొని ముందుకు సాగిపోతూనే ఉన్నాడు. పద్మనాభంజట్టువాళ్లు గోలచేస్తూ వెంట వస్తూనే ఉన్నారు. స్త్రీలు యింట్లోనుండి బయటకు వచ్చి యీ

దృశ్యాన్ని చూచి నప్పుకొని లోపలకు పోతున్నారు. ఎవరైనా పెద్దమనుష్యులు వచ్చినప్పుడు జట్టువాళ్లు భక్తి భావంతో దేవాలయంలోకి పోతున్నట్లు గోల ఆపేవారు.

దేవాలయం సమీపిస్తున్నది. ఈ ఆకతాయిమూక తనతో పాటు దేవాలయంలోనికి రావడం సత్యానికి యిష్టం లేదు. పైగా తండ్రితో లేనిపోని చాడీలు చెప్పవచ్చు. అందుచేత అతడు దేవాలయం ముందున్న మెట్లమీద కూర్చున్నాడు. వెంటవచ్చిన పిల్లలుగూడా అక్కడే కూర్చున్నారు.

“గా దేవాలయంలోకి. చాలా పాపంచేశావు” అన్నాడు సీతారాం.

“బ్రాహ్మణురా, బ్రాహ్మణు. ఇంట్లో ఎవరికీ గుక్కెడు మంచిసీల్లి వ్వడు. కలిసి తిరిగేదెవరితోనో తెలుసా!” అన్నాడు పద్మనాభం.

“అరే, బ్రాహ్మణు బ్రాహ్మణేరా! ఎలాగైనా బ్రాహ్మణగౌరవాన్ని నిలబెడుకున్నాడు” అన్నాడు సుబ్బారావు. సుబ్బారావు పద్మనాభం పెదతండ్రి కొడుకు. చదువు చాలించి చాలారోజులైనది. పనీచాటా లేకుండా బడుద్దాయిలా తిరుగుతాడు. ఎప్పుడూ పద్మనాభం వెంట ఊరికే తిరుగుతాడు.

“సీవుగూడా అలా అంటావేం అన్నయ్యా? ఎవరైనా అందచందాలతో బ్రాహ్మణులవుతారా?” అన్నాడు పద్మనాభం.

“అరే! ఒట్టి బ్రాహ్మణేకాదురా. పూజారి ముద్దుల కొడుకుగూడా” అన్నాడు సూర్యనారాయణ. సూర్యనారా

యన సత్యం సహసారి. ఒకప్పుడు యిరువురూ మంచి స్నేహితులు గూడా. చదువులో మంచి మునుకై నవాడు. అనకాశం దొరికినప్పుడు, ఏమీ తోచనప్పుడు యీ ముఠాలో జేసుకోంటాడు. సత్యం ఒక్కసారి అతనినంక జాలిగా చూచాడు. అతని కన్నులలో నీరుతిరిగింది. కోపంతో అతనిశరీరం కంపించి పోతున్నది.

“అరే, నీడిని విడిచిపెట్టవద్దు” అన్నాడు సుబ్బారావు.

“అరే, వీడు వంతెన చాటున చాక్కిని దానితో మాట్లాడుతున్నాడు. మనం కనిపెట్టలేమనుకొన్నాడురా.” అన్నాడు పద్మనాభం.

“ఎవరితోరా మాట్లాడేది?” అన్నాడు సుబ్బారావు.

“ఇంకెవరితోరా! ఎవరితో మాట్లాడితే ఎవరూమి కొంటారు. ఆ నళినిలేదూ, నళిని...”

సత్యం కనులనుండి రెండ్రుబిందువులు రాలినవి. ఇక సహించలేకపోయాడు. అతను పండ్లకొరుకుతూ పద్మనాభంమీదకు దూకాడు. అతను దూకటమే తరువాయి పద్మనాభం పిడికిలి బిగించి అతనిమీద గ్రుద్దుల వన్నం కురిపించ సాగాడు. యుద్ధం ఆరంభమైనది. స్వదామని సుబ్బారావు యిరువురి మధ్యకూ వచ్చాడు. గోల విని సత్యం తండ్రి దేవాలయంలో నుండి బయటకు వచ్చాడు. సత్యాన్ని చూచి ఆయన వెంటనే మెట్లు దిగి వారి వద్దకు వచ్చాడు. ఆయన్ని చూచి పద్మనాభం ముఠా పారిపోయారు.

“పద్మనాభం ముఠా నిన్నెందుకు కొడుతున్నాడు?” అని తండ్రి వన్ని పర్యాయం లడిగినా సత్యం జవాబు చెప్ప

లేదు. తండ్రి గుడ్డురిమాడు. అప్పటికీ చెప్పలేదు. మండప స్తంభానికి చెక్కిన ప్రతిమలా ఆనుకొని కూర్చున్నాడు. ఇక నళినితో మాట్లాడకుండా నుంచామా! అనే ఆలోచన అతని మెదడులో పనిచేయసాగింది. ఆమె మూలంగానే తన కిన్ని వాళ్లు నచ్చినవి. చెడ్డకేసు నచ్చింది. లోకులు వెలివేశారు. ఈ ఆలోచన అతని మనస్సును కలవరపెట్టసాగినవి.

కొంతసేపైన తరువాత అతను దేవాలయం వెనుక వైపుకు వెళ్లి సముద్రంవంక చూస్తూ కూర్చున్నాడు. సూర్యాస్తమయమైనది. వెన్నెల కాంతులు సముద్రపు టలలపై వెండిలా మెరుస్తున్నాయి. అతను నవ్వురిగా అలా చూస్తూ చాలసేపు కూర్చున్నాడు. ఒకటి రెండుసార్లు తాతి మీద బొమ్మలు గీయ ప్రయత్నించాడు. కాని గీయలేక పోయాడు. తాయి శుభ్రంచేసి అతను అటూ ఇటూ చూసేవాడు.

అతని ఆలోచనలు ఆవలిప్రక్కకు పోర్చినవి. “నన్ను ఎగతాళిచేసి ఏడిపించడానికి వీళ్ల కేమి హక్కున్నది? వీళ్లు ఎగతాళి చేయదలచుకొంటే నన్ను చేయాలి. ఇందులో నళిని దోషమేమిటి? ఆమె వేశ్యాకులంలో పుట్టింది. అయినా ఆమె దోషమేమిటి? వేశ్యాకులంలో పుట్టడం దోషమా? నేను బ్రాహ్మణ వంశంలోనే పుట్టాను. నేనామెతో స్నేహం చేయడం, మాట్లాడడం తప్పా? నళినితో మాట్లాడకపోతే యీ వెధవలతో మాట్లాడాలా? ఆమె నేనంటే ప్రాణం లర్పిస్తుంది.”

అత సక్కడనుండిలేచి దేవాలయంలోకి వెళ్లాడు. అతని తండ్రి యింటికి వెళ్లే ప్రయత్నంలో నున్నాడు. సత్యాన్ని

చూచి ఆయ నేమీ మాట్లాడలేదు. ఆయ నేదో ఆలోచనలో మునిగినట్లు కనిపిస్తున్నాడు.

తొందరగా భోజనం ముగించుకొని సత్యం తండ్రి ఆదినారాయణను కలుసుకోడానికి వెళ్ళాడు. సత్యం ఇంట్లోనే పండుకొని ఉన్నాడు. గోడవంక చూచి చిరునవ్వు నవ్వుతున్నాడు. పండ్లు కొరుకుతున్నాడు. “చూచారా వీళ్ళెలా ఎగతాళి చేస్తున్నారో? నే నసలు వినిపించుకోను. అసలేవ రీ వెధవలు.” అనే ఆలోచనలతో సత్యానికి ఎప్పటికో నిద్ర పట్టింది.

ఉదయం నాలుగు గంటలకే నిద్రలేచి సంచి భుజాన వేసుకొని బయటకు వెళ్ళాడు. వాక్కిట్లో కాలు పెట్టగానే అతని తండ్రి వచ్చాడు.

“ఎక్కడకురా వెడుతున్నావు?”

“కోడూరు.”

“ఎందుకు?”

“కూరగాయలు తేవడానికి.”

“అక్కర లేదులే. ఇంట్లోకి పద.” అంటూ సత్యం తండ్రి లోపలకు వెళ్ళాడు. సత్యం గూడా లోపలకు వెళ్ళాడు. సత్యం నిరాశ చెందాడు. మూర్రాంచేసి తండ్రిని కష్టపెట్టడమతనికి యిష్టం లేదు. ఆయన ఆజ్ఞ తేకుండా అతను కోడూరు వెళ్ళ లేడు.

కొంతసేపైన తరువాత పద్మనాభం తండ్రి నచ్చి అనంతకృష్ణశర్మవద్ద తన దుఃఖగాథను వినిపింపసాగాడు. సత్యం తలుపు చాటున నక్కి చెవులు నిక్కించి వారి మాటలు వింటున్నాడు.

“తమరు నామీద దయవంచి కొత్త నా యిగ్గా నాకిలి నిలపమని ఆదినారాయణతో చెప్పండి. ఈ సాయం మీరు చేసి పెట్టాలి!” అంటూ పద్మనాభం తండ్రి వంక దణ్ణాలు పెడుతున్నాడు.

“అయితే నీవు మీ పద్మనాభాన్ని అదుపులో ఎందుకు పెట్టవు?”

“ఏమి చేయమంటారు శర్మగాదూ! తల్లి లేని నాడు, పెద్దవాడైనాడు. పూర్తిగా చెడిపోయాడు...” అతని కంఠం రుద్దమొనడి—

“ఇక చూడండి. ఈ రోజునుండి ఏమైనా చేస్తే అప్పు డడగండి. ఇంట్లో కట్టిపడవేస్తా.”

“సరే మంచిది. ఆదినారాయణను నేను సర్ది చెబుతా.”

ఆదినారాయణ కొత్తపట్నంలో పెద్ద కైతు. నూరు నూటయ్యాభై ఏకరాల భూమి ఉన్నది. పేరుప్రతిష్టలున్న వాడు. గ్రామానికి ముఖ్యుడు. అతని దగ్గరే పద్మనాభం తండ్రి పోలంపని చేస్తున్నాడు. ఆదినారాయణ, అసంతృప్తశర్మలు ప్రాణస్నేహితులు. కలిసి చదువుకొన్నాడు. పూర్వంనుండి యీ రెండు కుటుంబాలమధ్య మైత్రి వృద్ధి చెందుతూవస్తున్నది.

అసంతృప్తశర్మ పద్మనాభం ముతా తన కొడుకును కొట్టారని ఆదినారాయణతో చెప్పాడు. ఆదినారాయణ పద్మనాభం తండ్రిని పిలిపించి చీవాట్లు పెట్టాడు. వాడిని సర్దిమైన దానితో పెట్టకపోతే యిద్దరినీ ఊరినుండి బయటకు గెంటించుతా నన్నాడు. నొర తలచుకొంటే దెబ్బలకు కొదువా? పద్మనాభం తండ్రి యిరకాటంలో పడ్డాడు.

సత్యం వరండాలో పక్క సర్దుతూ అలా చూచేసరికి గోళ్లుమీద సీతారాం, అతని స్నేహితులు మాట్లాడుకుంటూ పోతున్నాడు. “అరే, పద్మనాభానికి బాగా మరమ్మతు జరుగు తుంది. అతని తండ్రి అతణ్ణి బాగా దంచుతున్నాడు.”

సత్యం ఊణకాలం నిశ్చేష్టుడైనాడు.

౮

“చూడు. ఇటూ - అటూ తిరుగు” అని గోజూ అనంతకృష్ణశర్మ దేవాలయానికి వెళుతూ సత్యాన్ని హెచ్చరించేవాడు. ఇంకా తూరుపు రేఖలు తెల్లవారలేదు. అనంతకృష్ణశర్మ రోజుకంటే యినాళ పెందలకడ లేచాడు. బహుశా రాత్రి సరిగా నిద్రపట్టివుండదు.

ఆయన దిగులుగా వుంటున్నాడు. గోజూ ఎరిగిననూ రెనరో ఒకటి సత్యాన్ని గురించి ఫిర్యాదులు చేస్తూనే వున్నాడు. ఒకనాడు ఆదినారాయణగూడా అడిగాడు “సత్యానికి కళ్లెంవేసి అమవులో పెట్టలేవా?” అని. ఇందుకు జవాబు చెప్పలేకపోయాడు అనంతకృష్ణశర్మ. రాత్రిం బనల్లు ఒకటే దిగులు. సత్యాన్నిగూడా ఏమీ అసలేకపోతున్నాడు. ఒక్కగా నొక్క కొడుకు. తల్లిగూడా లేదు. పెరుగు గున్న నయస్సు. ఏమన్నా అంటే ఇల్లు విడిచి పారి పోతాడేమోనని భయం. లేక ‘ఒక బ్రాహ్మణ బాలుకు బ్రాహ్మణ బాలికతోనే మాట్లాడాలా? ఇతర పిల్లలతో మాట్లాడగూడదా?’ అని అంటే తనేమి జవాబు చెప్పగలడు.

సత్యం జీవితంలోని ఒక విచిత్రతావస్థలో ప్రవేశించాడు. అతని బుద్ధి తీక్షణమైనది. ప్రతి పనిలోను శ్రద్ధ తగ్గి విద్రోహ భావన ఎక్కువగుచున్నది. ఇదంతా వయస్సుతో పాటు పెరిగే మనోవైజ్ఞానిక పరిణామం. ఈ విషయం అనంతకృష్ణ శర్మకుగూడా తెలుసు. బహుశా ఆయనకుగూడా యిది అనుభవమే. పది పదహారేండ్ల వయస్సులో బుద్ధి అపరిపక్వంగా నున్నప్పుడాయన గూడా యిలానే తిరిగేవాడు. భార్య చనిపోగానే ఒక్కనారిగా ఆయనకు వైద్యాగ్యమబ్బింది.

కాని ప్రాణ ముండగా సత్యాన్ని తప్పదారి నెలా పోనిస్తాడు. ఆయన సత్యాన్ని కొట్ట లేదు. తిట్ట లేదు. బేవాబుగా తిరగవద్దని శాసించాడు. తానే స్వయంగా సత్యానికి పుస్తకాలూ, పెన్నలూ, అవీ తెచ్చేవాడు. సత్యం చదువు ధ్యానంలో పడితే సలినిని మరచిపోతాడని ఆయన ఆశ.

సత్యం చాలరోజుల వరకు సలినిని కలుసుకోలేదు. అతనిని కోడూరు గూడా వెళ్లనివ్వడం లేదు. అత నెన్నో ఉపాయాలాలోచించాడు. కాని తండ్రి కన్నుగప్పి పోవడం మతనికి కష్టసాధ్యమై పోయింది.

ప్రేమలతను విచ్ఛేదం చేయాలని ప్రయత్నిస్తే అది యింకా ధృఢంగా అల్లు కొంటుందంటారు. స్నేహం కొరకు ప్రాణా లర్పింప వలసివస్తే స్నేహం గూడా సోదరత్వమే అవుతుంది.

సలిని గూడా సత్యాన్ని చాలరోజుల నుండి చూడ లేదు. వ్యాకులంగా నున్నది. “ఏదో కఠిన నిర్బంధం పెట్టి వుంటారు. లేకుంటే వచ్చేవాడే” అనుకొన్నది. చివర కామె

కొక ఉపాయం తోచింది. అనంతకృష్ణశర్మతో 'సత్యాన్ని
ద్రావింగు మాన్పాడు పిలుస్తున్నారని చెప్ప' మని తన పిసతల్లి
దాసీని పంపుదా మనుకొన్నది. ఇది నిజం. సత్యాన్ని అప్పు
డప్పుడూ వాళ్ళ ద్రావింగుమాన్పాడు పిలుస్తుంటాడు. అనంత
కృష్ణశర్మ యీమాట పెంటనే నమ్ముతాడు. ఒహుళా సమ్మ
జేమో? ఇందుకోసమే నీవు యిల్లు కదలి ఎక్కడకూ పోవద్దని
శాసించాడేమో?' ఏమైతేనేం నళిని నొకరుని పంపింది.

నొకరు సత్యాన్ని నంలెన వద్దనే కలుసుకొన్నాడు.
విషయమంతా సత్యానికి చెప్పాడు. "నేను ముందు ద్రావింగు
మాన్పాడుని కలుసుకొని తరువాత నళినిని కలుసుకొంటా" నని
చెప్పాడు. అతని భయమేమిటంటే అనంతకృష్ణశర్మ "ఏనుండి
మాన్పాడుగానూ! మావాడు మీవద్దకు వచ్చాడా?" అంటే,
'రాలేదని' అయిన చెబితే తంటా వస్తుందేమోనని.

అతను నళిని యింటి దగ్గరకు రాగానే నళిని పెండవ
అంతస్తులో నిలబడి అతనిరాక కెదురు చూస్తున్నది. పెద్ద
భవంతి. సత్యం తిన్నగా సింహద్వారం వద్దకుపోయి ఏమను
కొన్నాడో ఏమో ప్రక్కనేవున్న కళ్ళిక్కోట్లో కూర్చున్నాడు.

నళిని పట్టగోడ నానుకొని అతని వంకే చూస్తున్నది.
ఒకరి నొకరు పొంజ్జలు చేసుకొన్నాడు. చిరుసవ్వులు నవ్వు
కొన్నారు. వారి కన్నులు ఏదో ఊగ భాషతో మాట్లాడు
కొన్నవి. నళిని క్రిందకు దిగివద్దామనుకొన్నది. కాని బాపినీకు
అను రావడం చూచి ఆగిపోయింది. సత్యంగూడా ముఖ
మరు ప్రొప్పుకొన్నాడు. బాపినీకు చేతిలో సంచివున్నది.
అత నా యింటిలోకే పోయి ఒక నిమిషంలో తిరిగి వచ్చి

కోర్కెనపడి వెళ్లిపోయాడు. సళిని ఆనందంతో “అన్మయ్య” అంటూ నిట్టూర్పు విడిచింది.

అతను వెళ్ళిపోగానే సళిని మేడమనాడనుండి దిగి సత్యం వద్దకు వచ్చి “ఇన్ని కోజులేమి చేస్తున్నావు? పూజలు చేస్తున్నావా?” అన్నది.

“ఎవరి పూజ?” సత్యం కనులు విప్పారినవి. సళిని కనులు సిగ్గుతో అరమోడ్పులై నవి.

కొంతసేపైన తర్వాత “మరిచావడంలేదేం?” అన్నది.

“నాన్నగారు నా చుట్టూ పహారా పెట్టారు”.

“నాకు తెలుసు” అంటూ ఆమె కొంత సేపాగి “తండ్రిచేత తన్నులు పడలేక పద్మనాభం యింట్లోనుండి వారిపోయాడు! నీకు తెలిసిందా?”

“ఎందుకు తన్నుకు? నాకు రంగనాయకుని పంజిన శనగచేనుకు నిప్పుపెట్టాడు. అసలే రంగనాయకునికి బాపి నీకుకి పడదు. ఊరివారు పద్మనాభాన్ని పట్టుకొని శిక్షించారు. బాపినీకు కాళ్ళా చేళ్ళా పడ్డ విషమండా ఆనాగాయని అతణ్ణి ఊరిలో నుండి వెళ్లగొట్టాడు. మళ్ళా యిక్కడి కెందుకు వచ్చాడబ్బా?”

“జమిందారుగారి నౌకకు. కోళ్లను పెంచుకున్నాడు. గుడ్డూ గిడ్డూ పట్టుకొస్తుంటాడు.”

కిళ్ళీకొట్టువాడు గూడా ఎళ్ల వంక చూడనాగాడు. వారు ఒక స్రక్కకు తెప్పకొన్నాను. ఇంతలో ఒక నౌకకు వచ్చి సళినిని లోపలకు రమ్మని పిలిచాడు. “ఇంటికి వెళ్లే టప్పుడు యిటు వచ్చిపో” అన్నది సళిని. సరేనంటూ తలదాపి నిషాలో ఉన్నవాడిలా అరుగులు వేస్తూ ముందుకు సాగాడు.

కాసేపు అటూ ఇటూ తిరిగి మళ్ళీ కిళ్ళీకొట్టు వద్దకు వచ్చి కూర్చున్నాడు. కాని నళిని యిందాక నిలబడినచోట లేదు. ఆమె కేమి తెలుసు యితగాను పది పదిహేను నిమిషాలలోనే తిరిగివస్తాడని.

సత్యం అక్కడనుండి వెళ్ళి తమ స్కూలువద్ద పచామి చేయసాగాడు. అతని కేమి ఉపాయం తోచడంలేదు. అతని తోడి విద్యార్థులు చాలమంది కోమాసులో ఉన్నారు. కాని అతను ఎవరి వద్దకు వెళ్ల లేదు. తిరిగి తిరిగి ఒక హోటల్లోకి దూరాడు.

సాయంకాలానికి మరల కిళ్ళీకొట్టువద్దకు చేరాడు. నళిని పినతల్లి యింటిముందు గుట్టపుబండి పున్నది. ద్వారానికి యిసువైపులా యిద్దరు జవాన్లు పహారా యిస్తున్నారు. సత్యం వెళ్ళి నోదా మనుకొన్నాడు. కాని కుతూహలంతో ఏమి జరుగుతుందో చూద్దామని అక్కడే నిలబడిపోయాడు.

నళిని మెట్లప్రక్కనే నిలచి సత్యాన్ని చూచింది. ఆగమని చేయి ఊపింది. కొంచెం సేపట్లో నళిని పినతల్లి చక్కగా అలంకరించుకొని బయలు దేరింది. వెంట నళిని గూడా పున్నది. నళిని పినతల్లి బండిలో ఎక్కి ఎక్కడకో వెళ్ళింది. దాసదాసీలు లోపలకు వెళ్లారు.

నళిని, సత్యం బయట నిలబడి ఉన్నారు. నళిని లంగా నుండి రెండు పెన్సిళ్లు తీసి సత్యాని కిచ్చింది. అతడు తలవంచుకొని ఉన్నాడు. బహుశ అతడు పెన్సిళ్లు తీసికొందానూ, వడ్డా, అని ఆలోచిస్తూ వుండవచ్చు. వెంటనే అతడు యేమి మాట్లాడకుండా వెళ్ళిపోయాడు.

౯

పెద్దలకు గాని, పిన్నలకు గాని, చిన్నది కాని, పెద్దది కాని సమస్య సమస్యే. నళిని ముందీ సమస్య వున్నది. ఆమె కొన్ని దినాలనుండి విచారంగా నున్నది.

నళిని కోడూరులో ఉండి నాట్యం నేర్చుకోవాలని ఆమె తల్లి కోరిక. ఆమె కోరిక ఎవరినద్దా చాచేది కాదు. “చదువుకొని ఏం చేస్తుంది? తన పని రాను సుబాళించుకో లేదు. నాకరీ అంతకంటే చేయలేదు.” ఒకవేళ నళిని ఏమైనా అంటే ఆమె కోపం తెచ్చుకొని “హా. పిచ్చిదానా! నాట్యమూ, సంగీతము గూడా విద్యేనే. కళేనే. వున్నకాలు వల్ల వేయడమే కళను కొన్నావా? ఈ కళ మన తరతరాల నుండి అభ్యసిస్తున్నాము.” అని అనేది.

నళిని మారు పలుకదు. ఆమెకు కొత్తపట్నం విడిచి పెట్టాలని లేదు. చదువుకు గూడా స్వస్తి చెప్పాలని లేదు. ఆమె సత్యంకో ఆనందంగా చేలగట్లమీద గడిపిన ఆక్షణాలే ఆమె జీవితములో మధురక్షణాలుగా కన్పిస్తున్నవి. ఆ జీవితమే ఆనందమయ జీవితము. అతనితో కలిసి స్కూలుకు వెళ్లడం తిరిగి రావడము బహుశా ఆమె జీవితములో ముఖ్యంశమై పోయినది. ఈ ఆనందాన్నుండి వంచినరాలు కావడ మామెకు యిష్టం లేదు.

ఆమె తన గదిలో కూర్చుని ఉన్నది. ప్రక్క గదిలో తన తల్లి, పినతల్లి మాట్లాడు కొంటున్నాడు.

“జమిందారుగారు నీనికి బాగా నాట్యం నేర్పించాలనుకొంటున్నాను. నీని నాట్యం ఆయనగారి కంటగా మొదట నచ్చిందో తెలియదు!” సినెతల్లి చెప్తూ చెప్తూ అగి అక్క వంక తేరి పారచూచి “అంత చక్కగా అది నాట్యం చేస్తే ఎవరికైనా ఎందుకు నచ్చదు” అన్నది.

“అవును. నేను గూడా అదే అనుకొంటున్నాను, నీని కిక్కడే బాగానాట్యం నేర్పించాలని. తాత తండ్రిలనాటిమాట వదిలేయి. కొత్తపట్న మిప్పుడు బాగా చెరిపోయింది. ఆ రోజుల్లో నాట్యమూ, సంగీతము నేర్చుకోవాలంటే కొత్త పట్న మొచ్చేవాళ్లు. ఇప్పుడు పరిస్థితులు మారిపోయినవి. ఇప్పుడు కొత్తపట్నంలో నేర్పేవాళ్లూ లేరు. నేర్చుకొనే వాళ్లూ లేరు. మనవాళ్ళు గూడా వివాహాలు చేసుకొని కాపురాలు చేస్తున్నాడు. అబ్బో! కాలం ఎంతో మారి పోయిందే?” అన్నది కాంచన.

“కాని... కాని...?” అంటూ సినెతల్లి వాకిట్లోకి పోయింది. ఆమె ఏదో చెప్పాలనుకొంటున్నది. కాని ఎలా చెప్పాలో తెలియక ‘కాని... కాని’ అని గుటకలు మ్రోగు తున్నది. ఇది విని సినె మరొక విధంగా అనుచేసుకున్నది. “బహుశా నీన్నమ్మకు నేను చదువు నూనుకోవడం యిష్టం లేదేమో?” ఆమె తల్లికి కనిపించకుండా వేరే వాకిలిగుండా బయటకు వచ్చింది. ఆమె నీన్నమ్మ అస్వస్థులనక్కంగా నిలబడి వున్నది. సినె నీన్నమ్మ భుజంమీద చెయిపేసి “పిన్నీ! ఇనాళి కొత్తపట్నం దేనాలయంలో భజన చేస్తాడు. అక్కడకు వెళ్లి గూడా చాలా రోజులై సది” అన్నది.

“నీవు చదువుకోనా అనుకోవడంలేదా?”

“అవును పిన్నీ ! నీవు నా చదువు మాన్పించవద్దని అమ్మతో చెప్పవూ ? చెప్పతానా పిన్నీ ! నాకు బడి మాను కోవాలని లేదు పిన్నీ...”

“అయితే నీకు నాట్యంనంగీతం నేర్చుకోవాలనిలేదా?”

“అందుకోసమని చదువు మానుకోవలసిన అవసరం లేదు.”

“నీవు కొత్తపట్నం మెలా వెళ్లగలవు?”

“గాముణ్ణి వెంటతీసుకుపోతాను.”

“వెళ్ళు.”

సశిని ఆనందంతో గంతులేస్తూ తన గదిలోకి వెళ్లింది. తనదంతో బట్టలు నూర్చుకొన్నది. ఆమె లేత ముసస్సు పిన తల్లి మోహాన్ని గ్రహించలేక పోయింది.

ఆమె పినతల్లి యన్వసం జారిపోయింది. ముసలి ఛాయలు తొంగి చూస్తున్నాయి. ఆమె చిన్నప్పటి చాలా దీపా లార్పింది. ఆఫరికి జమిందారుగారి దృష్టిలో పడింది. రెండు పూను సంవత్సరాలనుండి జమిందారుగారి పోషణ లోనే ఉంటున్నది. చాలా డబ్బు సంపాదించింది. కాని యింకా సంపాదించ వలెసనే దురాధే మాత్రం ఆమెను విడిచి పెట్టలేదు. పాపాయి నిశా అన్నా తగ్గుతుంది కాని యీ నిశా తగ్గదు. ఆమె అటు ఇటు గూడా సంపా దిస్తున్నది. ఆమెకు దేనికీ లోటులేదు.

కాని యిప్పుడు జమిందారుగారి దృష్టి నశినిమీద పున్నది. రెండు పూను సంవత్సరాలలో సశిని బహుశా పెద్ద దవుతుంది. అప్పుడు జమిందారు ఆమెను కోరవచ్చు.

ఈ భయ మామె మనస్సును పీడిస్తున్నది. వేశ్యా కులమంటే అందరికీ లోకువే. వేటగాడు వేటకుపోయి తాను వేటాడు యున్న మృగం చిన్నదా లేక పెద్దదా అని ఆలోచిస్తాడా? కామవాసనలకు వివేచనాశక్తి వుండదు.

బహుశా ఈ ఉద్దేశంతోనే నళిని, ఆమె తల్లి కాంచన కోడూరులో వుండకుండా వుంటే బాగుండుననుకొంటుంది జమున. నళినిని చేరదీసి జమీందారుగారు తనని కన్నెత్తి చూడ రేమోనని భయ మామె కున్నది. బహుశా జమీందారు గారు నళినికి నాట్యం నేర్పించే ఏర్పాటుచేయక పోతే తాను నళినిని కోడూరులో తనయింటికి రప్పించేది కాదు. ఈ సమస్య ఆమె ముందున్నది.

జమున లోపలకు వెళ్లి తన అక్కవద్ద కూర్చున్నది. ఇంతలో నళిని గూడా బట్టలు మాన్చుకొని అక్కడకు వచ్చింది. “ఎక్కడికే ప్రయాణ మైనావు?” అని తల్లి అడిగింది.

“కొత్తపట్నం పోయిన్నది. ఈ రోజు శుక్రవారంకదూ? దేవాలయంలో భజన, పూజ చేస్తారు. అక్కడకుపోయి చాలారోజులు కూడా అయినది.” అని జమున జవాబిచ్చింది.

“కాని... కాని...” అని కాంచన గురుకలు మ్రింగింది.

“నేనే వెళ్లమన్నాను. కాముడు వెంట వెడతాడు.”

బయట గుట్టపుబండి నిలబడి వున్నది. నళిని ఎక్కగానే బండివాడు గుట్టాన్ని అడలించాడు. నళిని తల్లి కేమీ చెప్ప లేదు. వినతల్లి తల్లితో యిలా అనడం నళినికి వినిపించింది. “దానికి చదువుకోవాలని లేదు.”

“అవును. చదువుకొంటే ఏమి వస్తుందే. కాలమంతా వృధా.” అన్నది కాంచన.

“నాట్యం నేర్చుకోకపోతేమరి ఏమి నేర్చుకొంటుందో! బలవంతం చేస్తే లాభ మేమిటి?”

“బలవంతమేమిటి? జమిందారుగారు గూడా దానికి నాట్యం నేర్పించ మంటుంటే!”

జమున క్షణకాలం మాట్లాడలేదు. ఏదో కుట్ర, మోసం జరుగుతున్నట్లు అక్కవంక చూడసాగింది.

“సెలవల్లో నాట్యం నేర్చుకొంటుంది. స్కూలు ఉన్నప్పుడు స్కూలుకుపోయి చదువుకొంటుంది. ఈ విధంగా రెండూ నేర్చుకోవచ్చు” అన్నది జమున.

“నీ అభిప్రాయంగూడా యిదేనా?”

“అవును.”

కాంచన మాట్లాడలేదు. ఆమెకు ఎప్పుడు మాట్లాడాలో ఎప్పుడు మాట్లాడగూడదో బాగా తెలుసు. ఆమెకు ఊరికే వాగడ మలవాటు. అయినా మానంగా నునసు బిగబట్టి మాట్లాడకుండా కూర్చోనటంగూడా నేర్చుకొన్నది.

* * * *

దేవాలయంలో పూజ జరుగుతున్నది. అనంతకృష్ణశర్మ పూజ చేస్తున్నాడు. అయిదారుగురు స్త్రీలు కూర్చుని ఉన్నారు. ఎవరో పగాయి ఊరి మనిషిగూడా ఒక డున్నాడు. కళ్యాణమంటపం ఖాళీగా ఉన్నది.

సళిని క్రింది మెట్లమీద నున్నది. రాముడు దేవాలయంలోకి పోయి సత్యాన్ని క్రిందకు పిలుచుకొని వచ్చాడు. అతని తండ్రి పూజపరచనలో మునిగి ఉన్నాడు.

“నళిని! ఏమిటి సంగతి? ఏం జరిగిందేమిటి?” అని సత్యం హడాహుడిగా ప్రశ్నించాడు, నళిని మాట్లాడడానికి అవకాశ మివ్వకుండా.

“నేను నాట్యం నేర్చుకొను” అన్నది నళిని ఉపోద్ఘాతం లేకుండా.

‘నాట్యం మొక కళ. నీవు దానిని విడిచిపెట్టగూడదు.’

‘అమ్మ బడికిపోవద్దని పట్టుపడుతున్నది.’

“చదువు మానుకోగూడదు. మరి ఉపాయమేమైనా ఆలోచించావా? భయపడబోను. సరే నేను వెడతాను. లేకుంటే నాన్నగారు వెదుకుతూ యిటు రాగలను. తనువారే కలుస్తాం?” అంటూ అతను దేవాలయంలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

రాముడు పోయి పెడితే కొంతసేపైన తిరువార ఆమె గూడా రామునితో కలిసి దేవాలయంలోనికి వెళ్ళింది. అనంతకృష్ణశర్మ పూజ ముగించి పురుష సగాక్షం చదువుతూ కనువిప్పి ఒక మారు నళిని వంక ఒకమారు సత్యం వంక చూచాడు. వారు శిరస్సులు నంచుకొని ఉండడంచూచి యింకా ఉత్సాహంగా మంత్రం చదువనాగాడు. సత్యం తల మెత్తి ఒక్క సర్వాచుంగూడా నళినివంక చూడలేదు.

పూజయిపోయినది. అందరూ వెళ్ళిపోయాడు. నళిని రాముడుగూడా వెళ్ళిపోయాడు. అనంతకృష్ణశర్మ యిన్ని గోబాలకు సత్యాన్ని చూచి చిరునవ్వు నవ్వుకొన్నాడు. ఆయన దృష్టిలో తన కుమారుడు, ‘పితృవాక్య పరిపాలకుడు’ అనే బిరుదుకు తగినవాడలా గోచరించాడు.

౧౦

కొత్తపట్నంలో ఆకతాయిమూక పద్మనాభం చేసి కారణంగా కొంత బాగుపడినట్లు కనిపిస్తున్నది. సీతారామిప్పడు వాళ్ల నాయకుడు. అతడు పద్మనాభం సహవాసంతో చెడిపోయాడు. గొప్ప కుటుంబములో పుట్టాడు, కాని చదువు సంధ్యలు లేవు. సత్యమంటే సీతారాముక గూడా గిట్టదు. దీనికి రెండు కారణాలున్నవి. ఒకటి సత్యం మూలంగానే పద్మనాభం తిన్నలుతిని ఊరు విడిచి పోయాడని, రెండోది సత్యం బ్రాహ్మణుడు కావడం.

సీతారాం తలిదండ్రులు బ్రాహ్మణులంటే సహజానికి వట్టిన చీడపురుగులని భావిస్తాడు. వారి దృష్టిలో బ్రాహ్మణులు వంచకులు, మోసగాళ్ళు, నీచులు. సీతారాం యిలాంటి విద్రోహమయి వాతావరణంలో పుట్టి పెరిగాడు.

గ్రామంలోని ఆకతాయి ముఠా చేలగట్ల మీదగా పోతున్నది. చేలల్లో పైరు పంటలులేవు. సీతారాం చేతిలో లాటీ, భుజాన కంబళి వున్నవి. వాడు పోతూపోతూ ఏదో చెట్టునంక వేలుపెట్టి చూపిస్తూ అటూ యిటూ ఎవరైనా వస్తున్నారేమోనని చూస్తూ ముందు నడుస్తున్నాడు. వాడికి తెలుసు ఊరి చుట్టుపట్ల ఎక్కడో ఒకచోట తేనెకుట్టలు దొరుకుతవని. కోడూరుకోట్ల ప్రక్కనున్న చెట్లకు నాలుగైదు కుట్టలున్నవి. వాడు తేనెకుట్టలు దులిపే ప్రయత్నముగా నున్నాడు.

“సత్యం స్కూలు మానేశాడటగా?” అన్నాడు ముఠాలోని మెంబ రొకడు.

“ఎందుకు మానేశాడు?” అని సీతారాం వెనుదిరిగి ప్రశ్నించారు.

నారికి ఒకటి రెండు పల్లాంగుల దూరంలో గట్టు మీదుగా వస్తున్న సత్యం కనిపించాడు. “చూడండి! వాడు వస్తున్నాడు.” ఆ అయిదారుగురు ఒక్కపర్యాయం వెనుదిరిగి సత్యాన్ని చూచారు.

సీతారాం నడక వేగాన్ని తగ్గించాడు. వాడి ముతా గూడా మెల్ల మెల్లగా నడవసాగాడు. ఇంతలో అతని కేమి తోచిందో ఏమో సీతారాం తన మిత్రులతో “తొందరగా నడవండి స్కూల్లో కలుద్దాం” అన్నాడు. అతడు నెమ్మదిగానే నడుస్తున్నాడు. కొంతసేపటికి సత్యం వచ్చి అతనిని కలుసుకొన్నాడు.

“ఏం సత్యం! యిలా వస్తున్నావేం? కాలవకట్టనవస్తే ఎవరూ వుండేవారు కాదుగా” అన్నాడు సీతారాం వ్యంగ్యంగా.

“నా యిష్టం. ఎటు వెళ్ళాలనివుంటే అటు వెళ్తా.”

“అరే కోప్పడతావేమిరా?” అంటూ సీతారాం అతని దారి కడ్డుగా నిలబడ్డాడు.

“నన్ను పోనివ్వు.”

“వెళ్ళు వెళ్ళు. తొందరగా వెళ్ళు. నీని నీకొరకు నిరీక్షిస్తుంటదికాబోలు.” అంటూ సీతారాం ప్రక్కకు తొలిగాడు.

“నేను నీతో మాట్లాడనప్పుడు నీవు నాతో ఎందుకు మాట్లాడాలి?”

“మమ్ముల నెందుకు దబాయస్తావ్! ఆమె వంతెన మీద లేదా? ఈ విషయం కోమారంతా మారుమోగి పోతున్నదిలే.”

“వెలిస్తే తెలిసింది. ఇందులో నా తప్పేమిటి ?”

“బ్రాహ్మణుల యింట పుట్టావు! చేసే పను లివా ?”

సత్యం రెండడుగులు ముందుకువేసి యీ మాట విన గానే వెనుదిరిగి సీతారాం నంక తీక్షణంగా చూడనాగాడు.

“ఈ చూపు మహాకరిమీద ప్రసరింపజేస్తూ వెళ్లు.” అంటూ సీతారాం లాటి కంబలి స్వకొని దగ్గరలోవున్న చెట్టువద్దకు వెళ్లాడు. సత్యం తలవంచుకొని తన చారిన తాను స్కూలుకు పైం అయినదని పోతున్నాడు.

సీతారాం కొంచెంసేపు చెట్టుక్రిందే నిలబడ్డాడు. చెట్టు కొమ్మన తేనెకుట్టే వ్రేలాడుతున్నది. కోడూరు వైపునుండి కాంచన వస్తున్నది. ఆమెవెంట ఒక నొకరుగూడా వున్నాడు. సీతారాం వెళ్ళు చానడం చూచి చకిళ్ళుజేనాడు. తన కంబళి, లాటి తీసుకొని చెట్టుచాటుగా అడ్డదారిచే కోడూరు వైపు సాగాడు. కాంచన చాలాదూరం వెళ్లిపోయింది. సత్యంగూడా కోడూరు వంతెనదగ్గరకు వచ్చాడు. సీతారాం అంతకుముందే వంతెన దగ్గర కాలువ కట్టమీదనున్న చింతచెట్టుపైకి ఎన రికి కనిపించకుండా మెక్కి కంబళి కప్పకొన్నాడు. ఆ చెట్టు మీద గూడా ఒక తేనెకుట్టే వున్నది. వాడు సత్యం వంతెన మీదకు ఎప్పుడు వస్తాడా అని నిశ్చిన్తున్నాడు. ఎందుకంటే సత్యం వంతెనమీదకు రాగానే కట్టలో తేనెకుట్టే రేపుదా మని. ఈగలు పైకి లేచి వంతెనమీద పోతున్న సత్యాన్ని కుడతవని అతని ఆశయం.

సీతారాం కంబళి నిండా ముసుగు పెట్టుకొని కూర్చు న్నాడు. పాపం సత్యం స్థితి దుర్భరం. ఈగ అతని ముఖం

మీదా, కండ్లమీదా కుట్టినవి. ముఖమూ, కండ్లూ వాచినవి. బాధతో మూలగసాగాడు.

సత్యం 'వెనుదిరిగిపోదామా' అనుకొన్నాడు. అతని కీ స్థితిలో స్కూలుకు వెళ్ళాలనిలేదు. అతను ముఖానికి చేతు లడ్డుపెట్టుకొని, ఈగలను తోలుతూ, పిట్టగోడ మీదకు వంగాడు. ఈగలు కొంతసేపటికి వెళ్లి పోయినవి. అత నేమను కొన్నాడో యేమో కోడూరుపై పుకే బయలుదేరాడు.

అతను స్కూలులో ప్రవేశించగానే పిల్ల లతనిని చూచి నవ్వినాగారు. అదేదో 'బూచిలా' అందరూ అతని వంకే చూడసాగారు.

“అరే! నీకు వంతెనమీద నిలబడి నళినితో మాట్లాడు తున్నాడు. నళిని గూడా తేనెటీగ లాంటిదే! అందుచే తేనె టీగలకు కోపం వచ్చి నీడి ముఖమంతా రక్తి పుంటాయి.” అన్నాడు రాజు వికటాబ్ధిహాసం చేస్తూ. సత్యానికి రాజుకు క్లాసులో ఎప్పుడూ పోటీగానే వుంటుంది. క్లాసులో యిద్దరూ తెలివిగల వాళ్లే.

సత్యం కోపపడితే పిల్లలు మరికాస్త అల్లరిచేసి నీడి పిస్తారు. పిచ్చివానిక్రింద జమ కడతారు. ఈ సంగతి సత్యానికి తెలుసు. అందుకని మెదలకుండా పూసుకొన్నాడు. ఈ గోలంతా చూస్తుంటే అతని హృదయం అగ్ని సర్పతములా బ్రద్దలగుతున్నది. ఇంకా మాట్టడుగారు రాలేదు.

“ఈ విషయం కోడూరులో అందరికీ తెలిసిపోయింది. ఒకనాడు పిచ్చివాడిలా కిళ్ళి కొట్టో కూర్చున్నాడు.” అన్నాడు సూర్యనారాయణ. ఇతను కోడూరులోనే ఉంటున్నాడు,

ఈ సంగతి యదార్థం కూడాను. సత్యం దానికేమీ జవాబు చెప్పలేదు.

ఎప్పుడైతే మాష్టరుగారు క్లాసులో అడుగు పెట్టాడో ఆతనివెంట సీతారాం గూడా వున్నాడు. అతనేమీ ఎరగని పిల్లలా వున్నాడు. పిల్లలింకా సత్యాన్ని చూచి సస్వతూనే వున్నాడు.

“ఏమి జరిగిందిరా సత్యం?” అన్నాడు మాష్టరు. పిల్లలు యింకా సస్వతూనే ఉన్నారు. ‘పైతెస్సు’ అన్నాడు మాష్టరు గారు బిగ్గరగా.

సత్యం మాట్లాడకుండా నిలబడ్డాడు.

“చెప్పు. ఏమి జరిగిందో?” పంతులుగారు మరల అడిగారు.

“నేను స్కూలుకు వస్తున్నాను. పంతులమ్మ వసు రాగానే తేనెటీగలు పట్టినవి.” పిల్లలు సస్వ ఆప్రకోపడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు.

“బాగా నొప్పి వుంటున్నదా? ఇంటికే వెళ్లాలంటే వెళ్లు.” అన్నాడు పంతులుగారు.

సత్యం సంచి తీసుకొని బయలు దేరాడు. క్రింది తరగతిలో సలిని వున్న దేమోసని వెలికాడు. అతనికి సలిని కనిపించలేదు.

అతను హతాశుడై స్కూలులోనుండి బయటకు రాగానే గోష్టిమూల సలిని కనిపించింది. ఆత సక్కడే కొంచెం సేపు నిలబడ్డాడు. సత్యాన్ని చూడగానే సలిని నెకరును పట్టి

పోషుని చెప్పింది. ఆమె సత్యంవద్దకు వచ్చి నిలబడింది. స్కూలు వరండాలో యింకా కొంతమంది పిల్లలున్నారు.

“ఏమిటి ముఖమంతా లలా వున్నది?” అన్నది సశిని.

“తేనెటీగలు కుట్టినవి. ఇంటికి పోవాలన్నాను.”

“పద, నేను గూడా వస్తాను.” ఇరువురూ బయలుదేరారు. పిల్లలు చుట్టూ కొడుతూ గేలిచేయసాగారు. వారు ఒక్క పర్యాయం గూడా వెనుదిరిగి చూడలేదు. ఎక్కడి నుండి వచ్చిందో చాలి కానాహసం. వారు సిగ్గు పడిడం లేదు. వారి దశను గడిచి పోయాయి. సిగ్గుపడిడం పరికిలన మనే స్థితికి వచ్చారు.

వారు కాలవకట్టనే పడి కొత్తపట్నంవైపు పోతున్నాడు. ఒక ఫర్లాంగో అర ఫర్లాంగో పిల్లి అరగడంవల్ల కూర్చుంటూ పోతున్నాడు. సశిని ఎంతో ఉత్సాహంతో వ్హులుకు వచ్చింది. ఆమెకు చదువుకోవాలనే కోర్కె మొదటగా వున్నది. ఆమె ఏమి కావాలను కొన్నదో అదే జరిగింది. వాళ్ళ అమ్మ చదువు కొనసాగి కనుమరిసింది. ‘ఆమె నాకు తెలుసుకున్నది తెలుసు, ఎప్పుడు సత్యంతో కలిసి యింటికి పోవాలా?’ అనుకొంటున్నది. ఆమె పిల్లి ముందే ఇంటికి పిల్లి పోయింది.

ఇప్పుడు ఆమె సత్యం ఒక్క నే కూర్చుని కాలవలోని పిల్లల పిల్లల కోరికలను పడే సత్యం ముందుగా పోషుని వున్నది. ఆమె ముఖం ఇంతగానే తేనెటీగి లామనే కుట్టినవా అన్నట్లున్నది.

సత్యం యింటికి చేరగానే కాంచనను గూడా తేనె టిగలు కుట్టినవని తెలిసింది. ఆమె చాళతో మూలుగు తున్నది.

౧౧

సుఖశాంతులు చిన్నచిన్న పర్వతశృంగాలై తే కష్టాలు పెద్ద పెద్ద పర్వతాల్లా గుంటాయి. జీవితం ఎగురు దిగుడులుగా నున్న పర్వతం లాంటిది. అప్పుడప్పుడు విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి లోయల్లో కొంచెం నీడ దొరుకుతుంది.

బాల్యం నిమోన్నతాలతో కూడుకొన్న లోయ లాంటిది. పర్వతాగోహకులకు లోయ దాటడానికి యెంత కాలం పడుతుంది... ?

సత్యం, సత్యం బాల్యమనే లోయ దాటుకున్నాడు యూవన..... తీవ్రోత్థంగ శిఖరం ఎదురుగా కనిపిస్తున్నది. చిట్టచిట్టలు స్పృహకొని ఆనందోత్సాహాలతో, ఆనందాలతో బాల్యం గడుపుతూ క్లాసు తగునాత క్లాసు చదువు తున్నాడు.

కాలం సమవృత్తితో వ్యవహరిస్తుంది. వన్నం కురిస్తే సిల్లల కెంతో పెద్దనాళ్ల కూ అంతే. ముసలినారికి నెంట్లుకలు పండబారితే యువకులకు మీసాలు మొలుస్తవి. సత్యం మూతిమీద నూనూగు మీసం కన్పిస్తున్నది.

సత్యం గూడా పుష్పంలా రేకులు విచ్చి వికసించింది. యువ్వనం పల్లవింది. ముఖంలో స్నిగ్ధత, కాంక్ష, నూతన సౌందర్యం వచ్చింది. వక్షస్తలం పైకి ఉబురుకున్నది. నిర్భయంగా కొత్తపట్నం రేపుతో చిందలువేసే అమ్మాయి ఇప్పుడు యిల్లు కడలడంలేదు. యువ్వనం స్నిగ్ధ అనే అనుగుణ నాన్ని వేసుకొన్నది.

ఇప్పుడు చదువుకు స్వస్తి చెప్పాడు. సత్యం స్కూలు పైనలు వరకు చదివాడు. ఇప్పుడతడు దీర్ఘ కాముడు.

నాజూకై న భాస్రకతగల సవయువకుడు. వయస్సు సమ నెనిమిది సంవత్సరాలుంటుంది. ముఖంలో ఎప్పుడూ శాంతి వెల్లివిడుస్తుంది. బహుశా చిన్నతనంలో పడిన సిరామరక కారణమై వుంటుంది.

తండ్రి సత్యాన్ని దేవాలయాల్లో పూజారిగా నియమించాడు. తాతతండ్రులనుండి వస్తున్న వృత్తి యిది. సత్యం రెండు మూడు నెలలు దేవాలయానికి వెళ్లాడు గూడ. తాని పూజాదికాలలో అతని మనస్సు లగ్నం కావడం లేదు. అతను చిత్రకళ అభ్యసించాలను కొంటున్నాడు. ఉదయాన్నుండి సాయంత్రం వరకూ ఏవో బొమ్మలు గీస్తుండేవాడు. చిన్నతనంలో గీచిన పిచ్చి పిచ్చి గీతల్లా కంటుడా యిప్పుడు గీచే గీతల్లో నాజూకు, చూపురేఖలు స్పష్టంగా గోచరిస్తున్నవి. అతను అవలీలగా బొమ్మగీయగలడు. చిత్రకళలో ప్రవీణ్యం సంపాదించాడు. అతని చిత్రాల్లో వాస్తవికత గోచరిస్తుంది. అతనిదొక విశిష్టమైన శైలి.

భుజాన సంచివేసుకొని సముద్రపుకొండున పి.కారు చేస్తూ ఒకప్పుడు చేపలుపట్టే జాలరినాళ్ల గుడిసెలు చిత్రీకరించేవాడు. మరొకప్పుడు ఉదయభానుని కిరణరశ్మికి, సముద్రపు ఉత్తంగ తరంగ పంక్తులకు రంగురంగుల వోటీ కప్పుతుండేవాడు. ఒకప్పుడు గోధూళివేళను చిత్రిస్తే, మరొకప్పుడు ఎత్తైన దిబ్బమీదనున్న ప్రాచీన దేవాలయాన్ని చిత్రించేవాడు. మేఘంపట్టి వర్షంవరుస్తుంటే యింట్లో కూర్చుని నని చిత్రాన్ని చిత్రీకరించేవాడు. అతని చెయ్యి విశ్రాంతి నెరుగదు.

కోడూరు జమిందారుగారు అతనిచిత్ర మొకటి కొన్నాడు. దానితో సత్యానికి బ్రతుకు తెరువుగూడ గోచ

రించింది. మొదట్లో చిత్రపటాన్ని అమ్ముతున్నప్పుడు అతని కనులవెంట అప్రయత్నంగా నీరులికిగింది. కారణం తెలియదు.

“నేను దేవాలయంలో పూజ చేయలేను.” అని తండ్రితో సవినయంగా చెప్పాడు. భయపెట్టి గుడికి పంపడాని కతనేమీ చిన్నపిల్లనాడుకాదు. యవ్వనంలో నున్నవాడికి సచ్చ జెప్పడం చాల కష్టం. యవ్వనోన్మాదానికి తోడు కళాత్మకమైనా వ్రాసే అతనికి సచ్చజెప్పడం మనంభవం. “పైశ్చికవృద్ధి పోయినది.” అని అసంతకృష్ణశర్మ అనేక సన్యాసులు చెప్పారు. ఇతరులతో చెప్పించాడు. కాని సత్యం వినలేదు.

ఈదొడ్డిపిల్ల తన యింట్లో నూడడం సలిసి వినతల్లి కిష్టంలేదు. ఈవిషయంలో తల్లి, వినతల్లి మధ్య పోట్లాట గూడా అయింది. సలిని తల్లి పట్టుదలగల మనిషి. ఏడిచి మొన్నకొని నాయుడి దగ్గరనుండి కొంత డబ్బు తెచ్చుకొని సలినికి తన యింట్లోనే నాట్యం నేర్పింపసాగింది. నాట్యా చావులు కోబూ కోడూరు నుండి వస్తాడు.

సత్యం, సలిని వయస్సుతోపాటు ఎన్ని మామూలు చెందినా కొత్తపట్నంలో ముఖ్యమైన మామూలేమీ రాలేదు. పద్మనాభం ఊరి వసలియిపోయాడు. ఒకటి రెండు కుటుంబాలవారు పొట్టగడపక కులినాలి ఎక్కడ దొరుకుతుందా అని ఎవ్వరికొకటూ తెల్లదు. దేవాలయం బీటలువారింది. మరమ్మరి చేయించాలని ఎవర ప్రయత్నించి చందాలకు లికిగినా లాభం లేకపోయింది. సముద్రం సమీపానికి వస్తున్నది. ఎన్నో సంవత్సరాలనుండి కొత్తపట్నం జీవిత మలానే ఉన్నది.

అయితే ఒకటి మాత్రం జరిగింది ... ఈ విషయమే ఊరంతా చెప్పుకొంటున్నాను. ఈసాడు పడిన గ్రామంలో ఆదినారాయణ రెండంత స్థల మేడ కట్టిస్తున్నాడు. అతనింకా భూమిగూడా కొన్నాడు. అతను మొదటి భూస్వామి. ఇప్పుడింకా లక్షాదికారయినాడు. చుట్టుపట్ల గ్రామాల్లో వడ్డి వ్యాపారం చేస్తున్నాడు. భాళీగా వున్నప్పుడు అనంతకృష్ణశర్మ నారి యింటికి నెడతాడు. జలనంతాన విరిగి యింటిక భోజనానికి వస్తాడు. సత్యం ఒంటరిగానే ఉంటున్నాడు.

౧౨

సత్యం వేపచెట్టుక్రింద కూర్చున్నాడు. సలిని అతనికి దగ్గరలో వేపచెట్టును మోచేయి ఆనించి నిలబడి ఉన్నది. సాయంత్రం నాలుగైదు గంటల సమయం. ఈరోజు సలినిక నాట్యం నేర్చే మాష్టరు రాలేదు. సత్యానికిగూడా ఏమీ తొందర పనిలేదు. తండ్రి యింట్లోలేడు. ఆయన తనను ఎవరూ పిలువకుండానే పోయే యిల్లు ఆ ఊరిలోనే లేదు.

సత్యం ఏకాంత ప్రియుడు. అతని స్వభావమే అంత. కాని యీనా డతను బహిష్కరించబడిన వానిలా గున్నాడు. తండ్రి గూడా అతనితో సరిగా మాట్లాడడం లేదు. గ్రామం లోని చిన్నబా పెద్దబా అతనిని చూచి సూచి మునుచు కొంటున్నాను. అతని పులు వాళ్లంతా అతనిని చూడగానే అంటరాని వానినిగా భావించి తప్పుకు తిరుగుతున్నాను. అంత దాకా ఎందుకు ఎంతో ఆస్వాదనంగా మాట్లాడించే రాఘవ

కాపు గూడా, సత్యం పలకరించినా పలకకుండా ముఖం ప్రక్కకు త్రిప్పు కొంటున్నాడు.

రాఘవ కాపు యిల్లు ఊరి వెలుపల నున్నది. అతడు తన పొలంలోనే ఒక గుడిసె వేసుకొని కాపుర ముంటున్నాడు. సత్యం మప్పడప్పడు అతని యింటికి పోతేండేవాడు. రాఘవ కాపు గూడా బ్రాహ్మణుడే. అతని కిద్దరు భార్య లున్నాడు. ఒకడు బ్రాహ్మణి, రెండవది వేశ్య. అతని వయస్సు సల్లభై, సల్లభై అయిదు సావత్సరా లుంటుంది. అతను గూడా చిత్ర కళంటే పడిచస్తాడు.

కనుక సత్యం ఎప్పుడూ యింట్లోనే ఉంటున్నాడు. అతను సరిగ్గా కలుసుకోవడానికి సిగ్గు పడడం లేదు. అతని కొక సిగ్గునుస ధైర్యం వచ్చింది. పెద్దలు, చిన్నలు, స్నేహితులు, చుట్టూలు ఎంతోమంది చెప్పారు. వాళ్లు చెప్పినకొద్దీ సత్యం యింకా బిగుసుకోనాగాడు. అతని సేవగూడ పెండ్లి విషయంలో పోట్లాడుతాడు. సత్యం బానిసగూడా జవాబు చెప్పలేదు.

“చూడాలి! ఇప్పుడు సీతా గారి ఏమి చేస్తున్నాడో!” అన్నది నళిని.

“తెలియదే!”

“మైత్రీలో నీ కరీ నం నడుచుచుంటుంది. మంచిఉద్యోగం. మైత్రీ ఎక్కడనుండితే అక్కడకు పోవచ్చు.”

“....”

“అది ఇప్పుడు తన ముఖాలో ఎవరూ ఇక్కడ లేదు. అందరూ అటు ఇటు పోయారు. కొందరు మైత్రీ సహితు”

చేరారు. కొండరుబడిపంతులైనారు. కొండరుబడిద్యోగంకోసమని
చెప్పలు అరిగేలా నిలుగుతున్నాను.”

“...”

“మరి...”

“ఏమిటి? నేనుగూడా ఎక్కడికైనా పోయి నెకరి
చేయాలని నీ ఉద్దేశమే? నేనుగూడా ఉద్యోగ స్తుతి
కావాలని నీ కోరికా?”

“లేదు. లేదు. ఎలాగని నీ నెప్పుడొచ్చాను?”

“నే నెవరికీ గులామును కావలచలేదు. నేను చిత్రకళ
అభ్యసించాలనుకొంటున్నాను. ఇక్కడ గూడా చిత్రాలు
గీయగలను. నాకు వచ్చిన కళ చూపించాలనిలేదు. రెండు
రోజుల జీవితం. నా యిష్టం వచ్చినట్లు కాలక్షేప మందాడు
చేయగూడదు. చెప్పి వాళ్ళ కేం చెప్పతారు. కాని నేను
సర్వసంగ పరిత్యాగిమీస యోగిలా వుంటాను.”

“వద్దు వద్దు. అలాంటి తప్పుదామని ముష్టిమా చేయ
వద్దు. విశ్వామిత్రుడెలా అల్లరిచేస్తాడు?”

“ఎదురుగా మేసకవుంటే అల్లరిచేయడంతోనే ముష్టి
వున్నది.” ఇరువురూ బిగ్గరగా నవ్వుకొన్నాడు.

“ఇవాళ నేనొక మంచి బొమ్మ గీశాను. ఇప్పుడే
తెస్తాను.” అంటూ సత్యం యిట్లాకే పట్టాడు. పట్టిన పడినో
యిన గోడమీద కుచ్చుని నిమ్మతీసలు చప్పరిస్తున్నది.

పెంకటస్వామి రోడ్డుమీదగా గేదలను తోలురు
పోతున్నాడు. అతని ఒక భుజంమీద గడ్డిమూట, రెండవ
భుజంమీద కళ్ళి వున్నది. చివరన వత్సల ముడుచుచున్నాడు.
మదోన్నై నిలుగున్నాడు. మంచి గేదలని గురితలో ముడు

మోగాడు. ప్రతిరోజు సాయంత్రంపూట అతని యింటిలో సభ జరుగుతుంది. గానాబజానా జరుగుతుంది. అతను స్వయంగా తబలా వాయిస్తాడు.

నళిని ఒంటరిగానుండుటం చూచి అతనామెనకు వోర చూపులు చూచాడు. మెల్లగా శబలవేశాడు, కట్టి సవరించు కొని నిలబడి రుచ్చెళ్ల చెంగులు క్రిందను జారవిడిచాడు. నెత్తి మీద తలగుడ్డ సవరించుకొన్నాడు. నళిని గూఢాచారమున గమనించకుడా ఎటో చూస్తున్నది.

తెంకటస్వామి కొంతసేపలా వెకలిచేష్టులు చేసి కాండ్రించి ఉమ్మివేస్తూ ముందుకువచ్చాడు. అతని నాకేనాగాయనబోబో వస్తున్నాడు. నళిని మూసాలు, మునుతలువడిన శిశిరము, బట్టలు, చేమిలో కట్టి. ఆయనను చూడగానే తెంకటస్వామి గేదలను తొందరగా అవలించుకొని వెళ్లిపోయాడు.

నారాయణబాబా నయసులో మోటారుపై నెలసి. ఆరోజుల్లో క్రొత్తక్రొత్త రకాల మోటారు వచ్చినవి. కాదు నడిపటం గొప్పగా భావించేవారు. నారాయణబాబాకు కొద్దిగా భూమిపుటాగూడా వున్నది. యన్వసంలో ఒక వేళ్ళ వలలో తగులూ నేనరిక అదిక్కా కరువురంటా పండించు పోయింది. ఇప్పుడుగూడా కొత్తపట్నంలో అతను వేళ్ళ యింట్లోనే ఉంటున్నాడు. భార్య బ్రతికేప్పుడు. కాని నారాయణబాబా ఆమెనక కన్నెత్తిగూడా చూడడు. ఆమె కూడా అంతే. డిండిలో చిన్నపిల్ల అంతా అతనిని చూచా అని పిలుస్తారు.

“ఏం నళిని? ఒంటరిగా కూర్చుని ఏ చేస్తున్నా ?”

నళిని విననట్లురకొన్నది.

“మాట్లాడవేం?”

నళిని చిరుసవ్యసన్ని అతినివలక చూచింది. నానాచూరం బాబా కన్నుగీటాడు. ఈ కళ్ళలో అత నానా తేరిన ఘటం. దీనితం నాశనమైపోయింది. ఇప్పుటికీ మక్కలోకలా అతిని స్వభావం మారలేదు. నళిని అతిని దౌస్తుకు తిరిగి అతిని వలక కోపంగా చూచేసరికి “అమ్మ యిట్లా నున్నదా? లేదా?” అని మృదు మధురంగా అడిగాడు.

నళిని మూల మాట్లాడలేదు. అతిని నీసవారిస తాను మానంగా వెళ్లాడు.

‘నళిని’ అనే గులాబి పూవు ఎప్పుడైతే వికసించిందో ఊరిలో నున్న పిన్న లేమి, పెద్ద లేమి, మంచి వారేమి, చెడ్డ వారేమి, రసికులేమి, ఆరసికులేమి అంతా నానన చూడనలే ననే కోరిక కలవారే. ఏదో విధంగా ఆ మెలో మాట్లాడాలని ప్రయత్నించేవారే. ఊరిలో ఎంతమంది యువకులు లేరు. కాని వారి సంకెనరూ కన్నెత్తి చూచేవారు కాదు.

‘ఇదేదో అమ్మకొనే వస్తువు!’ అన్నట్లుగా నళిని తల్లి గూడా కనపడ్డ వాళ్ళందరితోనూ మాట్లాడేది. నళిని నాట్యాన్ని ప్రశంసించేది. యువకులను ఇంటికి పిలువకు నచ్చేది. కాని నళిని కివన్నీ నచ్చేవికావు.

సత్యం చిత్రాన్ని ప్రేమకొచ్చాడు. చిత్రాలో కన్నెల విరిసింది. పూలు పుష్పించాయి. కాని సలుగు పైదాగును మనుష్యులు నిశ్చేష్టులయి కండ్లు మూసికొని ముఖానికి చేతులు పెట్టుకొని నిలబడినట్లు చిత్రించాడు.

“అన్నమీనదా!” సత్యం ప్రశ్నించాడు.

“లేదు.”

“ప్రపంచ మిలాగున్నది. వెన్నెల విరిసింది. కాని మనుష్యులు ముఖానికి చేతులు అడ్డువేసుకొని గబ్బిలాయిల్లా అంధకారంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నాడు. వీరు నిరర్థకంగా శీలమని, అశీలమని, స్వతంత్రమని, అస్వతంత్రమని పారి భాషిక పదాల్లోపడి కొట్టుకొంటున్నాడు. నీళ్ల కడే ఆనందం.”

“మరి నీవు?”

“నేనలాంటివానిలో చేరను. కళ్లుమూసుకొంటే వెన్నెల కాదుగదా ఉరుగుదా? నేను కండ్లు తెరిచి వెన్నెల చూస్తున్నాను. వెన్నెలలో ఉన్న చల్లదనాన్ని, అందాన్ని అనుభవిస్తున్నాను. నా ఉద్దేశం ఏమిటో నీ కళ్లు తెరిచుకో?”

“నా కేమీ అర్థం కాలేదు.”

“కళ్లు తెరిస్తే అర్థమవుతుంది.” అని సత్యం నవ్వాడు. నాకు కొంచెంసేపు ఒకరి నొకరు చూస్తూ అలా కూర్చుండిపోయాను. చీకటి పడుతున్నది. మట్టపట్ల ఇండ్లలో దీపాలు వెలిగించారు. ఇంటి పైకప్పులలో నుండి పొగ వస్తున్నది. సందడిగానూడే పున్నది. కైతులు పొలాలనుండి యిండ్లకు తిరిగి వస్తున్నారు.

“అమ్మో! ఇంట్లో దీపము వెలిగించనేమీ?” అంటూ కొంచెం యింట్లోనుండి నాకట్లోకి వచ్చింది. నల్లని తొందర తొందరగా లోపలకు వెళ్లింది. కాని నల్లని సత్యంతో మాట్లాడడం కొంచెం చూచింది.

“నాదితో మాట్లాడవద్దని నీ కెన్ని పర్యాయాలు చెప్పానే. నాడెందుకు పనికి వస్తావు? తండ్రి పూజారి,

పోలమూ పుట్రా ఏమీలేదు. నిరుద్యోగి. నాడిని పట్టుకు
వ్రేలాడుతావేమే! నీవు నన్ను సర్వనాశనం చేసిగాని విడిచి
పెట్టనట్లున్నావు? నన్ను ఏడిపించబోకే." అంటూ తల్లి నళినిని
చీవాట్లు పెడుతూ మంచంలో కూలబడి, ఇంకా ఏదో
గొణుగుతూనే వున్నది.

నళిని మాట్లాడలేదు. నళినికి ఆమె తల్లి తో మాట్లాడడ
మన్నా ఆమె చెప్పేది వినడమన్నా సుతగామూ యిష్టంలేదు.
నళిని మనస్సుకు శాంతి లేదు.

౧౩

దసరా పండుగ రోజులు. చాడు పడినట్లున్న కొత్త
పట్నానికి కూడా నూతన కళ వచ్చింది. పడిపోయిన యిల్లుకు
కొద్దిపూరముగోనున్న యిల్లు చక్కగా అల కుంచుకు.
ఆదినారాయణ యిల్లు పూర్తిగా సస్పటికే దసరా శుభసమ
యంలో గృహప్రవేశం చేయాలని అశని కోరిక. ఇంటి
మందు పెద్ద పందిరి వేయించాడు. పూలీలు సూర్యపూడిగా
పని చేస్తున్నారు. పాడుంత్రి చక్కడ నళిని నాట్యమన్నది.
కోడూస జవీరాచార్యుగారు కూడా వస్తున్నారు. డిరిజర్
యిలాంటి సందడి యింకెప్పుడో వస్తుంది?

తోమ్మిరి రోజులూ దేవాలయంలో పోసిన పూజలు
జరిగిపోయాయి. తొమ్మిది ఎనిమిది ఒక పూజగాను పాఠికథ
చెప్పుకున్నాడు. ఆదినారాయణ చెప్పగానే డిరిజర్ నారంతా
యీ శుభకార్యం కొరకు చందాలు పసూలు చేశారు. వెనక
సత్యంలో కలిసి చదువుకొన్న సహాధ్యాయులు చాలమంది

నచ్చాడు. కాని శత్రువు కంటబడదుండే తప్పించుకు తిరిగివచ్చి
నాకు సత్యం కంటబడదుండే తప్పించుకు తిరిగేవాడు. ఇతని
అపకీర్తి చాలదూరం వ్యాపించింది.

సత్యానికి యిల్లు విడిచి బయటకు పోవాలనిలేదు. కాని
యీ ఉత్పాదనములలో ఒంటరిగా యింట్లో కూర్చోవాలంటే
కష్టమనిపించింది. సఖిని పిలిచినా ఆమె రాలేదు. వాళ్ళింటికి
నాయుడు వచ్చాడు. అతని కన్ను గప్పడం ఆసాధ్యం.

సత్యం ఒంటరిగా పొలాలపై పు వెళ్ళాడు. పచ్చపచ్చని
సంటచేరు కనులపండువుగా వున్నది. ఒకచోట ధాన్యం, ఒక
చోటమిగతావంటివి. ఇంకొకచోట పసుపుతోట, ఇంకొకచోట
నారింజతోట పయనానా పకరంగా వున్నది. సత్యం చేలగట్ల
మీదగా పోవోన్నాడు. రావునరావు యింట్లో గూడా
దసరా ఉత్సవాలు జరుగుతోన్నవి. రావునరావు ఉంచుకొన్న
వేశ్యను క్రిందటి నోజానే కొనుక్కు పట్టాడు. చాని చుట్టాలు
చాలమంది వచ్చారు.

ఇంటి వానుకప్రక్కనుండి సత్యం సముద్రపు ఒడ్డుకు
వెళ్ళాడు. సముద్రపు హాయి, సరివిచెట్ల సురమరధ్వని తప్ప
అక్కడేవరకూ లేదు. అంతా ప్రశాంతంగా వున్నది.
ఇసుకదివాడ వున్నది. నీరు కా కనిపిస్తున్న నీటి క్షీణిజాన్ని
చూస్తున్నాడు. అతని కన్ను తప్పుకు పూత వడినవో
తెలియదు. అతను నిద్రాడేని నోడిలో మునిగి పోయాడు.

అతను కనులు పరిచేసరికి సాయంత్రం నాలుగు గంట
లైనది. అతడు కొంతసే పచ్చటనే ఉద్విగ్నంగా ఉదాసీనంగా

కూర్చున్నాడు. ఆకలి వేస్తుంటే యింటిముఖ మైనాడు. ఒంటరివాడు నిద్రమత్తు యింకా వదలలేదు.

అతడు యిసుకదిబ్బ మాటగానే జీడినామిడి చట్ల చాటు నుండి మాటలు వినిపించు గొనివి. అతడు పొక్కి పుట్టి. ఏదో వస్తువు కదులు కున్నట్లున్నది. అతను రెండడుగులు ముందుకు వేశాడు. దగ్గరలోనున్న యిసుకదిబ్బమీదకు ఎక్కాడు. చిరునవ్వు నవ్వి దిబ్బమీదనుండి దిగినట్లుగా.

వేణుగోపాలరావు రాఘవరావు సంబంధకు తెనరితోరే ప్రక్కనే కూర్చుని మాట్లాడుకున్నాడు. వేణుగోపాల రావు ప్రక్కనున్నది ఆడపిల్ల. ఆమె రాఘవరావు నుంచు కొన్న వేళ్ళ చెల్లెలులా గున్నది. ఇంకొకరి పోలికలు ఒకటిగానే వున్నవి. వేణుగోపాలరావు డిటెక్ట్ సర్దుమనుషులలో జమీ. ఇంట్లో రోజూ పూజ చేస్తాడు. లోకులు ధర్మాన్నడంటారు. నుదుట విభూతి లేకుండా బయటకు రాడు. ఎప్పుడూ రాను నామం జపిస్తుంటాడు. సత్యాన్ని అపకీర్తితాలు చేయటంలో అతని వాటా ఎక్కువగానే యున్నది.

సత్యానికి ఒక ఆలోచన తట్టింది. “తెరిగి చిన్నపిల్ల వాడినై సద్మనాభం ముఠాలో చేరితే ఎంత బాగుండేది! ఈ ధర్మాన్నడి సంగతి బయట పెట్టే నని... ఇప్పుడైనా అతని గుట్టు ఎందుకు బయట పెట్ట కూడదు!”

అతను పోయిన ఆలోచిస్తున్నాడు. ‘అపకీర్తితాలయిన నా మాట ఎవరు వినిపించు కొంటారు. అయినా అతనికి అపఖ్యాతి తెస్తే నాకేం పొరుగుకుంది?’ సత్యం బ్రహ్మ గుడు. బ్రహ్మగులచేతనే బహిష్కరిం పడ్డాడు గూడ. అయినా అతని హృదయంలో ఏదో ఒక మూల బ్రహ్మగు

• లంటి అభిమాన మున్నది. పైగా బ్రాహ్మణేతరులను తమతో సమానమైనవానిగా అంగీకరింపకు. ఒకనంక యీ రుల మత తత్వాలు పోవాలంటూనే రెండనంక వాటిని పట్టుకు వ్రేలాడుతాడు. అపరిచిత్వవశ.

ఈ ఆలోచనలతో అతను యింటికేచేరాడు. ఇంట్లో ఎవరూలేరు. సాయంత్రం ఆదినామాయగాలియిట్లో నిద్ర జరుగుతోంది. చీకటిపడుతోన్నది. సళినియింటికీ తాళివేసి వున్నది. ఆమె ఆదినామాయయింటికీ వచ్చింది.

పండిట్ రంగస్థలం ఏర్పాటుచేశాడు. రంగస్థలానికి దిగువన పెంకటస్వామి కుంబునివున్నాడు. అతనిముందు తెబలావున్నది. అతనిప్రక్క - కోమలమగ్రామమనులిద్దరున్నాడు. ఒకరు దిలీపుబా, ఇంకొకరు హర్షోనియంముందు కుంబు న్నాడు. మువటివరుసలో కోమల జమీందారుగారు ఆయన పరివారము, సళిని పిసితల్లి వద్ద రాలు కుంబున్నాడు.

సత్యం రంగ స్థలానికి దూరంగా నిలబడ్డాడు. బహుశా అతనికి పెద్దనాథం, అతని ముతా గుప్తేతి వచ్చి ఉంటారు. ఆ సంఘటన జరిగి చాలా సంవత్సరాలైనది. కాని అతని కనులకు యిప్పుడు జరిగినట్లే కనిపిస్తున్నది. జీవితంలో జరిగిన చిన్న చిన్న సంఘటనలన్నీ మాలగా గుదిగుచ్చి న్నట్లున్నది. ప్రతి చిన్న సంఘటన గూడా అతని విషయంలో విశేష మహత్త్వ గలదే. అతను త్రాగుబోగలా పండిరి చుట్టూ తిరగసాగాడు.

గంటా గింటన్నర వేపు సళిని రంగస్థలంమీద నాట్యం చేసింది. గవ్వ కొంతసేపా "పహళి పహళి" అంటూ ఆడు

దాబ్బిలో వోలూతున్న ప్రేక్షకుల నందరూ, కొంతసేపు విద్యుత్తరంగాల్లా నిశ్చలమై పోయి మాంచుమెట్టో సలిసి పాదాలనంతా చూడసాగారు. కొంతసేపు కనులు మూసుకొని యుణ్, యుణ్ మని మ్రోగుతున్న కాలి గజ్జెల మ్రోత విన సాగాడు.

నాట్యం సమాప్తమవగానే కోమలిని బయటవారి గారు నళినికి విల్లువైన జరీ పట్టువట్టు బిర్రాకరించాడు. పీనాసి అనుకొనే ఆమె ముందుగా నాట్యం చేయి పట్టి నూరు పదాన్ని చదివించాడు. ప్రేక్షకులంతా నలిసి నాట్యాన్ని ప్రశంసించుచున్నారు. ఇది చూచి కాంచన మనస్సు అసంతోషా హలతో గాలిపడితలా తేలిపోయింది. కనుల్లో ముఖం కప్పి వేసింది. తన యింట్లో ఎవరో చనిపోయిందని టిగాలుపడి కూర్చున్నది.

నాట్యమైన తనవారి అ సమాఖ్యోజనాలను లోపలను పెట్టాడు. సత్యం, నళిని తండ్రిగారినిగా ప దేవస్వరూపంగా వెలుగుతున్న తల్లి వెలుగునంతో ముట్టాడుకొంటున్నాను. నారికి ప్రపంచమంటే భయంపోయింది. అసకీర్తి కాని నిర్భీరులనుగా చేసింది. సత్యం ఎందుకో మళ్ళీ మూలమునుచు కొని కొంతసేవలా నిలబడ్డాడు.

“అలా మూగి ముడుచుకొన్నావే?”

“ఊ!” సత్యం కోరికన్ని అపజరంగా ప్రవర్తించాడు.

“ఇంతమంది ఎదురు నాట్యం చేశాడని కోపం వచ్చింది కాబోలు.”

“ఊ!”

“మరి వద్దని ఎందుకు చెప్పలేదు.”

“నీ కీ మాత్రంగూడా తెలియదా? ఎవరైనా నా నాముఖం చూచి, నీ నాట్యం చూచి నేను గూడా ఆనందిస్తున్నానని అనుకోకుండా ఉండడానికే నేనిలా ముఖం ముడుచుకొని పున్నాను” అంటూ సత్యం పక్కన నవ్వాడు. “ఇందులో చెడేమున్నది. సృష్ట్యకళలో ఉన్న విశేషమే అది. ఎవరో మూఢులు కండ్లు మూసుకొన్నంత మాత్రాన వారి ఆనందానికే లోపంకాని కళకు కాదు. ఇది సామాజిక కళ.”

“మరి చిత్రకళ?”

“వైయక్తిక మరి బహుశా...”

“బహుశా గిహుశా వదిలేయి. భోజనం కా?”

“పీరితో కలిసి మసలను భోజనం చేయనిట్టారా మనము బహిష్కృతులము.”

“ఎందుకు భోజనం చేయనివ్వరు? మనంకూడా అహూతులమే!”

ఇసుపురూ కలిసి లోపలకు వెళ్లేసరికి చాలమంది భోజనం ముగించుకొన్నారు. శ్రీ వేణుగోపాలరావు కోడూరు జమీందార్ గారి ఎదుట తస్మయత్వం చెందిన పరమభక్తుని లాగా పురాణ పఠనం గావిస్తున్నాడు. అతనిని చూడగానే సత్యానికి కడుపుబ్బ సస్వ వచ్చింది.

౧౪

ఇన్ని పనాలను కి భోగ్యాన్ని పశ్చాత్తాపం యిల్లు
గూడ యినానాకు కింకరిలాడుకొన్నది. గిడిలకు పనుపు
పునాదు. వాకిళ్లుకు తోరణాలు కట్టాను. ఏ పంజాగ,
పబ్బాలు జనుపని ఆ యింట్లో నేడు దసరా మహోత్సవం
జరుపుతున్నాడు.

అతని స్నేహితులు సుబ్బాదాసు, వాకటస్వామి మొద
లైన వారలతో యిదిని అతిపట్టుకొని తిరుగుతున్నాడు.
సీతారానికి నెలపు దొరకలేదు. ఉదహన్నుండి పాటకచ్చేరీ
జరుగుతున్నది. వినేవాళ్లుగూడా క్రిక్కిరిసి పున్నాడు. బాపి
నీకు గూడా మంచి మంచి బట్టలు ధరించి అలా ఇలా
అచ్చుబోసి విడిచిన ఆబోతులా తిరుగుతున్నాడు.

కోడూరు బమిందాదుగారివద్ద బాపినీకు నెకరీ
వనలుకొన్నాడని అందరూ గుసగుస లాడుతున్నాడు. తిరిగి
నాల్గింబవల్లు ఇతరులవద్దర పనిచేయడం పశ్చాత్తాపం నక పచ్చ
లేదు. ఇది అతనికి అవమానంగా తోచింది.

పశ్చాత్తాపం చెప్పినవీడట బాపినీకు మిగిలిన పోలం,
యిల్లు అమ్మడం మానుకొన్నాడు. ఇంతకుముందు ఎన్ని
సంతోషములు ప్రయత్నించినా, యిల్లు, పోలం అమ్ముతుక
పోయాడు. ఇల్లు కొనేవాళ్లెవరూ కనిపించలేదు. పోలానికి
సరియైన ధర రావడం లేదు.

అతని కుమారుడు అతని భవిష్యత్తుని పూర్తిగా
మార్చివేశాడు. ఇన్ని కోజలనుండి పట్టా లేకుండా పోయి
మొన వాడు యిల్లాల ఎక్కడనుండో అదిపడి మా ముత్తులూ

నూతనోత్సాహాన్ని రేకెత్తించాడు. బాపినీశుగూడా కొడుకు
దేవుడు ముద్రాసు నడతాడని చుట్టుపట్టువాళ్లు అనుకోవాగారి.

* * * * *

కొత్తపట్నాన్నుంచి మద్రాసు వెళ్ళి కాపురం పెట్టడం
పరిచాటి. కొత్తపట్నానుండి వెళ్ళిన చాలమంది వ్యాపారస్తులు
మద్రాసులో వ్యాపారం సమర్పకంగా ఉన్నాడు. మద్రాసులో
కొత్తపట్నంవాళ్లంతా ఐకమత్యంతో, సోదరభావంతో
వుంటారు. లందులో లక్షాధికారులున్నారు, గునుస్తాలున్నారు,
బజార్లదేంటి తిరిగి సమకులమ్మకొనేవాళ్లున్నారు, పెద్దమనుషు
లున్నారు, కావీలున్నారు. బాపినీశు మద్రాసు నడతాడన్న
మాట ఎవరికీ ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించలేదు.

ఇంట్లోను బేరవాణిగా ఉండేలా తిరిగి పద్మనాభం
మద్రాసు వెళ్ళి ఒక్క పర్యాయం సంగీతదర్శకుడై నాడంటి
అందరికీ ఆశ్చర్యమేసి ముక్కుమీద వ్రేలువేసుకొంటున్నాడు.
బాగా సంపాదిస్తున్నాడు. అతనికి మద్రాసులో మంచి పేరు
ప్రతిష్ఠలు, పెద్దబంగళా, నౌకలు, చిన్నకారు వున్నవని వినికిడి.

పద్మనాభం అయిదారుచిత్రాలకు సంగీతదర్శకత్వం
వహించాడు. మద్రాసు వెళ్ళి తనపేరు హాస్యకొన్నాడు.
పద్మనాభమూ పి. నాథ్ అయినాడు. ఈ కారణంగా
కొత్తపట్నంవాళ్లంతా అతని సినిమాలు చూచి ఆనందించినా
అతని పేరుహాస్యం గుర్తించేవాగుకాదు. ఇంత ఉచ్చదశలో
వున్నా ఎ. మ. వేదనోగాని పద్మనాభం తనవిషయం తెలిసికి
తెలియనివ్వలేదు.

పద్మనాభంనెంటు చాలాసామానులుగూడా పట్టుకు
వచ్చాడు. కుర్చీలు, బల్బులు, మేజాలు ఏవేవో తెచ్చాడు.

అతను కొంతకాలం కొత్తపట్నంలో విశ్రాంతి తీసుకోవల
చాడు. అతనిబాల్య మాకొత్తపట్నంలో గడిచింది. అందుచే
తన బాల్యాన్ని, కొత్తపట్నాన్ని మరచిపోలేదు. కొత్తపట్నా
నికి అతను ఎంతదూరంపోయినా కొత్తపట్నం అతనికి సమీపం
లోనే వుంటుంది. కొత్తపట్నంలోని ప్రతి యిసుకదిబ్బా,
కాలువ, సముద్రం, దేవాలయం అన్నీ అతనిని పిలుస్తున్న
ట్లుంటుంది.

కొత్తపట్నం రాగానే అతనక్కడి ప్రాచీన దేవాలయం
లోకి పోయి చేతులు జోడించి కనులుమూసుకొని ఒక భజన
గీతం పాడాడు. ఒక్కపర్యాయంగా మారిపోయిన భక్తునిలా
కనిపించాడు. అతనినిచూస్తే ఆశ్చర్యమేస్తుంది. నిజంగా
అతను మారిపోయాడు.

ప్రతి రోజూ సాయంత్రంపూట సత్యాన్ని కలుసుకో
టానికి వచ్చేవాడు. గప్పాలు కొట్టేవాడు. సత్యం వేసిన
చిత్రాలు చూచేవాడు. ఇరువురూ చిన్నతనంలో ఎంత దూర
దూరంగా ఉండేవారో యిప్పుడంత సన్నిహితులైనారు.
ఇరువురకు ప్రగాఢ మైత్రి యేర్పడింది.

పద్మనాభం బాగా పొడుగు పెరిగాడు. వంకెలు తిరిగిన
వెంట్రుకలు, విశాలమైన నుదురు, ఆకర్షణీయంగా కనిపిస్తు
న్నాడు. శ్రావణమాసంలో పండ్రెండు మాసాలున్నట్లు
సంపన్నులలో యూవనవసంత మెప్పుడూ తొంగిచూస్తుంది.

పద్మనాభానికి అన్ని విషయాలు తెలిసినవి. కాని
కొత్తపట్నంలో సత్యాన్ని ఎందుకు బహిష్కరించారో
మాత్రం తెలియదు. సత్యంతో పద్మనాభం మాట్లాడు
తున్నట్లుకు చూచిగూడా ఆదినారాయణ పద్మనాభానికి

ఏమీ చెప్పలేదు. ఆదినారాయణుని పద్మనాభంగూడా పేరు ప్రతిష్ఠలు, భోగభాగ్యాలు సంపాదించాడు. ఆదినారాయణుని పద్మనాభంతో కలిసి విరగాలని, అతనితో మాట్లాడాలని ఉద్విగ్భుడయ్యాడు. బహుశా ఇంకాను భవనములు సూదంబురావ్వలా ఒకరి నొకరు ఆకర్షిస్తారు కాబోలు. మద్రాసులోనే ఉంటున్న ఆదినారాయణ కొడుకు పద్మనాభాన్ని గురించి తండ్రికి ఉత్తరం వ్రాశాడనుకూడా.

“భగవంతుడు నీకు కళను ప్రసాదించాడు. ఇక్కడ కూర్చుని దానిని నిరర్థకంగా ఎందుకు పాడుచేస్తావు? నీకళను గుర్తించేనామగాని చూచేనామగాని యిక్కడ లేదు. నాతో మద్రాసు రా. బోకులు చూస్తారు. ప్రశంసిస్తారు. సంపాదన గూడా బాగా వృద్ధిజెందుతుంది.” అన్నాడు పద్మనాభం సత్యానితో.

“సన్నిక్కడే వుండనివ్వు.”

“కళగా నాన్నా. ఇది కళ. అడవిలో పూచి అడవి లోనే గాలిపోయే పూవుకాదు. ఉద్యానవనంలో ప్రాణ పదంగా పెంచుకొనే విల్లునైన మొక్క. పూలుపూచి వాస నలు దశదిశలను విరజిమ్ములి. తేనె పోసలు కురిపించాలి. తేనెటీగల నాకర్షించాలి. చెలిసిందా?”

“అక్కడ ఆమహాపట్నంలో లక్షలమంది చిత్రకారు లుంటారు. నా ముఖం చూచే దెన రక్కడ?”

“ఈ ప్రపంచంలో అందరికీ చోటున్నదిరా నాయనా! వేలమంది చిత్రకారులుంటే దానిని గుర్తించేనామ గూడా లక్షలమంది వుంటారు. ఈసంగతి నీవు మరచిపోయానా?”

ప్రతిభను యిక్కడ సూచి వ్యధాగా వ్యక్తములు చేస్తున్నావు.”
అన్నాడు పద్మనాభం.

కాంతి పద్మనాభం చేతుల చేతగాన వ్యక్తము
“ఎవరైనా చేతగాన చేసిన మీరే విద్యాగాన చేసినవారేను
నాయనా! పానినీతో బ్రతుకు వ్యక్తము” అంటూ ప్రతిభను
సాగింది.

“మరి మీరు సంగీత మెక్కడ నేర్చుకొన్నాను?” అని
నళిని ప్రశ్నించింది.

“ఏమి చెప్పండి! ఎంత ప్రేమ వ్యక్తము, ఎంతగాన
గుణవంతము వ్యక్తమునానో, ఎన్నటికైనా విద్యాగాన చేసిన
చేతుల వ్యక్తము. ఏమి సువర్ణములు విద్యాగాన చేసిన
సంగీతం నేర్చుకొన్నాను. ఇప్పుడు గానం నేర్చుకోవడం
వున్నాను. సముద్రానికి చెలియలేకట్ట వున్నది గాన సంగీతానికి
లేదు.”

“గీ విలాస సంగీత విద్యాగానము వ్యక్తమునానో నే నెప్పుడూ
ఊహించనైనా లేదు? అన్నది నళిని.

“అయితే ఇలాగేగాన చేస్తే అయితే నాయనా!”
అంటూ కాంచన అడిగింది.

“మరి మీరు విద్యాగాన చేస్తే అయితే” అన్నాడు పద్మనాభం
నెప్పుడూ. కాంచన చేతుల చేతగాన చేసినవారేను

“మరి మీరు విద్యాగాన చేస్తే అయితే” అన్నాడు పద్మనాభం
నెప్పుడూ; అప్పుడేగాన చేస్తాను” అన్నాడు పద్మనాభం మళ్ళీ.

అటు గానం అయితేగాన అయితేగాన అయితేగాన అయితేగాన
మళ్ళీగాన చేసిన అయితేగాన అయితేగాన అయితేగాన
కడుతున్నాడు.

౧౫

తెల్ల వారకముందే కోడూరు జమీందారుగారి జవాను వచ్చి కాంచన తలుపు తట్టాడు. సళిని తల్లి తలుపు తెరిచింది. జవాను సళిని తల్లి చెవిలో ఏదో చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. ఆమె చిరునవ్వునవ్వుకొంటూ సంతోషంతో లోపలకు వచ్చింది.

సళిని యింకా నిద్రపోతూనే ఉన్నది. ఆమెకు ప్రొద్దక్కిన చాకా పండుకొనే అలవాటున్నది. కాంచన సళినిని రోజూ ప్రొద్దక్కిన చాకా పండుకొంటుందని విసుక్కుంటూ, గొణుక్కుంటూ, తిరుతూ లేపేది. కాని ఈ రోజు ఎంతో ఆస్వయసంగా “అమ్మా, లే. చాలా ప్రొద్దక్కినది.” అంటూ లేపనాగింది. సళిని ప్రక్కకు ఒత్తిగిలింది. “లే. అమ్మా! లే. నీవు చాల మంచివాసవు.” అన్నది కాంచన. సళిని రెండవ ప్రక్కకు ఒత్తిగిలి ముసుగు నింజా బిగించింది.

“తొందరగా లేస్తే నిన్ను కోడూరు తీసువపోతాను” అంటూ కాంచన సళిని ప్రక్కనే కూర్చుని ఆమె తల నిమిరసాగింది. సళిని వెంటనే లేచి కూర్చున్నది.

“ఇప్పుడు వెళుచామా? పిన్ని రమ్మని కబురుచేసిందా?” అన్నది ఉత్కంఠతో.

“లేదు. జమీందారుగారి నోకరు వచ్చి చెల్లాడు. నీవు చాలా అద్భుతవంతురాలవమ్మా”.

“జమీందారుగారి వద్దనుంచా!” అంటూ సళిని ముఖం చిట్టించుకొని కండ్లు నూలుముకొంటూ లేచి తిన్నగా కూర్చున్నది. ఈ మాటలను సులభంగా అర్థము చేసుకోగల యీమ వచ్చిన చామెరు. ఆమెకు కలవృత్తి సచ్చదు. తల్లి

గూడా వృత్తిని గురించి బాధించేదికాదు. కాని జమీందారు గారు కబురుచేయగానే కాంచనను మతి పోయినంత వనైనది. ఎలాగైనా సళినిని ఒప్పించాలని ఆమె తాపత్రయం. “అమ్మా మన వృత్తే యిది. నేను చేశాను. మా అమ్మ చేసింది. మా అమ్మమ్మ చేసింది. కులవృత్తి చేస్తే తప్పేమిటమ్మా. మేమంతా నీకుమల్లే ముక్కు-మూసుకు కుంచ్చున్నామా?” అన్నది కాంచన. కులవృత్తి పూలంగా తిసుకు చిన్నతనంలో బడిగిన అనమలను, ఆ గామం యిప్పటికీ కొత్తగానే ఉన్నది నళినికి.

ఆమె నోటిలో ముఖంపై పెట్టుకొని దొడ్లో పడి పోయిన గోడనద్ద కూర్చుని సత్యం యింటివంక చూచింది. కాని సత్య మక్కడ లేడు. అతను దేవాల సూనిక పెళ్లడం. నళిని సాధారణంగా కంటి మూసు నిముషాలలో ముఖం కడుక్కోవడం పూర్తి చేస్తుంది. కాని యీ రోజు నోట్లోవున్న పుల్ల నములుతూ చాలసేపు అలానే కూర్చుండి పోయింది.

“న్నానం చేసి బట్టలు మార్చుకోవూ?” అన్నది తల్లి.

“నా బొంట్లో బావుండలేదు. నేను కోడూరు రాదల చుకోలేదు. నా కేమీ వద్దు.”

“బొంట్లో బావుండక పోవడమేమిటి! ఇంతలోనే ఏమి వచ్చి పడింది? ఊరంతా తిరిగిరానడాని కే రోగము లేదు. ఈ కాలపు పిల్లలేమిటో మరీ హద్దువారి పోతున్నారు.” అంటూ తల్లి గొణగ సాగింది. “సిరిరా మోకాలాల్లో మూర్ఖులైనా ఉన్నారంటే... ఏదో భగవంతుడి పనులుంటే చేయి చాచి అందుకోసం వేమే పిచ్చికొయ్యా!”

నళిని మాట్లాడలేదు. తల్లి మాటలు వినిపించుకోనట్లుారకొన్నది.

“సరే. మంచిది. ఇప్పటికయినా సమయా మించి పోలేదు. తరువాత నీవే పశ్చాత్తాప పడతావు. అదృష్ట శాలినికి తప్ప జమీందారుగారి దృష్టి అందరిమీదా పడుతుందట! ఈ బ్రాహ్మణ పిల్లవాడు నీకేం మాయమంత్రం పెట్టాడే?”

“చాలు. ఇక నోరు మూసుకో.” అన్నది నళిని ముఖం చిట్టించుకొంటూ.

“నోరే మరు మూసుకోవాలే? నీవేమైనా పెట్టి పోషిస్తున్నావా?” నళిని ఏదో అలోచిస్తూ అలా నిలబడిపోయింది.

గత కొద్ది రోజులనుండి తల్లి వ్యవహారం మాన్చిగా కనిపిస్తున్నది. ఇదివరకు ప్రతి మాటకు విసుక్కొని, తిట్టివి. ఇప్పుడు నోరును అదుపులో పెట్టుకొని ఎంతో ఆచార్యునిగా మాట్లాడుతోన్నది. ఇప్పుడు తల్లి లేవు. సరిగడం లేదు. కారణం? నళినిలో తొగిచూస్తున్న యవ్వన వసంతానికి విలువ కట్టడమే.

నళిని దుప్పటినిండా ముసుకుతెన్ని మంచముమీద పడుకొన్నది. ఆమె తల్లి వాకిట్లోకి వెళ్లింది. ఎక్కడ సత్యం కనిపిస్తాడో తన తల్లి అతనిమీద ఎక్కడ మండి పడుతుందో నని నళిని దొంగచాటుగా చూడసాగింది. సత్య మక్కడకురాలేదు. నళిని సంతోషంతో ‘అమృత్యు’ అంటూ నిట్టూర్పు విడిచింది.

ఏ డెనిమిది గంటల సమయా. నళిని యింటిలో మెదలకుండా వున్నది. ఆమె తల్లితో మాట్లాడడం లేదు. తల్లి

ఆమెతో మాట్లాడడం లేదు. ఇంటిముందు గుట్టప్రబంధి వచ్చి ఆగింది. ఆ బంధితో నళిని వినతల్లి వచ్చింది. గాత్రంతా నిద్రలేస్తూ ఆమె కంఠం చీలిన నిష్పల్లం ఎర్రగా పున్నాయి. ఆమె ఎన్నడూ సగలూ సత్రా శృంగారించుకోకుండా బయటకు రాదు. కాని యిన్వాళ నిద్రమంచంమీదనుండి లేవగానే ప్రయాణమై వచ్చిందా అన్నట్లు కనిపిస్తున్నది. తలంతా రేగివున్నది. ముఖం పొడవ గుర్తులుగూడా లేవు. ముఖం వికృతంగా కనిపిస్తున్నది. ఇంట్లో కాలుపెడుతూనే “బావున్నావా?” అని ప్రశ్నించింది.

నళిని తలవూపింది.

“నా ఆరోగ్యం బాగాలేదు.” అని నళిని జనాబు చెబితే జమున సంతోషించేది. అసలలాంటి జనాబు వస్తుందనే ఉద్దేశంతోనే జమున ఆ ప్రశ్న వేసింది.

“సదో ఉన్నాను” అన్నది నళిని. జమున తన అక్క కూర్చుని ఉన్న గదిలోకి వెళ్ళింది. జమున మాటలతో నుంచి నేర్పరి. ఈస్టాక్స్ చాలు పైకి కనిపించకుండా అణచిపెట్టడం ఆమెకు వెన్నతో పెట్టిన విద్య.

అక్క చెల్లెల్లి సువురు చాలసేపటి నరకు ఆ సూత్రా ఈ మాటా మాట్లాడుకున్నాను. కాంచనసూత్రా కాచి నడ పోసిన మనిషి. జమున ఎంత ఊంక తింగుకుగా మాట్లాడినా ఆమె వచ్చిన డెందుకోసనూ పసికట్టింది.

“జమీందారుగారి నెంకరు వచ్చాడా?” అని అడిగింది జమున.

“రావడం వచ్చాడు.” అన్నది కాంచన.

“మన నళిని...” అంటూ ప్రక్కగదిలో నున్న నళిని ఎక్కడ వింటుందోనని మెలమెల్లగా “ఇప్పుడు పెద్దమనిషి అయింది. ఈ జమీందారుగానుగూడా విలక్షణమైన మనిషి. పైకి పటారం లోన లొటారం. మోసగాడు. డబ్బూ దస్కం గూడా ఏమీలేదు.” కాంచన యీ మాటలన్నింటికీ తలపూపు తున్నది. కాని ఆమె ప్రేవులు లెక్కపెడుతున్నది. జమున చెప్పుకుపోతూనే ఉన్నది. “పువ్వులాంటి పిల్లను ఆ పాడు జమీందారు చేతులో ఎందుకు పెడతానే? దానిని నలిపి నలిపి ఆవలసారేస్తాడు. పైగా దాని ఆరోగ్యం బాగులేదట. మన పిల్ల గనక చెప్పిపోతామని ప్రొద్దున్నే ముఖమైనా కడుక్కోకుండా వచ్చాను.”

కాంచన యితర విషయాల్లో తెలివి తక్కువదే కానచ్చు కాని యీ విషయాల్లో మాత్రం గుండెలు తీసిన బంటు. సువ్వంటి చాలు రోకటి పోతుని గ్రహిస్తుంది. నోట్లో నుండి మాటరావటమే తనునాయి ససిగజుగుంది. కాని ఆమె మాట్లాడలేదు.

“నళిని యిప్పుడు బాగా నాట్యం నేర్చుకొన్నది. మద్రాసు తీసుకుపోయి ఏ థియేటర్ కంపెనీలోనైనా ఎందుకు చేర్చగూడదు?” అన్నది జమున.

“చూద్దాం. ఈ కాలపు పిల్లలు తల్లుల మాటవింటా— చేస్తారా?” అన్నది కాంచన.

జమున పగలంతా అక్కడే గడిపింది. భోజన మక్కడే చేసింది. నళినితో గాళ్ళు కొట్టింది. సాయంత్రం చీకటి పడకముందే కోడూరు వెళ్లిపోయింది. పోతూపోతూ అక్కతో

యిలా అన్నది. “అక్కా! భయపడబోకు. నేను జమీందారు గారితో చెప్పతాను. నళిని జబ్బుగా వున్నదని.”

“నీ యిష్టం వచ్చినట్లు చెప్ప.” అన్నది కాంచన. నళిని ఏదో మాట్లాడాలనుకొన్నది. కాని చిరుసవ్వు సవ్వుతూ నిలబడింది.

తల్లి కూర్చున్నప్పుడూ మాట్లాడుకోలేదు. కాంచన తిమ్మి కొంటూ తిమ్మి కొంటూ నిద్రపోయింది.

౧౬

బాబోయ్! కొత్తపట్నం విడిచిపెట్టిపోవడానికి కారణం ఆదినారాయణే అయినప్పటికీ యీ నాడు పద్మనాభానికి ఆతిథ్య మివ్వడానికి అతనిదే ముందడుగు. ఆనాడు పద్మనాభాన్ని తన్నించి ఊరిలో నుండి వెడలగొట్టించిన ఆది నారాయణే యీ నాడు పద్మనాభానికి విందు చేయడం గౌరవంగా భావిస్తున్నాడు. ధన ప్రభావం బహుశా ధన వంతులమీదే ఎక్కువగా వుంటుంది.

పద్మనాభం సన్మానానికి పది పన్నెండుమంది పెద్దల నాహ్వానించాడు. కాని చాలమంది సచ్చాను. ఒక మనోరం జన కార్యక్రమముగూడ ఏర్పాటు చేశాడు. ఆదినారాయణ కుమారుడు వెంకటేశ్వలు యీ కార్యక్రమంలో ఎక్కువ ఆసక్తి చూపిస్తున్నాడు. వెంకటేశ్వలు వయస్సు యిరవై లేక యిరవై రెండు సంవత్సరాలుంటుంది. ఇంటికి యేట చదువుతూ నాటకాలలో పడి చదువుకు స్వస్తి చెప్పాడు. ఏదో నాటక కంపెనీలో చేరి ఊరూరూ తిరిగాడు. కాని

నాటకకళలో ప్రావీణ్యాన్ని సంపాదించలేకపోయాడు. ఇత నిలా
నాటకాలలో పడి ఊహాచూ తిరగడం తల్లి దండ్రుల
కెంతవరకు ఉన్నదో అర్థమవుతుంది. కాని యీ నచ్చిన నాటక
వాడు. పీఠంపై మొత్తంకొన్నా పీఠములు చెవినిబట్టివాడు
కాదు. తల్లిదండ్రులు డబ్బుయివ్వడం మానేయగానే చేసేది
లేక చెప్పకుండా మరదాసు పారిపోయాడు. ఫిలింకంపెనీల
చుట్టూ కాలుకాలిన సిల్లిలా తిరిగాడు. కాని ఎక్కడా దారి
కనిపించలేదు. పూటగడనడమే కష్టమైపోయింది.

తుట్టుతుడకు ఆదినారాయణుడు దయకరించి. ఆయన
కొడుకు కోర్కె నెరవేర్చడానికి ప్రయత్నాలు సాగించాడు.

పద్మనాభం సిఫాస్సుమీద దస్యఫిలిం నిర్మాత ఒకరిని
తన ఫిలింకోకి తీసుకొంటాడని ఎవరో చెప్పగా విన్నాడు.
ఆదినారాయణ అందుకే యీనాడు పద్మనాభానికి సన్మానం
చేస్తున్నాడు. దస్యఫిలిం నిర్మాతవద్ద పద్మనాభానికి మంచి
పలుకుబడి వున్నదనిగూడా విన్నాడు.

వెంకటేశ్వర్లు నాలుగైదు నాటకాలలో వేషాలువేశాడు.
అతని గూఢచరీలు సరిగావుంటే అతని అప్పట్లో మరోలా
వుండేది. తానులాంటి శరీర వాడయి, చప్పుడిముక్కు, దట్టమైన
కనుబొమ్మలు, చిన్న చిన్న కళ్లు, మొర్రపైస పెదవులు, ముం
దుకు పోగువకొనినచ్చి బయటకు కనిపిస్తున్న పలువరుస.
అయినా “సినీ కళాకారుణ్ణి కావాలనే ఆకాశిన్నయితున్న
కోర్కె. అదితప్ప మరొకటి కానాలనే కోర్కె అతనికిలేదు.

సశినిని తీసుకొని వెంటనే గావలసినదిగా కాంచనకు
కలుగుపంపించా డాదినారాయణ. కాంచన ఆదినారాయణ

యిచ్చినప్పు నూటపదహారురూపాయల బహూమనీ యంతవరకు వసూలుచేయలేకపోయింది. ఈనూట విసగానే తిరిగి ఆశ పుట్టింది. పరిస్థితుల ప్రాబల్యానికి లోనై మనిషి ఏపనిచేయడాని కైనా సిద్ధపడతాడు. తిరిగి నల్లని తల్లి నల్లనితల్లి అయింది. ఆమె నల్లనిని వెంటబెట్టుకొని ఆదినారాయణయింటికి వెళ్లింది.

పద్మనాభం అంతకుముందే సత్యాన్ని వెంటబెట్టుకొని వచ్చాడు. సత్యం తండ్రిగూడా ఆహ్వానితులలో ఒకడు. సత్య మిప్పుడు తన స్వభావానికి విరుద్ధంగా ఏదో ఉదాసీనంగా సంచరిస్తున్నాడు. తండ్రి చెప్పిచెప్పి విసిగిపోయాడు.

వెంకటస్వామి తన తబలాతో సిద్ధమైనాడు. పద్మ నాభం చేతిలో వేణు పున్నది. ఊరిలోని ఉత్సాహవంతులు ఒకరు మృదంగం, మరొకరు పిల్లనగ్రోవి తెచ్చారు. ఆ వాడు బడిన గ్రామంలో సంగీత రసతరంగిణి ఉప్పొంగి ఉరకలు వెట్టింది.

పద్మనాభం ఫ్లూట్మీద రాగాలాపన చేసి కీర్తన ఎత్తుకొన్నాడు. నల్లని లయానుగుణ్యంగా నాట్యం చేస్తున్నది. సత్యం తన్మయత్వంతో ఆమె భావభంగిమలను తిలకించాలని ఉవ్విళ్ళూరు తున్నాడు. కాని దర్శకుడు అప్పుడప్పుడూ అరిచే వాడు. 'కట్' అని చలవేసేవాడు. సత్యం అతనివలన కోపా వేశంతో చూచి అంతలో తలవంచుకొని కూర్చునేవాడు.

ఇలా చాలసేపు సజిచింది. పద్మనాభాన్ని ప్రశం సించారు. పద్మనాభానికి సంగీతంలో ఎంతవరకు ప్రవేశ మున్నదో ఎవరికీ తెలియదు. కాని అతని కంఠంలో మాధుర్య మున్నదనడానికి సందేహం లేదు. చాల గంభీరంగా, మధు

రంగా, స్వప్నంగా, స్వాభావికంగా వుంటుంది. “నిరస్తపాద
ప్రదేశే హేరండేషు ధ్రుమాయతే- ఏవీ తేనిచోట ఆముదపు
చెట్ట కల్పవృక్షం”

ప్రేక్షకులంతా అతనిని ‘వహ్స్య, వహ్స్య’ అని మెచ్చు
కొన్నాడు. ఆదినారాయణ అతని మెడలో పెద్ద పూలమాల
వేశాడు. వంకటేశ్వర్లు స్వస్థాంగ పరిష్కరణమించేసి శిష్యుడు
కానతెసనే కోర్కెను నెల్లడించాను. ఈ సన్మానోత్సవంలో
పడి సళిని నవనా గనుగుంచలేదు. అయినా ఆ ముగ్ధసీము
రాలు, పైగా వేశ్య.

ఆదినారాయణ పరిచితుల చెవిలో మెల్లగా యిలా
అన్నాడు. “ఈ యిరువురకు యుడూ బోడూ బాగా వుండింది.
ఒకడు గాయకులు, ఇంకొకడు సర్తక” అని. ఈ మాట
కాంచన విన్నది. “మీరు చెప్పేది బాగానే వున్నది. కాని
నా మాట యిది వింటేనా?”

“సళిని నాట్య మెలా గున్న” పని ఆదినారాయణ
పద్మనాభా న్నడిగాడు.

“సీతాకోక చిలుకలా నాట్యం చేసింది.” అంటూ
హేరంగా జరిగి సత్యం వద్దమరొయి సత్యంతో “సీతాకోక
చిలుక! కాని ప్రతి పూవుమీదా నాలను. దానికి నీవొక
పుష్పానివి.” అన్నాడు. ఇరువురూ సర్వు కొన్నాడు. సత్యం
సర్వుగో కృత్రిమత గోచరించింది. “అరే బ్రదర్ ! ఇక్కడ
స్వాభాగా కాలం ఎందుకు వుంచేసుకొంటావు? మద్రాసు
తీసుకురా?” అన్నాడు పద్మనాభం.

“అవును, నిజమే! కాని నీవు మా వెంకటేశ్వరులకూడా కాస్త సహాయ పడాలని నా కోరిక. అతను నాట్యమన్నా, సినిమాలన్నా, సంగీతమన్నా పడిచస్తాడు. ఏ సినిమాలోనైనా కాస్త వాడిని యిరికించు.” అన్నాడు ఆదినారాయణ.

“మీరుగూడా యిలా అంటారని నే ననుకోలేదు. మీరు భగవంతుడు కావలసివస్తే భోగభాగ్యా లిచ్చాడు. మీరు స్వయంగా ఒక ఫిల్ము కంపెనీ పెట్టినప్పుడు లక్షలు రెండు లక్షలు ఖర్చు పెట్టగలరు. మీ వెంకటేశ్వరు మీ కంపెనీలోనే పనిచేయవచ్చు.” అంటూ పద్మనాభుని సలహా అయితే యిచ్చాడు. కాని వెంకటేశ్వరుని చూచి లోలోపల నవ్వు కొన్నాడు.

ఆదినారాయణ పద్మనాభాన్ని భోజనాని కాహ్వానింపాడు. సత్యమూ, సత్యిని యింపుకూ, మోసంగూ, విచారంగూ, ఏహ్వాలచిత్తులై అలా తిరిగివస్తామని దేవాలయం వైపు వెళ్లారు.

౧౭

ఆదినారాయణ పద్మనాభాన్ని రైలుస్టేషనుకు పంపించి వెళ్ళికి తన స్వంత కంపెనీ బుడి కట్టించాడు. తాను స్వయంగా యింకోక బుడిచో ఏక్కాడు. అతని వెంట అతని కుమారుడు వెంకటేశ్వరు గూడా వున్నాడు. ఇంకా యిద్దరు ముగ్గురు గ్రామసులు గూడా వున్నారు. వెంకటస్వామిగూడా తన లాటీ భూమి పెట్టి బుడి కెనుకే సడిచి వస్తున్నాడు. సుబ్బరాయ తప్ప అతని వెంట కాలముకావట్లేవరూ లేరు.

బాపిగారు తాను స్వయంగా బండిలో లాలనుకొన్నాడు. కాని కొడుకాయనను విజ్ఞాపితంగా కూర్చోనుని చెప్పాడు. కాని అతను ఆదినా రాయణతో పాటు ఒకే బండిలో కూర్చోవడానికి సాహసించ లేకపోయాడు. అందుచే పెంకటస్వామితో పాటు నడచి రాసాగాడు.

సత్యాన్ని పద్మనాభం తీసుకొని వచ్చాడు. ఎనరై తే అతనిని చిన్నతనంలో పిల్లి, కుక్క అని అటలు పట్టించారో వారే నేను అతనిని ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నాను. పద్మనాభానికి బస్తీ నాగనికత ఒంట బట్టింది. అతని మాటలలో ఒక విధమైన నాజూకు వున్నది. ఇప్పుడతను వాగుడుకాయ కాదు. ప్రతి మాటా చూచినట్లు మాట్లాడుతాడు. మంచి ప్రవీణుడైన కళాకారునిలా పోజులు పెడితాడు.

పద్మనాభం ఎంతో ఆశ్చర్యంగా మాట్లాడినప్పటికీ సత్యంలో పరిచయమైతేడు. మొదట్లో ఎలా వున్నాడో అలానే వున్నాడు. సచ్చిన మొదటిమిట, దీ సత్యం నేను పద్మనాభంతో మాట్లాడుకున్నాను. అంతే. లేకుంటే అతను యింట్లోనే కూర్చునేవాడు. పద్మనాభమే అతనిని అన్ని చోట్లకు ఈడ్చుకుపోయాడు. సత్యం కాదనలేక పోయాడు.

కోడూరు స్టేషను వద్ద పద్మనాభాన్ని చూడడానికి జనం గుమిగూడారు. కొంతమంది అతని చూత స్నేహితులు, కొంతమంది సినిమా పిచ్చిపున్నవాళ్లు, కొంతమంది గుంపును చూచి యిక్కడేదో తమాషా జరుగుతోన్నదని ప్రోగయిన వారు. రైలురావడాని కుకా ఆలస్యమున్నది. పద్మనాభం సత్యాన్ని వేరుగా తీసుకొనిపోయి యిలా అన్నాడు. “అరే ధాయా! నేను నా బొంబు స్నేహితుని నీవే మిగిలావు.

చిన్నతనంలో కొట్టుకొనే వాళ్లం. తిట్టుకొనే వాళ్లం. అనన్నీ ఇప్పుడు మరచిపో. అప్పుడప్పుడు ఉత్తనాలు వ్రాస్తూవుంటు. ఏం? వ్రాస్తావా లేదా?”

సత్యం మాట్లాడలేదు. అతడు అన్యమనస్కంగా ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు.

“అరే! ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు? వ్రాస్తావా? మిగిలిన వాళ్ళంతా గుమాస్తాలుగా, నెక్లెస్లుగా ఏడుస్తున్నారు. నీ వొక్కడవే మిగిలావు. నీ కోరికగూడా నెరవేరుతుంది.”

సత్యం అతనినంక చూచి చిరునవ్వునవ్వాడు.

“ఈ రెణ్ణాళ్ళ జీవితమూ ఆఫీసులలో కుర్చీలు విరగ గొట్టడానికి, పేల్ల కాగితాలమీద కూడికలు, నీసివేతలు అనే చిలిపి ముగ్గులు పెట్టడానికి కాదుగా బాబూ! పుట్టుకతోనే ప్రతి మనిషికి ప్రతిభ అంటూ పెడతాడు భగవంతుడు. ఆ ప్రతిభను పూర్తిగా వినియోగంలోకి తెచ్చుకోవడమే జీవిత లక్ష్యం.”

“బాల్యంలో నీ వే సభలోనూ ప్రేక్షకునిగా గూడా కూర్చోలేదనుకొంటాను. కాని ఇప్పుడు నీవు మంచిన క్త నయినట్లుగా కనిపిస్తున్నావు.” అన్నాడు సత్యం.

ఒకరి చేతు లొకరు పట్టుకొని యిరువురూ నవ్వు సాగారు. నవ్వుతూ, నవ్వుతూ పద్మనాభం యిలా అన్నాడు. “ఉపదేశ ప్రభావం అధికంగా...” చెప్పతూ చెప్పతూ ఏదో తప్పుచేస్తున్న వానిలా పద్మనాభం ఆగాడు. “కాని నేను చెప్తున్నది ఉపదేశంకాదు. నిజం.”

సత్యం మాట్లాడలేదు.

“ఏ నృత్తితో మన జీవనం గడుస్తుందో అదే మంచిది. నీకు చిత్రలేఖనమంటే సరదా. మరి ఆ సరదా నీ జీవితాన్ని గూడా పోషించాలి. కూషస్థమండూకంలా ఈ గ్రామంలోనే వుంటే విశాల ప్రపంచాన్ని చూడలేవు. ప్రపంచం నిన్ను చూడలేదు. ఇప్పటికై నా యీ ప్రాచీన శిథిలాలను విడిచి పెట్టు. ప్రాచీన శిథిలాలలో ఎవరుంటారో తెలుసా? గుడ్ల గూబలు, గబ్బిలాలు”. పద్మనాభం సవ్యసాగాడు. “వెళ్ల గానే ఉత్తరం వ్రాస్తాను; మద్రాసు వచ్చేయి. రైలు వచ్చే వేళయినది.” అతను మిగతావారితో లాంచనంగా మాట్లాడ సాగాడు.

రైలుబండి వెళ్ళిపోగానే ఆమినాగాయణ ఒంటరిగానే తన బండిలో కొత్తపట్నం వెళ్ళుతున్నాడు. అతని కుమారుడు పద్మనాభం వెంట వెళ్ళాడు. రెండవ బండి భాళీగానే వస్తున్నది. కాని సత్యాన్ని తనతోపాటు బండిలో రమ్మని పిలవనుగూడా లేదు.

అడుగులు తడబడుతూ తడబడుతూ అటు తిరిగి ఇటు తిరిగి సత్యం సాయంకాలానికి యింటికి చేరాడు. కోడూనులో అతను కాగితాలు, రంగులు వడ్డె గాలు కొన్నాడు. అతను తిరిగి తన పనిలో నిమగ్నమవాలనుకొన్నాడు. అతని చేతిలో పని సున్నంతవరకు ఎవడైనా తనతో మాట్లాడుతానా? మాట్లాడరా? అనే విషయాన్ని గమనించడు.

అతను వేపచెట్టు క్రిందకు వెళ్ళాడు. కాని సరేని యింటి ముందెవరూ కనిపించలేదు. గోడదూకి పడిపోయిన యిటుక రాళ్ళ గుట్టమీద నిలిచి అటూ ఇటూ చూచాడు. అక్కడా

ఎనఁగూ కనిపించలేదు. ఇంటిలో ఎనఁగూ పాచి ఊడ్చిన పాపానఁగూడా పోలేదు. కుండపెంకులు చెల్లాచెదురుగా పడి పున్నవి. కోర్టు కాయలో చిమ్మునూ అందులోని మెసకులు ఏగురు తింటున్నవి. అతను నీని యింటిగోడ నన్ను వెళ్లెను. ఇంటి వెనుక నాకిలి మూసియున్నది. అతని మెదడుకి దెబ్బ తగిలింది.

అతను కోర్టుమీదకు వెళ్లెను. నీని యింటికి తాళము వేసివున్నది. నాకిల్లు, కిటికీలు అన్నీ మూసివున్నవి. బయట గూడా ఎనఁగూ కూర్చుని లేదు. సత్యాని కేమీ అర్థంకాలేదు. 'ఉదయం తాను కోర్టుకు వెళ్ళినప్పుడు డంతా సరిగ్గానే ఉన్నది. ఇంతలో ఏమి జరిగింది?'

ఈ ఆలోచనలతో అతను తనయింటివరండాలో కూర్చున్నాడు. కొంతసేపై స తనువారే నారాయణబాబా చుట్ట కాలుస్తూ అటువచ్చెను. సత్యం విచారంగా పుండడంచూచి సరిహాసమాచాలని ప్రయత్నించాడు నారాయణబాబా. "షాపం నీనికొరకు కనులు కాయలుకాచేలా ఎదురుచూస్తున్నావులా వుంది. నాలుగైదుకోటిలు విరహంతో బాధపడాలి, తప్పదు. నాముడు చనిపోయాడు అందుకని కాంచన నీనిని తీసుకొని ఆగ్రామం వెళ్ళింది" అంటూ నారాయణబాబా వెళ్ళిపోయాడు.

అయి నాని నిముషాల్లో సత్యంబుట్టలోకి ఎన్ని ఊహలు వచ్చినవో చెప్పలేం ... అతనిఊహల్లో ఒకదానిలో అతను నీని కోర్టుకు ఆస్పత్రిలో వున్నట్లు ఊహించాడు. చిగునవ్వు సవ్వి వెనుకవైపున్న వేపచెట్టుకింద బైతాయించాడు.

౧౮

సత్యానికేమీ తోచడంలేదు. నళిని ఊరిలోవుండి అతనికంటికి కనిపించకపోయినా తనపని తాను చేసుకోగలడు. ఆమె లేనికారణంగా అతనిమనసు దేనిమీదా లగ్నంకావడం లేదు. కనులు మూసినా, తెరచినా ఆమెమూర్తే కంటికి కనిపిస్తున్నది.

అతను షికాగుకి బయలుదేగాడు. దిబ్బమీదనున్న జీడిమామిడి చెట్టుకింద పెద్దగుంపు చేరి గప్పాలు కొడుతున్నారు. నారాయణబాబా గొంతు అన్నిటికంటే పెద్దదిగా వినిపిస్తున్నది. అతను కోతలు కోస్తున్నాడు. “నయసులో వున్నప్పుడు దేశమంతా తిరిగాను. ఎవరిమూటలో ఏమున్నదో నాకు తెలుసు”.

సత్యంగూడా దూరంగా ఒక దిబ్బమీద కూర్చున్నాడు. అతనివదనంలో ఉదాసీనతా, భిన్నతా గోచరిస్తున్నాయి. నారాయణబాబా యింకా చెప్పకు పోతూనే వున్నాడు. “నాయుడు చచ్చాడని విన్నాను. పాపం కాంచన యిప్పుడేమి చేస్తుంది.”

“నీవుంటే చానికి తక్కువేమిటి నారాయణా!” అన్నాడు రామయ్య నవ్వుతూ. నారాయణబాబాగూడా చుట్ట చుట్టకొంటూ ముఖం పైకి పెట్టి కిలకిలా నవ్వాడు. “అరే నాయనా! మా గోజులు గడిచిపోయాయి. పట్లగూడా ఊడి పోయిసవి. దవడలవెంట చొంగగూడా కాదుకున్నది.” అంటూ బిగ్గరగా నవ్వాడు.

“ఆ మొదట నా యుడువల్ల మాత్రం లాభ మేమిటి?”
అన్నాడు రామయ్య.

“అది యిప్పటిమాట. ఇదివరకు ఉన్నదంతా దానికి దోచిపెట్టి గుణ్ణమయ్యాడు పాపం. యన్వసంలో కాంచన ఎంత నాటకమాడేదో నీకు తెలుసా? పాపం నాయుడు రూపాయల వర్షం కురిపించేవాడు. అయినా ఏదో వంకపెట్టి అతనివద్ద ఇంకా ఉబ్బు గుంజుతుండేది. ఆపాపపు ఉబ్బు దీనివద్దగరమాత్రం నిలిచి యేడ్చిందా? కాని యిప్పుడు మాత్రం దానికేం?” అంటూ బాబా చుట్ట ముట్టించి—“వేళ్ళ అరటి చెట్టులాంటిది. పెద్ద చెట్టు చావకముందే పిలక వేస్తుంది.” అంటూ బాబా సత్యం వంక చూచాడు. ఈ మాటలకు సత్యానికి కోపం వచ్చింది. బాబా చెప్పుకు పోతూనే వున్నాడు. “ఏం? కూతురున్నది సళిని. విరిసిపోతూవు. అదృతంగా నాట్యం చేస్తుంది. సళిని ఉన్నంతవరకు కాంచనకు కూటికి కొదవలేదు.” సత్యం నారాయణ బాబా వంక తీక్షణంగా చూడసాగాడు. అతను వయస్సులో పెద్దవాడు. అతనితో పోట్లాట పెంచుకోవడం గూడా సత్యాని కష్టం లేదు. నారాయణ బాబా చెప్పుకు పోతూనే వున్నాడు. “సళిని తత్వం ఫిరాయించింది. ఒక బ్రాహ్మణ యువకుణ్ణి ప్రేమించింది. అతనిసంటే ప్రాణా లర్పిస్తుంది. ఎప్పుడైతే కూటికి కరువొస్తుందో అప్పు డన్ని పూవులమీద వ్రాలి మకరందాన్ని సేకరించడం నేర్చుకొంటుంది.” సత్యం అక్కడనుండి లేచి వెళ్లాలనుకొన్నాడు. చేతుల మట్టిగూడా దులుపు కొన్నాడు. కాని యంతలో ఏమి తోచిందో అత సక్కడే కూర్చున్నాడు.

“కోడూరు చేళ్ళలకు నివాస స్థానము. సందుగొందుకో
ఎక్కడ చూచినా వారి వెళ్ళికో కుంపుని కనిపిస్తారు. కాని
యిప్పు డా రోజులు పోయాయి. ఇది వెనుకటి రోజుల మాట.
వీరిలో చాలమంది మద్రాసు వెళ్లిపోయారు. మిగిలిన వారి
నగ చూచేవారే లేరు.” అన్నాడు నానాయుడుబాబా చుట్ట
పొగ వూదులునూ. అతను చుట్ట అరిచోరు డా చూచుకొంటూ
మాట్లాడుతూనే వున్నాడు. వినేవాళ్ళకు అతని నెవరో
బాగాతో పొడుస్తుంటే గోల్ల పువ్వులుగా వున్నది.
ఇందుకే అతనికి చాలమంది శత్రువులూ వున్నాడు, మిత్రులూ
వున్నాడు. బ్రాహ్మణులంటే అతనికి అసహ్యం.

“అరే విన్నారా? ఇప్పు డీ మాటకు గూడా రెక్క
లోచ్చాయి. వేణుగోపాల్ ముండలమునా కోర్కె నాడట.
నెలలో పెరిపేను రోజులు కోడూరులోనే వుంటున్నాడట.
ఈ దొంగ భక్తులు కొంపలు తీసేవారిలా తయారవుతారు.
రామనామం జపిస్తూనే గొంపోలు కోస్తుంటారు. ఆడవిల్ల
లతో తిరగకుండా ఎవ రాటంక పెట్టాడు? ఈ కపటనాటకాన్ని
అరికట్టిన దెవడు? అంటరానివానిని చూచి అల్లరితూరంగా
వోలగి పోతాడు. ఎవరి గాలి పోకనా పొలబడి పోతా
మంటాడు. ము ఆ మహానుజులు చేసిన పనికి ఇంకా ఎవ్వరూ
అడిగితే ‘కృష్ణభగవానునికి గూడా ఎవరూ చేలమంటి గోపక
లున్నారని జవా బిస్తారు. కాని కృష్ణుడు కపటి కాదు.” సత్యం
గూడా లోలోపల నవ్వుకొన్నాడు.

“వేణుగోపానికి వయసు మూడర చేరనుకొంటానా?”

అన్నాడు రామయ్య.

“నీవు గూడా పాల్కుతాగే పాపాయివే! నూనె లేక ఆరిపోబోయేముందు దీపం టపటప లాడుతుంది. నూనె నిండా వుంటే జ్యోతి నిశ్చలంగా, కాంతిగా వెలుగుతుంది. తెలిసిందా?” అన్నాడు నారాయణబాబా.

రామచ్యుకు ముప్పయి, ముప్పయిరెండు సంవత్సరాలుంటాయి. ఏదేకదాల పొలమున్నది. పనిచాట లున్నప్పుడు పనిచాటలు చేస్తాడు. భాళిగా పున్నప్పుడు బజాయిలు కొడతాడు. అల్పగంతోషి. బాబాతో గాఢమైన స్నేహమున్నది. బాబాయే కాకుండా అతని స్నేహితులింకా యిద్దరక్కడున్నారు.

“ఆ ఆదినారాయణ యీ వట్టవానినైతే (సత్యవంక వ్రేలుపట్టి చూపించుతూ) బహిష్కరించాడు. మరి ఆ వేష గోపాలరావును ఏం చేస్తాడో?”

“ఏమి చేస్తాడు? తోకపట్టుకు ఊరేగుతాడు. ఈ ముందు గూడా దిట్టగావున్నాడు.” నారాయణ బాబాకు ఆదినారాయణ అంటే సరిపడదు. ఆదినారాయణ బ్రహ్మగా పేరుపోయి. గుడిలో పూజా పుస్తకాలు గూడా యితని సహాయం వల్లనే జరుగుతువి. ఆదినారాయణ దేవాలయ ధర్మకర్త గూడా. “ఇప్పుడు పద్మనాభాన్ని గూడా వలలో వేసుకోన్నాడనుకొంటా. ఒకప్పుడతని తండ్రినిదిట్ట గ్రామంలో నుండి వెళ్ళగొట్టాడు. ఇప్పుడు కొడుకుని పూజిస్తున్నాడు. ఎందుచేతనంటే పద్మనాభం సూటూ బూటూ వేసి బస్తీ న్నట్టవాడైనాడు. చిన్నతనంలో ఊళ్ళోవాళ్ళను మంచిబిడ్డ త్రాగనిచ్చాడా? ప్రాణాలు తీశాడు.”

“మనసి మామయింటాకు బాబా!” అన్నాడు రామయ్య.

“అ రే కులం మామయింటా? మారదు. కాసేపు వెచ్చగా, కాసేపు చల్లగా పుండచ్చు. కాని తుంటునానికి నీటి స్వభావం మామయింటా? సరే, చాల ప్రోద్బలమిది. పదండి భోజనాలకు వెడదాం” అన్నాడు బాబా.

“బాబా! ఆదినారాయణ ఏదో మిషను తెస్తున్నాడు. నీకు తెలుసా? అది గంటలో యిరవై ఎకరాలు దున్నుకుంటుంది. ఎట్లా, నాగలీ ఏదీ అక్కరలేదట” అన్నాడు రామయ్య.

“తేకేం, తెస్తాడు. ఏది తెచ్చినా అతని మేలుకే. గోమాతను అనాదరణ చేసిన పాపం అనుభవిస్తాడు. మనకేం? మాస్తాపురంనాం ఏమిజరుగుతుందో!” అంటూ బాబాముఠాతో పాటు యిండ్లకు వెళ్లారు.

సత్యం విచారంగా అక్కడే కూర్చుని పున్నాడు.

౧౯

రోజులు గడిచాయి. సోని, ఆమె తల్లి తిరిగి యింటికి వచ్చాయి. నాలుగైదు రోజులు కాంచన చీడేస్తూవున్నది. వసుంత యథాపురస్కారంగా తన పనులు తాను చేసుకోసాగింది. కాంచన యింటికి వచ్చే పోయేవారి సంఖ్య పెరిగింది. వెనుకటికీ యిప్పటికీ పున్న తేడా యిదే. ఆదినారాయణ గూడా అనేక పర్యాయాలు వచ్చాడు. ఒక పర్యాయం సోనిక గూరాయ అచ్చయింది. రెండవ పర్యాయం యాభై. ఆయన యిద్దరినీ సూతు పదహార్లు ‘వాయిదాలమీద చెల్లిస్తున్నాను.’ అని చెపుతున్నాడు.

“పాపం! ఇప్పుడు నాయుకుగూడా లేడు కాబోలు. డబ్బు కేస్తునా అవసర మొస్తే అడిగి తీసుకో. కబురు పంపితే చాలు కావలసిన డబ్బు పంపుతాను” అని ఆదినాగా యన కాంచనతో అంటూ దృష్టి సలినిమీద నిలిపాడు. ఈ మాటలు సత్యం చెవిన పడినవి.

సలిని కిదంతా యిష్టంలేదు. ఎప్పుడైతే వినతల్లి వచ్చి నిష్పలు చెరిగిందో సలిని కండ్లు తెరిచింది. “నేను మీ జమీందారుని సరిగా చూడనైనా లేదు” అన్నది. సలిని యవ్వనం నానాటికి భయపడిన జెడ్డెలా పరుగులు తీస్తున్నది. అది చూచి ఈర్ష్య, అసూయ చెందేవారి సంఖ్యగూడా పెరుగుతున్నది.

రాత్రింబవళ్ళు కాంచన సలినిని సతాయిస్తున్నది. అన్నంలేని పూటల్లా సలినిని లిడుతున్నది. అవనీ, యివనీ, ఏవేవో మాటలంటుంది. ఎవ్వరినా యింటికి వస్తే పాటపాడమనీ, నాట్యం చేయమనీ వేధిస్తుంది. సలిని యివన్నీ పెడచెవిని పెట్టేది. ఆగంతకులు నిరాశతో వెళ్ళిపోవలసి వచ్చేది. జమీందారుగారిదృష్టి సలినిమీద పడాలని కాంచన కోరిక.

తల్లిపోరు పడలేక సలిని సత్యంతో మామూలుగా మాట్లాడుకుంటేది. సత్యంగూడా యిప్పుడు ప్రశాంతంగా వుంటున్నాడు. అతను గీసినవి రెండు మూడు చిత్రాలు ప్రసిద్ధ పత్రికలలో ప్రచురింపబడినవి. అందుచే అతని ఉత్సాహం ఉరకలు వేయసాగింది. ఉదయం బొమ్మలు గీచేవాడు, సాయంత్రం సలినితో కాలంగడిపేవాడు,

ఒక రోజు నళిని తల్లితో పోట్లాడుతున్నది. వారు పోట్లాడుకోవడం చూచి షికారుకు బయలుదేరాడు సత్యం. నళినిని గురించి అతని కెప్పుడూ విచారమే... ప్రేమ... చిర సంగిని ... ఈర్ష్య గంతులు వేయసాగింది. కళ్ళ అనే పరచా అరిగి అరిగి పలుచబడసాగింది. అతడు చాల సేపటివరకు బీచి వొడ్డున షికారుకొడుతూ గడిపాడు. చీకటి పడింది. ఆ రోజులో సక్షత్రాలు ప్రకాశిస్తున్నవి. అతడు చంద్రో దయాన్ని చూస్తూ రాత్రి ఎనిమిది తొమ్మిది గంటలవరకు గడిపాడు.

సత్యం యింటికి చేరగానే నళిని వాకిటిముందు కా రాగి నుండడం చూచాడు. నళిని యింటిలోనుండి ఝక్, ఝక్ మనే కాలిగజ్జెలమ్రోత తకధిం తకధిం అనే మద్దెల మ్రోత వినిపిస్తున్నాయి. ఎవరో పాడుతున్నాను గూడా. సత్యం ఆ కారుని చూడకుండావుంటే యీ విషయాన్ని గూర్చి బహుశా ఆలోచించేవాడే కాదు. ఆ గజ్జెలమ్రోత కతడు నిర్జీవ ప్రతిమలా అలా నిలబడిపోయాడు.

కొంతసేపటికి సత్యం తన యింట్లోకిపోయి కిటికీ తలుపు తెరిచాడు. నళిని యింటి కిటికీ గూడా తెరిచే వున్నది. కోడూరు బమిందాగుగాడు, నలుగు ధైదుగురు పరివారము, ఆదినారాయణ సభ తీరి వున్నాడు. ఇంట్లో పెంటు వాసనలు గుభాళిస్తున్నవి. ఆ వాసనలు గాలి వాలున సత్యానికి గూడా తగులు తున్నవి. ఈ దృశ్యాన్ని చూడలేకపోయాడు సత్యం. కిటికీ మూశాడు. తండ్రి భోజనంచేసి నరండాలో పడుకొని గురకలు పెడుతున్నాడు.

సత్యం యీ విషయాన్ని మరచి పోనాలని ప్రయత్నించాడు. కాని అతని ముదతలో సలిసే మెలికలు లిగుగు పున్నవి. ఇంట్లోనుంచూ నాట్వం చేయకుండావని తాను మాత్రం ఎలా చెప్పతాడు? తానే ఆమెను స్పృశ్యం చేయమని ప్రోత్సహించాడు. స్పృశ్యం సామాజిక కళ.

“కాని నా ఉద్దేశ మిదాకాదు.” అతడు ఆలోచించసాగాడు. “ఈ కామోద్రేకుల నీ యింటికి ఎందుకురానివ్వాలి? సలిని తల్లి వేష్య. సలిని తల్లి మాట వింటుందా? లేక నా మాట వింటుందా? ఇంట్లో మగదిక్కు లేదు. ఆదాయం వచ్చే స్వార్థ మంతకన్నా లేదు... అయితే మాత్రం యీ నీ చుల ఎదుట తన స్పృశ్య కళను ప్రదర్శించి పొట్ట పోసుకొంటుందా? తల్లి వేష్య అయితే, కావచ్చు. సలిని మాత్రం వేష్య కాదు... కాని...” అతనేనే నిశ్చయింపలేకపోయాడు... అతని భావాలు త్రాడు పేని స్థూగా మెలికలు పడు గున్నాయి. అతని మనస్సు స్థిరంగా లేదు.

సత్యం కిటికీ పోలిచాడు. సభికుల ముఖాల్లో ఆనందం తాండవిస్తున్నది. సలిని నాట్వం చేస్తూనే వున్నది. ఆమె పద విన్యాసంలో మంచి నర్తాన్ని వున్నది. విలువైన వస్త్రాలు ధరించి వున్నది. జనంశా ఆ వస్త్రాలు జరిగిందామనిగాను తెచ్చి వుంటారు. కొంచెం అభిరుచి తొంబూలము, సిగరెట్లు యిస్తున్నది. కొంతసేపటికి ఆదినంగాయినా వెళ్ళిపోయాడు. కోమారు జమిందారు, పరివారం మాత్రం మిగిలారు.

సత్య మిది సహించలేకపోయాడు. ఇంటికి నిష్క్రమించాడూ అన్నంతవరకు పోయాడు. జమిందారుని చెవిపట్టుకొని

బయటకు వెంటిదామా? కాని అతనక్కడ నుండి కదల లేక పోయాను, అతని ఊహ సళిని మీదకు మరలించి. సళినికి యిట్లు లేక పోతే వానీమే చేత బలవంతంగా నాట్యం చేయిస్తారా? ఆమె అంత ఉత్సాహంగా నాట్యం చేస్తుందా?

అతను యింటిలో కూర్చోలేక పోయాను. దేవాలయం వైపు బయలు దేరాను. సముద్రంలా అతని మనసులో ఆకుపోటులా స్తున్నాయి. వెన్నెల విరిసింది. సముద్రం ఉత్తంగ తరంగ పంక్తులతో ఘోషపెడుతున్నాడు. అతను దేవాలయపు పడిపోయిన ప్రాకారం మీద కూర్చున్నాడు.

కాలం గడుస్తున్నది. కాని అతని కనులకు నిద్రరావడం లేదు. అతనిబుట్టిలో ఏమేమి ఆలోచనలు పెదులుగున్నవో! “సళినిగూడా వేశ్యకూతురే. వేశ్యకూతురు వేశ్యకాకమరేమవుతుంది? నా కామెతో ఎలాంటి సంబంధమూలేదు. లోకులు నన్ను పిచ్చివాడంటారు, మూఢుడంటారు. ఇంతేనా? కాదు—కాదు... నేనేమిచేయాలి?”

అతని ఆలోచనలతో కొట్టుకొంటున్నాడు. అతని ఆలోచనలు ఒక ప్రక్కనుండి మరొక ప్రక్కకు ఒత్తిగిల్లి నవి. “ఆమె నాట్యం చేస్తున్నది, మంచిదే. నాట్యం చేయబోతోన్నానని నా కెందుకు చెప్పలేదు? ఇందులో ఏదో కుట్రవున్నది.” అని అనుకొంటూ అతను గోడమీదినుండి దిగి దేవాలయ ప్రాంగణంలోకి వెళ్లాడు.

“వా రక్కడ యిట్లూ ఏమేమి చేస్తున్నారో తెలియదు. కాంచన ఆనందానికి మేరలేకుండా వుండివుంటుంది. నలవేసి చేసను పట్టడంలో ఆమెకు ఆమె గాటి. సళిని పాలుత్రాగే

పిల్ల గా దే. తెల్లినై నపిల్ల . చూనననతే. “ఈ పని నా కిష్టలేదని తెల్లితో ఎందుకు చెప్పదు? ఇసుపుచూ కుమ్మక్క కాదా? ఇక నళిని ముఖం చూడను.” అంటూ అతను ముడపంలో పండు కొని నిద్రపోవాలనుకొన్నాడు.

కొంతసేపయినతరువాత లేచి కూర్చున్నాడు. “నేను సళినితో స్పష్టంగా చెప్తున్నాను. ఈ వేషాలు నావద్ద పనికిరావని. కాని ఆమెముఖం నాకు చూపిస్తుందా? ఒకవేళ చూపించినా ఆమెతో యాచనంట అనగలనా?” ఈ ఆలోచనలలో పడి కొట్టుకొంటున్నాడు. చంద్రుడు ఆకాశంలో పైపైకి ప్రాకి వస్తున్నాడు. సముద్రతీరానిని చూచి సంతోషంతో పొంగిపోతున్నాడు. చంద్రుని కిదంతా పట్టిందా? తనదారిన తాను సాగిపోతున్నాడు. చంద్రునిలోగూడా ఏదో సభ జరుగుతున్నట్లు, గజ్జెలమ్రోత వినిపిస్తున్నట్లు తోచింది సత్యానికి. అతను కనులు మూశాడు.

ఉదయాన్నే తండ్రి వచ్చి దేవాలయములోని గంట మ్రోగించేసరికి సత్యానికి మెలకువ వచ్చింది. అతను భగవంతుని పైపు విరిగి భస్మవదన తో నమస్కరించాడు. తండ్రి అతనిని చూచి చిరుసర్వ సర్వము. అతనితో మాట్లాడాలని ప్రయత్నించాడు. కాని ప్రయత్నం నిశలమైంది. సత్యం ధ్యాన మున్నుడై వున్నట్లు నటించి మాట్లాడలేదు. తండ్రి వెళ్ళి పోయిన తర్వాతనే అతను యింకొక మాట్లాడు.

౨౦

సత్యం వరదాలో ముఖం కనుక్కొంటున్నాడు. సళిని అతని కొరకే నితీకైస్తున్నట్లు వాకిట్లో కూర్చుని పున్నది. ఆమె అతనివంక చూడసాగింది. కాని సత్య ముమెవంక కన్నెత్తి చూడడానికి గూడా యిష్టపడడం లేదు. సళిని ప్రక్కనే పున్న కలశంవీడ చేతితో తట్టి ఇద్దరు చేసింది. కాని అతను తిరిగి నా చూడలేదు. అతనికి కోపం వచ్చిపదని గ్రహించింది.

త్వరగా ముఖం కనుగొని సత్యం గదిలోకి వెళ్ళాడు. సళిని తన యింటి కిటికీలో నుండి అతని చేష్టలు కనిపించి తున్నది. కిటికీ తెలుపులు చప్పుడు చేసింది. కాని సత్య ముమెవంక చూడలేదు. అతను తన యింటి కిటికీ తెలుపులు గూడా మూశాడు.

పూర్తికొరుగడా వదలివేసిన చిత్రాన్ని బయటపై తీశాడు. దాన్ని కచ్చిత తేరను తొలగించి కుంచీ తీసుకొని దానిముందు కూర్చున్నాడు. ఆ చిత్రాన్ని కాసేపు యిటు పెడితాడు. కాసేపు అటు పెడితాడు. చిత్రలేఖన మురిసిక ఆనాళ్ళు దేవత. మేధావుని అకసమా, మునిస్థున్న విద్యుల్ల తలు, క్రంద ఎత్తున కోర్కెలవల్లు, మారంగా కొంపొస్తు నుండి క్రందమ ఉరకలు వేస్తున్న లయోగం. ఆ విద్యుల్ల తలు స్పృశ్య భంగిమలో సళిని.

కుంచితో చిత్రాన్ని ఆటంక యిటం సరిచేయబోయాడు. కాని గదిలో వెలుగును సరిగా లేదు. అందుచే కిటికీ తెరిచాడు. కాని ఇంకా తలుపు వ్యవస్థ ఏమీ ముఖం పట్టి నిలబడి పున్నది. సత్యం ఆమెవంక చూడసేపు చూచి తన పసిలో

తాను సమగ్నమైనాడు. ఆ సుందర మేఘాల కొక లక్ష్మిని
తీసుకురాసాగాడు. అతని ప్రేమిని దాగిపోతున్నది. వాటివెంట
మేఘాల స్వరూపం మారిపోతున్నది. అవి గాత్రసులలా కనిపి
స్తున్నవి. త్రాగిన నిమోగో ఎక్కువ చింతిస్తున్నానున్న పెద్దపెద్ద
కండ్లు, అక్షిణి సంకేతాలు, నికృతిమైన ఆకాశాలు, వ్యసన
గ్రస్త, కిథిల, అస్పష్టమైన గాలు. అసంఖ్యాకంగా వున్నవి.

సలిని దృష్టి సత్యం ప్రశ్నలూప నిలిచింది. సత్యం ముఖం
చూచి అతని ముసళ్ళలో ఏమి జరిగిందోన్నదో గ్రహించింది.
సలిని దృష్టి చిత్రంమీద సదా చిత్రాన్ని సత్యం సలిని
వైపు త్రిప్పుడు. కాని అతను సలినివంక చూడలేదు.

“ఎందుకలా ముఖం చూసు చేసుకొంటావు?”

సత్యం మాట్లాడలేదు.

“నోటిలో నాలుక మాట్లాడుతుంది గానీ నాని సక్కుడ
నైదు చేయడానికి గాదు భగవంతుడికిచ్చినది.” అన్నది సలిని.

సత్యం మాట్లాడలేదు.

“చాత్రంతా ఎక్కడను పెట్టివు? చాలా కోపంగా
కనిపిస్తున్నావు?”

జవాబు లేదు.

“మాట్లాడితే వ్రతిభంగ ముందేదా?”

సత్యం ముఖ ముఖ త్రిప్పుడు.

“మాటలు గూడా...”

సత్యం చిత్రం వంక చూడసాగాడు.

“మాట్లాడవా?”

సత్యం చిత్రాన్ని క్రింద పెట్టాడు.

“చూడు! ఎన్నాళ్లు ముట్టాడవో...”నళిని కండ్లలో నీరు తిరిగింది. సనిని కిటికీ మూసింది. సత్యం గూడా కిటికీ మూశాడు, చిత్రం పూర్తయింది.

అతను మంచముమీద పడుకొన్నాడు. అతని మనస్సులో ఏమీ సంకాతాల లేకుండానే వున్నది. ఒక్కొక్కసారి ఇది కూలుకున్నది. అతను విచిత్రావస్థలో నున్నాడు.

అతని మనస్సు మిమ్మల్ని అగ్నిలో ముంచుతుంది... “అయితే నేను మిడితనా? నళిని లేకపోతే నేను జీవించలేనా?” అతని విషయాన్ని గురించే చాలసేపు ఆలోచించాడు. ఈ ప్రశ్న అనేక దూరాలలో అతని నెదుర్కొన్నది. అతను దేనికి ప్రశ్నోత్తరించ లేకపోయాడు.

సత్యం లేచి నిలబడ్డాడు. అగ్ని లేదు. పొగ లేదు. మిడిత లేదు. అలా జనగణానికి వీలులేదు.

అతడు నెలకొనే కిటికీ తలుపు తెరిచాడు. కాని నళిని ఇంట్లో కిటికీ మూసి వున్నది. అతను ఉత్తరీయం భుజాన వేసుకొని ఇంట్లోకి తాళం వేసి బయటకు వచ్చాడు. అతని కళ్లు వోవోలా తోచడం లేదు. అతడు తనను తానే రక్షించుకోవాలనుకొంటున్నాడు. కాని ఎక్కడకు వెళ్లగలడు? ఎవరితో మాట్లాడతాడు? అటు తిరిగి ఇటు తిరిగి తుదకు ఊరేగింపునందరు వెళ్లారు. అక్కడ ఒక చెట్టుక్రింద నారాయణ బాబు ముఠా కూర్చునివున్నది. వారికి కొంచెం దూరంగా సత్యం చతికిలబడ్డాడు.

“జమిందారుగారు జమున కుడ్యాసన చెప్పారట, కాంచనభాగ్యం పంపించి. కాంచనదేవీవుది నళినికొట్టె

విరిగి నేతిలోపడింది.” ఈ మాటలు వినేసరికి సత్యానికి వీరంతా కలిసి తన ప్రాణాలపైకి కోపం తెప్పిస్తున్నట్లునిపించింది. “సలినిగూడా వ్యాపారం సాగిస్తున్నట్లు తెలిసింది. జమీందారు గారు గాత్రింబనమ్మ యిక్కడే పులియన్నాడట. ఆదినారాయణ గూడా చేరాడు. యికనేం ఇల్లుపీకి మేడవేస్తుంది.”

సత్యం యీ మాటలు వినలేక తల నంచుకొని అక్కడ నుండి వెళ్లిపోయాడు.

అతను చెరువుగట్టునే వెళుతున్నాడు. చెరువుకావలి వ్రక్క ఆదినారాయణ యిల్లు పున్నది. అతని యింటి అరుగు మీద అయిదాసుగురు పెద్దమనుష్యులు కూర్చునివున్నారట. సత్యాన్ని చూడగానే వారు ఆవరణీయవ్వకిని గౌరవించి నట్లు గౌరవించబోయారు. సత్యానిదేటూ అర్థంకాలేదు. అతను అన్యమనస్కులగా నావి చేట్టుకొనడం కూర్చున్నాడు.

“ఇతడు పరమభక్తుడై పోయాడని విన్నాను. గాత్రం బనమ్మ దేవాలయంలోనే పులియన్నాడట!” అని అన్నాడు ఆదినారాయణ. ఈ మాటకు సత్యం ఉలిక్కిపడ్డాడు. కాని మారు మాట్లాడలేదు.

“గాత్రంబనమ్మ పూజలోనే మునిగివుంటున్నాడట. భక్తులలోగూడా రెండవకా లున్నారు. ఒకటి మూఢభక్తి, రెండవది భక్తిముదిరి పిచ్చి.”

తనతండ్రి చిరునవ్వులోని అంతర్ధానం యిప్పటికర్థమైనది సత్యానికి. బహుశా ఆయనే వీళ్లకు “మానాడు రాత్రంతా దేవాలయములోనే గడిచా”డని చెప్పివుంటాడు,

అతనాగావిచ్చెట్టుక్రింద కూర్చోవడంచూచి వారి సంభాషణ లాపి సత్యాన్ని గురించి మాట్లాడుకోసాగాడు.

సత్యమక్కడ కూర్చోలేక లేచివెళ్లాడు. వానినిచూస్తే సత్యానికాశ్చర్యమేస్తున్నది. అతని నిగ్రహం సడలిపోతున్నది. పిచ్చివానిలా చేలలో కొంతసేపటూయిటూ తిరిగాడు. అలసి సాలసి ఒకచెట్టుక్రింద మేనువాల్చి నిద్రపోయాడు.

అతడుకండ్లు తెరిచిచూచేసరికి ఆయిదుగంటలై నది. అతనికి మనస్సు కాస్త కుదటపడినట్లుతోచింది. మెల్ల మెల్లగా యింటికిచేరాడు. ఇంటివద్ద వేపచెట్టుక్రింద సళిని విచారంగా కూర్చునివున్నది.

అత్యాన్ని గురించూచి బాణంవదలినట్లుగా “సళి నీ వింక నాట్యం మానివేయి” అన్నాడు సత్యం. ఈ మాట సళినికి నిజంగా బాణంలాగానే గ్రుచ్చుకొన్నది. కొంతసేపు ఉక్కిరిబిక్కిరిస్తూ నది. తరువాత సంబాళించుకొని, “నిన్నెవరై నా చిత్రలేఖనం మానమంటే?” అన్నది.

“చిత్రలేఖనం సంగతి వేయి. నాట్యం సంగతి వేయి”.

“అని నీ వంటున్నావు! రెండూ కళలే.”

“కాని?—”

“నలుపురి దృష్టి నీ ఆకర్షించినప్పుడే యీ కళవికసిస్తుంది. నీ కళను చూచి మెచ్చుకొనేవారుంటే నీవు పొంగిపోవా?”

“లేదు. లేదు. నా భావం ...”

“ఇతరులకు ఉపదేశం చేయడం చాల తేలిక, ఆపని అంతా చేస్తారు. మీరే అనేవారుగా? కళంటే సాధన అనీ, తపస్సు అనీ, ఇది అనీ, అది అనీ, ఇంకేమేమో...?”

“లేదు! లేదు...”

“ఆదర్శమైన కళలో ఈర్ష్యకు తావులేదు.”

“నా మాట ...”

“నీ వింకా పెక్కి ప్రకడం మొదలెట్టనేలేదు. క్రిందికి జారుతున్నావు, మరి ...”

“నీవు నా మాట వినుపిండుకోవో?” ఇలాంటి జవాబు వస్తుందని సత్యం కలలోగూడా అనుకోలేదు. ఇదే అతనికి మొదటి అనుభవం.

“కళను గురించి నీ అభిప్రాయ మిదేనని మొదటనే చెబితే తలుపులు మూసి లోపలకు ఎవరినీ అడుగు పెట్టనిచ్చేదాన్ని కాదు. మనుషులు చెప్పింది ఒకటి చేసేది మరొకటినని నా కిప్పడవ్వమొనడి.” అంటూ నెత్తిన ముసుగువేసుకొని లోపలకు పోయింది.

“లేదు. లేదు. నా అభిప్రాయ మదికాదు...” సత్యం మాట్లాడుతూనే వున్నాడు. కాని విధిలేక అతనూ తన యింట్లోకి పోక తప్పలేదు. కాలతంతా కిటికీ తలుపులు తెరిచే వుంచాడు. కాని సరిని యింట్లో కిటికీ తలుపులు మూసేవున్నవి.

౨౦

ఇరువురూ ఒకరి నొకరు చూచుచున్నాడు. కాని దృష్టి మార్చుకున్నారు..

సూర్యోదయమైనది. సూర్యభగవానుడు తన యాత్ర ప్రారంభించాడు. సత్యం మాట్లాడలేదు. నదిమీదూ సూనం గానే వున్నది. వారి పృథ్వీయార్థం ఒక ప్రక్క క్రోధాన్ని

జ్వాలలు ప్రజ్వరిల్లుతుంటే రెండవ ప్రక్క ప్రేమామృతం వర్షిస్తున్నది. కొంతసేపు ఎండ, కొంతసేపు నీడ. అద్భుతమైన వర్ష ఋతువు.

సత్యానికి ఒక పర్యాయం ఆమెను పలకరించాలని నోటి దాకా మాట వచ్చింది. పెదవులు కదిలాయి. కాని మాట మాత్రం బయటకు రాలేదు. సలిని ముఖం ప్రక్కకు త్రిప్పుకొన్నది. కాళ్లు ఎత్తి ఎత్తికేస్తూ లోపలకు పోయింది. ఆమె నంక చూస్తూ సత్యం అలా గిలబడిపోయాడు.

సత్యం యింట్లోకిపోయి కిటికీ తలుపులు చప్పుడుచేశాడు. కాని సలిని ఆ సంకేతానికేమీ జవాబివ్వలేదు. సత్యానికి విసుగెత్తి బయటకు వెళ్ళిపోయాడు. అతనికేమీ పాలుపోక కోడూరినైపు బయలుదేరాడు. కోడూరి నా రి అతనిని విశేషంగా ఆకర్షిస్తున్నది. ఒక్కొక్క అడుగు వేస్తున్నకొద్దీ ఒక్కొక్క సంఘటన గుడ్డికి రాసాగింది. బాల్యమంతా సినిమా రీలులా అతని కనులముందు తిరగసాగింది.

అనేక పర్యాయాలు సలిని సత్యం కోపగించుకొన్నాడు. ఇక ఆమెతో మాట్లాడ గూడదని గూడెం అనుకొన్నాడు. కాని ఆమె అంటే ఎందుకో తన మనస్సలా ఆగాట పడుతుంది. అత నామెతో మాట్లాడమంటా వుండలేదు. అత నెప్పుడూ తననే దోషిగా భావించుకొంటున్నాడు. ఈ భాగ కొంతకాలం వుండక తప్పదు. కాని అతను సలిని మంచి చెడ్డలను గురించే ఆలోచించేవాడు. ప్రొద్దు పొడవగానే అతను ఆమెతో మాట్లాడా లని ఆతరు పడేవాడు.

సత్యం ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోవాలనుకొన్నాడు. నంబెనవద్ద గుడారము, పందిరి చూచి కొంచెముసేపు ఆగాడు. బహుశా

ఏదో ఎగ్జిబిషను జరుగుచున్నదన్నదన్నది. అతను ఒకటి రెండు గులు ముందుకు వేశాడు. కాని మరల ఏమూలోచించాడో వెనుకకు కొత్తపట్నంలోపు మరలాడు.

సత్యం ఆలోచిస్తున్నాడు. “నేను కళాకారుణ్ణి. కాని కళాకారుడు మనుష్యుడేకాదా? అతని వస్తువేదేనా చేయి దాటిపోయిందే విచారించడం? కళ సాధన. అది బలమేకాదు. సరిగ్గా ఏమి చేయగలడు? ఆమెను గత్యంతరంలేదు. ఇల్లి పిశాచినలా ఆమెను చురికి గోల్పోయి తోస్తున్నది. కొత్త పట్నం నవలి చాకిపోతే? భుక్తి జరిగేదెలా? భుక్తిమాట ఎలావున్నా ముందీ అవమానాన్నుండి బయట పడవచ్చు. చూద్దాం. అన్నింటికీ ఆ పరమేశ్వరుడే వున్నాడు.

“కొత్తపట్నంలో వుండి ఏమి చేస్తారోయి? అన్నాడు పద్మనాభం. అతని హృదయంలో నుండి వచ్చిన నూటి నా యిది? అతను నీలనియమాలు కలపలేనా? నేను ఎడితే సహాయం చేస్తాడా? సహాయము చేసినా చేయక పోయినా యిక కొత్తపట్నంలో వుండి ఏమి చేయాలి..”

అతను నిశ్చయానికి వచ్చాడు. అతని కాళ్లు తేలి పోతున్నాయి. అతనికి ప్రియమైన కూనిగాగాన్ని ఆలపింప సాగాడు. సడకలో వేగం హెచ్చింది. మద్రాసు కలలు కంటున్నాడు. ప్రవర్తనలు... స్టూడియోలు... ప్రశంసలు...

సత్యం యింట్లోకి చేరాడు. కాని వెంటనే సరిగ్గా పిలువ లేక పోయాడు. ఒక స్త్రీకంటే తా సభిషణి ననే అధిమాసం అడ్డు తగిలింది. తనకు తా సవగాధ సనుకొంటున్నాడు. కాని

సలిని కేవిషయం పలికుచున్నాను. తనను సలిని 'అపరాధి' అనకూడదు.

సలిని యింటి కిట్టే తొలిది పున్నది. కాని ఆమె కిట్టికి వద్ద లేదు. అతను పాకిస్థాన్ ముఖం కనుగొనకొనడానికి పట్టే సరిక సలిని వేప చెట్టు కింద కూర్చుని తన మృదుమధుర కంఠ స్వరంతో ఏదో గీత పాడుచున్నట్లున్నది. జబబులూ సస్సమున్న స్పెల్లోనే ఆమె గూడా పుట్టుకున్నది. సస్సం పాకిస్థాన్ కి రాగానే "ఎన్నట్లుని నాలుకను పైదా చేస్తు? దూసని కాస్త పెరోలుమీద విడిచిపెట్టా" అన్నది.

"ఊం.."

"అఫరికి నీనే జయించావు. చూచావా నేను రాత్రి నాట్యం చేయలేదు. నాట్యం కళగానీ, మరేమైనా గానీ నేను నాట్యం చేయను."

"ఏమిటి నీ వంటున్నది? ఇంత కష్టపడి నాట్యం నేర్చు కొని యిప్పుడు దానిని వదిలి పెడతా సంటున్నావా?" అన్నాడు సత్యం.

సలిని కనుల కంట రెండును బిందువులు కాలిసవి.

"అలా! ఏమిస్తున్నావా?"

సలిని నజలన్న కలతో అతని కనులను గొంత నేపై స తియిత "అయితే నీవు నన్ను నాట్యం చేయ నిస్తావా?" అన్నది.

"చేయనిస్తాను. కాని యిక్కడ కాదు."

"మరి ఎక్కడ?"

“మద్రాసులో...మన మిక్కడ నేర్చుకొన్నదేమో నేర్చుకొన్నాము. మద్రాసులో నాట్యశాస్త్ర పాఠశాలకు లున్నాను. అక్కడ నీవు నాట్యం నేర్చుకోవచ్చు. నేను గూడా ఎవరై నా గురువుని వెదకి కొంటాను.”

“కాని...”

“కానీలేదు గీనీలేదు. రేపు నీవు నా వెంటరాక తప్పదు. నేను మద్రాసు వెళ్లడానికి నిశ్చయించు కొన్నాను.”

“లేకుంటే?”

“ఇక నేను నీముఖ మెన్నటికీ చూడను.”

నళిని నవ్వి—“కాని...”

“మళ్ళీ అదే కానీ ... నేను చిత్రాలమ్మ నాలుగు డబ్బులు సంపాదిస్తాను. ఏమీ దొరకని రోజు పస్తుందాం. కాని యిక్కడ మాత్రం వుండిలేను.”

“సన్నుండ నివ్వవా?” అన్నది నవ్వుతూ.

“ఊ!” సత్యం ఆశ్చర్యంతో కనులు పెద్దవిచేశాడు.

“నీ ననుకొంటున్నావు. నీవు మద్రాసులో వుంటే నే నిక్కడంటానని. నీ వెక్కడంటే నేనూ అక్కడే.”

“ఇక్కడ పడివుంటే లాభ మేమిటి?” ఇరువురూ పద్మనాభాన్ని గూర్చి ఆలోచింపసాగారు. ఇంతలో ఎవరో తలుపు తట్టారు. సత్యం నిశ్చింతగా లోపలకు వెళ్ళాడు. అతని తండ్రి వచ్చాడు.

నళినిగూడా తన యింటాలోకి వెళ్లింది.

౨౨

త్రాచువు డేని లింకా తెల్లవారలేదు. సూర్యభగవానునికి స్వాగత మివ్వడాని కింకా ఉమాకస్య ముస్తాబుకాలేదు. సత్యం కాల్యాలు తీర్చుకొని దేవాలయం వద్దకు వెళ్లాడు. గుడి తలుపులు మూసివున్నవి. తండ్రి వచ్చేవేళ కాలేదు. అతను చంపకాలు, మల్లెలు మొదలైన పూవులుకోసి గోపుర ద్వారంవద్ద వుంచాడు. మూసివున్న తలుపులకు ఎదురుగా కూర్చుని ధ్యాసనిమగ్నుడైనాడు.

అతని స్వభావాన్ని బట్టి చూచినా, వంశపారంపర్యంగా నస్తున్న ఆచారవ్యవహారాలను బట్టి చూచినా అతను భక్త శీలుడు. దేవాలయంలోని పూజా పునస్కారాలంటే అపేక్షలేదు. కాని భగవంతుని యందు అచంచల విశ్వాసమున్నది. భక్తి ఆడంబరమంటే అతనికి గిట్టదు. దానికి దూరంగా వుంటాడు. తండ్రి వచ్చి అత సక్కడ ఉండడం చూచి చకితుడైనాడు. ఆయన సత్యంలో మాట్లాడాలని ఉబలాటపడు చున్నాడు. కాని సత్యం ఉదాసీనంగా వుండడంచూచి పలకరించలేక పోతున్నాడు. సత్యానికి తండ్రిమీద ప్రేమలే వందామా? అదీకాదు. రక్తస్పర్శ. పరస్పరం ఆకర్షించు కొంటుంది.

“బాబూ! నన్ను లేపకపోయావా? తాళంచెవులు వీసుకువచ్చేవాడినిగా?” అన్నాడు తండ్రి

“మీరు నిద్రపోతున్నాను. లేపటం నాదికాదను కొన్నాను” అన్నాడు సత్యం.

తండ్రి కనులలో నీరుతిరిగింది. వస్తుథా అతను సహృదయుడు. సత్యాన్ని చూడగానే ఆయన మనస్సులో ఎప్పుడూ ఆరిపోతూ వెలుగుతూవుండే దీపశిఖలాంటి దివ్యస్మృతి జాగరితమౌతుంది.

“భగవంతుని పూజించడం మంచిదినాయనా! శ్రద్ధ, భక్తి లేకపోతే జీవితం సుఖమయంకాదు.” అంటూనే ఆయన దేవాలయం తలుపులు తెరుస్తున్నాడు. దేవతామూర్తికి అభిషేకం చేసి పూజలో నిమగ్నమైనాడు. సత్యం మంటపంలో కూర్చుని రెప్పవాల్చకుండా విగ్రహాన్ని చూస్తున్నాడు.

కొంతసేపైన తరువాత అతను దేవాలయమంటపమున కొకప్రక్క కూర్చుని సముద్రగర్భమునుండి ఉదయిస్తున్న సూర్యభగవానుని చూడసాగాడు. సామాన్యంగా అతను ప్రతిరోజూ సూర్యోదయాన్ని చూస్తూనేవుంటాడు. అతని కాదృశ్యం నిత్యనూతనంగానే వుంటుంది. ప్రతిరోజూ సూర్యోదయములో నూతన ఆకర్షణ అతని నాకర్షిస్తుంది.

సూర్యోదయంలాగానే తనజీవితం నిత్యనూతనంగా వుండాలని సత్యం అభిలషిస్తున్నాడు. అతని జీవితములో సంఘటన లేమీలేవు. అదేపని, అవేకోరికలు, అదేబాధ మాన్పులేదు. అతనుపరివర్తన చెందాలనుకొంటున్నాడు.

జీవనదిలా, వెలుగురేఖలా పరివర్తన చెందాలని అతని ఆశయం. అతనిలో నూతనోత్సాహం వెల్లివిరుస్తున్నది. తన జీవితచరిత్రలోనూతనాధ్యాయాన్ని ప్రారంభిస్తున్నాడు. ఏ ఆటంకము లేకుండా వుండగలందులకై భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాడు.

పూజాపునస్కాగాలైన తరువాత అతను తండ్రితో కలిసి యింటికి వెళ్ళాడు. దారిలో తండ్రితో యిలా అన్నాడు—
“కోడూరులో ఏదో ఎగ్జిబిషను జరుగుతున్నది. నేను వెడతాను. కొంచెం ఆలస్యంగా యింటికి వస్తాను.”

“వెళ్ళునాయనా! డబ్బుకేమైనా అవసరముంటే అలమరలోవున్నది తీసుకో.”

సత్యానికి ఏడుపువస్తున్నట్లుగా వున్నది. అతనితండ్రి భోజనంచేసి ఆదినాగాయణయింటికి వెళ్ళాడు. సత్యం చేతిలో పైగ చేసి నళినిని వేపచెట్టువద్దకు పిలిచాడు. “ఏమిటి ప్రయాణమేనా?”

“మీ ఆజ్ఞ” చిరునవ్వు నవ్వింది నళిని.

“మీ అమ్మతో చెప్ప. కోడూరులో ఏదో సర్కసు జరుగుతున్నది. నేను చూచి వస్తాను, అని.”

“నిజంగా సర్కసు జరుగుతున్నదా?”

“అవును. సంచిలో గుడ్డలు పెట్టుకో. డబ్బును గురించి భయపడబోకు.”

సాయంకాల మయోసరికి వారిరువురూ కోడూరు రోడ్డున సాగిపోతున్నారు. కొంతదూరం పోయి సత్యం వెనుదిరిగి చూచాడు. క్షీణిజము, దిబ్బమీదనున్న దేవాలయం, చిన్న చిన్న పెంకుటిళ్లు. ఆదినాగాయణ రెండతస్థులమేడ, శిథిలాలు, జడిమామిడిచెట్లు, సముద్రపు టిసుక ఇంకా ఏమీమీ అతని దృష్టిలో పడినవో తెలియదు.

వారు వ్యాకులంగా, విహ్వలచి త్తంలో నూట్లాడమంచా తొందర తొందరగా వెళుతున్నారు. సత్యం మరల వెనుదిరిగి

చూచాడు. ప్రక్కనున్న నళిని విచారంగా నడుస్తున్నది. ఆమె పాదాలు యంత్రంలా గనెముమీద పడుతున్నవి. ఋతువులు మారుతవి. వాతావరణము మారుతుంది. పంటలు పండుతవి. కోతలు కోస్తారు. కాని గట్లు, గనిమలు మాత్రం చెరగని స్పృతి చిహ్నాల్లా తమ అస్తిత్వాన్ని నిలుపుకొంటాయి. సత్యం, నళిని స్పృతి చిహ్నాల కొక ఆకారం కన్పిస్తే దానికీ గనెము వెన్నెముక అవుతుంది.

ఇరువురూ వంతెన నద్దకు రాగానే నళిని సత్యం చేయి పట్టుకొని ఏదో చూపించ బోయింది. కాని సత్యం ముందుకు సాగి పోతూనే వున్నాడు. వంతెననద్ద చాలమంది పోట్లాడుకొంటున్నారు. ఎగ్జిబిషను బోరుగా వున్నది. రకరకాల వస్తువులు, కనులు మిరుమిట్లు గొలిపే విద్యుద్దీపాలు. వారి ఊరివాళ్లు గూడా చాలమంది వున్నారు.

ఇరువురూ ఎగ్జిబిషనులోకి వెళ్లి చాలసేపు తిరిగారు. నళిని సత్యం అడుగులో అడుగు వేస్తూ తిరుగుతున్నది. ఎరిగున్న వాళ్ళు కనిపించినప్పుడు సిగ్గుతో తలనంచు కొంటున్నారు. అంతలో వీరిని చూచి మన మెందుకు భయపడాలి అనుకొంటూ ముందుకు సాగిపోతున్నారు.

రాత్రి చాల ప్రొద్దు పోయినది. మద్రాసు వెళ్లే ట్రెయిను వచ్చే వేళయినది. వారి బడివున్న రాస్తాన బయలుదేరారు. సత్యం స్కూలునంక ఓరచూపు చూచి ముందుకు సాగాడు. గుండె గొంతుకలో కొట్లాడుతున్నది. మాటలు పెగిలి బయటకు రావడం లేదు. కంఠం పద్ధమైనది.

“బహుశా రైలు స్టేషనులో ఎరిగినవాళ్ళు కనిపించనచ్చు. కనుక నీ వెలానో కనుబామి ఆడవాళ్ళ పెట్టెలో

ఎక్కు. ముందు స్టేషనులో కలుసు కొందాం. జాగ్రత్త. ఇక్కడ బండి రెండు నిమిషాలకంటే ఎక్కువసేపు ఆగదు” అన్నాడు సత్యం.

వారు స్టేషనుకు చేరారు. బడిగూడ వచ్చింది. తొందర తొందరగా బండిలో ఎక్కారు. బండి కదలగానే అప్రయత్నంగా వారి కనులు చెమ్మగిల్గినవి.

అంధకారాన్ని చీల్చుకొంటూ బండి మద్రాసువైపు పోతున్నది. దాని వెంట నళిని, సత్యం యిరువురూ పరిచిత ప్రదేశాన్నుండి అజ్ఞాత ప్రదేశంవైపు వెళుతున్నారు.

౨౩

“సత్యం...సత్యం...” అంటూ తలుపు తడుతూ ఎవరో పిలుస్తున్నారు. నళిని తలుపు తెరిచేసరికి సూటూ బూటూ వేసుకొని పద్మనాభం తీవిగా నిలబడి వున్నాడు.

“సత్యం లేడా ఏం?”

“బయటకు వెళ్ళారు” అన్నది నళిని.

“బహుశా తిరిగి వస్తావుడవచ్చు. నే సతనిని చూచి వెడతాను” అంటూ చిరునవ్వు సవాసు పద్మనాభం.

నళిని తలుపు నానుకొని నిలబడింది. వాకిలి తీసేపున్నది.

“ఏమిటి? మద్రాసు ఎలాగుంది.”

“భాగున్నది.”

“నీకు యిప్పటి కిప్పుడే ఫిలుములలో యూర్ప్ చేయాలంటే కుదరదు. కొంతకాలం పడుతుంది. అనకాశం...” అతను తన

వాక్యాన్ని పూర్తి చేయలేకపోయాడు. “నేను యిద్దరు ముగ్గురు నిర్మాతలను కలుసుకొన్నాను. వీళ్లంతా పైకిపోయామను కొంటున్నారు. దరిద్రులు మజ్జిగ ఊదుకు త్రాగుతున్నారు. ఏమంటావు నళిని?” అంటూ పద్మనాభం ఆవీచిత కన పరచ సాగాడు.

“నీ ఆసరాచూచుకొనేమేము బయలుదేరిన చ్చాము.”

“మరి దక్షిణ?” పద్మనాభం ఆమెవంక అదోలా చూడసాగాడు. అతని నీతి నియమాలు ఎగిరిపోయాయి. నళిని మాట్లాడ లేదు.

ఉదయం ఏడేనిమిది గంటల సమయం. నళిని వంట పనిలో నిమగ్నురాలై పున్నది. ఆమె మద్రాసు వచ్చినప్పటి నుండి, పద్మనాభం సమయాసనుయాలు లేకుండా వచ్చి ఆమెను సినిమాలకు, షి కాగ్ల కు తీసుకుపోయేవాడు.

“ఏం చేస్తున్నావు?”

“వంట చేస్తున్నాను.”

మీ అమ్మను వెంటాడుకుంటున్నారా లేకపోయావా? నీవు వంటచేస్తే నీ మృదువైన చేతులు కందిపోతూ? నీవేళ్లు కాలి కట్టెపుల్లలా తయారవుతవి.”

నళిని మాట్లాడలేదు. పద్మనాభం వ్యంగినిజేబులోచేయి బెట్టి సిగరెట్టు తీసి ముట్టించి అటూ యిటూ పచ్చాన్న చేయ సాగాడు. నళిని కొద్దిగా భయపడింది.

“ఏమైనా అవసరమున్నదా?” పద్మనాభం చిరునవ్వు నవ్వుతూ అడిగాడు. “ఏమైనా అవసరముంటే సంబేహం

లేకుండా అడుగు యిస్తాను. నేను పరాయివాణ్ణికాను. బాల్య స్నేహితుణ్ణి.”

సళిని తలనందుకొని బొటనవేలితో నేలకొస్తూ నిలబడివున్నది. ఆమె మాట్లాడలేదు. పద్మనాభం ఆమెవంక రెప్ప వాల్చుకుండా చూస్తూ ఆమె దగ్గరగా వచ్చి నిలబడ్డాడు.

“నద్దు. నా కేమీ అవసరములేదు. బహుశా సత్యం రావడం ఆలస్యం కావచ్చు. అంతిమముక విూ రిచ్చట కాలం వృధావుచ్చడ మెందుకు?” అన్నది.

“నీవు ప్రక్కనుంటే కాలం వృధా అవుతోందా? ఏమిమాటలివి సళిని ! ”

సళిని బయటకు వెళ్ళి నిలబడింది.

“నీ యిష్టం కోవపడదు.” అంటూ పద్మనాభం సిగరెట్టు పొగ నవలుతూ వెళ్ళిపోయాడు.

సళిని తలుపు నానుకొని కండ్ల నీరు కాసుస్తూ కుంట్లున్నది. పద్మనాభం వ్యవహారం ఆమెకు చిస్సెసం నుండి తెలుసు. పద్మనాభం తరచుగా వచ్చి ఆమెతో ఆ మాటాయీ మాటా మాట్లాడి ఏవేవో ఆశలు చూపించేవాడు. సత్యంతో గూడా మంచి చెడ్డలు మాట్లాడేవాడు.

సత్యం, సళిని మద్రాసు వచ్చి తేనాంపేటలో చిస్సెయిలు అద్దెను తీసుకొని వుంటున్నాను. ఇంకొక స ఒక గది, నంటయిలు, కొద్దిపాటి నరండా. ముంగిలిమాత్రం కాస్త పెద్దది. కొత్తపట్నంలో మాదిరిగా వారి కిక్కడి యిల్లుకుండా విచిత్రంగా నున్నవి. అక్కడ వుంటే గొప్పనూ, గుడ్డాలను, మేకలను యింట్లో కట్టివేస్తారు. ఇక్కడ మద్రాసు

పట్నంలో కాస్త కొంపలో అయిదారు నిర్భాగ్య కుటుంబాలవారు జీవిస్తున్నారు. ఒకరు ఏదో స్టూడియోలో వ్రేలింగి, ఒకరు ఎక్స్ ప్రెస్, ఒకరు జ్యోతిష్కుడు, ఒకరు నిరుద్యోగి. నాలుగు వైపులా కొద్దిగా భాగ్యస్థులు మున్నది. కొబ్బరిచెట్లు, ఆవల మరల పెద్ద బంగళా. అందులో ఎవరో వ్యాపారస్తుడు వుంటున్నాడు. మొదట్లో యీ బంగళా ఒక జమీందారుది. సాత కాలపు సమూహాలో నున్నది. బంగళాకు వేరే సింహద్వారమున్నది.

కేవలం ఎండ, వానల నుండి రక్షణకొరకై యీ చిన్న యింటికి యిరువది చూచాయల అడ్డ చెల్లించవలసి వస్తున్నది. ఒక నెల కోజులు గడచినవి. సత్యం యింటివద్ద నుండి కొద్దిగా డబ్బు తెచ్చాడు. దానితోనే గడుపును పోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడు. ఈ యిల్లు గూడా పద్మనాభ మే అడ్డకు కుదిర్చాడు.

ఆ పేటలో అలుగుమూట్లా వేవాల సంస్థ అధికమగునని ప్రసిద్ధి. అందులో అధికభాగం స్టూడియోలలో పనిచేస్తున్నారు. మిగిలినవారు పనికోసమని స్టూడియోల మట్టూ తిరుగు పోన్నారు. ఆ పేటలో రెండు స్టూడియోలున్నవి. పద్మనాభం గూడా ప్రస్తుతం వాటిలో ఒక స్టూడియోలో పనిచేస్తున్నాడు. కొత్తపట్నంలోని వాళ్లు నుకొన్నారే. పువ్వులను కట్టి తెలుసుకోవడానికి అతనికొట్టి కాలం పట్టలేదు. అందు తెలుసుకొనేటంత గొప్పవాడుకాదు. కాని అతని కిక్కిరింపు కొరకే లేదు. పనిదొరుకుతూనేవున్నది. మంచి వేతనం యిస్తునేడున్నాడు. మద్రాసులోగూడా అతనికొక చుక్కా వున్నది. దానికప్పుడు వెంకటేశ్వరుల కార్యదర్శి.

మద్రాసురాగానే సత్యాన్ని పద్మనాభం తాను పని చేస్తున్న స్టూడియోకి తీసుకువెళ్లాడు. “నేనెంతో ప్రయత్నించి చూచాను. చిత్రకారులకెక్కడా ఖాళీలు లేవంటున్నారు. రోజువారీ కూలికి స్టూడియో పనిచేస్తామంటే పని చూపిస్తామంటున్నారు” అన్నాడు పద్మనాభం. సత్యం దానికిష్టపడలేదు.

సత్యం పనికొరకు వెదుకుతున్నాడు. ఉదయాన్నే యిన్ని కాఫీనీళ్లు త్రాగి సాయంకాలానికి విచారంగా, నిరాశతో కాఫీ డ్రుచ్చుకొంటూ కొంపచేసుకొనేవాడు. ఇది అతని దినచర్య అయిపోయింది. శని ఆదివారాలలో మాత్రం చిత్రలేఖనంచేసేవాడు. అతను చిత్రకారుల జీవితాలను చదివాడు. వాటిలోని సంఘర్షణలతో అతనికి పరిచయమున్నది. ప్రస్తుత మవే యితనికి ధైర్యాన్ని పురికొల్పుతున్నది.

ఎక్కడ చిత్రకారుడు అవసరమంటే అక్కడకల్లా పరుగెత్తాడు సత్యం. తాను వెళ్లేసరికే అక్కడ ఒక చిత్రకారుడు ప్రత్యక్షమయ్యేవాడు. ఈ చిత్రకళను విడిచిపెట్టి యింకా యేమైనా చేయాలనుకున్నాడు సత్యం. రెండుసూడు చిత్రాలమ్మలని ప్రయత్నించాడు, కానీ పరిచయంలేకుండా చిత్రాలమ్మడంకూడా కష్టమే.

ఒక సరిచిత చిత్రకారుడు చౌదరిగారివద్దకు తీసుకుపోతాను రమ్మన్నాడు. చౌదరిగారు విభ్యాత చిత్రకారులు. వేలమంది శిష్యులున్నారు. పేరప్రతిష్టలున్నవ్వకి. ఆయన సిఫార్సుచేస్తే ఎవరికైనా ఎక్కడనైనా ఉద్యోగం దొరుకుతుంది. ఆయన సహృదయుడు. దురదృష్టవేమిటంటే ఆ చిత్రకారుడు సత్యాన్ని అహ్వనించిన ముహూర్తే నిరుద్యోగి అయినాడు. చిత్రకారుల జీవితాలిలా అనిర్విశేషంగా వుంటుంది.

సత్యం నళినికి రోజూ అడ గూరు నృత్యకళాకేంద్రంలో చేరుస్తానని చెప్పేవాడు. సత్యం అక్కడకు రెండు మూడు మైళ్ల దూరంలోనున్న నృత్యకళాకేంద్రానికి వెళ్ళుతున్నాడట. నళిని గూడా నృత్యకళాకేంద్రంలో చేరవలెననే వున్నది. కాని కావలసిన డబ్బు మాటేమిటి? ఒక మాసం రోజు లాగి చూద్దామన్నది.

నళిని అప్పడప్పుడు యింటివద్ద వంట చేసేది. ఇక్కడ గూడా చేస్తున్నది. రెండు మూడు మట్టిపాత్రలు కొన్నారు. ఉదయానికి, సాయంకాలానికి కలిపి ఒక్కసారే వండేది. నళిని వద్ద రెండు మూడు బంగారు నగలుంటే అమ్మింది. పది పన్నెండు రూపాయలు పవ్వునాభం వద్ద అప్పగూడా అయింది.

తనని గూడా మంచి నర్తకిని చేయమని గాత్రింబవళ్ళు భగవంతుని ప్రార్థించేది. అప్పడప్పుడు తల్లిని తలచుకొని కనులనీరు నించేది. ఎంత పిశాచిమూడయినా తల్లి తల్లే.

మద్రాసు నిజంగా తాను కలలుకన్న మద్రాసు కాదు.

౨౪

సత్యం సాయంత్రం నాలుగు గంటలకు యింటికివచ్చే సరికి పవ్వునాభం వాక్కిల్లో అటూ ఇటూ పచ్చాన్న చేస్తున్నాడు. ఇంటి తలుపులు మూసి వున్నవి.

“ఏమిటా బయట పచ్చానులు చేస్తున్నావు?”

“లోపలకు వెళ్లడానికి అనుమతి లేదు.” అన్నాడు చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

సత్యం తలుపు తట్టగానే నళిని తలుపు తెరిచింది. సత్య మామెను తడికలా అడ్డుగా కట్టిన చాప చాటుకు పిలుచుకొని పోయి ఆమె చేతిలో యాభై గూసాయలు పెట్టాడు. ఆమె ఆశ్చర్యముతో పైకప్పు నంక చూడసాగింది. “పై కప్పు సరిగానే వున్నది. ఎక్కడా విరిగిపడలేదు.” అన్నాడు. “బహుశా భగవంతుడు కిటికీలోనుండి వచ్చి వుంటాడు.” అని నవ్వింది నళిని. నళిని సామెతకు సామెత అంటించి నందులకు నవ్వుతూ “అయితే పద్మనాభాన్ని బయట నిలబెట్టా వెందుకు?” అని ప్రశ్నించాడు.

“అతను వచ్చిన సంగతే నాకు తెలియదు.”

“నేనే కబురు చేశాను. నీవు నాట్యం నేర్చుకోవడానికి ఏర్పాటు చేయిస్తాను.”

సత్యం, నళిని చాపచాటునుండి యీవలకు వచ్చి సంతోషంగా క్రింద చలికిలబద్ధులు. వారు ఒకరినంక ఒకరు రెప్ప వాల్చకుండా చూచుకొంటున్నాడు. పద్మనాభం వారి నంక చూస్తున్నాడు.

“ఏమిటోయ్? ఇవా రేదో హుషారుగా కనిపిస్తున్నావ్?” అన్నాడు పద్మనాభం.

“హుషార్ కాకే మున్నదిగా! ఇన్నాళ్ళకు మా భాగ్యం పండింది.”

“ఊహ!”

“నేను నా చిత్రాలను అమ్ముకోవాలని అడచూసాలో తిరుగుతున్నాను. అక్కడ జెడ్డపెద్ద ధనవంతులున్నారు. అయిదారు బాగళాలలోకి వెళ్లాను. వాకిట్లో వుండే దర్బారులే

నన్ను లోపలికి వెళ్ళనివ్వలేదు. ఎక్కడైనా వీలుచేసుకొని లోపలకు పోతే వారు నన్ను చిత్రాలు కావాలని కోరేవారు. వారి కోసమని నన్ను చిత్రాలు నే నెక్కడ పెచ్చేది. ఒక రిద్దరు నా చిత్రాలలో మనోరంజకత చేపన్నారు. కోర్టు చివర చిన్న బంగళా వున్నది. అందులో వున్న ఆంధ్రుడే మంచి సజ్జనుడు. ఏదో జమీందారు గుంటుంబములో పుట్టివుంటాడు. ఆయన ఒక చిత్రాన్ని కొన్నాడు. ధర చెప్పినదాకా ఎక్కడ? జేబులో నుండి యాభై రూపాయలు తీసి నా చేతిలో పెట్టాడు.”

“అలాంటివారు చాలా అరుదుగా వుంటారు” అన్నాడు పద్మనాభం.

“ఎవరో మంచివాడులా కనిపిస్తున్నాడు. చదువుకొన్న విలాస వురుషునిలా కనిపిస్తున్నాడు. ఆయ నింకా యిలా అన్నాడు. ‘కాస్మోసాలిటన్ క్లబ్ లో నన్ను కలుసుకో. నన్నెరిగిన వాళ్ళక్కడ పది పన్నెండుమంది వున్నారు. వారితో నీకు పరిచయం చేస్తాను. బహుశా వారు నీకు సహాయం చేయవచ్చు.’ పద్మనాభం! ఆ కాస్మోసాలిటన్ క్లబ్ ఎక్కడ వున్నది?”

“నూంట్లకోర్టుమీద. ప్లాజా సినిమాహాలు స్రక్కన, పోస్టాఫీసు కెదురుగా, పెద్ద బిల్డింగు. పెద్దపెద్ద చెట్లు, పూల తోట, అది భాగ్యవంతుల క్లబ్. తప్పక తొందరగా వెళ్ళు. వెళ్ళు.”

“రేపు వెడతాను. అరే బ్రదర్! నీకు తెలుసా? మన కోడూరు జమీందారుగారి బంగళా గూడా అడమూరులో

వున్నది. మంచి బిల్డింగు. రెండు కాసు లున్నవి. వారిక్కడకు వచ్చారని విన్నాను.”

“అవును. కాకేంచేస్తాడు. గవర్నమెంటు వారు జమిందారీలు రద్దుచేశారామె. ఊరిలో పలకరించే దిక్కులేదు. పూర్వపువైభవంలేదు. ఆ రాచపోకడ లింకెక్కడ నుండి వస్తాయి. అందుకే జమిందారులంతా మద్రాసు కెగ బ్రావుతున్నారు.”

“ఆయనకుగూడా చిత్రలేఖనమంటే మహాసరదా. ఒక పర్యాయం నా చిత్రాలు రెండు కొన్నాడు.”

“ఇప్పుడాయన సరదావేరు. నిజమేమోయ్! ఆదినారాయణగూడా యిక్కడేవున్నాడు. సినిమా తీయాలనుకొంటున్నాడు.”

“వాడికిగూడా ఎక్కిందీ పిచ్చి. ఒకవేళ కొడుకుకోసమై ఫిల్ముతీయాలని సరదాపడుతున్నాడేమో!”

“సరదా ఏమిటి? డబ్బు సంపాదించాలనే ఆపేక్ష. ప్రజ లేమనుకుంటారో నీకు తెలుసా? ఈ సినిమాప్రపంచములో అదృష్టం కలిసినచ్చిందంటే కూటికి లేనివాడుగూడా కుబేరుడైపోతాడని. అదరకూ తమతమ అదృష్టాలను పరీక్షించుకోవాలని ప్రయత్నించి. భారమంతా నామీదపెట్టాడు. కళాకారుల కోసమై తిరుగుతున్నాను. చూడు ఏమి జరుగుతుందో?”

“అయితే వెంకటేశ్వరుగూడా యాభుచ్చేస్తాడా?”

“వారెవర? ఎందుకు చేయగూడదు? కథగూడా అతను యాభుచ్చేయడాని కనుకూలముగానే వ్రాయద్దాం. బహుశా

మనంపరకుం అనకాశం దొరకవచ్చు.” సళిని పద్మనాభంవంక చూడసాగింది. ఆ మెకుగూడా సినిమాస్టూరు కావలెననే కోర్కె పున్నది. ఆమె మనసాచాటపడ సాగింది.

“ఇప్పుడు నాటకాలు, సృత్యాలు వెనకబడ్డాయి. ప్రజలు సినిమాల కెగబడుతున్నారు.”

“అయితే నీవు బయటే పచారులెందుకు చేస్తున్నావ్? తలుపెందుకు తట్టలేదు” అన్నది సళిని చిరునవ్వునవ్వుతూ.

“స్త్రీ యింట్లో ఒంటరిగావున్నప్పుడు తలుపుతట్టడం ఉచితముకాదు. కాగా సత్యంవచ్చే వేళిగూడా అయినది. ఏం? ఏమంటావ్?” అంటూ పద్మనాభం సళినివంక, సత్యంవంక ఓరచూపు చూస్తూ అడిగాడు.

“పద, అడమూరు స్కూలుదాకా వెడదాము. ఇనాళ సళినిని కళాక్షేత్రంలో చేర్చించాలి” అన్నాడు సత్యం.

“పొద్దున టాక్సీలో అటువైపు వెళ్లను. అక్కడ యిద్దరు ముగ్గురు సినిమా వాళ్ళుగూడా నివసిస్తున్నారు. ఇండాకన వచ్చిముగ్గురు స్కూలు గూడా చూచి పోదామనుకొన్నాను. ఆ వ్యవస్థాపక నాకు బాగా తెలుసు. ఎన్నో విధాలు చెప్పి చూచాను. ససేమిగా అన్నది. మీ కొక్కరికే జీతం తగ్గిస్తే అందరూ అదే పాట పాడుతారు. తగ్గించ నన్నది. అలా వీలు పడదు అని భిచ్చితంగా చెప్పింది.”

అన్నాడు పద్మనాభం.

“ఊ?”

“ఇంకా నీవాస్కూలు చుట్టూ ఎందుకు తిరుగుతావు? నాట్యం నేర్చుకోవాలి అనుకుంటున్నావు. సళిని క్రొత్తగా నేర్చుకొనే పిల్ల కాదామో. పైగా కళాక్షేత్రంలో పోదా

లన్నా రావాలన్నా కానూ పోనూ నాలుగు మైళ్లకు తక్కువ
వుండదు. ఇది సులభమైన పని కాదు. నాకు చాలమంది
మాష్టరు తెలుసు. డబ్బుతో అవసరం గూడా లేదు. ఇంట్లో
నేర్చుకొన్నా నేర్చుకోవచ్చు. స్కూలులో నేర్చుకొన్నా
నేర్చుకోవచ్చు. ఎలాగయినా సత్యం నేర్చుకోవడం మనకు
కావలసింది. నేను మాష్టర్ని యిక్కడకు పంపమంటే పంపు
తాను. లేక సళ్ళినే అక్కడకు పడతానంటే నాళ్ల వచ్చు.
కాస్త ఆసరా చిక్కిన తరువాత పెద్ద యిల్లు లీసుకోవచ్చు.
పని దొరుకుతుంది. ధైర్యంగా వుండు. గాబరా పడబోకు.”

“ఏం సళ్ళినీ! నీ అభిప్రాయ మేమిటి?” సత్యం అడి
గాడు, “బహుశా పద్మనాభం సరిగానే చెప్పుకున్నాడను
కొంటాను.”

“నీ యిష్టమే నా యిష్టం.”

౨౫

అ స్వరాస్వరాదు యిష్టం ముగ్ధుని ప్రసిద్ధ కళ కాదు అని
పీల్చి పరిచయం చేశాడు. అందులో ఒకరు సత్యం చిత్రాన్ని
కొన్న జమీందారుగారే. తెలుగువాని చౌదరి. చౌదరిగాడు
సత్యం చిత్రాలు చూచి ప్రశంసించాడు. రాబోయే చిత్రకళ
ప్రదర్శనములో సత్యం చిత్రాలు తప్పక ప్రదర్శిస్తామని హామీ
యిచ్చాడు.

జమీందారుగారి యింటి ప్రక్కనే చెట్టిమూర్ కాపుర
మొనరున్నాడు. అతనికి నీలగిరి పర్వత మొదలైన వ్యాపార

మున్నది. పట్నంలోని అనేక కంపెనీలకు డైరెక్టరు గూడా. పెద్ద భూస్వామి. చెట్టియూరికి కళంబి మంచి అభివృద్ధి వున్నదని జమీందారుగారు చెప్పారు.

చెట్టియూరి బంగళా చాల పెద్దది. ఆధునిక పద్ధతుల లోని నిర్మించబడింది. నాలుగు పైపులా దాదాపు మూడు ఎకరాల తోట వున్నది. నౌకర్లకు వేసే వేసే యింట్లున్నవి. మూడు కాపు లున్నవి. ఇంటిముందు భాగంలో నీరు తుంపర తుంపరలుగా పైకి చిమ్మి జలయంత్రం లున్నవి. దానికి నాలుగు పైపులా నగ్నమూర్తు లున్నవి.

చెట్టియూరి తలిదండ్రులు వెనకటి రోజులలో కొత్తాలు చావడివద్ద ఉల్లి పాయలమ్మకొనేవారని ఎరిగివున్నవాళ్ళిప్పటికీ చెప్పలేదు. ఇతని పితల్లిగారి గూడా మంచి వ్యాపార మున్నది. ఆయన లోకకు, రంగనానుకు ఉల్లి పాయల ఎగుమతి వ్యాపారం చేశాడు. ఆయన పిల్లలు, నోయిన స్రవంప ముద్దంలో వచ్చి పోయారు. చెట్టియూరి ఇప్పుడాయన వారసుడు. ముద్ద కాలంలో రెండు చేతులా డబ్బు కూడబెట్టి లక్షాధికారి అయినాడు. అనేక క్లబ్బులలో మెంబరుగూడా.

ఆయన సత్యాన్ని హాల్సులో కూర్చోబెట్టాడు. హాల్సు కనులు మిరుమిట్లు గొలిపేలా అలంకరించి వున్నది. అక్కడ వున్న కుషన్ డైనులలో మనిషి అమాంతం కనిపించకుండా దాక్కోవచ్చు. గోడలకు తాతతండ్రుల పైలవర్ణ చిత్రాలున్నవి. గోడలలో ఐదారు అలమరలుగూడా వున్నవి. నాటిలో పెద్ద పెద్ద వుస్తకాలున్నవి. శర్మిదారు, మంమూలు సామంతులూ వాటి నెత్తి భద్రంగా అక్కడ దాచారు.

“అయితే అబ్బాయ్ ! నీ కీ జమీందారు గారితో ఎప్పుడు పరిచయమైంది?”

“ఇప్పుడేనండి. నాలుగైదు రోజులక్రితం నేను నా చిత్రా అమ్మకొందామని వారి యింటికి వెళ్ళాను.”

“ఏమైనా కొన్నాడా? ఆయనేదో దివాలా తీస్తున్నాడనుకొంటున్నారు?”

“ఆ ఒక చిత్రం కొన్నాడు. ఆయనేదో గొప్ప వంశములో పుట్టినట్లున్నాడు?”

“ఆ ఏమి గొప్ప వంశం? ... విశ్రాంతితో జీవించడముగూడా గొప్పంటయ్యా! స్వయంగా సంపాదించి ఖర్చు పెడితే అదిగో అప్పుడు గొప్పవాడనేటి” అంటూ చెట్టియూర్ సత్యం చిత్రాలు చూస్తున్నాడు. “సరే పోనీయ్. ఆయన పెద్దమనిషే. ఎంతకు కొన్నాడేమిటి?”

“యాభై రూపాయలకు.”

చెట్టియూర్ రెండు చిత్రాలు ఎన్నుకొన్నాడు. రెండు సంవత్సరాల నోట్లు అతని చేతిలో ఉన్నాయి. “చాలునా! మీ జమీందారుగారితో గూడా చెప్పి” అన్నాడు.

జమీందారు, ఆయన వంశం ఏమైనా కానీ సత్యానికి చెట్టియూర్ కళ్ళాపియునిలా కన్పించాడు. చెట్టియూరుగారి గోడకు వ్రేలాడుతున్న చిత్రాలను చూచి “నేనుగూడా యిలాంటి చిత్రాలను వేయగలను” అన్నాడు.

“నాకుకావలసిన చిత్రాలన్నీ యిదివరకే వేయించాను. అసలరమొస్తే నీరు తప్పకుండా కబురుచేస్తును.”

“ఎవరై నా మిత్రులతో...”

“నుంచిది” అంటూ చెట్టియూర్ తల గోకికొంటూ కాసేపాలోచించి “ఆ! నాగాయన చెట్టియూర్ అనే బంధు వొకాయన పున్నాడు. బహుశా ఆయనకు శైలవర్ణ చిత్రం అవసరం కావచ్చు. మొన్న నే అతని తండ్రి పోయాడు. నేను ఉత్తరం వ్రాసి యిస్తాను. అతనిని కలుసుకోండి. అప్పుడప్పుడు నస్తూండండి.” అంటూ చెట్టియూర్ ఉత్తరం వ్రాసి ఇచ్చాడు. ఆయన ప్రభావం సత్యంవినాద బాగా పనిచేసింది.

సత్యానికి ఏనుగు కున్నంత సత్తువ వచ్చింది. సంతోషంతో యింటికి వెళ్లాడు. అతని యింటిముందు చిన్నకారాగి యున్నది. అందులో ఆదినారాయణ, శంకటేశ్వర్లు వగైరాలు కూర్చుని పున్నాడు. ఇంటి తలుపు తెరిచి పున్నది. తలుపు చాటున సభిని, స్తంభాన్ని ఆనుకొని పవనాభం పున్నాడు.

“అరే! ఏమిటోయ్! మహా సుమారుగా కన్పిస్తున్నావ్?”

“ఇంకా రెండు చిత్రా లమ్ముడు పోయినవి.”

“నీ పంట పండింది. పెద్ద యిల్లు అద్దెకు తీసుకో. డబ్బుకు భయపడబోకు. వచ్చే పోయే వాళ్ళతో వ్యాపారం వృద్ధి అవుతుంది. బస్తీలలో నున్న కిటుకే యిది. సరుకేమీ లేకపోయినా డాబుసరిగా నుంటే డబ్బు చానుత టదే వెళు కొంటూ వస్తుంది. ఇదే పట్నవాసపు పద్ధతి. అడిగే దిక్కే వరు. చూడు. చిన్న హోటళ్ళలో ఏ వస్తువులైతే అమ్ముతారో పెద్ద హోటళ్ళలోగూడా అదేవస్తువు లమ్ముతారు. భేదమల్లా ఏమిటంటే అక్కడికంటే యిక్కడ మూడునాలుగు రెట్లు ధర ఎక్కువ వుంటుంది. ఈనాడు నీ చిత్రానికి యాభై

రూపాయ లిచ్చిననారే రేపు నీ యింటికి వచ్చి అయిదు వంద లిస్తారు. ఈ యిరుదు కొంపలో నుంటే నీ ముఖం చూచేవాడుండను. ఆదినారాయణగారు గూడా యీ యిల్లు చూచి సిగ్గు పడ్డాడు.”

“సిగ్గుపడితే తిరిగి వెళ్లమని చెప్పి.” అన్నాడు సత్యం కోపంగా.

“అరే ! నీ అవసరం. అసవసరంగా కోపం తెచ్చుకోకు. కోపగించుకొంటే లాభంలేదు, నీలో నీవు బాధపడడం తప్ప” అన్నాడు పద్మనాభం.

ఇంట్లోకి వెళ్లి సత్యం రెండు వంద రూపాయల నోట్లు నళిని చేతిలో పెట్టాడు. నళిని చాల సంతోషించింది. సామాన్యంగా చిత్రకాలులు ఆకటితో నూడి చస్తారని ఆమె అనుకొనేది. కాని సత్యం అదృష్టం బాగున్నదని భావించింది. అన్న వస్త్రాలకు చాల అవసరముగా నున్నది. చాలసార్లు ఉపవాసాలు గూడా చేయవలసి వచ్చింది. ఆకలితో నూడి చావవలసిన అవస్థ తప్పింది. నళిని రూపాయలు చండువా పెట్టెలో పెడుతూ “ఎందుకు నీ నలా ఊరికే కోపగించుకొంటావ్ ? పద్మనాభం నిజమే చెప్పుకున్నాడు” అన్నది.

“అతను అబద్ధం చెప్పుకున్నాడని నే నెప్పుడన్నాను?” అంటూ సత్యం బదులుకు వచ్చాడు. పద్మనాభం ఆదినారాయణతో ఏదో మాట్లాడుకున్నాడు. సత్యాన్ని చూడగానే అతను సత్యం వద్దకు వచ్చాడు. కాని వెళ్లిపోయింది. ఆదినారాయణ సత్యాన్ని చూచి చిరుసవ్వుపడ్డాడు.

“ఈయన కారెప్పుడుకొన్నాడు?” అన్నాడు సత్యం.

“ఫిలుము తియ్యి తియ్యకపో. ఫిలుము తీయదలుచు
కొన్నవాడు మొట్టమొదట చేయవలసిన పనేమిటంటే కాను
కొనటం. లేకుంటే ఆయనముఖం చూచేనాళ్లుండరు. స్టూడియో
వాళ్లు పలకరు. ఎడ్జిటిటర్లు పలకరు. అందాకా ఎందుకు ఎక్స్ ప్రెస్సులు
పలుకుతారా అంటు. ఇక్కడ బ్రతకాలంటే యిదేపద్ధతి.
అందుకే నీకు నేనుచెప్పేది ఈ యిల్లుహూర్చునా అని. దగ్గర
లోనే మంచియిల్లున్నది. లేకుంటే నాయుట్లోవుండరు. నీ హతం
మాని నామాట విను.”

“సరే, కాని నావిప్పడెందుకొచ్చారు?”

“నలిని వాళ్ల ఫిలుంకోనాట్యం చేయాలంటు. అందుకోసం
మని నీతో మాట్లాడుచామని వచ్చారు. సరే అన్నీ నేను
చూచుకొంటాను, విను సందేహించకండి అని వారికి
నచ్చచెప్పాను.”

“నలిని ఏమంటున్నది?”

“ఆమె ఒప్పుకొన్నది. ఆమెకు నాట్యమంటే మహా
సరదా. అందులోనూ ఫిల్ములో నాట్యంచేయడమంటే...”

“చూద్దాం”

“మంచిది. మళ్ళీ కలుద్దాం. నాకు కొంచెం పనివున్నది.”
అంటూ సద్మనాభం తొందరతోందరగా వెళ్ళిపోయాడు.
అదినాగాయని వాకిట్లో అతనివారకు ఎదురుచూస్తున్నాడు.

“నీ అభిప్రాయమేమిటి?” అని సత్యాన్ని చేయిపట్టి
కొని అడిగింది నలిని.

“ఆలోచిద్దాం. ఇది చాలాగా ఆలోచించవలసిన సున్నిత
మైన విషయం. సన్నుతత్వంగా అర్థంచేసుకోబోతు, సినిమా

వాళ్లు నృత్యకళను ఖాసీచేస్తున్నారని విన్నాను. అశ్లీల భావ భంగిమలు చూపించడంలో వారి ప్రతిభను కనపరుస్తున్నారు. నాలుగుడుబ్బలకోసమని గొర్రెవనుగ్యాడలు వచ్చించవలసి వస్తుంది. తేలిసిందా? అందులో ఇది అతని మొదటిపిచ్చు. ఎప్పుడు పూర్తి అవుతుందో, అసలు పూర్తి కానేకాదో ఎవరూ చెప్పలేరు. మొదటిపిచ్చుతోనే నీ నృత్యం దెబ్బతింటుంది నిన్నే నన్నే నరూ బుక్ చేయరు. ఇదీగూడా ఆలోచించవలసిన విషయం.”

“నీ విలా ఆలోచిస్తూనేవుండు. ఆ వచ్చిన అవకాశం కాస్తా చేయించిపోతుంది.” అంటూ నళిని ఏడుపుముఖం పెట్టింది.

“నీవు నాట్యం చక్కగా నేర్చుకొంటే యింతకంటే మంచి అవకాశాలే వస్తవి. అరే! అన్నట్లు పద్మనాభంతో మాష్టరుగారిని గురించి అడుగుదామని మరచిపోయాను.”

నళిని ముఖం చిన్నబుచ్చుకొని ఒకసూల కూర్చున్నది.

“చూడు. నీవునన్ను తప్పుగా అర్థంచేసుకొంటున్నావు.”

నళిని మాట్లాడలేదు.

“ఇవాళ నీవు సంతోషంగా వ్రాడాలి. భగవంతుడు రెండు వందల కూరలను లిచ్చాడు. నిజంగా ముగ్ధాను చాల విచిత్రమైన నగరం. కురిసిందిగా కూరలను పరమలూ కురిస్తుంది. లేదా ఒక్క మక్కగూడా సన్నించదు.”

సత్యం నళినిని ఓదార్చడానికై ఆ గోజు సిగ్గెమాటు తీసుకొని వెళ్ళాడు. కొత్త బట్టలు గూడా కొన్నాడు.

౨౬

“నీవు తిరిగి వచ్చేయి నాయనా! ఈవిధంగా కాలం వృధాగా పోతున్నది. నీవంటి బ్రాహ్మణ కుటుంబానికి తగదు. వంశపారంపర్యంగా వస్తున్న వృత్తిని విడిచి నీవెలా తిరగడం బాగుండలేదు. నీవు వచ్చేటప్పుడు కొత్త తెలియజేసి వచ్చినా బాగుండేది. తల్లి లేని పిల్లవాడవని ఎంతో గారాబంగా పెంచాను. పెంచినందుకు నీమూలమీలా తీసుకొంటున్నా వన్నమాట. ఈ వృద్ధాప్యంలో నాకు నీవు చేయవలసిన మేలిదేనా?” అంటూ తండ్రి కొబ్బరిపెట్టు క్రింద సత్యానికి రహస్యంగా బోధిస్తున్నాడు.

సత్యం ఒక్కసారిగా నెక్కు పెక్కు ఏడవ సాగాడు. అతను తండ్రి మాటలకు జవాబు చెప్పగలడు. ఈ ప్రశ్నకు జవాబు యివ్వడంకే ఆలోచించి అర్థం పెట్టాలి. కానీ ఆయన ఎదుట నోరెత్తి మాట్లాడ లేకపోయాడు. ఇంతలో అసెస్సర్ విద్యనాల్సల్వం పిలువడం. తండ్రి తన కేసుస్వీటు. ఆయన కున్నదంతా యిచ్చాడు. సాధారణంగా తండ్రిని యివ్వడం అవకాశాన్ని, స్వేచ్ఛని తన తండ్రి తనకు యిచ్చాడు. ఏమి కావలెనంటే అది యిచ్చాడు.

“ఏమిస్తావెందుకు? ఎంత ఖరీదు చేసు సంపాదించు కొన్నామో తెలుసా? నీవు కొత్తపట్నంలో వున్నంతవరకు నే నెవరినీ లక్ష్యపెట్టలేదు. నీ విష్వ డిక్కడ వున్నావు. నేను ఊరిలో అందరిముందు తల ఎత్తుకు తిరగ లేకుండా వున్నాను. ప్రతివాడూ నా వంక ప్రేరేపి చూసిచేవండీ! గుసగుసలుండే వండీ! ఆదినారాయణ సహకారం గూడా పోయింది. ఆయన

గూడా పిచ్చివాడయి యిక్కడకు వచ్చాడు. కొత్తగాకట్టించిన మేడ పాడవడింది. దేవాలయములోకిగూడా ఎవరూ రావడం లేదు. వృద్ధాశ్రంలో యీ వాడలన్నీ భరించవలసి వచ్చింది. ఇదేనా నీవు నాకు చేయవలసిన మర్యాద?”

సత్యం ముఖానికి చేతులెత్తి పెట్టుకొని ఏడవసాగాడు.

“నేను ఏడవవలసింది నీవు ఏడుస్తా వెందుకురా? ఇదంతా నా తప్పు. నిన్నసలు మొదటినుండి యింత స్వేచ్ఛగా తిరగనివ్వడం నా తప్పు. జరిగినదేమో జరిగింది. ఇక యింటికి వెడదాంపద.”

సత్యం ఏడుస్తూనే వున్నాడు.

“ఏడిస్తే లాభ మేమిటి? నేను బయటకు వెళ్లి వస్తాను. ఇంటికి వెళ్ళడానికి సిద్ధంగావుండు. ఒక బ్రహ్మణ. కుష్టువాడు వేశ్య వెంట లిరుగుతాడటరా? బాగా ఆలోచించుకో. పెద్దవాడనైనావు. కాస్తయినా తెలివివుండాలిరా. మన వంశ గౌరవాన్నయినా కాపాడరా?” అంటూ అసంతకృష్ణశర్మ గద్దించాడు.

బహుశా సత్యం యీ గద్దించులకు సిద్ధపడి వున్నాడు. ఆ ప్రేమపూర్ణమైన పితృ హృదయంలో నుండి వచ్చే ఒక్కొక్క మాట ములీకలా అతని హృదయాన్ని దాసుకు పోయింటే సహించలేకపోయాడు. తాను తండ్రి పట్ల తీగని అపరాధం చేశానని భావించాడు. కాని కంటం సవరించుకొని “అక్కడకు వచ్చి నేనేమి చేసేది. ఇక్కడ నా పని యిప్పుడిప్పుడే ప్రజలు గుర్తిస్తున్నారు. ఆ వాయుగూడా చాగానే వున్నది” అన్నాడు.

“సంపాదించాలంటే కొత్తపట్నంలో గూడా మార్గమున్నదిరా నాయనా!”

“ఉన్నది. కాని నే నక్కడ బొమ్మలు గీసి కానీగూడా సంపాదించలేను.”

“నీ కులవృత్తివలన ఆకలితో మాడి ఎవరూ చావలేదు.”

“ఆ వృత్తి నా కిష్టంలేదు”.

“ఎందుకు యిష్టముంటుందిరా? ప్రేమ పిచ్చిలో పడ్డావు. కండ్లు తెరిచినప్పు డర్థమౌతోంది. ఏదో యింకొక పాపం గదా, చిన్న పిల్లలు ఏదో కలిసి ఆటలాడుకొంటారు. మాటలు పాడుకొంటారునుకొన్నాను. నేను కలలోగూడా అనుకోలేదుగా నాయనా; నీ విలా పిచ్చివానిలా దాని వెంట తిరుగుతావని... అయితే నీవు కొత్తపట్నం నావా?”

“లిరిగిన స్త్రీ నా కక్కడేమీ లాభం కనిపించడంలేదు.”

“లాభం కనిపించడంలా? నీ యింటికి నీవు చెల్లదానికి గూడా లాభం కనిపించాలన్నమాట. ఆ అయితే నీవు దీనితోనే వుంటావా?”

సత్యం జవాబివ్వలేదు. కాని అతని భావభంగిమలను బట్టి తండ్రి సూచన సత్యం అంగీకరించి న్నట్లేదు.

అనంతకృష్ణశర్మ కనుల నీరు నిండాను. అతని కను గొలుసులనుండి అశ్రుబిందువులు చెక్కిత్యమిదగా బయటపటప క్రిందపడుతున్నవి. ఆయన తన ముఖాన్ని ప్రక్కకు త్రిప్పుకొన్నాడు. సత్యంగూడా ఆయననొక చూడలేక

పోతున్నాడు. కొంతసేపైన తరువాత అనంతకృష్ణశర్మ కన్ను లొత్తుకొని “అయితే యింటికిగానా?” అన్నాడు.

అనంగీకార సూచకంగా సత్యం తలాడించాడు.

“సరే! నేను చెప్పేది విను. నీ పీల్లను పెండ్లి చేసు కొంటే నే నే నుయ్యో గొయ్యో చూచుకొని ఆత్మహత్య చేసుకొంటాను. నాయంకాలము దాకా ఆలోచించుకో. నేను మళ్ళానచ్చి కలుసుకొంటాను” అంటూ వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ వెళ్ళాడు.

సత్యంగూడా ఏడుస్తూనే యింట్లోకి వెళ్ళాడు. నళిని మాటపనిలో పున్నది. సత్యం చాపమీద పండుకొన్నాడు. అతని ఎదుట పెద్ద సమస్య వున్నది. పితృవాత్సల్యం సత్యాన్ని తలచవైపుకు యీడుస్తున్నది. కాని తన ప్రాణము నళినిపై పు నకు లాగుతున్నది. సత్యం తండ్రి మాటలను, చేష్టలను అన సేవనం చేశాడు. కాని నేడు పితృవాత్సల్య మతనిని కలవర పెడుతున్నది. మొదట్లో అతను కొత్తపట్నం తిరిగి వెళ్ల గూడదని నిశ్చయించుకొన్నాడు. కాని నేడూ నిశ్చయాన్ని తెలక్రిందులు చేయాలని ఆలోచిస్తున్నాడు.

అత సటూ యిటూ పొర్లి గింతలేస్తున్నాడు. “నే నీది నరకే నళినిని పెండ్లి చేసుకొంటే బాగుండేదేమో? చెడ్డపేరు వచ్చేది. నన్నే మరేం పగ్యాలేదు. తలా తోకా లేకుండా గాగే లోకుల నోళ్లకు కల్లెంపడేది. ఇప్పుడు పెండ్లి చేసుకోవా లంటే పిండ్లి గ్రాణం అహుతివ్వాలి. ఇది అసూయ్యము. కనుక యిప్పుడు తొందరేం. కొంతకాల మాగుతాను.” సత్యం కన్నులొత్తుకొని రెండవవైపుకు ఒడ్డిసిట్టాడు. “ఒక వేళ

పెండ్లి చేసుకోకపోతే నళిని వ్రాసుకుంటుందా? ఆమె వినాహు
చేసుకుందామనిన్నది. హా” అంటూ అతను లేచి
కూర్చున్నాడు.

* * * *

“నాకు కొద్దిగా పని వున్నది. నేను బయటకు వెళ్లి
వస్తాను.” అన్నాడు నళినితో.

“భోజనం చేసినట్లు. తినుకొన్నది. మీ నాన్నగారు
ఏమన్నారు? ఆయనగా రంత పవిత్రుడా? ఇంట్లో కాలన్నా
పెట్టలేదు.” అన్నది నళిని.

సత్యం మాట్లాడక పోయేసరికి — “ఇంతకూ ఏమంటా
డేమిటి?” అన్నది.

“ఏమి చెప్పేది?” అంటూ అతను భోజనం ఎలాగో
ముగించి అడమారు నడినైపు పికాకుకు బయలుదేరాడు.
అతని నేడైనా సమస్య ఎదుర్కొన్నప్పుడు యిలాగే పికా
కుకు బయలుదేరుతాడు. అత సెటూ యిటూ తిసుకుతూ
కాలం గడుపుతున్నాడు. కాని తన సమస్యను విడదీయలేక
పోయాడు. పైగా యికా చిక్కుపడింది. చీకటి పడింది.
అతను కొంపకు చేరుకొన్నాడు.

వాకిట్లో అడుగు పెట్టగానే కాంచన సక్కచుట్టి చంక
బెట్టి వాకిట్లోనే ఎదురై నది. ఆమె నళినిని కాగిలించుకొన్నది.
“కనీసం ఒక ఉత్తరం ముక్కయినా వాయనూడదా అమ్మా
ఫలానాచోట ఉన్నానని” అంటూ వెక్కిరించి ఏడవనాగింది.
“బెల్లెస్తే రెక్కలు కట్టుకువాలేదాన్నిగా! ఈ పిల్లాడిమూలంగా
నా కిన్ని కష్టాలు వచ్చిపడినవి” అంటూ ఏడుస్తున్నది. ఆమె
ద్రక్కనే పద్మనాభం నెలబడి వున్నాడు.

“జి. టి. కి వచ్చింది. నేను వెంటబెట్ట కొచ్చా”
నన్నాడు పద్మనాభం

“ఈమె వస్తున్నదని నీ కెలా తెలుసు?”

“ఆమె ఉత్తరము వ్రాసింది.” అంటూ తమాయించు
కొని “అవునవును. నేనే నళిని నిషయా ఉత్తరం వ్రాశాను.
అది అవసరం గూడా. ఎందుకంటే అసలే నోగిష్టిది. పైగా
కూతురు దిగులుతో ఎక్కడ చస్తుందోనని నేనే ఉత్తరం
వ్రాశాను. ఇది నీకుగూడా నీకు మంచిదేనోయ్. నళినిక
అస్తమానమూ నంట వాచ్చులతోనే సరిపోయింటే ఇక
నాట్యం నేర్చుకొనే దెప్పుడు? కాంచన నంట చేస్తుంటే
చనినకి నాట్యం నేర్చుకోవడాని కవకాశం దొరుకుతుంది.”

“అయితే నీవు మా నాన్నకు గూడా వ్రాశానా?”

“అవును మద్రాసు రావడం తప్పకాదు కాని—”

“మంచి ఘనకార్యం చేశావు.” అంటూ సత్యం తండ్రిని
గురించి అలోచింపసాగాడు. ఆయన రావలసిన టయిము
అయిపోయింది. నళిని ఆమె తల్లితో మాట్లాడుతున్నది.
పద్మనాభం గూడా వారి మాట్లాడే మధ్యమధ్య తనమాట
కలుపుకున్నాడు. సత్యం బయట కొబ్బరిచెట్టు క్రిందకు పోయి
కూర్చున్నాడు. అతను కాంచన ముఖం గూడా చూడరాదను
కొన్నాడు. ఇంతలో అనంత కృష్ణశర్మ వచ్చాడు.

“ఏం! ఏమలోచించావు? వస్తావా రానా? నామాట
విను. లేకుంటే చెడిపోతావు.”

సత్యం మాట్లాడలేదు.

“ఒక్కగా నొక్క కొడుకువి. నిన్ను ఒదిలి వుండ లేను. లే. నాయనా! కొత్తపట్నం వెడదాం. నన్ను బాధ పెట్టడం నీకు ఊమం కాదు.”

సత్యం లేచి నిలబడ్డాడు. ఇంతలో పద్మనాభం కాంచన కేదో చెప్పి వాకిలిపైపు వెళ్లాడు.

“వెళ్ళిరా నాయనా! నీ సామానేమైనావుంటే తెచ్చుకో. నా మాట విను. జరిగిందేమో జరిగింది. ఈ విధంగా ఇక్కడ వుండడం మంచిది కాదు.” అన్నాడు తండ్రి.

“నీ మనస్సు కష్టపెట్టడం నా కష్టం లేదు నాన్నా! కాని నేను ఒంటరిగా రాలేను. ఇంతకంటే నాకు వేరే మార్గంలేదు.”

“అని నిశ్చయించు కొన్నావా?” అన్నాడు అసంత క్షుష్టశర్మ కన్ను లెట్టజేస్తూ.

“అవును. ఇంతకన్న నేను చేయగలిగిన దేమిటి నాన్నా!”

“సరే. బాగా ఆలోచించుకో.” అంటూ అయన కన్ను లూర్చి కొన్నాడు. “ఎప్పుడైతే నా డబ్బుకు అనసరం వస్తే ఉత్తరం వ్రాయు. కాని...” అంటూ వాక్యాన్ని పూర్తి చేయలేక పోయాడు. బయటకు వెళ్ళిపోయాడు.

౨౭

“అరే బాప్ రే బాప్! ఇక్కడ పనిచేయడం మహా కష్టం” అనుకొన్నాడు సత్యం ఆవలిస్తూ. అతని ఎదుట ఒక గ్లాసులో చాలా బ్రష్లు వున్నవి. రంగు ట్యూబులు అటూ ఇటూ చెల్లా చెదురుగా పడి వున్నవి. చిత్రం సగము పూర్తి అయినది. కాలి గజ్జెల మ్రోత. తకధిం, తకధిం అనే తబలా మ్రోత అతని పనికి ఆటంకం కలిగిస్తున్నవి. కాంచన తాళిం వేస్తున్నది. ఆమె ప్రశాంతంగా వున్నట్లు కనిపిస్తున్నది.

“ఇందుకే పెద్ద యిల్లు అద్దెను తీసుకోమని చెప్పేది. ఇందులో మీ యిసువరపని నడివదు. జనం వస్తూ పోతూ వున్నారు గూడా.” అన్నది కాంచన.

సత్యం జవా బిచ్చలేదు. కాంచన చాలరోజులనుండి యీ యిల్లలోనే వుంటున్నది. కాని సత్యంతో ఎన్నడూ మాట్లాడ లేదు. అత నుండి ఆమె యిష్టంగూడా లేదు, లేనిపోని ఖర్చు దండుగ అనుకుంటుంది.

“అమ్మ నిజమే చెబుతున్నది. సద్మనాథం గూడా యీ మాటే అన్నాడు. ఎక్కడైనా మంచి ఇల్లు భారీగా వుంటే మాట్లాడు.” అన్నది సత్యం తలుపుచూపునుండి.

సత్యం దీనికిగూడా జవాబుచెప్పలేదు. కొంచెంసేపు అటూయిటూ చూచి బ్రష్లు, సామాను వగైరా తీసుకొని చిరునవ్వు నవ్వుతూ తోటలోకి వెళ్లాడు. కొబ్బరిచెట్టుకింద అంత ఎండాకారుండా, నీడకారుండా వున్నది. ఉదయం పది పదకొండుగంటల సమయం. ఏ చిత్రకారుడూ అలాంటి సమయములో అచ్చట చిత్రాలుగీయడు. కాని గత్యంతరంలేదు.

అతనెవరిదో ఘోటోని ఎకలాజ్ఞించేసి పెద్దదిగా వేస్తున్నాడు. అది ఎవరో నేటగారిపని. ఘోటోనిబట్టి నకలునాచు డిను కనుక దీనికి ఊహాపాహాలు, చాతుర్యము, కళాదృష్టి యేమీ అవసరములేదు. ఇలాంటిసనే సత్యానికి మామూలుగా నొసరుకుతున్నది. కొద్దోగొప్ప సంపాదిస్తున్నాడు. ఇల్లు గడుస్తున్నది. పస్తులుండవలసిన అవసరంతీరింది. సత్యం అదృష్టవంతుడే. లేకుంటే యితర చిత్రకారుల్లా పొట్ట చేత్తోట్టుకొని ఏకాదశు లుండవలసివచ్చేది.

సమయం దొరికి నప్పడల్లా సత్యం చిత్రాలు నేసేవాడు. అతని చిత్రాలు రెండు మూడు చిత్రాకళా ప్రదర్శనములో ప్రదర్శింపబడ్డాయి. వాటిని గురించి ప్రముఖ పత్రికలలో పతాక శీర్షికలు పెట్టి గొప్పగా వ్రాశారు. ఇతరంగా గూడా అతని కనేక ప్రశంసా పత్రాలందినవి. చౌవరిగారి పరిచయమైనది. ఆయనద్వారా సగరములోని చిత్రకారుల పరిచయం గూడా అయినది.

సత్యానికి పని నొడుకుతూనే వున్నది. ఆదాయము గూడా వృద్ధి చెందసాగింది. అతడు సఖిని కోర్కెలను త్రోసి పుచ్చదలచ లేదు. అధికారం చలాయించడం అతని స్వభావానికి విరుద్ధం. అతని కొక ఆదర్శమున్నది. ఇతరులు వానిని పొగడుతారా, పొగడుతారా అనే శంక అతనికిలేదు. తన ఆదర్శమునెంటు యితరులుగూడా నడవాలని అతని కోరిక. నడవకపోతే పోనీ. ఫిర్యాదేలేదు.

సఖిని భరతనాట్యమో, కథాకళి, లేక మరేదైనా శాస్త్రీయనాట్యమో నేర్చుకోవాలని అతనికోరిక. ఎన్నడైనా ప్రోత్సహించారో లేక ఆమెకే బుద్ధిపూర్వకం తెలియదుగాని

సళిని సినినూనాట్యాన్ని నేర్చుకొంటున్నది. సినినూలుచూచే
 వచ్చి ఆమెకు మొవటినుండివున్నది. పైగా మద్రాసువచ్చిన
 తరువాత సినినూలలో యాభ్యుగూడా చేయాలనుకొంటున్నది.
 ఇది ఆమెగో క్రొత్తగావచ్చిన పరివర్తన. ఇది సత్యానికి
 ఎంతమాత్రం యిష్టంలేదు. దీనిని గురించి యిరువురకూ
 పోట్లాటవరకూ పోయింది. కాని సత్యం ఆమె కోర్కెను
 కాదనలేక పోయాడు. ఇప్పుడు రోజూ స్వత్య శిక్షకుడు వస్తు
 న్నాడు. వాడిని పద్మనాభమే కుదిర్చాడు. వాడేదో స్టూడి
 యోలో పని చేస్తున్నాడు. అందుచే అతను దావదానికి,
 పోవడానికి వేళా, పాళంటూ లేదు.

సళిని సంతోషమే తన సంతోషంగా భావించాడు
 సత్యం. ఆమె కేమాత్రం లోని చానీయటంలేదు. ఆమెను
 ప్రపంచపు టంచుల కెత్తాడు. ఆమెతోడిదే లోకమని సమర్థాడు.

చిత్రం గీస్తూనే అతను దాదాపు ఒక నిశ్చయానికి
 వచ్చాడు. ఒక మారిస్తే బాగుంటుంది. అతను యింటిల్లా
 కొరకై నలభై యాభై చూసాయలు ఖర్చుపెట్టగలడు. ఆదా
 యాని కొకస్థాయి, నిలకడ లేకపోయి నన్నటికీ అతనికి ఆత్మ
 విశ్వాస మున్నది. భగవంతునిమీద నమ్మక మున్నది.

చిత్రం పూర్తికావస్తున్నది. పద్మనాభం పరుగెత్తు
 కొంటూ వచ్చాడు. అతను రోజూ వస్తూ పోతూనే వున్నాడు.
 వచ్చి సత్యం పనిలో జోక్యం తప్పకుండా కల్పించుకొన్నా
 సత్యం మాత్రం అతను వస్తూ పోతున్నందు కేమీ బాధపడే
 నాడుకాదు. అప్పుడప్పు డతడు తమకు చేతనైన సహాయం
 గూడా చేస్తున్నాడు.

“సళిని గూడా సినిమాలో యాస్ట్రో చేయాలనుకొంటున్నది. ఆమె బాగా మైక్ అవుతుంది కూడా.” అన్నాడు పద్మనాభం.

సత్యం ఆలోచిస్తునే వున్నాడు.

“జవ్విందారుగా రేమన్నారంటే సళినికి భరతనాట్యం నేర్పడానికి నాట్యాచార్యులను గూడా పంపుతా సన్నాడు. ఒక్క- డెబ్బకు రెండు పిట్టలు. నాట్యం నేర్చుకొంటూనూ న్నంటుంది, పని జరుగుతూనూ న్నంటుంది. నీ చేతి డబ్బు కానీ ఖర్చు గాదు. అదృష్టవంతుడవు.”

“మాకు పెద్ద యిల్లు కావాలి. ఇక్కడ పని చేయడం చాల కష్టంగా వున్నది.” అన్నాడు సత్యం.

“నీవు చెప్పడమే ఆలస్యమైనది గాని యిల్లు నొరకడ మొనసీసోయ్. జవ్విందారుగారికి కావలసినన్ని యిల్లు స్పష్టం.” అన్నాడు సత్యం పద్మనాభం.

“కాని నాకు జవ్విందారుగారి ఇల్లులో డిజిటల్ వ్రైటింగ్ యిష్టం లేదు. ఈ దాసరి నాకక్కర లేదు. ఇంకా ఎక్కడ నైనా వెదకి చెప్పు.”

“భయపడకు. ఇంట్లోకి ! నీ లం నొరకుమని. నీవు పని చేసుకో, నేను మళ్ళీ వస్తును.” అన్నాడు పద్మనాభం లేచి కాంచన సద్దకు పోయి చాలసేపు మాట్లాడి తిరిగి పోయాడు.

౨౮

త్రేనాంపేటలోనే రెండంతస్తుల మేడ అద్దెకు నొరికింది. క్రింద ఎవరో సినిమా చూస్తున్నారన్నాడు. మేడకు నాలుగు పైపుగా చిన్న కోటపున్నది. అన్ని వసతులతో ప్రశాంతము గానున్న యిల్లు.

సత్యం పని కోజుకోజుకు అభివృద్ధి చెడుతున్నది. అతను పనిమీద పగలంతా బయట తిరగడముతోనే సరిపోతున్నది. నళిని నాట్యం నేర్చు కోవడంలో నిమగ్నుగాలైంది. జమీం దారు నియమించిన నాట్యాచార్యుడు రోజూ వస్తున్నాడు. ఇంట్లో ఎప్పుడూ సందడిగా వుంటున్నది. ఏదో నూతన ప్రపంచములో అడుగు పెట్టివస్తున్నది కాంచనకు. పద్మనాభంగూడా ఏదో ఒక వంతో వస్తూనేవున్నాడు. ఒక్కొక్కసారి సత్యంతో మాట్లాడుతాడు. ఒక్కొక్కసారి కాంచనతో గుసగుసలాడు తాడు. ఒక్కొక్కసారి నళినిని చూచిపోతామని వచ్చానంటాడు. అతను డబ్బు బాగానే సంపాదిస్తున్నాడు. కాని ఇంతవరకు పెండ్లి చేసుకోలేదు. స్వభావంగూడా మంచిదికాదు. ప్రతికలలో గూడా అతనినిగురించి అనామయా చనామయా వ్రాస్తున్నాడు.

ఇవారే ఉదయమే వచ్చాడు. సత్యం పనిమీద ఎవరో సేబ్ గా రింకికి వెళ్ళాడు. అతను కాంచనతో మెల్లగా “ఇప్పుడే మంచి సమయం. అనకాశం నొకిసిస్టరుకు చెయి జారి పోనివ్వగూడదు. అప్పుడు తలుపు తవ్వించి తలుపులు మూసుకోవడం కన్నా బేలిసితిక్కువ మరీలేదు” అన్నాడు.

“ఏనాయనా! ఏమిటి సంగతి?” కాంచన మృదువుగా అడిగింది. మామూలుగా కాంచన పద్మనాభంతో అతను

తన ఆస్థిముక్తైస్థుగా మాట్లాడుతోంది. అతనిని ప్రశంసిస్తుంది. “మనిషింటి పద్మనాభమే మని” పని వచ్చినవారందరితో చెప్పేది.

“వీర అమ్మాయి హతంవేసుకు కుచ్చున్నది. లేకుంటే యీ పాటికి మేడ కట్టించకపోయిందా?”

“నేనుగూడా అదే చెప్పున్నాను నాయనా! నా మాట వింటునా? ఆ బ్రాహ్మణ కుట్టవాణ్ణి పట్టుకు వ్రేలాడుతున్నది. పోనీ డబ్బున్నవాడైనా ఖరవాలేదు. నళిని ఎప్పటికైనా బంగారంతో తలదూగకపోతుందా? అనే ఆశతో జీవిస్తున్నాను నాయనా! సరేకాని ఏమిటో అదృష్టమన్నా వేమిటి బాబూ!”

“నే నిష్పడే కోడూగు జమిందారుగారి వద్దకు వెళ్ళాను, వా రిక్కడే న్నంటున్నాను నీవు తెలుసా?”

“నారే! ఎందుకు తెలియదు నాయనా?”

“వాగు నళిని నాట్యాన్ని చూడాలనుకొంటున్నాను. డబ్బు యిస్తున్నాను. పని చూపిస్తున్నాను. నాట్యం కావాలి. మన ఫిలుం విడువల కావడమే తరువాయి. అప్పుడు చూడాలి, నళిని పేరు మ్రోత. జమిందారుగారు డబ్బివ్వక పోతే ఫిలుం గూడా అంతటితో ఆగిపోతుంది. సామాన్య మనుకొన్నావా? నాలుగు లక్షలు ఖర్చవుతుంది.”

“నీవు నళినితో మాట్లాడావా?”

“ఆమెతో మాట్లాడడమే కష్టంగా వున్నది.”

“ఇటు కులన్నట్టి చేసుకోకుండా అటు పెండ్లికాకుండా ఆ విచ్చించుండు నీ బ్రాహ్మణు తన సూర్యమాటలతో బంధించి గానుగలోపేసి పిరికినట్లు పింఛుకున్నాను.”

“సత్యం నట్టి కంప్రీ. నాడిని నేను బాగా కనిపెడుతున్నాను. వాడు మామూలుబ్రాహ్మణుడు కాదు. పూజారి కొడుకు. చూస్తూవున్నాడు. నళిని నెప్పడో మోసంచేస్తాడు. నీవు నళినితో గట్టిగా ఎందుకు చెప్పవు?”

“ఏమి చెప్పమంటావ్?”

“వాడు నళినిని నిజంగా ప్రేమిస్తే పెండ్లి యెందుకు చేసుకోడు?”

“పెండ్లా!”

“అవును.”

“నళినితో అతని వినాహం జరగడాని కెంతమాత్రం వీలులేదు.”

“అవును, చమురుకాళ్ళ పెద్దమ్మకు నళినినిచ్చి పెండ్లి చేయమని నే నన్నానా? ఆమె ఎంత లోతునీటిలో పున్నదో ఆలోచించుకోమని నళినితో చెప్పా. ఆమె కండ్లు తెరిస్తుంది. పెండ్లికి సుతనామూ నొప్పికోడు. అప్పుడు చూచుకో. నీ పది వ్రేళ్ళూ నేతిలో నానుతవి.”

“నా ఆయుస్సుగూడా పోసుకొని నూరేళ్లు బ్రతుకు నాయనా! నీవు నిజమే చెబుతున్నావు. ఆ పిచ్చిది కండ్లు మూసుకున్నది. ఇన్ని రోజులనుండి వీడిదగ్గర వుంటున్నది. ఇక చాలు.”

“ఇంకొక మంచివాస్తవం చెబుతాను. నళిని మాపిక్కరులో డ్యాన్సుచేస్తుంది. పాటగూడా పాడుతుంది.”

నళిని ప్రక్కగదిలో ఏదో డ్యాన్సుగీతాన్ని అభిసయపుర స్వరంగా ఆలపిస్తున్నది. పద్మనాభం ఆ గదిలో అడుగుపెట్ట

గానే డాన్సుమాష్టసు తనపై అధికారి వచ్చినట్లు బయటకు వెల్లిపోయాడు.

“సఖీ! నీరు సంగీతమంటే యిష్టమే...! ముఖ్యముగా పాడుదువుగాని” అన్నాడు పద్మనాభం.

“సత్యాన్ని కనుకొని రాజమండ్రి అలానే పాడతాను.”

“అతను నాట్యం నేర్చుకోవడాని కనుమరించినపుడు గానాని కెందు కనుమరింపడు. ఇలాంటి అవకాశం అన్నప్పడల్లా దొరకదు.”

సఖిని మాట్లాడలేదు.

“నేను మ్యూజికల్ డైరెక్టర్ని గదా! నేనే స్వయంగా నేర్పుతాను.” అంటూ అతను డేబ్యూ నుండి చిన్న పుస్తకం తీసి దగ్గరలోనే ఉన్న హార్మోనియం వద్ద కూర్చుని ఏదో రాగాన్ని ఆలపించసాగాడు. అతని కంఠ మామూల్యంగా కాశ్చర్యపరుస్తట్లుగా సఖిని అతని వంక చూడసాగింది. అతని సంగీతం, క తమామర్యం ఆమెను ముగ్ధురాలిని చేసినవి. బస్టీలలో చిరుగుతూ వచ్చి మోసగాట ఆయినా డని ఆమె కేమి తెలుసు.

కొంచెంసేపు వాడిన తర్వాత “నీవు మాయంటికి ఒక్కపర్యాయమూ రావలెనుచేత?” అని ప్రశ్నించాడు.

“ఆ ఆ” కొంతసేపాగి “సత్యాన్ని నీసుకొని తప్పకుండా వస్తాను” అన్నది.

“నీవు సత్యాన్ని నీసుకొని వస్తావని చెప్పుకోవచ్చు. మరి సత్య మేమో నిన్ను వదిలి ఒంటరిగా చిరుగుతున్నావు. అత నిప్పటికీ కొత్తపట్నం గబ్బిలాయేనని నీ చెప్పడే నా

అలాగే చూచావా? పేస ప్రశస్తిలు వచ్చినవి. భూస్వాముల, జమీందారుల అంతు పోయింది. అటు రేగాసి యీ మాట విన్నావా? ఎనగా భవనం ల పల్లెలో 'దేచి'లో తిరుగు తున్నాడట. ఎవరైనా అడిగితే ఆ మాట బొమ్మ గీస్తున్నానని నంక చెప్తుంటాడట. బ్రహ్మాడు. తిరుగుబోయి. 'వాడిమీద యింత నమ్మక మేమిటి?'

నల్లని చురుకైన చేయిచేట్ట కొం దోసేపు ఆలా విచారంగా కుంపున్నది. తిరునాథ దేచి తెల్ల వస్తకు పోయింది. నెండు నే సన్ననాథంగూడా చూచి కాలిసవసుకొంటూ చిరు నవ్వు నవ్వుతూ వెళ్ళిపోయాడు.

౨౯

మొనావాహరాటర్ పై అంత స్తూర్తి దీక్షార్థి జరిగి ఉన్నది. ఎగున్న మైదలంతా అతని సబ్బట. కృష్ణ మాట్లాడుతూ, పక్కల పాపం జరిగి. నన్నయి పాపాలు లేవు. బాధాభరితాలు లేవు. మంగిలిసంగ్రామ లేదు. పసుపు పుండుమూలు లేవు. అమెరిక కాలలో, అమెరిక పద్ధతిలో రిజర్వ్ డాఫ్ నులో పెట్టి చేసకొన్నాడు.

శ్లాంగు చూడంగా నమస్త్రం గిట్టిస్తున్నాడు. కొత్త పట్నంలోగూడా నమస్త్ర మీలానే ఘోషపెడుతోంది. సత్యం పాత స్మృతులను నమస్త్ర బ్రహ్మకొంటున్నాడు. నల్లని అంబు ప్రక్క నే కలెక్టరేహాలా కుంపున్నది. ఇంతకుముందు మాట దీక్షార్థిలు వచ్చినా వా లేదు. సిగ్గుపడిన వాళా

కన్పిస్తున్నది. చాలామందికి పద్మనాభం నలినసి పరిచయం చేశాడు. ఆయన “నకున్తే” అని సూరం వహించేది. పెదవి కదిసి ఒక్క మాట మాట్లాడలేక నోయేది. ఆయన కిప్పటివరకు యీ సవనాగరిక ప్రపంచముతో పరిచయం లేదు.

కృష్ణమూర్తి కథారచయిత. ఆదినారాయణ తీయ బోయే సినిమాకు కథ, స్క్రిప్టు యాయనే వ్రాస్తున్నాడు. వయస్సు ముప్పై లేక ముప్పైరెండు సంవత్సరాలు యుంటుంది. అయిదారు సంవత్సరాలనుండి సినిమాఫీల్డ్‌లో తిరుగుతున్నాడు. కాని దారిద్ర్యము అతని వెంబడి తిరుగుతున్నది. పోనీ పేరు చూద్దామా! తెరమీద ఒక్కక్షణం కనిపించిరూపమవుతుంది. అతనెప్పుడు చూచినా అసంతృప్తుడుగా కనిపిస్తాడు. ఎందుకంటే నిర్మాతలు, దర్శకులు అతను వ్రాసింది వ్రాసిస్తూండే నివ్వరు. వారి యిష్టము నచ్చిస్తూ చించి, మండ్చి, అక్షరాలబొంత చేస్తారు.

చాలమందికి మిక్కిలిగో పరిచయంలేదు. ఆయనాల్లోనుండి సినిమాలలో అయిదారు సినిమాలు పనిచేసింది. వయస్సు యిరవై లేక యిరవై రెండు సంవత్సరాలు యుంటుంది. తేనాం పేటలోనే పుండున్నది. జాతికే బ్రాహ్మణ పిల్ల అంటారు. అయినప్పటికీ ఆయన తల్లి వేశ్య. కృష్ణారావుగూడా బ్రాహ్మణ్డే.

పార్టీలో పద్మనాభం అంపరికంటే హుషారుగా కన్పిస్తున్నాడు. పెండ్లికూడదు కూడా మధ్య మధ్య అతనివంక వోర చూపులు చూస్తున్నది. ఆయన పరిచయం వ్రామెను ఏకాంతంగా తీసుకొనిపోయి గుసగుసలు పోయేవారు. పరిహాసం చేసేవారు. ఆయన తల్లిండ్రుకొని నలినపద్మం పచ్చి కూర్చునేది.

సత్యం గూడా విచారంగా వున్నాడు. అతడు చాలా మందిని చూచాడు. కాని యిలాంటి గుంపు నెక్కడా చూడ లేదు. అతనికి భయం వేస్తున్నది. అతను ఏకాంతాన్ని కోరు తున్నాడు. అతనికి ఏకాంతమంటేనే యిష్టం.

తొమ్మిది తొమ్మిదిన్నరకు శాస్త్రీ ముగిసింది. ఇంట్లోకి వచ్చేసరికి పటగంటలై నది. పెన్నెల విరిసింది. సళ్ళిని, సత్యం మేడపైకి వెళ్ళి కూర్చున్నారు. చుట్టుపట్ల ప్రశాంతంగా వున్నది. అందరూ నిద్రావస్థలో నున్నారు.

సళ్ళిని పట్టగోడమీద కూర్చున్నది. అను మనసు నేదో కలత పెట్టుచున్నది. ఆమె తల్లివంటిది కాదు. ఇతర స్త్రీల స్వభావంవంటి స్వభావం కూడా కాదుమోదీ. ఆమెలో సాంస్కృ త్వికతయూలేదు. మనస్తత్వం వున్నది. యన్వయనల్ని మనస్థితిలో వుండి చంచలత్వం మున్నది. ఆమెను సరిగా అర్థమయిం చేస్తే మనకు అర్థమయేదేమిటంటే ఏదో వస్తువు తెయ్యవ ప్రమా అప్రమా సగంలో ఆగిపోయినట్లున్నది.

బుక్కిణి వివాహం యీమె ఆలోచనలను రెచ్చగొట్టింది. బుక్కిణిని యిదివరకు రెండు మూడు సార్లు చూచింది. పద్మనా భాన్ని పెండ్లికొంటూ ఒక సర్వాయం తమయింటికి వచ్చింది. ఆమెను గురించి యిదివరకు చాలా సంగతులు విన్నది. ఆమె... ఇలా... వివాహం చేసు కొన్నది... అదిగూడా ఒక బ్రాహ్మణితో... ఆమె చకితురాలై నది.

సత్యం గూడా సందిగ్ధావస్థలోనే వున్నాడు. సళ్ళినిగూడా పెండ్లి చేసుకొందామని ఎక్కడోమగు మేదోనని అని భయం. దానికి ఏమి జవాబు చెప్పదామం? అని ఆలోచిస్తున్నాడు.

ఏదైనా ఆలోచన తడితే అది అంత మంచిదిగా, సంతోషజనకంగా కనిపించడంలేదు. మరి ఏమి చేయాలి? తండ్రి సలహాను అవహేళనం చేయడం సులభంకాదు. ఈ ఆలోచనలతో అతనొకచోట కుదురుగా కూర్చుండ లేక పోతున్నాడు.

“నిద్ర వస్తున్నది?” సత్యం వెళ్లడానికి వంక పెట్టాడు.

“ఈ పండు వెన్నెలలో నిద్ర వస్తున్నదా? రోజూపోయే నిద్ర కాదా?” అన్నది సళిని.

సత్యం కూర్చున్నాడు.

“నేనూ ఆలోచించాను. మనం గూడా.....”

“నాకు నిద్రమొంచుకు వస్తున్నది. రేపు ఉదయమే తొందరగా వెళ్ళాలి.”

“నేను మాట్లాడితే సరి. ఏదో తొందర పనివున్న దంటావు. బయటకు వెళ్ళాలంటావు. ప్రస్తుతం నీ ధోరణి బాగులేదు. ఏ నాన్న గారు వచ్చి వెళ్ళినప్పటి నుండి చూస్తూవున్నాను, నీ ధోరణి మారింది” అన్నది సళిని.

“నీ అనుమానమే గాని ఏమీ మారలేదు.”

“అయితే యిలా ఎంతకాలమని వుంటాం— ఇది ప్రపంచం. నలుగురూ ఆడిపోసు కొంటారు. ముఖాలెన్ని వున్నవో నోళ్ళూ అన్నే.”

“ప్రపంచాన్ని గురించి చాలా తెలుసుకొన్నట్లున్నావే!”

“ఎలా చెప్పను?”

“నాకు తెలుసు నీవు చెప్పబోయే దేమిటో.”

“అనుకునేవాళ్ళు ఏమేమి అనుకుంటారో ఎలా తెలుస్తుంది? కాని మనం గూడా.....”

“అనుకు నేవాళ్ళు పెండ్లి చేసుకొన్న తరువాత గూడా అనుకుంటూనే వుంటాడు. ఇప్పుడు తొంప రేమిటి? అయినా నీకివ్వాలి యిచ్చి పట్టుకొన్న దేమిటి?” సత్యానికి వుండి వుండి తండ్రి మాటలు గుష్టికి రాసాగినవి.

“కాని...”

“భయపడకు. నే నింకెవరినీ పెండ్లి చేసుకోబోనడం లేదు. వెళ్లు. పండుకో-చాల ప్రొద్దుబోయింది.” సత్యం నళినిని క్రిందకు లీసుకొని పోయాడు. నళినికి శ్వాస బంధించినంత పని జరిగింది.

30

మరుసటి రోజు నళిని సత్యంతో మాట్లాడలేదు. ఆమె అలిగింది. ఆమెకు కోపం వచ్చింది. ఆమె హృదయానికి దెబ్బ తగిలింది. ఆమె అతనిని తప్పించుకు తిరుగుతున్నది. ఆమె యీ విషయం తల్లితోగూడా చెప్పలేదు. ఆమె నిష్పాలు కక్కుతున్నది. లోపలనుండి పై కుబుకి వచ్చే తుఫానును ఎలాగో అణచుకొంటున్నది.

సత్యంగూడా ఆమెకు నచ్చజెప్పటానికి ప్రయత్నించ లేదు. మాట్లాడితే మాటకు మాట ఎక్కడ పెరుగుతుందో నని అతని భయం. అత నామెను ఊరడించలేక పోతున్నాడు. తండ్రిమీద కోపంవస్తుంది. బాగా ఆలోచించి సిగ్గుపడు తున్నాడు.

పనిగూడా చేయలేకపోతున్నాడు. చౌదరిగారి వద్దకు వెడితే ఆయనగూడా కోపపడ్డాడు.

“ఏం బాబూ! ఇప్పుడు గీస్తున్న చిత్రాలు చూపించ వేం? ప్రస్తుతం చిత్రాలు వేయడంలేదా?” అని అడిగాడు.

“అవునండి. చాలా కొద్దిగా వేస్తున్నాను. ప్రస్తుతం ఫోటోగ్రాఫలను ఎవలాగై చేయడంలోనే సరిపోతున్నది.”

“ఆ పనిగూడా చేస్తున్నావన్నమాట?”

“చేయకపోతే జరగడంలేదండి.”

“చిత్రకారులు ఆకలితో మరణిస్తున్నారంటే ఎందుకు మరణిస్తున్నారు? వాను తమ ఆదర్శాలలో రాజీపడలేక పోతున్నాడు. ఎప్పుడైతే యిలా చేస్తారో చిత్రకారులంటూ ఉండరు.”

“కాని...”

“అవునవును. కష్టాలున స్తవి. నేనుగూడా అనుభవించాను. కష్టాలను సహించగలిగినప్పుడే చిత్రకారుడు పరిపక్వం చెందుతాడు. నీవీ పనిచేస్తే నీతోని కళాత్మకత తీరదు. సంపాదనగూడా అంతంతమాత్రంగానే పుగులుంది. ప్రతి దారికి గమ్యమంటూ పుగులుంది. కేవలం పొట్టకూడేకాదు కావలసింది.”

“జీ”

“సవయునరుగ్గొయింకొక చెడుఅలవాటు గూడా వున్నది. నాలుగైదు చిత్రాలు వ్రాసేటప్పటికే ప్రాణాలు దిగజారి గర్వం ఎగబాటుతోంది. నా అంతవాడు లేడని విజ్ఞప్తిగుత్తాడు. అందుచేతనే భారతదేశంలో యీనాడు చిత్రకారుల సంస్కృత చాల స్వల్పముగా నున్నది.”

సత్యాని కొత్తపబ్లింగ్ తాను గడవిన స్వతంత్ర జీవనం గుప్తికి గా సాగింది. అక్కడ తను నిర్బంధంగా చిత్రాలు

వేసుకొనేవాడు. ఈనాడు యిక్కడ గూడా చిత్రాలు గీస్తూనే వున్నాడు. కాని ఆ సంక్రమి, నిశ్చింతలేదు. పేరు ప్రతిష్ఠల కొరకు తన కళను విక్రయించుకొంటున్నాడు.

“స్వగా నీ మీద బాధ్యత లేమున్నవి? పెండ్లికాలేదు. నీ ఒక్క పొట్టుకు ఎలాగో సంపాదించుకోలేక పోలేవు. కళా సాధన చేయి.”

సత్యం మెదలకుండా కూర్చున్నాడు. ఆయన ఎదుట తన దుఃఖ గాథను వినిపింప దలచలేదు. అతను కాలాన్ని చంపడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. కాని కాలమే అతనిని చంపు తున్నది. కాసేపు యీ మిత్రుని వద్దకు వెడతాడు. కాసేపు ఆ మిత్రుని వద్దకు వెడతాడు. ఒంటరిగా వెళ్ళి సినిమా కూడా చూచి వచ్చాడు.

మనుషటికోజు గూడా యిరువురూ అలా కోపంగానే వున్నారు. సత్య మేదైనా అడిగితే సళ్ళిని పెడసరంగా జవాబు చెప్పేది. ఆమె నృత్య శిక్షకుణ్ణి గూడా పంపించి వేసింది. తల్లితో గూడా మాట్లాడడం లేదు. దీనికి దయ్య మేమైనా పట్టిందా అని తల్లికి అనుమానం.

సాయంకాలం పద్మనాభం వచ్చాడు. అతను చాల విచారంగా వున్నట్లు కనిపిస్తున్నాడు. ఆ విచారానికి కారణం తెలుసుకొని అందరూ లోలోపల నవ్వుకొన్నారు. బాపినీడు ఒక్కసారిగా అవ్యశ్యమైనాడు. అతని కొరకు వెదకి వెదకి పద్మనాభం విసిగి వేసారిపోయాడు. ఎరిగివున్న చోట్లకల్లా తెలిగ్రాము లిచ్చాడు. మిత్రుల యిళ్ళన్నీ వెలితాడు. కాని అతని బాడ కనిపించలేదు.

ఈ సంగతులనే యిదివరకు జరిగివుంటే సత్యం, నళిని పోట్ల చెక్కలయ్యేలా సవ్యేవారు. కాని యీ మాట విని ఒకరిముఖం లొకసొ చూచుకొంటూ కుంట్చున్నారు. ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడలేదు.

రెండురోజులతరువాత బాపినీకు ఎవరో చెడిపోయిన దానిని లేవదీసుకొని కొత్తపట్నం పారిపోయాడని అసలు విషయం బయటపడింది. అతను మాంచి మజాలోవున్నాడు. ఇన్నిరోజులకు అతనికోరిక తీరింది. అతను తనస్వంతయింటిలోనే వుంటున్నాడు. ఈ మద్రాసునగరంలోవున్నాడే గంద్రగోళము అతను సహించలేకపోయాడు. పెద్దచెట్టును ఒకచోటనుండి త్రవ్వి మరొకచోట నాటితే సామాన్యంగా ఎండి, మాడి పోతుంది.

ఈమాటవిని అంతా గొల్లున నవ్వాడు. ఇంతలో సత్యంపేర తెలిగ్రాంవచ్చింది. అంతా నిశ్శబ్దంగావున్నారు. అసంతకృష్ణశర్మ దేహస్థిలి ఏమీ బాగుండలేదట. ఇప్పుడా యింకాసేపా అంటున్నాడట. సత్యంమామ తెలిగ్రామిచ్చాడు. సత్యానికి పిడుగు మీదపడినట్లేనది. అతనికేమీ తోచలేదు. అతను కొత్తపట్నం తిరిగి వెళ్లాలనుకోలేదు. ఇప్పుడు వెళ్లక తప్పేదెలా?

ఆ రాత్రి మెయిలుకే అతను కొత్తపట్నం బయలు దేరాడు. అతనిని స్టేషనువరకు పంపించడానికి నళినిగూడా వెళ్లింది. ఆమె ఏడుస్తున్నది. సత్యంగూడా కళ్ళొళ్లుకొంటూనే సెలవు తీసుకొన్నాడు.

30

సత్యం మద్రాసు వెళ్లి నప్పటినుండి అనంతకృష్ణశర్మ ఆరోగ్యం సరిగా వుండడంలేదు. ఆయన వలసిని నానాటిక క్షీణింపసాగింది. మద్రాసు వెళ్లి నచ్చినప్పటినుండి మంచం పట్టాడు. సేవా శుశ్రూషలు చేయడానికగూడా ఎవరూలేదు. ఈయన లేవలేనికారణంగా కొత్తపట్నంలోని దేవాలయం సిరిగూడా అసహా యుడైన రోగినిబిలాగున్నది. పూజాపునస్కారాలమాట అటుంచి దీనిరాధన చేసే టిక్కుగూడా లేదు.

సత్యం రాత్రింబవళ్లు తండ్రివద్దనే వుంటున్నాడు. మందూమాకుం యిప్పిస్తున్నాడు. కోడూగునుంచి డాక్టరు రోజూ వస్తున్నాడు. కాని రోగ మేమిహా నిర్ధారణ చేయలేక పోతున్నాడు. అనంతకృష్ణశర్మ రోజురోజుకూ క్షీణించిపోతున్నాడు. ఎముకలుమూత్రం మిగిలాయి. సత్యం తండ్రిని మద్రాసు తీసుకు వెడితానన్నాడు. కాని డాక్టరు అనుమతించలేదు.

దగ్గరబంధువు విధవావిడ ఒకామెవున్నది యిగ్నో. ఆమె వంటచేస్తుంది. కొత్తపట్నంలోనున్న పరిచితులు, అపరిచితులు రోజూ వస్తూ పోతున్నాడు. దూరదూరాలనుండి చుట్టాలు గూడా వస్తున్నాడు. సత్యం ఇటు తండ్రిని అటు చుట్టాలను చూసుకోవలసి వస్తున్నది. మద్రాసులో సరికా దించిన డబ్బు కొద్దో గొప్పో వున్నది. దానితో సరిపట్టు కొస్తున్నాడు.

అనంతకృష్ణశర్మ కొడుకునంక చూస్తూ మంచంమీద పడి వున్నాడు. అతని ముఖంలో ఎల్లప్పుడూ ఒకే భావం గోచరిస్తున్నది. అది నిత్యవాత్సల్యం.

సత్యం బంధువులలాతా చేరి “ఇది మామూలు రోగం కాదురా నాయనా! మానసిక రోగం. మానసిక రోగానికి మందు లేదంటారు.” అనసాగాను. సత్యం మాట్లాడికుండా తలపూపేవాడు. ఈ రోగానికి తానే కారణమని మనసులో గుర్తించాడు. కాని గత్యంతరం లేదు.

“నీ వాయన యిష్టానుసారంగా పెండ్లి ఎందుకు చేసుకోవు! అలా పెండ్లి చేసుకొంటే నీవొక యింటివాడవుతావు. ఆయన ప్రాణాలు నిలుస్తవి.”

సత్యం సందిగ్ధంలో పడ్డాడు.

ఒకరోజు అసంతకృష్ణశర్మ సత్యాన్ని తన మంచము వద్దనే కూర్చుండబట్టుకొని యిలా అన్నాడు. “నీ తల్లి ఇవాళ పుండివుంటే...” సత్యం కనులలో నీరు తిరిగింది. అతనెప్పుడో మాతృవాత్సల్యానికి చూరమైనాడు. అందుచే అతను మాతృవాత్సల్యంకొరకు అట్టులు చాస్తున్నాడు. మాతృప్రేమకొరకు అంగలారుస్తున్నాడు.

“నేనింకా ఎన్నోళ్ళు జీవిస్తానో తెలియదు. నా మాట విని నీ మామ కూతుర్ని వినాహం చేసుకో. ఇప్పుడొక మెయన్స్ నవతి అయింది గూడా. చచ్చి స్కూల్ లోవున్న మీ అమ్మ యీ సంబంధానికి చాల సంతోషిస్తుంది. ఇవాల్టి సంబంధం కాదిది. తరతగాలనుండి వస్తున్నది. ఏమంటావు నాయనా!”

సత్యం శిలావిగ్రహంలా కూర్చున్నాడు. అతను భవిష్యజ్ఞానితాన్ని గురించి ఆలోచింపజూగాడు. అతను నీని కేమీ మాట యివ్వలేదు. కాని నీనిని పెండ్లి చేసుకోవాలనే దృఢ

సంకల్పం అతనితో వున్నది. అందుకనే ముందుగానే ఆమెకు మాటయివ్వలేదు. “తండ్రిగారికి నచ్చజెరితే యీ వివాహాని కనుమరించరా?” అనే ఆశతో యంతవరకు నెట్టుకొచ్చాడు.

“నాయనా! మంచి కుటుంబం. నా శిరిషేని నిలబెట్టు. జరిగినదేమో జరిగింది. నా మాట నిలబెట్టు. లేకుంటే ఏమి జరుగుతుందో ఆ భగవంతునికే తెలియాలి.” అంటూ సత్యం మామ సత్యానికి నచ్చచప్పాగాడు.

సత్యం మామ మాట్లాడలేక పోయాడు. పైగా తండ్రి చూపులు చూలాల్లా గ్రుచ్చుకొంటున్నాయి. ఆయన యిది వరకెన్నడూ తన నేమీకోరలేదు. పైగా ఆయనకున్న సర్వస్వం తన కొరకై బలిదానం చేశాడు. అమ్మ చనిపోయేసరికి నాన్నకు రెండివ వివాహం చేసుకోవడానికి తగిన సయస్య. తాని తన శ్రేయస్సు వాళ్ళందరినీ తనకు పోషించగలగా జరిగి దనే ఉద్దేశ్యంతో ఆయన ఆజన్మాతం విదురుడుగానే నిండి పోయాడు. తాను తెచ్చిన చేతి చేతులు సహించాడు. పొర పొరువైనా తనను పట్టేయటం అని ఎరుగడు. దేని సహాయంతో తాను పెరిగి పెద్దవాడై అభివృద్ధి చెందాడో ఆ వాత్సల్యలత నిపు డెలా త్రెంచినేయగలడు...? సత్యానికి యీ విషయాలన్నీ బాగా తెలుసు.

అతను వరండాలోకి వెళ్ళి కూర్చున్నాడు. అక్కడ నారాయణబాబా కూర్చుని వున్నాడు. అసంతకృష్ణశర్మ జబ్బుగా వున్నందున మంచి చెడ్డలు విచారించడాని కప్పు డున్నాడూ వస్తుంటాడు. అత సంతోషంగా... అందుచే వరం

డాలో నుంచే పలకరించి పోయింటాడు. ఇది గ్రామరివాజు. కట్టుబాటు.

నారాయణబాబా సత్యంతో ఎక్కువగా మాట్లాడలేదు. అత నిష్పక్షే మద్రాసునుండి వచ్చాడు. పనిపాటలు చూసుకొంటున్నాడు. ఇదినరకు అతనివంక కన్నెత్తి చూడని వారంతా యిప్పు డతనితో ఏదో ఒక వ కష్టమొకొని మాట్లాడడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు.

“ఎందుకు మోరాయిస్తావు? తండ్రిమాట విను బాబూ!” అన్నాడు నారాయణబాబా.

సత్యం మాట్లాడలేదు.

“పెండ్లి చేసుకో బాబూ! పెండ్లి చేసుకొన్నా అది వేష్యగనుక దానిని గూడా ప్రంచుకోవచ్చు. ఇటు మీ నాన్న గారి కోరికా నెరవేరుతుంది. అటు కాంచన అభ్యంతర మేమీ వుండదు.”

సత్యం మాట్లాడలేదు. ఈ అభిప్రాయాన్ని నారాయణ బాబా స్వయంగా వెల్లడించాడు. దీని వలన సంతోషమే కలుగుతుందో, దుఃఖమే కలుగుతుందో ఎవరూ చెప్పలేరు. సత్యం యీ మాటలు వినిపించుకోదలవలేదు. “యింట్లో నుంచి ఎందుకు వెళ్ళిపోగూడదు?” అనుకొన్నాడు. “తండ్రికి నిజం చెప్పేస్తాను. అప్పుడూ ఆసద విసుచుకు పై నబడవచ్చు. చూస్తూ ఏమి జరుగుతుందో” అతనింట్లో వుండలేకపోయాన్నాడు, పారిపోలేక పోయాన్నాడు. తండ్రి కనులు నిరంతరం అతనిని వెన్నాడుతున్నట్లు తోస్తున్నదానికి.

అతను చేలగట్ల వెంబడే పడి కోడూరువైపు వెళు
తున్నాడు. ఈ చేలగట్లలో నుంచే అతని జీవిత భాగ్యరేఖ
ఉదయించింది. తా సహనాధిపని భావిస్తున్నాడు. ముంచంలో
పున్న మూడుకాళ్ల ముదుసలిని విడిచి పారిపోవాలనుకొం
టున్నాడు. కాని ఎవరో అతనిని వెనుకకు లాగుతున్నట్లు
భావిస్తున్నాడు. అతను అడుగులు వేస్తున్నాడు.

అతను వంతెన వద్దకు చేరాడు. విచారంగా పిట్టగోడ
మీద కూర్చున్నాడు. నీళ్ళవంక చూడసాగాడు. నీళ్ళల్లో
నలిని ప్రతిబింబం కనిపిస్తున్నట్లు తోచిందతనికి. “నలిని మెడల
నా కత్తవ్యాన్ని నిర్వహించవలసిన బాధ్యత నామీద వున్న
దంటే తాగి మెడల నా కత్తవ్యాన్ని నిర్వహించవలసిన
బాధ్యతగూడా నామీద నున్నది.” ఈ ఆలోచనలతో అతను
ముందుకు సాగిపోకున్నాడు. వేణుగోపాలరావు కోడూరు
నుండి వస్తూ ఎదురు పడ్డాడు.

“మీ నాన్నగా రెలాగున్నాడు?” అన్నాడు వేణు
గోపాలరావు.

“అలాగే వున్నారు.”

“నే నాయనను చూస్తామనే నాడుకున్నాను. మరి
నీ వెక్కడకు వెళుతున్నావు?”

“కోడూరుదాకా వెళ్ళివద్దామని.”

వేణుగోపాలరావు కొత్తపట్నంవైపు వెళ్ళాడు. వేణు
గోపాలరావు సత్యంలో అంతకు ముందెప్పుడూ మాట్లాడ
లేదు. అసంతకృష్ణశర్మతో అతనికి పూర్వంనుండి విరోధ

మున్నది. ఇప్పుడాయన జబ్బుగా వున్నాడని విని ఉండబట్టలేక చూచిపోదామని వస్తున్నాడు.

వేమిగోపాలరావు వెళ్లడం చూచి సత్య మిలా అనుకొన్నాడు. “ఆజన్మవిరోధులై వుండి గోగంతో ఉన్నాడంటే చూడడానికి పోయినాడు. మరి నేను కన్నకొడుకునై వుండి పారిపోయానను. విశ్వాసఘాతమణ్ణి.”

అతను కొత్తపట్నంవైపు మరలాడు. కాని తండ్రి కోరిక నెరవేర్చాలా లేదా? ఒకనిశ్చయానికి గాలేకపోయాడు.

3.2

ఎలియట్టుబీచిగో జనం గుంపులు గుంపులుగా చేరారు. నాలుగుకూతులు నిలబడివున్నవి. నొకర్లంతా అటూ యిటూ పరుగెత్తుకున్నాను. చాలమంది స్త్రీలుగూడావున్నారు. వెన్నెలతీరిచి కాస్తున్నది. సముద్రం డుక్కింగతరంగ పంక్తులతో ఘోషపెడుకున్నాడు. అద్భుతమైన సంగీతం. అద్భుతమైన దృశ్యం.

కోడూరుజమిందాసుగారు తన స్నేహితులతో కలిసి పిక్నిక్ చేస్తున్నాడు. ఆదివాసాయనపు జమిందాసుగారి మిగతా స్నేహితులు చాలమందివున్నారు. సఖినిని, కాంచనను గూడా ఆహ్వానించారు. సఖినికి స్వత్యంసేర్చే అతను పిక్నిక్ ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తున్నాడు.

ఎలియట్టుబీచి ముద్రాసుకు దక్షిణంగా అడయాసు సమీపములోనున్నది. అక్కడెప్పుడూ జనం అంతగావుండదు.

సాధారణంగా ధనవంతులే అక్కడకు వెడతారు. నారి
పిక్నిక్ లే ఎక్కువగా జరుగుతుంటవి. పిక్నిక్ లేనప్పుడా
ప్రదేశమంతా నిర్జనంగా, భయంకరంగావుంటుంది. ఒకటి రెండు
స్మారకచిహ్నాలున్నవి. అవి సమద్రంలో మునిగి చనిపోయిన
ఇంగ్లీషువాళ్ళవి. దూరంగా బెస్తనాళ్ళగుడి ఉలున్నవి. గవర్నరు
గారికోసమని చిన్నబంగళాగూడా వున్నది. కాని ఎప్పుడూ ఖాళీ
గానే వుంటుంది. దగ్గరలో కొబ్బరిచెట్లున్నవి. ఒకనైపు చాల
దూరంవరకు సరివితోటలున్నవి. తరువాత అడయూరు కళా
క్షేత్రంలోని పెద్దపెద్ద బంగళాలున్నవి.

చాలాకోజులనుగి కోడూరుజమిందానుగారు యీ
పిక్నిక్ ఏర్పాటు చేయాలనుకొంటున్నాడు. ఇప్పటికి అనకాశం
చిక్కింది. నళినిని కృష్ణిలోపెట్టికొనే యీ పిక్నిక్ ఏర్పాటు
చేసినట్లు తోస్తున్నది. సత్యం కొత్తపట్నంలో తండ్రి సేవా
శుశ్రూషలో మునిగివున్నాడు. నళిని కాంచనతో ఒంటరిగా
యింట్లో వుంటున్నది.

నృత్యశిక్షకు డామె సమక్షంలో జమిందానుగారి కోరిక
వుంచాడు. ఆమె అంగీకరించలేదు. “తండ్రి చావుబ్రతుకుల
మధ్య ఆయనక్కడ. నేనిక్కడ విందు...” అన్నదామె.

ఇంతలో కాంచన అందుకొని “నీ వేమో అతనంటే
ప్రాణాలు విడుస్తున్నావు. నీచుట్టి అతని కేమీ లక్ష్యం
లేదు.” అన్నది. ఇంతలో తల్లి యిలాంటి మాటలుంటే
కసుంకొనేది. సత్యం మూడు వివాహ విషయ మెత్తేసరికి
అతను ఉదాసీనంగా వుండిఉంచిన ఇప్పుడు మి కేమిచేయాలో
తోచడంలేదు. ఆమె సంవిగ్ధావస్థలో ఉంది. ఒకనిశ్చయానికి
రా లేకపోతున్నది.

జమిందారుగారి ఆహ్వానాన్ని గురించి నృత్యశిక్షకుడు రోజూ పాఠం చెప్పినట్లు చెప్తున్నాడు. పిక్నిక్ అంటే నళినికి మొదట్లో ఉత్సాహం లేదు. రోజూ నృత్యశిక్షకుడు వచ్చి అనేక విధాల వర్ణించి చెప్పేవాడు. కాంచన దానికి తాళం వేసేది. రాత్రిం బవళ్లు సత్యాన్ని ఆడిపోసుకోవడమే ఆమె పని. ఆమె దృష్టిలో కోమారు జమిందారుగారు భగవంతునితో సమానం. వయస్సులో వుండగా ఎప్పుడైనా 'ఆయన మనిషిని అవుతానా' అని కలలుకనేది. సాపం కలలు కలలుగానే వుండిపోయినవి. ఆ అనకాశం చెల్లెలు జమునకు దక్కింది. ఇప్పుడెన్నేళ్లు వచ్చినా ఆ చెల్లెలుకే అణగి మణగి వుండవలసి వచ్చింది. దాని ముందు తల వంచుకు తిరగవలసి వస్తున్నది. బహుశా ఈర్ష్యగా గూడా వున్నదేమో? ఏమైనా సరే నళిని జమిందారుగారి పిక్నిక్ కు వెళ్ళి తిరవలసిందే అనుకొన్నది.

నృత్య శిక్షకుని కిప్పుడు మంచి అనకాశం దొరికింది. “చూడమ్మాయ్ ! నీ నొక్కదానివే వెళ్ళవలసిన పనిలేదు. మీ అమ్మ గూడా వెంటనస్తుంది. పెద్దవారి ఆహ్వానాన్ని తిరస్కరించడం శ్రేయస్కరం కాదు.”

కాంచన గూడా నళినికి యిరవై నాలుగు గంటలు ఉన్ననీ లేనినీ నూరిపోసేది. మంచి చెడ్డలు చెప్పేది. నళినిని ఒప్పించాలని ఎన్నో విధాల విప్రులు పెట్టేది.

తుట్టకుడుకు నళిని పిక్నిక్ కు వెళ్ళడానికి ఒప్పుకొన్నది. సాయంత్రము సద్మనాభం వచ్చేసరికి యీ విషయం చెప్పింది. ఈ మాట విసగానే అతను ఎగిరి గంతువేశాడు. ఎదుకంటే ఇది అతని కర్తవ్యం. అతను రోజూ వస్తూ పోతూనేవున్నాడు.

సినిమా పాటలు నేర్చుకూనే వున్నాడు. నళినికి ఎన్నో ఆశలు చూపిస్తూనే వున్నాడు. గంటల తరబడి మాడ్చాడుతూనే వున్నాడు.

నళిని బలవంతంగా అతని పైపురు మొగ్గు తన్నది. కారణం సత్యం ఉదాసీనత కావచ్చు. పద్మనాభం నేర్పు తున్న సినిమా పాటలు కావచ్చు. లేక సినిమాలలో యాక్టు చేసి పేరు ప్రతిష్టలు సంపాదించాలనే అభిలాష కావచ్చు. ఈ ఆకర్షణ ఎందుకో. సరిగా అర్థం కావడం లేదు.

“నీవు జమీందారు చేతిలో చిక్కవద్దు. వారు నమ్మక ద్రోహం చేస్తారు. పెద్ద రాతికింద వ్రేలుపెడితే నలుగుతుంది. కోడూరు జమీందారుగారి విషయం చెప్పనే అవసరం లేదు. నీ పిసతల్లి నే చూడు.” అంటూ పద్మనాభం ఫిల్ము కళాకారు నిలా తన సంభాషణ చదువ సాగాడు.

పద్మనాభం యిలా అంటాడని నళిని ఊహించవలెనా లేదు. అతని పిక్నిక్ క వెళ్లమనే ప్రోత్సహిస్తూ ఉనుకొన్నది. అది నిలా నలహ చప్పీసక అతని యడల మరీ ప్రసన్ను రాలె నది.

“మరి నేను మాట యిచ్చానే?”

“సరే. కొంచెం జాగ్రత్తగా మసలుకో. మీ అమ్మను గూడా వెంటబెట్టుకు వెళ్ళు.” అన్నాడు పద్మనాభం.

నళిని చిరునవ్వు నవ్వుతూ, కండ్లు త్రిప్పుతూ అతనివంక అదోలా చూడసాగింది.

“కాని నళిని!... నీవు గూడా... యి విధంగా... మన యింపుకూడా చిక్కవోట... మీ అమ్మ చెప్పలేదా?” అత

నేదో చెప్పబోయాడు. సలిని భావభంగమును అధ్యయనంచేస్తూ
అతను తూచి తూచి మాట్లాడుకున్నాడు. సలిని చిరునవ్వు
నవ్వుతూనే వున్నది. కాని 'మొవట్లోనే యీ విషయం తెలిస్తే
బహుశా పిల్లలం అతనిమీదకు చూకేటి.

పద్మనాభం చిరునవ్వు సవ్వి ఊరకొన్నాడు. "స రే.
మంచిది. నాకు కొంచెం పసి వున్నది. వెళ్లి వస్తా" నంటూ
వెలి పోయాడు. తాను సలినిని పెళ్లి చేసుకొంటానని కాంచ
నతో పద్మనాభం లోగడే చెప్పి వున్నాడు. కాంచన యీ
మాట విని ఉలిక్కి పడింది. నలుగురూ తన యింటికి వస్తూ
పోతూ నుంచాలని కాంచన కోరిక. సలిని వినాహ బంధంలో
చిక్కు కోరాడని ఆమె తలంపు. వినాహం మాట ఎత్తనంత
వరకు పద్మనాభం ఆమెకు బాగానే వచ్చాడు.

సలిని ఏకానికేట వెళ్ళింది. జమిందారుగారు సంతోష
పెట్టడాని కనుక్షణం ప్రయత్నిస్తున్నాడు. తల్లి నోకరల్లో
మాట్లాడుతున్నది. జమిందారు గారికి యితర ఆలోచనలు
విషయం పట్టలేదు. సలిని చాలనేవటివరకు మానంగా వున్నది.
ఎన్నో విధాల బ్రతిమాలితే అప్పుడు మాట్లాడింది. ఆమె
పసిపిల్ల కాదు. ఆమె కన్నీ విషయంగా సమగ్రంగా తెలుసు.
తెలిసికూడా ప్రాణాలు బిగబట్టి వారితో మాట్లాడుతున్నది.
బహుశా తప్పనిసై మాట్లాడుతున్నది కాని ఆమెను నాట్యం
చేయమని కోరగానే ఆమె నిర్మోగమాటంగా నిరాకరించింది.

అయినా జమిందారుగారు చాల సంతోషంగా కనిపిస్తు
న్నాడు. ఆయన సలినిని నినిహించు చూడడామని ఆహ్వానించాడు.

నళిని ఆయన వెంట సినిమాను చూచాని కంగీకరించలేదు.
జమిందారుగారు ముఖం చిన్నబుచ్చుకొన్నాడు.

పదకొండు, పన్నెండు గంటలవరకు పిక్నిక్ జరుగు
తూనే వున్నది. పన్నెండున్నరకు జమిందారుగారు తన
కారులో నళినిని, కాంచనను వాళ్ళ యింటివద్ద విడిచిపెట్టాడు.
యన్యవసంతం తిరిగి వచ్చిస్తూ కాంచన ఆనందానికి మేర
లేకపోయింది.

33

ఉదయం నళిని చాల ఆలస్యంగా నిద్ర లేచింది.
ఆమెకు నిత్యకృత్యాలు తీర్చుకోవడానికి గూడా బద్ధకంగా
వున్నది. ఆవలిస్తున్నది. కిటికీలోనుండి కొబ్బరి చెట్లవంక
చూస్తున్నది. వాటికి కట్టిన పీఠలూ యిటూ కడుపు
తోన్నది. నేస్తున్నది. పువ్వులన్నది. ముఖంలో యీ
భావం కనిపిస్తున్నది.

రోజు ప్రొద్దుక్కేవరకు నిద్రపోయే కాంచన ఈరోజు
నళినికంటే ముందే లేచింది. ఏదో అప్పుటిలోకి పోదన్నట్లుగా
వంటిట్లోకి పోయేది ప్రదిరోజూ. ఇవాళ తల్లి వారేసరికి
ఉప్పా, కాఫీ చేసింది. ఎండి పులిపోయిన ఆమె చెక్కిళ్ళలో
నేను కెంపువసం కనిపిస్తున్నది. ఆమె ముఖం వికసించినదానిలా
వున్నది.

నళిని ముఖం కడుగుకొని పలహారం చేయకుండానే
దుప్పటి ముసుగుపెట్టి మరల పువ్వుతోన్నది. ఆమె బుట్టి ఆరో
చసలతో నిద్రిస్తోయింది. “నన్నొచ్చే నమయ్యారో నేను

జమీందారుగారి డిక్టేటర్లు వెళ్ళడం సమంజసమేనా?" ఈ ప్రశ్న కనేక జవాబు లొచ్చేవి. ఈ జవాబుల బొచిత్యా నొచిత్యాలను గురించి మరల శంక చేడి. ఆ మె సంద్విగ్ధావస్థలో పడి కొట్టుమిట్టాడుకున్నది. తనలో తా నిలా ప్రశ్నించుకొంటుంది. "నే నేం చేశాను? నేను రంగస్థలంమీద నాట్యం చేస్తుంటే సత్యం బయట కెక్కడకూ వెళ్ళకుండా అక్కడే కూర్చుంటావా? నా కీ మంత్రం అధికారంలేదా?" అని కొంచెంసేపు నిశ్చేతంగా కూర్చునేది. మరల అంతలోనే కల వర పడేది. తనను తాను అపరాధినిగా భావిస్తున్నదామె.

"ఏమమ్మా! పలహారమన్నా చేయలేదు?"

"ఊ" సగ్గిని ఏదో సమాధానం చెప్పవలె నను కొన్నది. కాని చెప్పలేదు.

"నీవు తినకపోతే నేనూ తినను" అన్నది కాంచన.

సగ్గిని కెండవ స్కూరు ఒత్తిగిలి పంపకొన్నది.

కాంచన గడిపమీద కూర్చుని గతాగతాగింది. "ఇన్ని రోజులూ నిన్ను పెంచి పెద్దదాన్ని చేసింది ఇందుకేసంటే? చెప్పకున్నాను. చూడు. తల్లిమాట పెడచెవిని పెట్టి ఎక్కడంటావో చూస్తూ. తల్లిని మరచిపోయిన వాళ్ళే నరకం యీ ప్రపంచమంతా బాగుపడితేదు. తెలిసిందా? ఏం తప్పుకు పని చేశావని యిలా బాధపడతావు. ఇది మన కులవృత్తి. తర తరాలనుండి వస్తున్నది. ఎవరి కులవృత్తి వారి కున్నది. అందరికీ అన్ని వృత్తులూ వున్నాయి. జమీందారుగారు పెద్ద మనిషి. నే నవడైనా కాడే ముందాకొనుకు చక్కకు తీసుకు వెళ్ళానా? నీవు పూర్తిగా, పనినిదైనా నా నా కూతురువేనని

తెలుసుకో. ఆ పూజారి బ్రాహ్మణి పెండ్లానిని కాపు. కాలేవు. వేళ్ళ కుంకుమ చేయగూడని పని నీ చేయూ చేయలేదే? ఈ నిరర్థక బ్రాహ్మణితో నీ జీవితం పాడు చేసుకోవడం నా కష్టంలేదు. పెద్దదానను. చెప్పికున్నాను. తరువాత నీ యిష్టం.” అంటూ సముగూతూ వెళ్లిపోయింది. కాని వెళ్లేది ఎక్కడకు? కాసేపు వరండాలో అంటూ యింటూ కాలు గాలిన పిల్లిలా దిరిగి నురల లోపలకు వచ్చింది.

“అయితే నీవు పలహారం చేయనా? నా మాటలు నీకర్థంకాలేదా?”

“అబ్బా నన్నెందుకు వేధిస్తావే?” అంటూ నళిని లేచి ఉప్పొరినసాగింది.

“నాకు తెలుసు. మా అమ్మాయి తెలివి తక్కువది కాదని, ఈ ప్రపంచములో ఎవరి పనులు వారి కున్నవి.”

“అవునవు” అంటూ జమీందారుగారు ముందు సూచనైనా చేయకుండా ఎకా మక గదిలో జొరబడ్డారు. ఇది మర్యాదహీనమైన పని. తల్లి ఎదుట నళిని ఏమీ మాట్లాడలేక పోయింది. ఆయన హడావుడిగా కూర్చున్నాడు.

జమీందారుగారు కాంచన చెవిలో “నీవు చెప్పేది యదార్థం. ప్రపంచములో షాక్టరులు లేనిదే శా లుండవచ్చు. జమీందారులు లేని దేశా లుండవచ్చు. స్త్రీ డక్టరు లేని దేశా లుండవచ్చు. రాజకీయ నాయకులు లేని దేశా లుండవచ్చు. కాని వేశ్యా వృత్తి లేని దేశా లెక్కడా లేవు.” అనిఅంటూ నవ్వసాగాడు. కాంచనగూడా తన బోసి నోటితో నవ్వింది.

“నిద్రమర్త వవలింనా?” అన్నాడు జమీందారు సళిని వంక తిరిగి. ఆ సమయంలో తలవంచుకొని తండుగుడ్డ తీసికొని స్నానాల గదిలోకి వెళ్ళబోయింది.

“కుంకోచ్చి. ఎలా పోతోందివే. నీవు చాలా మంచి బానివిలా కనిపిస్తున్నావు. నీవు బాగా నాట్యం నేర్చుకోవాలని నా కోరిక. మళ్ళీ నాకు నాట్యకట్టలు చాలామంది వున్నాను. నీవు వాళ్ళందరినీ తలవన్ని పోవాలి ... ఒక్క పర్యాయం పేరు సరిపాడించావంటే ఇక సినిమా రంగంలో నీ పేరు మోత మోగి పోతుంది. ఏమంటావు కాంచనా?”

“తమకు యదార్థం తెలివిస్తున్నాను.” అన్నది కాంచన. కాని సళిని ఆయనవంక కన్నెత్తి అయినా చూడలేదు.

“నీవు అలసిపోతున్నావు. నేనుగూడా వెళ్ళాలి. సాయం త్రం అడయానులో నేనా కా విహారానికి నీవు తప్పక రావాలి. వస్తావా?” అన్నాడు జమీందారుగారు.

“కాని...”

“ఏమీ అడ్డు చెప్పవద్దు. ఏం కాంచనా?”

“అయ్యా!”

“ఎప్పుడేది కానలెనన్నా కలుగు చెయ్యి. నీవు డబ్బుకు యిబ్బంది పడగూడదు. మీకు బాధపడుతుంటే నేను సహించ లేను.” అంటూ ఆయన వెళ్ళి పోయాడు. సళిని కిడేమీ సచ్చ లేదు. కాని ఏమి చేయగలదు?

సళిని వచ్చినచేసి బట్టలు మార్చుకొని గదిలో కూర్చున్నది. ఇంతలో స్వప్నశివకుమారు వచ్చాడు. ఆయన ఆలోచన

సరిగా లేదని వంక పెట్టింది. ఆమె ఏదో ఆలోచిస్తూ గదిలో అటూ ఇటూ పచ్చాడు చేస్తున్నది.

కొంచెం స్వేచ్ఛిన తరువాత పద్మనాభం వచ్చాడు. అతను జమీందారుగారి వద్ద నుండి వస్తున్నాడు. అతని జేబు బంగారుగా నున్నది. అతను తన బోకకు డబ్బు వసూలు చేసు కొన్నాడు — అతడు పిక్నిక్‌లో పాల్గొనకపోయినా అతని సలహామీదనే సళిని కొరకు జమీందారుగారు పిక్నిక్ ఏర్పాటు చేశాడు. ఇక్కడ అతను సళినికి జమీందారుగారి అవగుణాలన్నీ వర్ణించి చెప్పాడు. పద్మనాభం దొంగతనం చేసినా అతని కాలి పాడలుసువాడూ గుర్తుపట్టలేనట్లుగా చేస్తాడు. అతనికి ఒక నోసుకాచా, అనేక నోసు లున్నవి. ఒక హృదయం కాచా, అనేక హృదయాలున్నవి. అతడనేక వ్యక్తుల సమూహ మవగలడు. ఒక్కొక్కప్పు డేకాకి అచ్చుతాడు. మరొకప్పుడు మరొకటవుతాడు.

“సళిని! నిన్న నీ నా పిక్నిక్‌కు నాథడం మంచిదిగాదు. ఎంత చెడ్డవేను వస్తుంది? సత్యానికి తెలిస్తే సాప మత నేమనుకొంటాడు? ఏమిజరగునందో తెలియదు” అన్నాడు పద్మనాభం.

“తెలిస్తే కొంపలేనిగా మునిగిపోవులే. అతనేం పుస్తై కట్టాడా? లేక డబ్బుపోసి కొన్నాడా? ప్రపంచం భస్మమై పోదులే” అన్నది కాంచన.

సళిని విచారంగా నక్కమీదకు మండ్చిన్నది. ఆమె సంద్విచ్‌తో పడింది. పద్మనాభం కాంచనతో యిలా అన్నాడు.

“నేనేదో ఒక్కమాట అన్నాను. ఇంతలో నీమేమో చూసి పోశావు” అత నొక్కక్షణం మాట్లాడలేదు.

“నీవిలా ఎంతకాలమని కూర్చుంటావు? గా. కాసేపలా తిరిగివద్దాం. బయట కారు సిద్ధముగావున్నది.” అన్నాడు పద్మనాభం.

“కాని...”

“నీ వెళ్ళదూ కాని...కాని అంటావు. భయపడకు. నా వెంటన స్తే సత్యమేమీ అనుకోకులే. అతనికి తెలుసు నా సంగతి. ఇలా ఎంతసేపని బాధపడతూ కూర్చుంటావు.”

సళిని తల్లి వంక చూచి ఆమె సమ్మతించుచుకంగా తల త్రిప్పడం గమనించి పద్మనాభంవెంట బయలుదేరింది. ఆమెకు, ఆమెతల్లికి, ఆదినారాయణకు, సత్యాన్ని ఎరిగివున్న మరెకొంత మందికి తప్ప జమిందారుగారి పిక్నిక్కి సళిని వెళ్ళిందని తెలియదు. ఈ విషయం సత్యానికి తెలియగూడదని ఆమె తలుస్తున్నది. ఒకవేళ పద్మనాభం చెబితే...?

పద్మనాభం ఆమెను ఆదినారాయణ యింటికి తీసుకు వెళ్ళాడు. సళినినిప్పుడు ఒత్తిడిచేయవలసిన అవశ్యకతలేదు. ఆదినారాయణ యవ్వసం తిరిగి వచ్చినట్లు ఆమెలో చాలసేపు సరసాలాడాడు. భోజనసమయమైనది. సళిని కళ్ళి కాదులో కూర్చున్నది. పద్మనాభం చాలుగా ఆదినారాయణతో సలహా సంప్రతింపులు జరుపుకున్నాడు. బహుశా డబ్బువిషయం కావచ్చు. ఆదినారాయణ పీనాసివాడైనా పద్మనాభంముందు గుప్పిట ముడువలేడు.

సళిని పద్మనాభంతో యిగా అన్నది. “ఇవాళ జమిం దారుగారు మరల కలుగు చేశారు. ఏమి చేయాలో తోచడం లేదు. ఆపదలో చిక్కుకొన్నాను.”

“నేను మొదటనే చెప్పలేదూ. ఆయన వలలో చిక్క పడ్డని. చూస్తున్నావుగా ఆయనగారి వాలకం?”

“కాని నేనేమి చేసేది? ఆరోగ్యం బాగాలేదని చెప్ప తాను. ఏమో సత్యమెప్పుడు వస్తే తేలియదు?”

“అలా చేయబోరు. వారు మొండి మూడొకొడుగు. రక్తం కండ్లచూట్టానికి గూడా వెనుకాడడు. అన్ని ఏర్పాట్లు నేను చేస్తాను. ఇవాళ నీవు షిఫ్టువలసే వుంటుంది. వీళ్ళతో బాగ్రత్తగా మెలగాలి.”

సళిని అతనినడక భయంగా చూడసాగింది. పద్మనాభం మీద ఆ గురు నిశ్వాసం కుదిరింది. అత నేమి చెప్పటే అది చేయవలసిన స్థితిలో పడిన దామె.

“భయపడరు. నేను సత్్యానికి ఉత్తరం వ్రాస్తాను.” అతను సళిని యింటిలోనే భోజనంచేసి సళినితో కంచ సతో చాలసేపటివరకు మాట్లాడుకుని కూర్చున్నాడు.

సాయంత్రం సళిని నో కావిహరి నాటిక పెద్దిక తప్పలేదు. స్పృశ్య శిక్షకు ముందు పాటుబెట్టుకు వెళ్ళాడు. పిల్లి యింటి లోనే వున్నది. నోకతో వా కొంపు రే వున్నది. జమిందారు... సళిని.

ఆయన యింటికి చే రోడ్డు అడ్డంకాల్ని అయిపోయి. ఆయన కను లక్ష్మ జలపూరితాలైనవి.

3౪

సత్యం పూరిస్తోయాడు. అతని కొక్కసారిగా జీవితం సూర్యంగానూ, ప్రపంచం విజయరథంగానూ తోచ సాగింది. అతని పనినన్నిటాను సాధనలన్నీకీ ముగిసినానిలా కన్పిస్తున్నాడు. తండ్రి మరణం అతనికి జీవితంపై విరక్తి పుట్టించింది. అతను కొత్తపట్టుకోవడం ప్రారంభించాడు. పెంటనే మరచాడు వచ్చినది. సన్మనాభం యిప్పటివరకు సత్యానిక ఉత్తరం ప్రాప్తమైన సాక్షిగా చెప్పడం నేనన్నాడు.

తాను సూర్యునివలె కన్ను తెరిచిన ముందే భగవంతుడు తల్లినిడ తనవివాద పరిధిలోకి చేశాడు. జీవితంలో మిగిలిన తండ్రి సహాయం గూడా తొలగించాడు. అతని నేకాకి. అతనిముందు జీవిత మున్నది. భవిష్యత్తు సున్నది. ఈ సంఘర్షణ లతో అతను భయభక్తితో ప్రతిస్పందనగా కూర్చున్నాడు. అతనికి జీవితం సాధనగా కన్పించ సాగింది. మృత్యుదేవత అట్టహాసాలముందు తన కామలక్ష్మి సర్వకంగా, నిష్కలంగా తోచసాగినవి.

అతను చాలా కోరికలు కలిగి ఉన్నాడు. సని చేయ వలెననే కోరిక గూడా కలిగి ఉంటుంది. దేవునికి యిక్కడకు అక్కడకు విడిగిస్తాడు. తండ్రి మరణానికి తానే కారణ మని, అపరాధిని భావిస్తున్నాడు. తండ్రి కోరిక నీచస్థైర్యే ఆయన యిప్పటివరకు జీవించే పాటిమో ?

పట్నంగా సనిచేయకుండా బ్రతికడం చాలకష్టం. మరణం కోరికొన్నా తొంగిచూడడంలేదు. మృత్యువు అట్టచివరి నది తన గమనం మూలమునే మూడు మూడుగా విభజిం

నానిని అనిన నాననమును నానోష పెట్టమని ప్రయత్ని
 స్తున్నది. కాని అది ప్రయోగ మయ్యి, కష్టమయ్యి గోచ
 రిస్తున్నది. ఇప్పుడు మనము అభావం చేయమని పై కెగ
 బ్రహ్మ పట్టుపట్ల నున్న పట్టువీరకు గ్రాకే లతిలాగున్న
 పామరైదు యిచ్చు. కాని యీ విషయం సత్యమికి తెలిస్తే
 అదిను గాను విడిచి వట్టి శోతాచేమో ననే భయం కూడా
 వున్నది. అందుచే ఆ మి యితరత్రా సుర క్షిప్తమైన ప్తానం
 కొరకు పట్టుకొని కనపెట్టున్నది. ఇది నిజం. సత్యం
 లేనప్పు డొక విధమైన ఆలోచనలు వస్తున్నవి. సత్యం
 ఉన్నప్పు డొక విధమైన ఆలోచనలు. చిన్ననాటి స్నేహం.

చివర నమిచ్చు. ఇట్లో కూర్చుంటే పొట్టగడవదు.
 పైగా నానిని పోషింపవలసిన బాధ్యత. తాత తండ్రి లిచ్చి
 పోయిన ఆస్తినిను లేమీలేదు. సంపాదించినది తండ్రి తండ్రి
 గారి మందు మానులకు గర్భయింది. అప్పుడుగూడా పురిగి
 పోయి ప్నవి. ఇట్లందులు గోత్ర గోత్రం పురిగి ప్నవి. నానోష
 పట్టుకొని నానోషనానయినను నానోష పట్టి వున్నది. నానోష
 అకస్మాత్తుగా పురిగి ప్నదికి ఏదో అపవ ము నుకొచ్చినట్లు
 తొందరిన కాల్చిందనట్లు నానగుతున్నది.

చిత్రకామం వృత్తి కొన్నామ వసంతము కొన్నామ
 వసంతము. అందు చాలు గోత్రాలు వసకొరల్ల వసకామం.
 కాని చంద్రి పని ఒక్కటి గొరకలేదు. చివరకు పచ్చనాభం
 వేర్వేరుగావట స్త్రాడియోలో పనిచేయటానికి ఒప్పుకున్నాడు.
 స్త్రాడియోలో పనిచేయట ముతనికి యిష్టంలేదు. కాల్చిందనట్లు
 స్త్రాడియోలోనే నానోషం. కానన పని పోయినా

చేసుకోవడానికి సమయం దొరకదు. ఏం చేస్తాడు. నిధిచేక ఒప్పుకొన్నాడు.

ఇంకా ఏమీ పనిలో ఉన్నాను. సాయంకాలం ఎప్పుడైనా సత్యం యింటిదగ్గర వుంటే నళిని పూడదు. ఒక వేళ ఎప్పుడైనా యింకా ఏమీ యింట్లో పూడవలసిన స్త్రీ సూత్రీ, పోటీలతో ఒకటి మీద చూడకు నేనానోపా చ్చేసుకోంటూ వుంటేనాను. అది కష్టమిద విశ్రాంతి దొరకు పున్నది. ఇలా జరుగుచున్నప్పటికీ సత్యం నళిని హృదయ సేమ నుంచి పూర్తిగా తొలగ లేదు.

ఒక రోజు పద్మనాభం వచ్చి “నళిని ముదాను సంగీత సభలో నాట్యం చేయాలని బయోదాయం గాన కోరినాను. ఇలా అయితే ఆమె పేరు బయటకు వస్తుంది. సినిమా మీద దల కాగానే నళిని పేరు మోత మోగిపోయింది. నళిని పేరు ప్రసిద్ధిలమిదే సినిమా సభలలో ఆధారపడి వున్నది. సర్. ఫిల్ము సంగీత ఆచలమైంది. నాట్యశాస్త్ర పాఠశాలలో పాఠ్యం నళిని నాట్యం చూస్తాను. నాట్యం చేసి నాట్యం వచ్చిందంటే నళినిచేసిన సాధన ఫలమైన వనుకో, చెలిసిందా?” అన్నాడు.

నళిని దగ్గరలోనే కూర్చునివున్నది. ఆమె సిగ్గుతో చిరు నవ్వు నవ్వుకున్నది. సత్యం ప్రశాంతంగావున్నాడు.

“సభాసదులందా చూపుకొన్నాను. నేను వారితో మాట్లాడినట్టాను. నీవు నీచిత్రాలను ప్రదర్శనములో పెట్టి ఎలా పేరుప్రసిద్ధిలు సంపాదించి ఆనందిస్తున్నావో అలానే నళినిగూడా తన కళను ప్రదర్శించి పేరుప్రఖ్యాతి లాభించాలి. పోనీ కొద్దిరోజు లాగుదామనిచూస్తే అవకాశం కన్పిస్తు చేయి

“రెండుమూడు నెలల్లోనే నీ జబ్బు సరిపాదిస్తాను. అంత వరకూ నీని యింతా బాగా ఆర్థ్యాసం చేస్తుంది.” మందిరలోని దేవతామూర్తి చూస్తూన్నట్లుగా నీని సత్సంగం క్షణ చూస్తున్నది. అపరాధిని నీ అంతా స్వామిమూర్తిగా గౌరవించి మట్టపట్టి పోగొడు. ఆ నీ బాధలను ఏడవాలను కొన్నది.

సత్సంగ శాంతి స్వభావము కలవాడు. అతనికి కోపం సామాన్యంగా ఉండదు. ఒక వేళ వచ్చిందో తనను తానదుపులో పెట్టుకోలేడు. పద్మనాభానికిది బాగా అనుభవమే. సత్యానికింత కోపం కాగా పద్మనాభ మెన్నడూ చూడలేదు. అతను చకిరు డైనాడు. అధికంగా మాట్లాడ గుండు దనుకొని పల్లిపోయాడు.

3౫

ప్రతి పదిసేను కోటలు గడిచినవి. సత్సంగ అక్కడ స్టూడియోలో ఉండిపోయాడు. పని చేస్తుంటే పద్మనాభ మిక్కడ నీనితో పాతాభాని కొట్టివేసాడు. నీని అతనిని ప్రసన్నుని చేసుకోవడానికి ఎర ఎరం ప్రయత్నిస్తున్నది. పద్మనాభం వద్ద ఒక మర్మమున్నది. అవసరమైతే దానిని నీనికే వ్యతిరేకంగా ప్రసయోగించగలడు. అందుకే నీ ఆమె అతని యిష్టా యిష్టాలపై ఆధారపడ నలసి వచ్చినది.

నీర్షుడు కలిసి పోలిసి స్రుడటం కాంచనమ గూడా యిష్టమే. అష్టాష్టమ పద్మనాభం వద్ద జబ్బు గూడా గుంజేది. ఆమె దృష్టిలో సత్సంగ కంటి యితనే మెరుగు. మంచి వాడు కూడాను.

కోడూరు జమిందారు గారి వద్దకు సలిసి వెళ్ళడం తనకు సుతగాం యిష్టంలేనట్లు భీనయించేనాడు పద్మనాభం. కాని తానే సత్యం లేననమయ్యలో సలిసి జమిందారు వద్దకు వెళ్లి వచ్చే ఏర్పాటు చేయకతప్పలేదు. సత్యభిక్షకుడొక మొను వెంటబెట్టుకు వెళ్లేవాడు. ముప్పది సంవత్సరాల ప్రాంతలా కాంచన ఆనందోత్సాహాలలో తేలియాడు తున్నది.

సత్యాని కేమాత్రం చెలియకుండా యీ పనంతా జరిగి పోతున్నది. సలిసిని కాసులో ఎక్కించుకు పోయేవాడు. ఒక వేళ ఎప్పుడైనా ఆలస్యమయితే కొహర్నూల్లో ఆలస్యమైనదని బొంకేడి. సత్యాని కీ పనేలగా వచ్చలేదు. సినిమాలలో చేరి యిలా విచ్చల విడిగా విరగడ మొనరికి యిష్టంలేదు. కాని సలిసి హృదయానికి బాధ కలిగించ దలచలే వతెను.

ఒక్క పర్యాయం స్త్రీ కాలు జరిగినవంటే తిరిగి దానిని సరిజేసుకోనడం కష్టం. బహుశా మాంటి మాంటికి అలా జరు తూనే వుంటుంది. బలవంతంగా పతనంపైవు కాకన్నంపబడు తుంది. ఎత్తైన శిఖరాగ్రాన్నుండి దొడ్ల వరాయి క్రిందకు పోయే ఆగుతుంది. ఊణికాపేళంలో సలిసి ఏమేమో చేసింది. ఇప్పుడు దానిని సరిదిద్దుకొనే శక్తి, సామాన మొదలూ లేవు.

ఆదినారాయణగూడా అప్పుడప్పుడు మొను తీసుకు వెళ్లేవాడు. ఆమె వెళ్ళక తప్పిదికాదు. ఎందుచేతనంటే పద్మనాభానికి వతే ఆదినారాయణగూడా తనమర్మమంతా తెలుసు. తల్లి ఎన్ని చిరాక్లు పెరుగున్నా తా నింతవరకు సత్యంలో తెగ తంపులుచేసుకోవాలని నిశ్చయించుకోలేదు.

జమీందారుగారి భార్య కోమలం పెళ్ళిపోయింది.
 నేళ్ళనుంచి బంగళా కొంటా తూస్యంగా వున్నది.
 జమీందారీలు రద్దయిన తారముగా జమీందారుగారి ఆర్థిక
 స్థితి బాగులేదనే అపనాదు నడిచి చాకా ప్రాకంది. పెనుకటి
 ఆభరణం లన్ని అమ్ముచుంటున్నారని విసికెడి. సర్కారువా
 రిచ్చే భరణంగుండా నడిగా కావడిం లేదు. కాని పెనుకటి
 చూడ వోకడలు హస్తాం ఆయనను విడిచి పట్టి పోలేక
 పోయిన్నది. ఆయనగారి భార్య కోమలం పెళ్ళిపోవడానికి
 బహుళం ఆర్థిక కారణమే కావచ్చు. జమీందారు సంతకం
 మిథ్యాభిమతం పట్టి మీడిస్తున్నది.

నల్లని జమీందారుగారి యింటిలో కాలు పెడుతూనే
గట్టి తన వినతల్లి ఉండుడం చూచింది. ఆమె విచారంగా
పున్నె కనిపిస్తున్నది. ఆమెతో నూర్తూపునూ, నూర్తూపుతూ
జమీందారుగారి ప్రియస్నేహితృత్వము
ముఖంలో.

“*What is the matter?*” said the man.

“నీ వెప్పు డొచ్చావు పిన్నీ!”

“విన్న”.

“కబురన్నా చేయలేదే ?”

“నీవు కలుసుకున్నావ్ కలుసు చెప్తామనుకొన్నాను.
అప్పుడు లోకానికి తెలియదా?” నీవు లేచి సెలదపడిన చూచి
“హూహ్! నా రివ్వుతో వస్తావు.” అన్నది జమున.

నాని మొదలమీదా భూర్భువ్వది. కాని తన నిసతల్లి
నామర చచ్చితో మలగంగా లోనా న గంగిని న వరుసస్స

అసబోయిన్నది జమున. జమిం వాసుగాను నిర్భయంగా మీసం
మీదకు చేయి పోనిచ్చి కులిపెనున్నాడు. “నేను నళిని
యెదుట యిలాంటిమాట లెందుకంటున్నానా అని మీరాలో
చిస్తున్నారు కాబోలు. నళినిగూడా నాలాగా మీ మోసంలో
పడగూడదనే నా కోరిక. మిమ్ములను నమ్మగూడదు. నా వద్ద
ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు, ఫోటోలు అన్నీవున్నవి. మీరు నన్నె
ప్పుడో వినాహమాచారు. నేను బజారుస్త్రీనికాదు.” నళిని
అక్కడనుండి లేచి వెళ్లి వరండాలో కూర్చున్నది. “నేను
చాలరోజులాగాను, ఇంకెన్నాళ్లాగను. మీరు నా మిడితిప్పల
కేదైనా ఏర్పాటు చేయిస్తారా? చేయరా!” అన్నది జమున.

జమిందారు మాట్లాడలేదు. అతను చాలకాలపు
మనిషి. మొత్తాని స్వభావంకలవాడు. బాగా ఉదుపుకొన్నవాడు
గూడా. కాని స్త్రీతోలుడు. ఆడవాళ్లకు టోపీవెయ్యడం అత
నికి వెన్నతోపెట్టిన విద్య. మేఘం ఎప్పుడూ గర్జించదనీ గర్జిస్తే
దాని నెనకూ ఆపలేదనీ అతనికి తెలియనివిషయం కాదు.

“తమరు మాట్లాడరేం?”

“భయపడకు. అంతా సరి జేస్తాను.”

“ఇలా అంటూనే నెలలు, సంవత్సరాలుగా గడుపు
కొస్తున్నారు.”

“ఎందుకలా కోపగించు కొంటావు?”

“అప్పుడు లెంకి. ఇప్పుడు నే నెందుకు పనికి వస్తాను.
నా ముఖం ఎందుకు చూస్తోంది. ఇంకొక పిట్ట పడింది
మీ నలుగో. సరే. నా ఘర్జికి మీరు సరియయిన ఏర్పాటు
చేయకపోతే నేను కోర్టుకు పోతాను. కోర్టువాడు నాకు మనో

వర్తి యిప్పిస్తాను. నాన్నా చిరా రెప్పలూ తప్పించుకోలేదు.” అంటూ జమున తేచి నలబడింది. ఎంతో ప్రయత్నించినా పంపిణీలో జమీనాదారుని కలుసుకోగలిగింది. ఇంకొకరు రెండు మూడున్న వస్త్రే యింటివద్ద లేవు. ఫోను చేసినా ఫోను వద్దను కాతీ కాదు. కనకకంటికి కనిపించగానే జమున కనకా ము దు లేకుండా నిప్పులు దురిపించింది.

“నా అమ్మా! ఇంటికి పోవాం పద.” అంటూ జమున నలిన చేయి పట్టుకొని టాక్సీలో యింటికి తీసుకుపోయింది. చూడతే నా అమ్మనూ ఒకటే నాకని ముట్టాడు కోలేదు.

సర్వ మిప్పటివలె యింటికి చాలేదు. కాంచన, జమున చాల సేపటివలె బిడ్డల బిడ్డలగా ముట్టాడుకొన్నది. ప్రక్క గదిలో నలిన తక్కు-తక్కు-నీ స్తున్నది.

3౬

జమున తన మును ప్పగ చాలన్న వస్తుకొని కాంచన యింటికి పచ్చింది. ఆమె యిలా నానవానికి రెండుద్దెలా లున్నది. ఒకటి- తా నెక్క-కన్నంతవలె జమీనాదారుని నలినని తన వద్దను తీసుకు వెళ్లి వానిక నానాసిందా లేదు. నా కోర్కె- నా తక్కు-కాంచనతో నలిన నిమిషపు ముట్టాడు పోతనను కొంటున్నది.

సత్యానికి జమున యిక్క-డ ప్రాసెడం సుతరాం ఇష్టం లేదు. ఇదేమిటి? ఈ రోజులలో అతనికి యిష్టం లేకుండా చాల పనులు జరిగి పోతున్నవి. అత నే నానావరణంకోసం పోషించి పంపిణీలో రెండు నానావరణం ముట్టాడు

తయారయినది. ఏ వ్యక్తికి నూరంగా ప్రసాదం లనుకొన్నాడో ఆ వ్యక్తి ముద్రాసు వచ్చింది.

అతను తన పనిలో నిమగ్నుడై పనిచేసే ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. అతను ముఖ్యమంత్రి కార్యాలయంలో పనిచేసే వ్యక్తి ప్రకారమకొరకు అయినా పనిచేసే వారల నూరంగా సాధించాలని కోరుకుంటున్నాడు. అతను స్టాడియోలో పనిచేస్తూనే వీలై నప్పుడు బయట నూరగా యితర పనులు చేస్తున్నాడు. స్టాడియో అధికారులు చూచి మెచ్చుకొని అతని పేరుపం వృద్ధి చేసేలా అతను శ్రమకోర్చి గొప్ప గొప్ప పనులు చేస్తున్నాడు.

జమున వచ్చినందువలన ఏమి జరిగినా జరుగకపోయినా పనిని యిట్లా ప్రవహింపని కవకాశం కలిగింది. ఆమెను జమిందారు బలవంతంగా తన యింటికి తీసుకొని వెళ్లలేక పోయాడన్నాడు. కానీ తన పనిలోకి తిరిగి పడినది. పప్పు నాభం వస్తూపోతూనే వున్నాడు.

జమున, కానీ తన ఆమె, యిందారు మాట్లాడు కొనేనాడు. “నీవు జమిందారువంటి వ్యభాగా ఎందుకు వదిలేస్తావు? నాకు తెలుసు. ఆమెను దినాలలోనే పంపిస్తామని ప్రస్తావించాడు. ఇప్పుడు నాకు చిట్టిగవ్వయినా పంపిస్తున్నావా? మోసానికి దాసుడై నాడు. ఈ సినిమా నీయడంవల్లనే దివ మోసమే. ఇరవై ముప్పై నేలు లెక్క కొలికింది. అదే పప్పు బడి. ఇరవై ముప్పై నేలలో ఎక్కడైతే నా సినిమా తయారవుతుందా? పనిని కంప్లైట్ కావడం కొట్టడాని కీ పన్నాగం పన్నాడు. మరల పనిని రెండింటికీ చేసిన నేనడిలా తయారవుతుంది.” అన్నది జమున.

“అయితే యిప్పు డేం చేయాలి ?”

“నళినికి పెండ్లి చేసేయ్. వాకిట్లో కూర్చుని వచ్చేపోయే వారి నాహ్వానించే పిల్లగాదు నళిని. ఇప్పుడు వాకిట్లో గూడా యిందుకోసం నిలుబడటం వచ్చును. ఎవరైనా మంచిదానా గారి కితే వాకిట్లో వేసేగా కాపురం పెట్టి గుట్టుగా, మర్యాదగా జీవి ద్దామని.”

“మనవాళ్ళు యిదే పొరచాటు చేస్తున్నాడు. మొదట్లో నన్నొకాయన చేరదీశాడు. చివరకు ఆయనా మునిగాడు. సన్నాముంచాడు. డబ్బు వ్యామోహంలో పడ్డాను.” అన్నది కాంచన.

“అవును. యదార్థం చెప్పావు. నేనూ యీ జమీం దారుని చూచి మోసపోయాను. ఇప్పుడిలా కొంపలు పట్టుకు తిరగ వలసిన స్థితికి వీసుకువచ్చాడు.”

“అందుకనే నేనే మంటున్నానంటే ఒక్కరిమీదే ఆధారపడి వుండనట్లు. నయసు వచ్చిన పిల్లవు. నయసులో నాలుగు డబ్బులు సంపాదించుకొంటే ముసలిదాసనయిన తరువాత విశ్రాంతిగా కూర్చుని తినవచ్చు. అప్పుడు సంపాదించుకొం దాంటే అనుకొంటే అప్పుడు నీ ముఖం చూచే వాడుండడు అంటుంటే అది వింటేనా? స్త్రీగా దానికా ప్రాప్త్యాని పిల్లవాడి పిచ్చిపట్టింది. ఇప్పుడే దానికి వస్తున్నది. ఇప్పుడిప్పుడే నా మీద దయ చూసిస్తున్నట్లు, నా మాటకు విలువ యిస్తున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. ఒకవేళ మనజాతీయో ఎవరైనా పెండ్లి చేసు కొంటే దాని మగడి దానిని నమ్మని కాలము వస్తుంది. చిన్న తనం. ఇప్పుడు దీనికేమీ అర్థంకాదు. తరువాత విచారి స్తుంది.”

అన్నది కాంచన స్వప్నంగా. బహుశా అక్క చెల్లెండ్రువురు యింత స్వప్నంగా ఎన్నడూ మాట్లాడుకొని వుండరు.

“అమ్మోచ్చి పిల్ల వద్ద మన మాటలు, ఆటలు ఎక్కువ కాలం పోవు. ఇంకా బోక నహజం. కనుక నళినిని సత్యాని కిచ్చే ఎదురు ముట్టి చేయ లేకపోయావు?” అన్నది జమున.

“బండ్లి మూలంగానే యిది సర్వనాశసమైనది. ఆ నిర్భాగ్యుడు దీని నేమి సుఖపెనుతాడే? ఒకసారి పనిదొరికితే, మరొకసారి దొరకదు. ఋషివర్ణా మారిపోయే వీరి జీవి తాలను సమ్ముకొని సంసారం పోగించడం దుష్కరం.”

“అయితే పద్మనాభం...?”

“ఆ అతనికి పనిపోట లున్నవి. బండ్లి దొర్లిస్తున్నాడు. ఈ పరిస్థితిలో నళిని జమిందారుగారి అండున బ్రతకాలని నాకు లేదు. అతను ముసలివాడయినాడు. పైగా నీవు చెప్పు లున్న మాటలు వింటుంటే...” కాంచన జమున మాటలు పూర్తిగా నిర్వహించినట్లు మాట్లాడింది. “జమిందారుగారి సితి పూర్తిగా చికిషోయిన దగ్గే అనుమానం యిప్పటికీ కలగడంలే దామో. ముసలి ఏనుగు, గానుగెద్దులకు తేడా ఏమున్నది.”

జమున చిరునవ్వు నవ్వింది. జమిందారు వద్ద తన పని జూర్పుతానోయినా యిక్కడ తన ఉద్దేశం నర వేరించని భావించి నామో. “నీ నేనొక్కమాట అడుగుతాను చెప్పు. సత్యాని నళినిని పెండ్లి చేసుకోవడం ఇష్టంలేదా?”

“ఇష్టం వుంటుంది. ఇష్ట మెందుమందదు? కాని అత నేమైనా అచ్చినాడా? పెండ్లి లేకుండా పని జరిగిపోతుంటే

పెండ్లి ఎందుకు చేసుకొంటాడు ? సర్వనాశనం చేశాడు.”
అన్నది కాంచన.

అందరూ భోజనాలు ముగించుకొని సంతకొన్నాడు.
సుమారు మూడు నాలుగు గంటలను పద్మనాభం వచ్చాడు.
అతను సామాన్యంగా గోరూ యిదే సమయానికి వస్తాడు.
అతను నళిని గదిలోకి వెళ్ళబోయాడు. ఇంతలో కాంచన
పిలిచింది. జమునగూడా సైక్కిలే కూర్చున్నది.

అతనిని కుచ్చీలో కూర్చోబెట్టి “అబ్బాయీ! మా
నయసేమో మళ్ళిపోయింది. ఇంకా పిల్లి గోజులు బ్రతక
బోయి బ్రతుకుతాం. నా బొందీలో ప్రాణముండగానే నళినిని
ఒక యింటిదానను చేయాలని నా కోరిక. కాని చేసేటను
పను పంటితే చూడాలని నా ముచ్చట.” అన్నది కాంచన.

“సత్యం...?” అన్నాడు గుటకలు మింగుతూ.

“సత్యంకూడా వదిలేయ్ ! నా పిల్లి సతనికి వ్యాలనిలేదు.”

“నళినికి నీ వంటి పెండ్లికొడమ కావాలి” అన్నది
జమున.

“మఱి నళిని ఒప్పకొంటుందా ?”

“ఎందుకొప్పకోదు ? చిన్నది కాని కేం బోలును?” అన్నది
కాంచన.

“నాకేమీ అభ్యంతరంలేదు. కాని... ?”

“ఏమిటి నాయనా ?”

“నేనిలాంటి గోజు కోసమే సంవత్సరాల తరబడి ఎదురు
చూస్తున్నాను. నేనిందుకోసమే మిమ్ములను మద్రాసు పిలిపిం

చేశాను. దానిని చూచి డాక్టర్ అల్లము నుండినట్లు. చాలికి నేసంటే ఈర్ష్య. పాట్టిగనం నీ నక్క- క్రమి. భయం. వాడివ్యాభ సలుగుర్త దానినామా దా సొన్న నానా మాట లన్నాను. వాడి అధికారము నూతన నానా చూడ చాడు. సన్నేదో డబ్బుపోసి కొన్న చానినామా చూచాడు. నేను సహించలేకపోయాను.”

సళిని కనులలో నీరు తిరిగింది.

“భయపడకు. ఎలాగో డబ్బు సంపాదించి పోవాలను. భగవంతుడే మనకు సహాయుడు చేస్తాడు. నీ స్వల్ప ప్రావీణ్యం జరిగి తీరుతుంది.” అంటూ సళిని సమీపంగా దండెత్తింది.

ఈ విషయం కాంచన పిసి “నేను చెప్పాను. ఈ చెక్కిలాలెలా నమ్మక మేమిటస? మునిప్రక్కో పుంచే పూలు” అన్నది.

32

చాలా గోజాలు గడిచినవి. సత్యం రాగోజులు కష్ట పడుతున్నాడు. కాని సత్యం పోవడం వేరే వాడు. బాధ్యతలు నానాటికి పులిపిస్తూ ఉన్నాయి.

తండ్రి చనిపోయి చాలా కాలం గడిచింది. సంతకం గానో పడి ఆయన మాట గూడా మరచిపోయాడు. సళిని ఎదురుగా వుంటే ఉద్వేగాలగాను, భయంగాను వుంటాడు. నవ్వడం తప్పుగా భావిస్తుంది.

ఒకటి రెండు చిల్లాల లాగున పోయింది. కానీ కాలం నెట్టుకొస్తున్నది. కానీ సత్యం ప్రావీణ్యం పోయింది.

అయిదారు వందల గూఢాయుధులు ప్రోగుచేయ లేకపోయినాడు. నల్లని ఉదాసీనంగా పులిగిపోయింది. పొట్టాడితూ గూఢా తగ్గించింది.

సత్యం యింటికి యిప్పుడు వచ్చే పోయే వారి సంఖ్య అధికమైనది. సత్యం శిష్యుడు గూఢా లక్కడ గంటల తరబడి వుంటున్నాడు. సత్యం సత్యం ప్రదర్శనం కొరకు తయారవు యిస్తుంది. నిరంతర భ్యాసానసక్తులవుతుంది. కాంచన ఎదురుగా వుంటే ఆమెకు మరీ కోపంగా పులిగిపోయింది. కాంచన సత్యంతో సరిగా మాట్లాడలేక పోతున్నది.

కాంచన సత్యాన్ని చూచి ఎప్పుడూ గుడ్డపడుతుంది. “సత్యం యింట్లో వుంటున్నా కారణంగా నల్లని ఎక్కడకై స త్యం లేక పోయిన్నా? లేక ఎన్నోనా నల్లని పక్షను రాలేక పోయిన్నా?” అన్న సందేహం ఆమెను ఎట్టి పోస్టున్నది. దీనిని కోపంగా పులిగిపోయింది. కాంచన అప్పుడప్పుడు సత్య నాభం యింటికి వెళ్లి వస్తున్నది.

కాంచన నిన్ను నల్లని మూస కుంజివడింది. సత్యం ప్రక్క గడలో నున్నాడు. బహుశా ఆమె ఉద్దేశం సత్యం గూఢా వినాలనే ఉద్దేశం. “సత్యం నల్లని మూస కుంజివడింది నున్నా చూడవలసింది. నల్లని మూస కుంజివడింది నున్నా పోయిపోయింది. పిచ్చిగావున్నది చెబుతున్నది. నున్నా పోయిపోయింది కోలా తెప్పలో పోయాను. ఎన్నోన్నది యింట్లో కన్నా అనేక విస్తృతం? నా కంకెవరూ అప్పుడే నున్నా నీ ముట్టాడున్నది నున్నా పను కొం టాను. చూస్తున్నది. నున్నా నీ ముట్టాడున్నది?” అన్నది కాంచన.

చాలోతా తాని విచారంగా నున్నది. సత్యమెప్పుడై నా
విచారంగా నుండి తాను పునఃస్థాపించుకొన్నది. కాని ఇప్పుడేమి ఏదో
చెప్పనితెలుసు కొలుస్తున్నది. కాని చెప్పలేక పోతున్నది.

మనసటి నోటా సత్యమెందును వీదికి తీసుకువచ్చాడు.
జనం చాల మంది ఉన్నాడు. అదివారం. గాలిమొయడానికని
చాలమంది భార్యబిడ్డలతో సహావచ్చాడు. ఈ గుంపు నుండి
తప్పించుకొని సత్యం, సత్యం ఏకాంత ప్రదేశంలోకి వెళ్లికూర్చు
న్నారు.

సత్యానికి చిన్ననాటి దృశ్యం కనులకు కట్టిపట్టున్నది.
సంతకాంతి పండుగ, రంగురంగుల దుస్తులు, చెలిమిలికట్టుకు ఢీ
కొడుకున్న సముద్రం, ఇసుకలో బొమ్మలిల్లు మంటపం, దేవా
లయం, సత్యంతో ప్రథమ పరిచయం. జననదిలా అతని జీవితం
చాలామంది ప్రవహించింది. సముద్రంలా గంభీరంగా
విస్తరించింది.

“సత్య! ఎందుకలా ఉదాసీనంగా వుంటున్నావు? ఉబ్బి
కేమీ యిబ్బందిగా లేదా?” అన్నాడు.

“లేదు. నేను ఉదాసీనంగా ఎక్కడ ఉన్నాను?”

“లేదు. నీవు అబద్ధం చెప్పుకున్నావు. మీ ఆమ్మ
యిండుకే తాబోలు కోప పడుకున్నది. ఏమయింది కిని?”

“ఆమె ఎప్పుడూ అలాగే. అది ఆమె కలనాడు. ఎవరిని
నా చెవులు చిల్లులుపడి పోతున్నవి.”

“మరి నీ వెందు కూరకొంటున్నావు?”

“నే నూరుకోవడం లేదు.”

“ఇందుకనే నేనా కోర్కె వివాహవిషయం నీతో ఏమీ చెప్పలేదు.”

నళిని కన్ను లశ్రుపూరితాలయినవి.

“నేను మా నాన్నగారి ఆత్మను కష్ట పెట్ట దలచలేదు. ఆయనకు మన పెండ్లి... ఈ మాట నేను నీతోగూడా చెప్ప లేకపోయాను.” సత్యం కంటం గానడక మొనరి. “బహుశా ఆయన...” సత్యం ముఖం రెండుచేతులతో చాచుకొన్నాడు.

“నీవు గూడా విచారిస్తున్నావా? మన మిక్కడను కన్నీరు కార్చడానికేనా వచ్చింది?”

సత్యం కొంతసేపు చాక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు. “ఇక నీ వాప్సకు కోరికే ఉన్నది మనం వివాహం చేసుకొందాం. నీ వృత్తికళా ప్రదర్శనయోగం నున వివాహంగూడా జరిగిపోవాలి. అదే మంచి సమయం. ఏ మంటావు?”

నళిని ముఖం రెండవ ప్రక్కకు త్రిప్పకొన్నది. ఆమె సిగ్గుపడుతున్నదని సత్యం గ్రహించాడు. కాని నళిని మనస్సులో వేరే తుఘాను వీస్తున్నది.

“భగవంతుడు మనకు మేలే చేస్తాడు. చేసినా చేయక పోయినా నీవు నా చేతునుండి నా కేమీ కొడవలేదు. ఒక పేరే నీ స్తు యుడవలసి వచ్చినా నాతో మింగిపోతాను.”

“నీ చేత నుండి మరెవరిచేత నుంటాను?” అంటూ నళిని సత్యం చూపులను తప్పుకొని సముద్రం వరక చూడ సాగింది. బహుశా ఆమె సత్యం ముఖాన్ని సరిగా చూడడానికి సాహసించలేక పోతున్నది.

“అక్షం మసల నే ప్లస్టితో చూచినా, పత్తిగలవి నిందించినా, లేక యింకేమి చేసినా మసలను మాత్రం విడదీయలేదు. ఇది ఎన్ని సంవత్సరాల తర్వాత నీకు తెలుసా నళినీ! బహుశా జన్మ జన్మల తర్వాత కలనై వుంటుంది.”

నళిని మానంగా కూర్చున్నది.

“ఇంకా ఉదాసీన భావమేనా? ఏదీ ఒక్క చిరునవ్వు” అంటూ సత్యం నళిని గడ్డం పువ్వి పుచ్చుకొన్నాడు. నళిని సిగ్గుతో చిరునవ్వు నవ్వింది.

సత్యం నిశ్చింతగా సముద్రం వైపు చూస్తున్నాడు. నావలు ఒక్కటే చేరుకొంటున్నవి. జాలరివాండ్రు భార్యలు చేపల బుట్టలు తీసుకొని ఒక్కసా గుమిగూడారు.

“నావం వీరు సగలంతా సముద్రంలో పోరాడుతారు. చేపలు ఒక్కొక్కరినీ బాగా గొరుగుతేవి. ఒక్కొక్కసారి దొరకవు. అది వారి వారి అవ్వల వినా ఆధారపడివుంటుంది.”

“నీ స్థితిగూడా యిలానే వున్నది. పది చిత్రాలు గీస్తే ఒకటి అమ్మకపోతున్నది. అలానే ఉండంతా రిలీగ్స్.”

“ఒకటి వున్నా చూడమనా ఇది కేకం మీ యిదే నుంచిది. వీరి రింతగా ఎవరూ కష్టపడలేదుగానో తెలుసా. ఒక్కసా ఎవరో వారి కొరకు గీసే వుంటారని. అలానే నీవు నా కొరకు నిరీక్షిస్తూ వుండాలి.”

“నీరీక్షిస్తూ నీ వున్నావే యిన్ని కోజులు గడిచాయి.”

“ఇక నీరీక్షించవలసిన అవసరంలేదు.”

“మనకు డబ్బు అవసరం వస్తుంది. మీ చిత్రాలను ప్రశంసించి, కొన్ని ఆ చెట్టియాళ్ల వద్దకు మరల పోతే! మంచి వాడిని విన్నాను. సహృదయుడు, ఈ మూత్రం సహాయం చేయడా?”

“డబ్బునుగురించి నీ కేమీ భయపడవద్దు. రేపు నేను ఆయన వద్దకు వెళ్లి వత్తాననుకుంటున్నాను.”

వారు చాలసేపు బీచిగోనే గడిసి యింటికి మరలి వస్తుంటే బమిందాగుగారి కాకు ఎదురుపడింది. ఆయన సత్యాన్ని చూచి చిరసప్త సప్తతూ వెళ్ళిపోయాడు.

3౮

సత్యం సుమారు పదిపన్నెండు గంటలకు చెట్టి యింటికి వెళ్ళాడు. అతనిచేతిలో డబ్బుమూడు చిత్రాలున్నవి. అందులో ఒకటి అతను చాలా సంవత్సరాలక్రిందట గీచినది. విద్యుత్ రేఖలపై స్వల్పభంగిమలో నల్లని చంచలవృక్కులు. గత్యంతరంలేక ఆ చిత్రాన్నిగూడా బీరంపెట్టాడు.

సింహాద్వారంవద్ద భూగర్భా . అతనిని ఆకుంకపరిచాడు. అతను లోపలకు వెళ్ళిపోయాడు. సత్యం వెళ్ళిపో నెండుగ్లాసే నిలుబడవలసి వచ్చింది. ఎదురుగానేను నిమగ్నమై గడిచినవి. కానీ లోపలనుండి అనుమతిలేదు. బహుశా చెట్టియాళ్ల గారు భోజనం చేస్తున్నారేమో ననుకొన్నాడు.

ఇంతలో ఐనక్రి అప్పుకొనేవాడు పైకిలుమీద గంట వాయిస్తూ ఆ పైపు వచ్చాడు. ఇంట్లో వున్న పిల్లలందరూ

పనుగెత్తుకొంటూ బయటకువచ్చారు. ఒక అమ్మాయి ఎండ
దెబ్బనుండి రక్షణకోసమని కాగితపుటోపే పెట్టుకు వచ్చింది.
ఆ టోపీమీద చిత్రించివున్న స్త్రీల స్వర్ములు సత్యాన్ని ఉరిమి
చూస్తున్నట్లున్నవి.

అతని మెదడు పనిచేయడం మానివేసింది. అతను
స్థూడ అలా చూస్తూ నిలబడ్డాడు. ఆ చెట్టి మామగారు వరం
డాలో నిలబడి వికటాట్టపాదం చేస్తున్నాడు. “అమ్మా! టోపీ
సరిగా పెట్టుకో. లేకపోతే ఎండదెబ్బ తగులుతుంది.” అంటూ
నవ్వుతున్నాడాయన. ఆ అమ్మాయి టోపీ సరిజేసుకొన్నది.

సత్యానికి అది కానుకేసిన చిత్రమేనని గ్రహించడాని
కాట్టేసేపు పట్టలేదు. ఆ అమ్మాయి నెత్తిమీద టోపీగా ఉప
యోగపడుతున్న చిత్రాన్నే చెట్టియూర్ అంతగా ప్రశంసించి
కొన్నది. సత్యం కనులు మూసుకొన్నాడు. ఆ దృశ్యాన్ని
చూడలేక పోయాడు. పిల్లలూడు కోవడానికే బహుశా చెట్టి
యూర్ చిత్రం కొని వుంటాడని భావించాడు.

పిల్లలంతా ఐస్ క్రూట్ కొనుక్కొని పైచు కాలువ
ప్రక్కనున్న చెట్లక్రిందకు చేరి చప్పరిచు సాగారు. పైచు కాల
వలో రంగు రంగుల కాగితపు పతాకాకటి చేరియాకు వున్నది.
చిన్నచిన్న అలలు దానికి తాడుతున్నవి. ఒకపిల్లనాడు ఆ సడ
వను నడిపించాలని పిట్ట గోడ మీద కూర్చుని సవక ప్రక్క
మెల్లగా గాలి ఊచు తున్నాడు. పిల్లలంతా ఐస్ క్రీం చప్పరిస్తూ
కేరింతలు కొడుతున్నారు.

“ఎండలో ఆడబోకండి. లోపలపరండి” అంటున్నాడు చెట్టియూరీ. తానక్కడ పుట్టాడు చెట్టియూరీకు సూచించానికై సత్యం ఆయన నంక తొంగి తొంగి చూస్తున్నాడు. మెల్లగా సకిలిస్తున్నాడు. అతను పైను కాలువవంక చూచి నీరు కారి పోయాడు. కంపింప సాగాడు. ఎలాగో నిలవ్రొక్కుకొని అచేతనంగా ఆలా నిలబడి పోయాడు. అతని రెండవ చిత్రం మురుగు కాలువలో నాల్గు తేలుకోన్నది. అతని చేతిలోని రెండు చిత్రాలు జారిక్రింద పడినవి.

కనులు తరచి పున్నా చూడలేని గుడ్డివానిలా అతనా బంగారు నంక చాలసేపు చూస్తూ నిలబడ్డాడు. “నమిటలా చూస్తున్నావు? వెళ్ళు. బాబుగారు పనిమీద పున్నారు. వారి నిష్పాద కలుసు కోవడానికి వీలులేదు” అన్నది ఘూర్కాకాతం.

సత్యం యంత్రంలా వెనుదిరిగి వెళ్లిపోయాడు. అతని మెపడెస్వోలో ఏసచేయడం మానేసింది. అతను కొండంత అంతరించాడు. “చెట్టియూరిగారు కళాపరిపాసి. ఆయనే తన కొర్ర ప్రాణాహుమిచ్చాడు. ఒకటి రెండు చిత్రాలైనా కొంత పోతాడా!” అనే ఆశతో వచ్చాడు.

ఒక కళాపరిపాసి యిట్లో తన చిత్రాల కిలాంటి గతి సంభవిస్తున్నది అతను కలలో గూడా అనుకోలేదు. తన చిత్రాలు గూడా భాగ్యవంతుల యిట్లోలో గోడలకు తగిలించబడి ఆ యింటికి శోభను చేసానియ్యదు భావించాడు. స్వీరగా ప్రాణతీక సహస్తున్నాడనుకున్నాడు.

“కళాపరిపాసి. ఏదీ మోగు. గొప్ప గొప్ప చిత్రకారుల చిత్రాలు నాలుగైతే గొప్ప చూచి మరలవచ్చు. వీరను

బట్టి చిత్రాలు కొనిపూడవచ్చు. బట్టి మోటి బుట్టి. అలగనుచి కోటి కేసు పోయిస్తుంది? పైగా యా ప్రసంగం తెలుసుకో?" సత్యం లో విద్రోహ భావం మొలకెత్తింది.

“ఈ డబ్బున్న వాళ్ళంతా యితే. చిట్టి పాతు లమ్మి కూడ బెట్టాడు. తెలివైన వాడేమిటా? నన్ను ఏ? నెమలి పంథం నెమలికి కాక కాకికి నెమలి పంథం. చుక్కాపడి నుండు.” అనుకొంటూ సత్యం ముందుకు సాగిపోవడాను. అతని కోసం చావాగ్నిలా ప్రజ్వలిల్లు పోయాయి. ఆ బంగళాను చెక్కితూ తో సహా తనల తండ్రిని మునుపన్నాడు. అతడు మునుపన్నాడు కాగడాలా నడుస్తున్నాడు.

“నే నతని నాతగానో ప్రశంసిస్తానని భావించాడు కాబోలు. ఒకచో అతని పేరు ప్రతిష్ఠలు పెరుగుత వను కొన్నాడు. అది నా పనిగాదా. నేను చిత్రాలానిచ్చి. ఇలాంటి పాళ్ళను చిత్రాలానిలు తోలుబొమ్మలుగా భావిస్తాను. ఈ డబ్బున్న వాళ్ళు పుచ్చుకోవలసింది కాని యివ్వడం తలచుకు. కాని మానం చేయాలన్న లంఘనం గుర్తించు. నీచులు” అతని కోసం వదిలి పోవలసివచ్చింది. అతడు త్రొక్కి వదిలె తూలుతూ తూలుతూ నడుస్తున్నాడు.

“వీళ్ళు నా కోరికలను తీరుస్తారు. నా కోరికలను తీరుస్తారు. నే నెలాంటి వాడననుకుంటున్నాను.” అతడు అతను కొద్దిసేపు నానాలోననాడు. నానాలోననాడు నానాలోననాడు.

అతడు మరొక ప్రాంతంలో గొప్పవాడైపోయాడు. నల్లని చక్కగా అతని పనిలోకి వచ్చింది. నానాలోననాడు చేస్తూ పుంజుకుంటు. నానాలోననాడు చేస్తూ పుంజుకుంటు. నానాలోననాడు చేస్తూ పుంజుకుంటు.

కాలి గజ్జెలమోత ఆగిపోయి పుండుంది. అంతా నిశ్శబ్దం. అతను కూర్చోలేకపోయాడు. లేచి సడుస్తున్నాడు.

“ఏం ప్రదర్శనం జరుగదా? ఎందుకు జరుగదు? భగవంతుడేదో దారి చూపించక పోడు. సృష్ట్య ప్రశంసకులు గూడా యీ చెట్టియూరు లాగానే పుంటారా? నళిని మహాత్మాకాండే పూర్తిచేసి లీరాలి. నేను డబ్బు సమసూర్పాలి. జమీందారునిగారి సాయ మార్జిస్తే? లేదు. ఎంతసంత్రం పీలు లేదు. ఇవంతా స్వర్ణపరత్వం కంటికి వస్తుంది. మూల ఒకడు సగలత పొందితీరాలి.” అతని కాళ్ళు తేలిపోతున్నాయి. సడకలో వడి హెచ్చింది. అతను సడుస్తున్నాడు. అడుగులు యింటివైపు పడుతున్నవి.

3౯

సత్యం అడుగులు తడబడుతూ యింటికి చేరాడు. మూర్ఖ నచ్చినవానిలా గున్నాడు. మెట్ల మీదనే కూర్చున్నాడు. అతను రాగానే యింటిలోకి పెళ్ళిలేకపోయాడు. చెట్టియూర్ తన నవమానం చేశాడని నళినితో ఎలా చెప్పగలడు?

పైనుండి గజ్జెల మోత వినిపిస్తున్నది. సృష్ట్య శిక్షకుడు పాట వాడుకున్నాడు. కాంచన వరండాలో కూర్చుని లాంబూలం చేసుకోవడానికని నక్కలు నలగగొడుతున్నది.

సంగీతం సాగిపోతూనేవున్నది. సత్యం ద్రుంపనే కుంహ్చని వున్నాడని నళినికి తెలిచుదు. సత్యం మనస్సు వికల్పం తూన్య మావరించింది.

“వాహ్వా. వాహ్వా. నీవు బాగా నాట్యం చేశావు. కాలం వృధాగా వాడుచేశావు. నీ పటనం కే సృత్య ప్రవర్తన మిచ్చి వుండవలసినది.” అన్నాడు శిక్షకుడు.

“ఈ బ్రహ్మ మందు కానికి జలుబు చేసింది. ఇల్లు గడపడపే అంతంతమంత్రంగా వుంటే యింకా ప్రవర్తనానికి డబ్బెక్కడ తెస్తాడు.” అన్నది కాంచన బోసిన రాడిస్తూ.

“ఆయన ఎవరినై నా అడిగితే యివ్వరా?” అన్నాడు శిక్షకుడు.

“ఎందు కివ్వరు? కాని నళిని తనకంటే పై కెక్కడ పోతుందోనని అతని భయం కాబోలు. ఉడుకుమోత తనం” అన్నది కాంచన.

“ఫిలుంలో ఒక్క పర్యాయ మలా కనిపించనీ. ఇక చూచుకో నళిని భాగ్యం. బాగానాతో తలతూగుతుంది. రూపాయల వన్నం కుటుస్తుంది. పేరు ప్రతిష్టలు వృద్ధిచెందుతని” అన్నాడు శిక్షకుడు.

“అయ్యోరాత. ఈ బ్రహ్మ విభాచం దానిని సరిగా ఫిలుములలో యాప్తచేయని స్తేనా?” అన్నది కాంచన.

సత్యంపైకి నెల్లాలనుకొన్నాడు. అతని అధికారం చెల్లితే కాంచనగొంతు నులిమి చంపేవాడు. ఈ మాటలకు నళి నేమీ మాట్లాడకపోవడం అతనికి విచారమేసింది. అతనక్కడనుండి లేచి వెళ్లిపోయాడు. రోడ్డుంటు తిరగరాగాడు.

అలసిపోలసి అతను మరల యింటికిచేగాడు. అతను మేనుకు కట్టిపేసిచల్లు తినుకున్నాడు. గజ్జలమోత యింకా వినిపిస్తూనేవున్నది. సుగీతం సాగిపోతూనేవున్నది. కాంచన వాక్కితోలేదు. అప్పుడొకసూడా సత్యంపైకి వెళ్లడానికి సాహసించ లేకపోయాడు. అక్కడే మెట్లమీద చలికిలబడ్డాడు.

ఒక్కసారిగా గజ్జలమోతాగిపోయింది. ఏదో వస్తువు క్రిందపడిన చప్పుడయింది. సత్యం ఉలిక్కిపడ్డాడు, కాని కదల లేదు. చాలాసేపటివరకు ప్రశాంతంగావున్నది. నలిని విశ్రాంతి తీసుకొంటున్నదని భావించాడు. ఇప్పుడామెతో తన విషయం చెప్పవచ్చు. అతను లేచాడు. కాని గజ్జలమోత మరల వినిపింపలేదు. అతను స్తంభాన్నానుకొని కూర్చున్నాడు. “ప్రవర్తనమొక్కై చలిని యంత కన్నపముంటి నేను వెళ్ళి ఆమెతో ఈ విషయమెలా చెప్పను? బహుశా ఈ ప్రవర్తనం జరుగకపోవచ్చు. ఆయితే ఆమెపెండ్లిగూడా ఆగిపోయేదా?”

మరల గజ్జలమోత ఆగిపోయింది. సత్యం సాహసంచేసి లోపలకు వెళ్లాడు. అతను గడపలోనే కట్టెలా నిలబడ్డాడు. నలిని, పద్మనాభం అతనిముందు గాఢాలింగనంలో వున్నారు. పద్మనాభం యిలాంటి పని చేస్తాడని అతను కలలోగూడా అనుకోలేదు. నలిని సత్యంనక నిశ్చలసభావంతో చూడసాగింది.

సత్యం రెండుమూలలా చూస్తూ నిలబడ్డాడు. అతను కదలలేదు, మెదలలేదు. కొంతసేపటికి తలగోకికొంటూ మెట్లు దిగి వెళ్ళిపోయాడు. అతను మెట్లు దిగి క్రింది వాకిలిదగ్గరకు వచ్చేసరికి కాంచన ఎదురై “పోరా, పో. నీవు నా పిల్ల నేమి సుఖపెడతావురా? వెళ్లు యిక్కడనుండి” అన్నది. పద్మ

నాభం వికటాబ్జగోనం చేశాడు. సత్యం నానుదిగిగి గూడా చూడలేదు. అతను సడుస్తూనే వున్నాడు. చొక్కా అంతా చింపు కొన్నాడు. అతను కోడ్డు మలుపు వద్దకు వచ్చేసరికి అతని వెనుక పిల్లలుచేరి “పిచ్చోడు, పిచ్చోడు” అంటూ గోలచేయసాగారు. అతని సడకలో నిర్భయత్వి మున్నది. పిచ్చితన మున్నది. గాంధీరత్వ మున్నది. అతను సడుస్తూనే వున్నాడు.

౪౦

వరౌంటుకోడ్డు ప్రక్కన ఎలక్ట్రిక్ స్టాంధాల క్రింద పెద్ద పెద్ద బొమ్మలు బొగ్గుతో గీచి కనిపిస్తవి. పెద్ద దిబ్బ, దానిమీద దేవాలయం, ఉత్తంగతరంగపంక్తులతో సముద్రం, దాని స్పృష్టభూమిపై విద్యుత్ రేఖలు, వాటిపై నాట్య భంగిమలతో ఒక సుందర యువనీ లలాను. ఆ యువతి ఆకారం నళినిని పోలివుంటుంది. కాని యీ సుందరి బాలిక. యవ్వన వసంతంలో వికసించిన పుష్పంకాదు. చిత్రాలన్నీ ఒకే తీరుగా వుంటవి. వాటి క్రింద పెద్ద పెద్ద అక్షరాలతో “సత్యం” అని వ్రాసేవాడు.

అప్పుడప్పుడు కాస్తా రివల్యూషన్ ఎదురు—ఎక్కడను పెద్ద పెద్ద భూస్వాములు, జరిరా నాయకులు, కళాకారులు, వస్తూపోతూ ఉంటారో అక్కడ ప్రభుపాతీమీద బొగ్గుతో బొమ్మలు గీసేవాడు. ఇప్పుడు సత్యాన్ని గుర్తించడం చాల కష్టం. ధూళిదూసరితన్నై రేగిన తలు వెంజుకలు, మాసిన

గడ్డం, చినిగిన బట్టలు, సుష్కించిన శరీరము ... అస్థిపంజరము... ఎముకలగూగు. ఒకప్పుడాకర్షనీయంగా, అందంగా కనిపించిన అతని విశాల నేత్రా లిప్పుడు చలువగాళ్ళలా గున్నవి. తనపై కెగబ్రాకిన లతావితాస భారంతో నేలకు త్రుంగి, క్షయించిన మూనులూగ్ధున్నా డతడు.

అతని చుట్టూ ఎప్పుడూ గుంపులు గుంపులుగా చిన్నా పెద్దా మూగుతారు. కొంద రతనిమీద జాలిపడతారు. కొంద నాశ్చర్యపడతారు. కొంద రతనిమీద గాఢ దువ్వే నారు. కాని అత నేమీ మాట్లాడేవాడుకాదు. ఎప్పుడూ మానంగా వుండేవాడు.

అప్పుడప్పుడు గుంపును చీల్చుకొంటూ సడినయసు యువతి ఒకామె వచ్చేది. చిన్న పాత్రలో అన్నం తెచ్చేది. కాని సత్యం ఆమెవంక చూడనైనా చూచేవాడు కాదు. ఆమె తెచ్చిన అన్నం ముట్టనైనా ముట్టేవాడు కాదు. ఆమె గాగానే అత నక్కడనుండి లేచి నేర్లేవాడు. ఆ యువతి కన్నీడు కావస్తూ అతని కంట కొంత మూరం పెట్టేది. తుదకు మాతాసురార్తా విరిగి పల్లిపోయేది.

ఆమె సగ్గిని. ఆమె ఎన్నో తీర్థాలు సేవించి వచ్చింది. కాని యింకా ముగిసినట్లునలే కాలం గడుపుతున్నది. ఆమె యిప్పుడూ నాకిట్లో ముగ్ధురైవున్నది. కాని విలుల నాకర్షింప లేకపోతున్నది. మృగ కోగూల కారణంగా శరీరమంతా గుల్లయిపోయింది. పొర పొరుస నారితప్పి ఎవరైనా విలుడు వస్తే ఆమెను చూచి అనభ్యంగుడు కొనేనాడు.

తానేకో గొప్పనాడై పట్టు పడించి, ఏనేకో ఆశలు చూపించి పద్మనాభం పట్టి కెలాటి ఉపకారం చేశాడు. అతను స్వయం గొప్పలమ్మకొని విస్తున్నాడు. ఆదినాగాయన ఒక భాతం వాచింది. పదిని ఇనుప సంకెళ్ళలో చిక్కిన బానిసలా గున్నది. చావనూలేదు బ్రతకనూలేదు.

ఆదినాగాయన సినిమా తీయలేక పోయాడు. అతని వద్ద చాలినంత ధనం లేదు. సగం వరకు తీసిన ఫిలుం లమ్మకొని కొత్తపట్నం చేశాడు. దివాలా తీసేవాడే. ఎలాగో బ్రతికి బయట వచ్చాడు. ఇప్పుడు వ్యవసాయం చేసు కొంటున్నాడు.

కొత్తపట్నం దేవాలయంలో దీపం పలిగించే దిక్కు గూడా లేదు. అది తిథిల చూసేన్నది. చాలా కుటుంబాల నాడు మద్రాసు వలస వచ్చాడు. ఆ చాడుపడిన గ్రామం యిప్పుడు భీరిగొల్పు పోన్నది. దిననాళ్లు గూడా జరగడం లేదు. కాలం మారిపోయింది.

ఎక్కడా ఒక్క రోలు గూడా తయారు చేయకపోయే సరికి పద్మనాభం ముఖం నిచ్చాతె నవనూ చూడడం లేదు. సినిమా ప్రపంచంలోని ముఖాల్లాగాని కతను గుర్తిస్తున్నాడు. కానీకి గూడా దేవునిచే వలస వచ్చింది. త్రాగుడు మొదలెట్టాడు. సగం గొప్పనై చాడులేక పోతున్నాడు. అతనిప్పుడు చెవిగల్పిస్తున్న యానాసుచేతిలో వున్నాడు.

కాంచన, కోమాడు జనింబాడుగానూ అసంత కాల గర్భంలో లీనమైనారు.

సత్యం వెన్నెల రాత్రిళ్ళు సముద్రపు వొడ్డున చిన్న
పిల్లలు చేసుకొన్న బొమ్మరిల్లు పాడుచేయడంలో మడించిన
ఏనుగులా ప్రవర్తిస్తున్నాడని విన్నాం. సముద్రపు నురుగు
పట్టుకోబోయేవాడు. అది చేతిలోనుండి జారిపోతే కిలకిలా
సవ్వతూ సముద్రంలోకి దూకేవాడు. పోలీసు వాడొక
డతనిని చూచాడు. అతనిమీద ఆత్మహత్యానేరం మోపి
న్యాయాధీశుని ఎదుట హాజరు పరిచాడు. న్యాయాధీశు
డతనిని పిచ్చివానిగా నిర్ణయించి పిచ్చి ఆసుపత్రికి పంపించాడు.

పిచ్చి ఆసుపత్రిలో అతనిని చూడడానికి కేవలం నళినికి
మాత్రమే అనుమతి వున్నది. దేవాలయములోని భగవంతుని
దర్శించినట్లుగా ఆమె వారమున కొక పర్యాయం అతనిని
దర్శించి వచ్చేది. ఆమె పశ్చాత్తాప పడుతున్నది.

